

James Joyce

Portret al artistului în tinerețe

A PORTRAIT OF THE ARTIST AS A YOUNG MAN

ET IGNOTAS ANIMUM DIMITTIT IN ARTES
(OVIDIU, *Metamorfoze*, vin, 188)¹

A FOST ODATĂ pe timpuri și ce timpuri frumoase o vacă mu-muu care venea pe drum și vaca aceasta mu-uu care venea pe drum s-a-n-tâlnit c-un băiețel drăgălaș pe care-l chema băiețelu' tu-tu.

Povestea asta i-o spunea tata; tata se uita la el printr-o bucată de sticlă; avea o față păroasă.

El era băiețelu' tu-tu. Vaca mu-uu venea pe drumul unde locuia Betty Poyrne: care vindea pistil de lămâie.

*O, măceșu-i plin de floare
În poiana mică, verde.*

El cânta cântecul ăsta. Era cântecul lui. *O, mățesu mică verde*
Când faci pipi în pat, întâi e cald și apoi se face rece. Mama punea mușamaua. Care mirosea așa ciudat.

Mama mirosea mai frumos decât tata. Ea-i cânta la pian dansul marinarilor și el dansa. Așa dansa:

*Tralala lala,
Tralala tralalila,
Tralala lala,
Tralala lala.*

Unchiul Gharles și cu Dante băteau din palme. Ei erau mai bătrâni ca tata și mama, dar unchiul Charles era mai bătrân ca Dante.

Dante avea două perii în dulapul ei. Peria îmbrăcată pe dos cu catifea castanie era pentru Michael Davitt² și peria îmbrăcată în catifea verde era pentru Parnell³. Dante îi dădea o pastilă de mentă ori de câte ori îi aducea

¹Și se dedă unui meșteșug până aci necunoscut — fragment din mitul lui Dedal povestit de Ovidiu în *Metamorfoze*

²Michael Davitt (1846—1906), revoluționar irlandez, conducător, alături de Parnell, al mișcării de eliberare națională din Irlanda (

³Charles Stewart Parnell (1846—1891), conducător de seamă al mișcării naționale din Irlanda. Învinuit de preoții catolici de adulter, Parnell și-a ruinat cariera politică

un șervețel de hârtie.

Copiii Vance locuiau la numărul șapte. Dânșii aveau alt tată și altă mamă. Erau tata și mama lui Eileen.

Se ascundea sub masă. Mama spunea:

— O, Stephen are să ceară iertare. Dante spunea:

— Sigur, dacă nu, vine vulturul mare și-i scoate ochii.

*Îți scoate ochii vulturul mare,
Cere repede iertare,
Cere repede iertare,
Îți scoate ochii vulturul mare,*

*Cere repede iertare,
Îți scoate ochii vulturul mare,
Îți scoate ochii vulturul mare,
Cere repede iertare.*

Terenurile mari de joc roiau de băieți. Toți țipau și prefectii⁴ îi îndemneau cu strigăte puternice. Amurgea și aerul era palid și răcoros și, după fiecare atac și bufnitură de-a jucătorilor, balonul unsuros, de piele, zbura ca o pasăre grea prin lumina cenușie. El se ținea la marginea terenului, ferindu-se să nu-l vadă prefectul, ferindu-se din calea picioarelor brutale, prefăcându-se din când în când că aleargă. Își simțea trupul mic și neputincios în îmbulzeala jucătorilor și ochii îi erau neputincioși și-i lăcrimau. Rody Kickham nu era așa: el avea să conducă echipa secțiunii a treia, toți băieții spuneau asta.

Rody Kickham era băiat de treabă, dar Nasty Roche era un scârbos. Rody Kickham avea în dulăpiorul lui moletiere și, la refectoriu, își păstra alimentele într-un paneraș. Nasty Roche avea niște mâini mari. Budincii de pâine de vineri îi zicea budincă de câine. Și într-o zi îl întrebase pe Stephen:

— Cum te cheamă?

Stephen răspunsese:

— Stephen Dedalus.

Și Nasty Roche atuncea zisese:

— Ce nume mai e și ăsta?

Și cum Stephen nu știuse ce să-i răspundă, Nasty Roche îl întrebase:

— Ce e tatăl tău?

Stephen răspunsese:

— Un domn.

Atunci Nasty Roche întrebase:

— E magistrat?

Se târa din loc în loc pe la marginea terenului zbughind-o din când în când la fugă. Dar i se învinețiseră mâinile de frig. Le băgă în buzunarele vestonului cenușiu, încins cu o curea. Purta o curea peste buzunare. Cureaua se mai folosește și pentru a trage o bătaie cuiva. Într-o zi, un

⁴În faimoasele institute pedagogice ale iezuiților așa-zisul *prefect* este un preot sau călugăr care conduce și supraveghează câte un sector al activității elevilor: învățătura, disciplina, practicile religioase etc.

băiat îi spusese lui Cantwell:

— Îți trag o curea cât ai zice pâs.

Cantwell răspunsese:

— Du-te și joacă-ți meciu'. Trage-i o curea lui Cecil Thunder. Aș vrea să te văd. Îți dă el ție un șut în fund să-l ții minte.

Nu era frumos să vorbești așa. Mama îi spusese să nu stea de vorbă la școală cu băieții care vorbesc urât. Drăguță, mama! În ziua întâi în holul castelului, când își luase rămas bun, își ridicase voaleta pe nas ca să-l sărute: și nasul și ochii îi erau roșii. Dar el se făcuse că nu vede că-i venea să plângă. Era drăguță mama, dar când plângea nu mai era așa drăguță. Și tata îi dăduse două monede de câte cinci șilingi bani de buzunar. Și tata îi spusese că, orice i-ar mai trebui, să-i scrie lui, acasă, și, fie ce-o fi, niciodată să nu pârască pe vreun camarad. Apoi, în poarta castelului, rectorul dăduse mâna cu tata și cu mama și sutana îi fluturase în vânt, și apoi trăsura pornise luându-i pe tata și pe mama. Strigaseră către el din trăsură, fluturând mâinile:

— Rămâi cu bine, Stephen, rămâi cu bine!

Fu prins în iureșul unei învălmășeli și, temându-se de ochii scânteietori și de ghetetele noroioase, se chinci și privi printre picioare. Băieții se luptau și icneau, iar picioarele lor frecau, izbeau, tropăiau. Apoi ghetetele galbene ale lui Jack Lawton scoaseră cu dibăcie balonul, și toate celelalte ghetete și picioare se repeziră pe urma lui. Alergă și el pe urma lor puțințel și-apoi se opri. În curând venea vacanța și-aveau să plece acasă. După cină, în sala de studiu, avea să schimbe numărul șaptezeci și șapte, lipit înăuntrul pupitrului lui, cu numărul șaptezeci și șase.

Are să fie mai plăcut în sala de studiu decât aici afară, în frig. Cerul era palid și rece, dar la castel se vedeau câteva ferestre luminate. Se întrebă de la ce fereastră își va fi zvârlit Hamilton Rowan pălăria în șanțul de gardă al parcului și dacă-n vremea aceea or fi fost straturi de flori sub ferestre. Într-o zi când fusese chemat la castel, portarul îi arătase urmele lăsate de gloanțele soldaților în lemnul porții și-i dăduse o bucată de pesmet de care mâncau la masa comunității. Luminile din castel erau plăcute și calde. Parcă erau dintr-o carte. Poate cam așa o fi Leicester Abbey⁵. Ce propozițiuni nostime erau în cartea de citire scrisă de doctor Cornwell! Parc-ar fi fost poezii, dar nu erau decât propozițiuni ca să înveți să scrii corect:

Wolsey a murit la Schitul Leicester;

Acolo îl îngropară schivnicii.

Tăciunele este o boală a plantelor,

De cancer suferă animalele.

Ar fi plăcut să stai întins pe covorul din fața căminului, cu capul proptit în mâini, și să te gândești la propozițiunile astea. Se cutremură de parcă ar fi simțit pe piele o apă rece și lipicioasă. Era o ticăloșie din partea lui Wells să-l îmbrâncească în groapa cu lături fiindcă nu vruse să schimbe tabachera lui mititică pe castana aromată, de tuse, a lui Wells, câștigătorul la patruzeci de seturi. Ce rece și lipicioasă fusese apa! Un băiat văzuse într-o

⁵Schitul Leicester

zi un șobolan mare sărind în spumele băltoacei. Mama ședea acum cu Dante în fața focului și aștepta să vină Brigid cu ceaiul. Își ținea picioarele pe apărătoarea din fața căminului și papucii ei cu pietricele sclipitoare erau atât de fierbinți și aveau un miros atât de bun și cald! Dante știa o mulțime de lucruri. Ea îl învățase unde era Canalul Mozambic și care era cel mai lung râu din America și cum se chema cel mai înalt munte din lună. Părintele Arnall știa și mai multe decât Dante, fiindcă dânsul era preot, dar și tata și unchiu' Charles ziceau că Dante e o femeie deșteaptă și o femeie citită. Și când scotea Dante zgomotul ăla după masă și pe urmă își punea mâna la gură, se chema că are arsură la stomac.

O voce strigă de se auzea pe toate terenurile de joc:

— Toată lumea în clasă!

Apoi alte voci strigară dinspre celelalte echipe:

— Toată lumea în clasă! Toată lumea în clasă!

Jucătorii se adunară la un loc, înfierbântați și plini de noroi, și el se duse printre dâșii, bucuros că intrau. Rocy Kickham ținea mingea de șiret unsuros. Un băiat îi spuse să-i mai tragă un șut, dar el merse înainte fără măcar să-i răspundă. Simon Moonan îi spuse să nu dea că se uită prefectul. Băiatul se întoarse către Simon Moonan și zise:

— Știm toți de ce te-ai găsit tu să vorbești. Fiindcă-i ești giugiuc lu' McGlade.

Giugiuc era o vorbă ciudată. Băiatul îi zicea așa lui Simon Moonan fiindcă avea obicei să-i lege prefectului mânecile sutanei la spate și prefectul se făcea că se supără. Dar vorba asta avea un sunet urât. Odată se spălase pe mâini la toaletă la hotelul Wicklow și după aia tata scosese dopul cu lanț și apa murdară se scursese prin gaura chiuvetei. Și când se scursese toată încet, gaura chiuvetei făcuse un zgomot ca ăsta: giu-giuc. Da' mai tare.

Amintindu-și asta, și ce albă era toaleta, i se făcu frig și apoi foarte cald. Erau două robinete — le învârteai și ieșea apa rece și cea caldă. Simți o răceală și apoi o fierbințeală: și parcă vedea numele robinetelor scrise pe ele. Era foarte ciudat.

Și aerul din coridor îi dădea fiori reci. Era ciudat și jilav. Dar curând o să se aprindă gazul și când ardea făcea un zgomot micuț, ca un cân-tecel, mereu același: și când tăceau pentru o clipă băieții în sala de joc, auzai cântecul.

Era ora de aritmetică. Părintele Arnall scrise pe tablă o problemă grea și apoi spuse:

— Ei, ia să vedem, care câștigă? Înainte, York! Înainte, Lancaster!

Stephen se căznea cât putea, dar problema prea era grea — și se zăpăci. Micuța emblemă de mătase, cu trandafirul alb pe ea, prinsă cu un ac de pieptul vestonului, începu să tremure. El nu era tare la aritmetică, dar se căznea cât putea, ca să nu piardă York. Fața Părintelui Arnall arăta foarte întunecată, dar nu era supărat: râdea. Pe urmă Jack Lawton a pornit din degete și Părintele Arnall s-a uitat în caietul lui și-a zis:

— Bine. Bravo, Lancaster! Trandafirul roșu câștigă. Acu' hai 'nainte, York! Silește-te!

Jack Lawton îi aruncă o privire de unde ședea. Mica emblemă de mătase, cu trandafirul roșu pe ea, se vedea foarte frumos fiindcă Lawton purta un tricou albastru. Stephen simți că și el roșește la față când se

gândi ce de mai prin-sori or să se pună care va fi primul din clasa întâi elementară, Jack Lawton sau el. În unele săptămâni lua Jack Lawton premiul întâi și într-altele îl lua el. Fâșiuța de mătase albă a emblemei tremura, tremura, pe când el se căznea cu problema următoare și asculta glasul Părintelui Arnall. Apoi i se stinse toată ardoarea și-și simți fața rece de tot. Își închipui că fața trebuie să-i fie albă, ființă și-o simțea așa rece. Nu izbutea să rezolve problema, dar nu-i mai păsa. Trandafiri albi și trandafiri roșii: ce culori frumoase! Era plăcut să ți le închipui. Și diplomele pentru premiul întâi și al doilea și al treilea aveau culori frumoase: roz și gălbui și liliachiu. Era frumos să-ți închipui trandafiri liliachii și gălbui și roz. Poate că un trandafir sălbatic cum era măceșul ar putea avea o culoare din asta — și își aminti de cântecul cu floarea de măceș în poiana mică, verde. Dar un trandafir verde nu puteai găsi nicăieri. Dar poate că undeva în lume se găsea.

Suna clopotul și elevii din toate clasele începeau să iasă încolonați și s-o ia de-a lungul coridoarelor înspre refectoriu. Ședea și se uita la cele două scoicuțe de unt din farfuria lui, dar nu putea mânca pâinea cea jilavă. Și fața de masă era jilavă și fleșcăită. Dar bău tot ceaiul slab și fierbinte pe care i-l turnase în cană rândașul cel greoi de la bucătărie, încins cu șorț alb. Se întrebă dacă șorțul rândașului era și el jilav sau dacă toate lucrurile albe erau reci și jilave.

Nasty Roche și Laurin beau cacao — le-o trimiteau de-acasă în cutii de cositor. Spuneau că ei nu pot bea ceaiul — că e ca lăturile pentru porci. Tații lor erau magistrați, așa spuneau băieții.

Toți băieții îi păreau foarte ciudați. Toți aveau tați și mame, și fiecare avea alte haine și alt glas. Îi era dor să fie acasă și să-și pună capul în poala mamei. Dar nu se putea, așa că i se făcu dor să se termine cu jocul și cu învățatul și cu rugăciunile și să fie în pat.

Mai bău o cană cu ceai fierbinte și Fleming îl întrebă:

— Ce ți-e? Te doare ceva ori ce ți-e?

— Nu știu, făcu Stephen.

— Te doare la lingurică, spuse Fleming, ți-e fața albă.

— Da, sigur, făcu Stephen.

Dar nu-l durea acolo. Gândea că-l doare inima, dacă poate să te doară într-un asemenea loc. Fleming era foarte de treabă că-l întrebă. Îi venea să plângă. Își propti coatele pe masă și-și astupă și-și destupă urechile. Și acum auzea zgomotul din refectoriu de îndată ce-și destupa urechile. Se auzea un muget ca de tren noaptea. Și când își astupa urechile, mugetul piera ca trenul când intră într-un tunel. În noaptea aceea la Dalke așa mugea trenul, și când a intrat în tunel a încetat de a mugi. Închise ochii și trenul urui înainte, mugind și apoi oprindu-se, iar mugind, iar oprindu-se. Era nostim să-l auzi mugind și oprindu-se, și apoi iar țâșnind din tunel cu muget și apoi iar oprindu-se.

Începură să vină de-a lungul preșului de iută din mijlocul refectoriului băieții din cursul superior, Paddy Rath și Jimmy Magee și Spaniolul, care avea voie să fumeze, și Portughezul cel mic, care purta o beretă de lână scămoasă. Și apoi cei de la mesele secției medii și cei de la mesele secției a treia. Și fiecare în parte avea alt fel de mers.

Ședea într-un colț al sălii de joc, făcându-se că se uită la o partidă de domino, și o dată sau de două ori putu auzi câte o clipă cântecul micuț al

gazului. Prefectul sta în uşă cu câţiva băieţi şi Simon Moonan îi lega pe la spate mânecele sutanei. Le spunea ceva despre Tullabeg.

Apoi plecă din uşă şi Wells veni înspre Stephen şi întrebă:

— la spune-ne, Dedalus, tu o săruţi pe maică-ta când mergi la culcare?

Stephen răspunse:

— O sărut.

Wells se întoarse către ceilalţi băieţi, spu-nând:

— O, i-auziţi ce zice ăsta, c-o sărută pe maică-sa în fiecare seară când merge la culcare.

Băieţii se opriră din joc şi se întoarseră către cei doi, râzând. Stephen roşi sub privirile lor şi spuse:

— Ba n-o sărut.

Wells spuse:

— O, i-auziţi ce zice, că n-o sărută pe maică-sa când merge la culcare.

Iar râseră toţi. Stephen încercă să râdă şi el. Într-o clipă îşi simţi tot trupul dogorind, tulburat. Care era răspunsul corect la întrebarea asta? Dăduse două răspunsuri şi Wells tot râdea. Dar Wells trebuie să ştie răspunsul corect, că el e în a treia de gramatică⁶. Încercă să se gândească la mama lui Wells, dar nu îndrăznea să ridice ochii spre faţa lui Wells. Nu-i plăcea faţa lui Wells. El îl îmbrâncise cu o zi mai înainte în groapa cu lături fiindcă nu vrusese să schimbe tabachera lui mititică pe castana aromată, de tuse, a lui Wells, învingătorul la patruzeci de seturi. Era o ticăloşie; toţi băieţii spuneau așa. Şi ce rece şi lipicioasă fusese apa! Şi-un băiat văzuse într-o zi un şobolan mare sărind pleosc drept în spuma lăturilor.

Spumele reci din groapa cu lături îi învăluiră tot trupul; iar când sună clopotul pentru intrarea în sala de studiu şi băieţii ieşiră încolonaţi din sălile de joc, simţi înăuntrul hainelor aerul rece din coridor şi din casa scării. Tot mai încerca să găsească răspunsul corect. Cum era bine: s-o săruţi pe mama sau să n-o săruţi? Ce era aia, să săruţi? Tu ridikai faţa, așa, ca să spui noapte bună şi atunci mama îşi apleca faţa. Asta era sărutul. Mama îşi punea buzele pe obrazul tău; buzele ei erau moi şi-ţi umezeau obrazul, şi făceau un zgomot micuţ: țoc. De ce or fi făcând oamenii așa cu fețele lor?

Cât şezu în sala de studiu deschise capacul pupitrului lui şi schimbă numărul lipit înăuntru din şaptezeci şi şapte în şaptezeci şi şase. Dar vacanţa de Crăciun era încă foarte departe: însă odată şi odată tot o să vină, fiindcă pă-mântul se învârteşte mereu.

Era o poză cu pământul pe pagina întâi a cărţii de geografie: o minge mare în mijlocul norilor. Fleming avea o cutie cu creioane colorate şi într-o seară de studiu liber colorase pământul cu verde şi norii cu cafeniu. Ca cele două perii din dulapul lui Dante, peria cu îmbrăcămintă de catifea verde pentru Parnell şi peria cu îmbrăcămintă castanie pentru Michael Davitt. Dar nu-i spusese el lui Fleming să le coloreze așa. Așa vrusese Fleming să le coloreze.

Deschise cartea de geografie ca să-şi înveţe lecţia; dar nu putea ţine minte numele locurilor ăloră din America. Şi doar erau locuri deosebite cu

⁶Clasele de *gramatică* — cele care în licee, în acel sistem, preced pe cele de *umanistică* (*poetică, retorică*)

nume deosebite. Erau toate în țări deosebite și țările erau în continente și continentele erau în lume și lumea era în univers. Deschise cartea la pagina albă de după copertă și citi ce scrisese el acolo: se scrisese pe el, numele lui și unde se găsea.

*Stephen Dedalus
Clasa întâi elementară
Colegiul Clongowes Wood
Sallint
Comitatul Kildare
Irlanda
Europa
Lumea
În Univers*

Asta era scris de el, iar Fleming, într-o seară, scrisese în joacă pe pagina de-alături:

*Stephen Dedalus mă cheamă,
Și Irlanda-i țara mea,
Stau la Clongowes deocamdată
Sper să merg în cer cândva.*

Citi versurile de-a-ndăratelea, dar așa nu mai erau poezie. Apoi citi pagina netipărită de jos în sus până ajunse la numele lui. El era ăsta: și citi iar pagina de sus în jos. După univers ce era? Nimic. Dar oare era ceva împrejurul universului care să arate unde se isprăvea înainte să înceapă nimicul? Un zid nu putea să fie, dar se putea să fie o linie subțire, subțire, care înconjură jur-împrejur tot. Ce gând mare, să te gândești la tot și la peste tot! Numai Dumnezeu putea face asta. Încercă să-și închipuie cât de mare trebuie să fie gândul acela, dar se putea gândi doar la Dumnezeu. Dumnezeu era numele lui Dumnezeu întocmai cum al lui era Stephen. *Dieu* era Dumnezeu pe franțuzește și tot numele lui Dumnezeu era; și de câte ori se ruga cineva la Dumnezeu și spunea *Dieu*, Dumnezeu numaidecât știa că se roagă un francez. Dar cu toate că existau nume diferite pentru Dumnezeu în toate limbile diferite din lume, și că Dumnezeu înțelegea ce spuneau toți cei care se rugau în limbile lor diferite, Dumnezeu tot rămânea totdeauna același Dumnezeu și numele adevărat al lui Dumnezeu era Dumnezeu.

Când se gândea așa obosea foarte tare. I se părea că i-a crecut capul mare de tot. Întoarse pagina netipărită și privi obosit pământul verde, rotund, în mijlocul norilor cafenii. Se întreba ce era bine, să fii de partea culorii verzi sau a culorii cafenii, fiindcă Dante într-o zi tăia se cu foarfecă îmbrăcămintea de catifea verde de pe peria care era pentru Parnell și o aruncase și-i spusese lui că Parnell era un om rău. Oare acasă tot se mai certau în privința asta? Asta se chema politică. Erau două tabere care nu se înțelegeau: Dante era de o parte și tata și domnul Casey de cealaltă parte, dar mama și cu unchiul Charles nu erau de nici o parte. În fiecare zi era ceva în jurnal despre asta.

Se necăjea că nu știa bine ce înseamnă politica și că nu știa unde se

isprăvește universul. Se simțea mic și neputincios. Când o să fie și el ca băieții din clasele de poetică și retorică? Ei aveau glasuri groase și ghetе mari și învățau trigonometria. Mai era foarte departe până acolo. Întâi venea vacanța și pe urmă trimestrul următor și pe urmă iar vacanța și pe urmă iar alt trimestru și pe urmă iar vacanța. Era ca un tren care intră în tunele și iese din tunele și trenul era ca zgomotul băieților când stăteau la masă în refectoriu, pe care-l auzai dacă-ți destupai și-ți astupai urechile. Trimestru, vacanță; tunel, ieșire, zgomot, oprire. Ce departe era! E mai bine să meargă să se culce. Doar rugăciunile în capelă și apoi patul. Se înfioră și căscă. Ce minunat o să fie în pat după ce se încălzeau puțin cearceafurile. La început erau așa reci când te băgai în pat. Se înfioră când se gândi ce reci erau la început. Dar pe urmă se încălzeau și atunci putea să adoarmă. Era minunat să fii obosit. Căscă iar. Rugăciunile de seară și apoi patul: se înfioră și-i veni să caște. O să fie minunat peste câteva minute. Simțea un val de căldură invadându-i trupul din cearceafurile reci, care-l făceau să tremure, — cald, tot mai cald — până simți că-i era cald din cap până-n picioare — cald de tot — și cu toate astea, tot mai tremura puțin și tot îi mai venea să caște.

Suna clopotul pentru rugăciunile de seară; ieși din sala de studiu înconlonat printre ceilalți, coborî prin casa scării și merse de-a lungul coridoarelor spre capelă. Coridoarele erau slab luminate, întunecate, și capela era întunecată. Curând totul are să fie cufundat în întuneric și în somn. În capelă aerul era rece ca noaptea și marmurile erau de culoarea mării noaptea. Marea era rece și ziua și noaptea: dar mai rece era noaptea. Era rece și întunecată sub cheiul de piatră de lângă casa tatei. Dar desigur că în nișa căminului sfârâia ceainicul cu apă fierbinte pentru puncti.

Prefectul capelei se ruga cu mâinile deasupra capului lui Stephen și memoria lui cunoștea răspunsurile:

*O Doamne, deschide-ne buzele
Și gurile noastre vor vesti slava Ta.
Apleacă-te întru ajutorul nostru, o Dumnezeuule!
O Doamne, grăbește-te a ne ajuta!*

Mirosea a noapte rece în capelă. Dar era un miros sfânt. Nu era ca mirosul țăranilor bătrâni care îngenuncheau în fundul capelei la slujba de duminică. Acolo era un miros de aer și de ploaie și de turtă și de catifea groasă dungată. Dar erau niște țărani foarte cucernici. Îi suflau în ceafă când stau îndărătul lui și oftau pe când se rugau. Locuiau la Clane, așa spunea un băiat; acolo erau niște colibe mici și el văzuse o femeie stând în deschizătura mică a ușii unei colibe, cu un copil în brațe, pe când treceau trăsurile venind de la Sallins. Ce minunat ar fi să dormi o noapte în coliba aceea, în fața focului de turbă fumegândă, în întunericul luminat de foc, în întunericul cald, respirând mirosul țăranilor, de aer și ploaie și turbă și catifea groasă dungată. Dar, vai, era un întuneric pe drumul acela printre copaci! Puteai să te rătăcești în întuneric! I se făcu frică gândindu-se cum era pe-acolo.

Auzi glasul prefectului capelei spunând ultima rugăciune. O spuse și el împotriva întunericului acela de afară, de sub copaci.

O Doamne, Te rugăm fierbinte, coboară în această casă și gonește din ea toate vicleșugurile vrăjmașului. Sălășluiască într-însa sfinții Tăi îngeri pentru a ne ține pe noi în pace și fie binecuvântarea Ta pururi asupra-ne, prin Iisus Cristos, Domnul nostru, Amin.

Îi tremurau degetele pe când se dezbrăca în dormitor. Le spuse degetelor să se grăbească. Trebuia să se dezbrace și apoi să îngenuncheze și să-și spună rugăciunile și să fie în pat mai înainte de a se micșora lumina gazului, ca să nu meargă în iad când avea să moară. Își răsfrânse ciorapii, și-i scoase și-și puse repede cămașa de noapte și îngenunche tremurând lângă patul lui și spuse repede rugăciunile, temându-se să nu se stingă arzătorul de gaz. Își simțea umerii tremurând pe când murmura:

*Doamne, binecuvântează
pe tatăl și pe mama mea
și ține-mi-i!
Doamne, binecuvântează
pe frățiorii mei și pe surioarele mele
și ține-mi-i!
Doamne, binecuvântează-i
pe Dante și pe unchiul Charles
și ține-mi-i!*

Își făcu cruce și se cațără iute în pat și, trăgându-și poala cămășii de noapte sub labelle picioarelor, se ghemui sub cearceafurile reci, înfiorându-se și tremurând. Dar n-avea să meargă în iad când o să moară, și tremuratul o să-nceteze. Un glas le spuse noapte bună băieților din dormitor. Scoase o clipă capul de după pled și privi perdelele galbene din fața și de jur-împrejurul patului, care-l închideau din toate părțile. Lumina scăzu domol.

Ghetele prefectului se îndepărtară. Coborau treptele de-a lungul coridoarelor sau înspre camera lui din capăt? Se uita în întuneric. Oare era adevărat ce se spunea despre câinele negru care umbla pe-acolo noaptea cu ochi mari cât niște felinare de trăsură? Ziceau că ar fi stafia unui ucigaș. Un fior lung de groază i se revărsă prin tot trupul. Vedea întunecata sală de intrare a castelului. Servitori bătrâni în veșminte de pe vremuri se aflau în odaia de călcat de deasupra casei scării. Era cu multă vreme în urmă. În odaie ardea un foc, dar în sală tot întuneric era. Cineva suia scara venind din sală. Purta mantie albă de mareșal; chipul îi era palid și straniu, își apăsa coastele cu mâna. Se uita cu ochi stranii la bătrânii servitori. Și ei se uitară la el și văzură chipul stăpânului lor și mantia lui și știură că fusese rănit de moarte. Dar numai întuneric era unde priveau ei; numai aer întunecos și mort. Stăpânul lor fusese rănit de moarte pe câmpul de bătaie de la Praga, departe peste mare. El sta pe câmpul de bătaie, își apăsa coastele cu mâna; chipul îi era palid și straniu; purta mantie albă de mareșal.

O, ce rece și straniu era să te gândești la asta! Tot întunericul era rece și straniu. Erau prin preajmă chipuri palide, stranii, ochi mari cât niște felinare de trăsură. Erau strigoi de ucigași, fețe de mareșali răniți de moarte pe câmpuri de bătaie departe peste mare. Ce voiau să spună de le erau atât de stranii fețele?

O Doamne, Te rugăm fierbinte, coboară în această casă și gonește din ea toate...

Plecarea acasă în vacanță! Ce minunat o să fie! Îi spusese băieții. Se urcau în trăsurile devreme, într-o dimineață de iarnă, în fața porții castelului. Trăsurile treceau scrâșnind peste pietriș. Urale pentru rector!

Hurraa! Hurraa! Hurraa!

Trăsurile treceau prin fața capelei și toți își descopereau capetele. Treceau voioși de-a lungul drumurilor de țară. Vizitii arătau cu bicele către Bodentown. Băieții strigau: Hurraa! Treceau pe lângă curțile Veselului Fermier. Urale, urale și iar urale. Treceau prin satul Clane, strigând: urra! și răspunzându-li-se urraa! Femeile țăranilor ieșeau toate în ușile scunde, bărbații stăteau ici și colo în drum. Mirosul cel plăcut stăruia în aerul iernatic: mirosul satului Clane: de ploaie și de aer iernatic și de turbă arzând mocnit și de catifea groasă dungată

Trenul era plin de băieți: un tren lung, lung, de culoarea ciocolății cu garnituri de frișcă. Conducătorii trec de colo până colo, deschid, închid, încuie, descuie ușile. Sunt niște oameni îmbrăcați în albastru închis și în argint, au niște fluierase argintii și cheile lor cântă zglobiu și zic: clic, clic; clic, clic.

Și trenul gonia înainte peste câmpii și trecea de Măgura Allen. Stâlpii de telegraf treceau, treceau pe lângă tren. Și trenul alerga înainte, înainte. Trenul știa. Și-n holul casei erau lampioane luminoase și ghirlande de ramuri verzi, ramuri cu boabe roșii de ilice și vrejuri de iederă verde încununau oglinda cea mare, ilice și iederă, verde și roșu, împletite în jurul candelabrelor. Ilice roșii și iederă verde încadrau portretele vechi de pe pereți. Boabe roșii de ilice și frunze verzi de iederă pentru el și pentru sărbătoarea Crăciunului.

Ce frumos...

Toți erau acasă. Bine-ai venit, Stephen! Zgomote de bun-venit. Mama îl sărută. Oare e bine că-l sărută? Tata acum e mareșal: mai mare ca magistrat. Bine-ai venit acasă, Stephen! Zgomote...

Zgomotul inelelor de perdea trase de-o parte pe bare, zgomotul apei plescăind în lighene. Zgomotul sculatului și îmbrăcatului și spălatului în dormitor; zgomotul bătăii din palme în timp ce prefectul umblă în lung și în lat și le spune băieților să dea zor. O lumină palidă de soare cade asupra perdelelor galbene trase în lături și-a paturilor răvășite. Patul lui dogorește și fața și trupul îi dogoresc.

Se scoală și șade pe marginea patului. Simte o slăbiciune. Încearcă să-și tragă ciorapul. Ce urâcios e de aspru! Și lumina soarelui e stranie și rece.

Fleming îl întrebă:

— Nu ți-e bine?

Nu știa; și Fleming zise:

— Bagă-te înapoi în pat. Îi spun lui McGlade că nu ți-e bine.

— E bolnav.

— Cine-i bolnav?

— Spune-i lui McGlade.

— Bagă-te înapoi în pat.

— E bolnav?

Un băiat îl sprijinea de brațe pe când lepăda ciorapul ce-i rămăsese

spânzurat de picior și se cățăra înapoi în patul încins.

Se ghemui printre cearceafuri, bucuros de căldura lor învăluitoare. Îi auzea pe băieți stând de vorbă pe când se îmbrăcau pentru liturghie. Era o ticăloșie să-l îmbrâncească în groapa cu lături, așa ziceau.

Apoi glasurile lor pieriră; pleaseră. Un glas lângă patul lui spuse:

— Dedalus, să nu mă dai de gol, nu-i așa că nu?

Era fața lui Wells lângă el. Se uită la ea și văzu că lui Wells îi era frică.

— N-am vrut. Nu mă spui, nu-i așa?

Tata îi spusese că, fie ce-o fi, niciodată să nu pârască pe-un camarad. Dădu din cap, răspunse nu și-i păru bine.

Wells mai zise o dată:

— N-am vrut, pe onoarea mea. Am glumit. Îmi pare rău.

Fața și glasul plecară. Îi părea rău fiindcă-i era frică. Frică să nu fie vreo boală. Tăciunile e o boală a plantelor, de cancer suferă animalele; sau de altceva. Era mult de atunci, atunci când amurgea afară pe terenurile de joc și el se târa de colo până colo de-a lungul liniei demarcatoare și o pasăre grea zbura jos prin lumina cenușie. La Schitul Leicester se aprindeau luminile. Acolo a murit Wolsey. Schivnicii l-au îngropat chiar ei.

Nu era fața lui Wells, era a prefectului. Nu se prefăcea. Nu, nu: era bolnav de-advărat. Nu se prefăcea. Simți pe frunte mâna prefectului și își simți fruntea caldă și umedă sub mâna rece și umedă a prefectului. Așa e când te-atingi de-un șobolan, e lipicios și umed și rece. Orice șobolan are doi ochi cu care se uită la tine. Are o blană linsă și lucioasă, piciorușe mici mici și le ține strânse gata să sară și se uită la tine cu ochi mici, negri și umezi. Șobolanii se pricep cum să sară. Dar trigonometrie nu pot pricepe cu capetele lor. Când mor, zac pe-o rână. Atunci se usucă. Nu mai sunt decât niște făpturi moarte.

Prefectul era iar lângă el și al lui era glasul care zicea că trebuie să se scoale, că Părintele Superior a spus că trebuie să se scoale și să se îmbrace și să meargă la infirmerie. Și în timp ce se îmbrăca pe cât putea de repede, prefectul spunea:

— Trebuie să ne mutăm la Fratele Michael, până ne trece dârdâliciul!

Era foarte de treabă că vorbea așa cu el. Ca să-l facă să râdă. Dar el nu putea să râdă, fiindcă-i tremurau fălcile și buzele, și prefectul trebuia să râdă numai el singur.

Prefectul striga:

— Înainte marș! Piciorul cu fân! Piciorul cu paie!

Coborâra împreună scările și merseră de-a lungul coridorului și pe lângă baie. Când trecu prin fața ușii, își aminti cu o vagă teamă apa măloasă de culoarea turbei, aerul cald și jilav, zgomotul de sărituri în apă, mirosul prosoapelor, ca de doctorie.

Fratele Michael sta în ușa infirmeriei și din ușa cabinetului întunecos din dreapta lui venea un miros ca de doctorie. De la sticlele de pe rafturi venea. Părintele Prefect îi vorbea Fratelui Michael și Fratele Michael răspundea și-i spunea *sir* prefectului. Avea păr roșcat amestecat cu păr cărunt, și arăta ciudat. Era ciudat că el avea să fie totdeauna frate călugăr. Era ciudat și că lui nu-i puteai spune *sir* pentru că era frate călugăr și arăta altfel. Oare nu era destul de sfânt ori de ce nu-i putea ajunge pe ceilalți?

Erau două paturi în odaie și într-unul sta culcat un băiat și, când

intrară, băiatul strigă:

— Hello! Micul Dedalus! Ce mai e pe sus?

— Cerul e pe sus, făcu Fratele Michael.

Era un băiat dintr-a treia de gramatică cel care întrebuse și, pe când se dezbrăca Stephen, el îi ceru Fratelui Michael să-i aducă o felie de pâine prăjită, cu unt.

— Hai, te rog! zicea.

— Îți dau eu unt! îi răspunse Fratele Michael. Mâine dimineată o să-ți aducă doctorul hârtia de ieșire, când are să vină.

— Nu zău? zicea băiatul. Da' încă nu m-am făcut bine.

Fratele Michael repetă:

— O să-ți aducă hârtia de ieșire. Îți spun eu.

Se aplecă să zgândăre focul cu vătraiul. Avea o spinare lungă, neagră, ca spinarea lungă a unui cal de tramvai. Clătină grav din vătrai și dădu din cap către băiatul dintr-a treia de gramatică.

Apoi Fratele Michael plecă și după câtăva vreme băiatul dintr-a treia de gramatică se întoarse înspre perete și adormi.

Asta era infirmeria. Va să zică era bolnav. Oare scriseseră acasă, ca să știe mama și tata? Dar mai repede era să meargă vreunul dintre preoți să le spună. Sau are să scrie el o scrisoare ca s-o ducă preotul.

*Dragă mamă,
Sunt bolnav. Vreau să vin acasă. Te rog, vino și ia-mă acasă. Sunt la
infirmerie. Băiatul tău
care te iubește,
Stephen*

Ce departe erau! Dincolo de fereastră lucea o lumină de soare rece. Se întreba de va muri oare. Puteai să mori și pe-o zi cu soare. Putea să moară înainte de-a veni mama. Atunci or să-i facă o slujbă a morților în capelă, așa cum i-au spus băieții c-a fost când a murit Little. Toți băieții or să fie la slujbă, îmbrăcați în negru, toți cu fețe triste. Și Wells are să fie, da' n-o să se uite nici un băiat la el. Rectorul o să vină îmbrăcat într-o capă neagră cu aur și au să fie luminări înalte, galbene, pe altar și împrejurul catafalcului. Și-au să poarte încet coșciugul afară din capelă și-au să-l îngroape în cimitirul cel mic al comunității, dincolo de aleea mare cu tei. Și atunci o să-i pară rău lui Wells de ce făcuse. Și o să dăngănească rar clopotul. Parcă auzea dangătul. Își spuse singur de la început până la sfârșit cântecul pe care-l învățase de la Brigid.

*Ding-dong! Clopote sună!
Maică bună, mă duc —
Îngroapă-mă-n țintirimu' vechi
Lângă frate-miu-ăl mare, sub nuc.
Coșciugu' negru îmi va fi,
Îngeri șase m-or păzi,
Doi cu cântările, doi în rugă
Doi la ceruri să mă ducă.*

Ce frumos și trist era! Ce frumoase erau cuvintele alea unde spunea

Îngroapă-mă-n țintirimu' vechi! îi trecu un fior prin tot corpul. Ce trist și ce frumos! Îi venea să plângă încet, da' nu de mila lui, ci din pricina cuvintelor ăstora așa frumoase și triste, ca o muzică. Clopote sună! Clopote sună! Maică bună! O, Maică bună!

Lumina rece de soare pălise și Fratele Michael sta la căpătâiul iui cu un castronaș cu supă. Îi păru bine fiindcă-i era gura încinsă și uscată. Îi auzea pe băieți jucându-se afară pe terenurile de ioc. Și ziua mergea înainte la colegiu de parcă el nici n-ar fi lipsit.

Apoi Fratele Michael se pregăti să plece și băiatul dintr-a treia de gramatică îi spuse că să vină neapărat înapoi și să-i spună toate noutățile din gazetă. Îi spuse lui Stephen că pe el îl cheamă Athy și că tatăl lui ținea o groază de cai de curse care săreau obstacole formidabil și că tatăl lui are să-i dea un bacșiș bun Fratelui Michael dacă-i spune el — fiindcă Fratele Michael era foarte de treabă și-i spunea totdeauna noutățile din gazeta pe care-o primeau zilnic la castel. Erau noutăți de tot felul în gazetă: accidente, scufundări de vapoare, sport și politică.

— Acuma mereu scrie de politică și iar de politică în gazetă. Și ai tăi vorbesc despre asta?

— Da, îi răspunse Stephen.

— Ai mei tot așa, făcu băiatul.

Apoi se gândi o clipă și zise:

— Ai un nume curios, Dedalus, și eu am un nume curios, Athy. Numele meu e un nume de oraș. Al tău parcă-i pe latinește.

Apoi întrebă:

— Te pricepi la ghicitori?

Stephen răspunse:

— Nu prea bine.

Apoi îl întrebă:

— Poți să dezlegi asta? De ce seamănă comitatul Kildare cu o jumătate de nădrag?

Stephen se gândi care să fie răspunsul și apoi zise:

— Nu știu.

— Fiindcă are în el o coapsă⁷. Pricepi gluma? O coapsă este Athy, oraș în comitatul Kildare, și cealaltă coapsă este a doua.

— Aha, înțeleg, făcu Stephen.

— Asta-i o ghicitoare veche, zise celălalt.

După o pauză adăugă:

— Auzi?

— Ce? întrebă Stephen.

— Știi că ghicitoarea asta poți s-o mai spui și în alt fel?

— Da?

— Aceeași ghicitoare, da. Știi cum poți s-o mai spui?

— Nu știu, făcu Stephen.

— Nu-ți dă-n gând cum se mai poate spune?

Se uita la Stephen pe deasupra așternuturilor paturilor, în timp ce vorbea. Apoi se rezemă iar de pernă și zise:

— Se mai poate spune într-un fel, da' nu-ți spun cum.

⁷Joc de cuvinte intraductibil, bazat pe omofonia dintre substantivul *a thigh* (coapsă) și numele de oraș Athy

De ce nu-i spunea? Taică-său, care ținea cai de curse, trebuie să fie și el magistrat ca tatăl lui Saurin și ca tatăl lui Nasty Roche. Se gândi la tatăl lui, cum cânta din gură, cu maică-sa la pian, și cum îi dădeau totdeauna un șiling când îi cerea șase peni, și-i păru rău că nu era și el magistrat ca tații altor băieți. Atunci de ce-l trimiseseră la școala asta, cu așa băieți? Doar taică-său îi spusese că nu va fi printre străini acolo, că va fi bine văzut, fiindcă acolo moșu-său, cu cincizeci de ani în urmă, îi înmânase o jalbă eliberatorului. Pe oamenii de pe vremea aceea îi cunoșteai după îmbrăcăminte. I se părea o vreme foarte solemnă, când stai să te gândești. Se întreba dacă aceea era vremea când școlarii de la Clongowes purtau tunici albastre cu nasturi de alamă și tichii de blană de iepure și beau bere ca oamenii mari și țineau ogari, cu care mergeau să vâneze iepuri.

Se uită spre fereastră și văzu că lumina scăzuse. Trebuie să fie acum o lumină cenușie, noroasă, deasupra terenurilor de joc. Nu mai auzea nici un zgomot dintr-acolo. Colegii lui probabil că-și făceau lecțiile sau poate că Părintele Arnall le citea din vreo carte.

Ce ciudat că nu-i dăduseră nici o doctorie. Poate c-o să-i aducă Fratele Michael când mai vine. Băieții ziceau că la infirmerie îți dădeau să bei niște chestii care put. Dar acum se simțea mai bine. Ar fi plăcut dacă s-ar însănătoși încetul cu încetul. Ar putea atunci să ceară o carte. Era o carte, la bibliotecă, despre Olanda. Avea în ea nume frumoase, străine, și poze de orașe și de corăbii ciudate. Când te uitai la ele erai fericit.

Ce palidă se făcuse lumina de afară! Dar era frumos. Umbra focului suia și cobora pe perete. Parcă erau valuri. Cineva pusese cărbuni pe foc și se auzeau glasuri. Vorbeau. Era ca zgomotul valurilor. Sau poate că valurile vorbeau între ele pe când suiau și coborau.

Văzu marea de valuri, lungi și întunecate valuri, suind și coborând, întunecate sub noaptea fără lună. O luminiță clipea la capătul digului, pe unde intra vaporul; și văzu o mulțime mare adunată la marginea apei ca să vadă vaporul care intra în port. Un bărbat înalt sta pe punte, scrutând cu privirea uscatul întins și întunecat; și la lumina din capătul digului îi văzu fața, fața îndurerată a Fratelui Michael. Îl văzu ridicând mâna către oamenii adunați și-l auzi strigând peste ape cu glas plin de mâhnire:

— E mort. L-am văzut pe catafalc.

Un geamăt de durere se ridică din mulțime.

— Parnell! Parnell! E mort!

Căzură toți în genunchi, gcmând de durere.

Și o văzu pe Dante, într-o rochie de catifea castanie și cu o mantie de catifea verde atârându-i pe umeri, cum trecea mândră și tăcută pe lângă mulțimea îngenuncheată la marginea apei.

Un foc mare ardea în cămin. Din maldărul de lemne stivuite pe grătar se înălțau flăcări înalte și roșii, iar sub brațele împletite cu iederă ale candelabrului era așternută masa de Crăciun. Sosiseră acasă destul de târziu și, totuși, masa încă nu era gata: dar va fi gata acușica, spusese mama. Așteptau să se deschidă ușa și să intre slujnicele ținând în mâini tăvile mari, acoperite cu capace grele de metal.

Cu toții așteptau: unchiul Charles, care stătea deoparte, în umbra ferestrei, Dante și domnul Casey, odihnindu-se în jilțurile din fața căminului, Stephen, așezat pe un scaun între ei doi, odihnindu-și picioarele pe floarea de fier dintre zăbrele, rumenită de flăcări. Domnul Dedalus se privi în

oglindea ovală de deasupra căminului, își răsuci vârfulurile mustăților pomădate și apoi, desfăcându-și cozile redingotei, se așeză cu spatele la focul vesel: iar în răstimpuri mai scotea o mână de după coada redingotei, ca să-și răsucescă un vârf de mustață. Domnul Casey plecase capul într-o parte și, zâmbind, se bătea ușurel cu degetele sub bărbie. Iar Stephen zâmbea și el, fiindcă acum știa că nu era adevărat că domnul Casey are o pungă de arginți în gușă. Zâmbea când se gândea cum îl amăgise clinchetul argintiu pe care obișnuia să-l scoată domnul Casey. Iar când încercase să-i descleșteze mâna ca să vadă dacă nu cumva ascunsese acolo punga cu argint, văzuse că degetele nu se lăsau întinse; iar domnul Casey i-a spus că se alesese cu astea trei degete înțepenite de când i-a făcut reginei Victoria un dar de ziua ei.

Domnul Casey își lovea ușurel gâtul și-i zâmbea lui Stephen cu ochi somnoroși; iar domnul Dedalus spuse:

— Daa, asta e, e-n regulă. Da' ce plimbare bună am făcut, nu-i așa, John?... Stau și mă-ntreb dacă pân' la urmă o să fie rost de cină în seara asta sau nu. Hm... da' azi știu c-am înghițit o porție bună de ozon, afară, pe la Promontoriu. Da, zău.

Se întoarse spre Dante și o întrebă:

— Dumneavoastră n-ați ieșit de loc, doamnă Riordan?

Dante își încreți fruntea și răspunse scurt:

— Nu.

Domnul Dedalus dădu drumul cozilor redingotei și se duse la bufet. Scoase din bufet un ulcior mare de piatră, plin cu whisky, și umplu încet carafa, aplecându-se în răstimpuri ca să vadă cât turnase. Apoi, după ce puse ulciorul la loc, turnă puțin whisky în două pahare, adăugă câte puțină apă și se întoarse cu paharele la cămin.

— Uite-aici un degetar de whisky, John, zise el, cât să-ți ascută puțin pofta de mâncare.

Domnul Casey luă paharul, sorbi, și-l așeză lângă el pe cămin. Apoi spuse:

— Hm — nu pot să-l uit pe amicul nostru Christopher fabricând...

Izbucni într-un acces de râs și de tuse și adăugă:

— ...fabricând șampania pentru tipii ăia.

Domnul Dedalus râse zgomotos.

— De Christy vorbești? zise. Are mai multă șiretenie într-un neg din ăla de pe chelia lui, decât o haită întreagă de vulpoi.

Lăsă capul în jos, închise ochii și, lingându-și abundant buzele, începu să vorbească cu glasul hotelierului:

— Și ce mai limbă dulce când îți vorbește, îl știi. Îl trec nădușelile pe la gușă, nu alta — binecuvânteze-l cerul.

Domnul Casey tot se mai lupta să-și potolească tusea și râsul. Stephen, văzându-l și auzindu-l pe hotelier în figura și glasul tatălui său, râdea și el.

— Da' tu de ce râzi, cățelușule?

Intrară slujnicele și puseră tăvile pe masă. În urma lor veni și doamna Dedalus și pofti lumea să se așeze.

— Luați loc, zise.

Domnul Dedalus se duse la capul mesei și spuse:

— Haideți, doamnă Riordan, luați loc. John, dragule, șezi și tu.

Se uită să vadă unde e unchiul Charles și-l chemă:

— Hai, domnule, că te așteaptă aici o pasăre.

După ce luară loc toți, puse mâna pe capac și-apoi, retrăgând-o, zise repede:

— Haide, Stephen.

De la locul lui, Stephen se ridică în picioare ca să spună rugăciunea dinainte de masă:

— *Binecuvîniează-ne, Doamne, pe noi și aceste ale Tale daruri, ce din bunătatea Ta suntem pe cale a primi prin Domnul nostru Isus Hristos, Amin.*

Toți se închinară, iar domnul Dedalus, oftând de plăcere, ridică de pe tavă capacul greu, căruia aburii îi aninaseră mărgelușe sclipitoare de jur împrejur.

Stephen se uita la curcanul rotofei care stătuse pe masa din bucătărie priponit și cu aripile răsucite spre spate, gata de fript. Știa că taică-său plătise pentru el o guinee la magazinul Dunn din Boller Street și că negustorul îl tot împunsese în furca pieptului ca să arate cât era de bun: și-și aminti glasul negustorului când spusese:

— Luați-l pe ăsta, domnule! Astă zic și eu curcan de sărbători! Bun de plocon, nu alta!

De ce-și numea oare domnul Barrett de la Clongowes „curcan” bățul cu care le trăgea la palmă băieților? Dar Clongowes era departe; și mireasma caldă și sățioasă de curcan, și de șuncă, și de țelină se ridica din farfuria și din tăvi, iar pe grătarul căminului se înălțau dintr-un maldăr de lemne flăcări înalte și roșii, și iedera verde și boabele roșii de ilice te făceau să te simți atât de bine, și când s-o termina cina, o să fie adusă acea mare budincă cu stafide, garnisită cu migdale cojite și cu rămurele de ilice, cu limbi de flăcări albastrui jucând împrejurul și cu un steguleț mic, verde, înfipt în vârf.

Era prima lui cină de Crăciun și se gândea la frații și surorile lui mai mici care așteptau în odaia copiilor, cum așteptase și el adesea, să vină budinca. Gulerul răsfrânt și tunica de licean de la Eton îl făceau să se simtă ciudat, bătrânicios, și în dimineața aceea, când îl adusesese maică-sa jos, în hol, îmbrăcat pentru liturghie, lui taică-său îi dăduseră lacrimile. Asta fiindcă-și adusesese aminte de tatăl lui. Și unchiul Charles spusese așa.

Domnul Dedalus acoperi tava și începu să mănânce cu poftă. Apoi zise:

— Bietul Christy, nu mai are mult și-o să se dea peste cap de escroc ce e.

— Simon, îi aminti doamna Dodalus, n-ai servit-o cu sos pe doamna Riordan.

Domnul Dedalus apucă sosiera.

— Într-adevăr? exclamă. Doamnă Riordan, fie-vă milă de-un biet orb. Dante își acoperi farfuria cu mâinile și zise:

— Nu, mulțumesc.

Domnul Dedalus se întoarse spre unchiul Charles.

— Dumneata cum stai, domnule?

— Cum nu se poate mai bine, Simon.

— Și tu, John?

— Eu am tot ce-mi trebuie. Ai grijă și de tine.

— Mary?... Ia, Stephen, uite ceva care-o să-ți placă la nebunie.

Turnă sos din belșug în farfuria lui Stephen și puse iar sosiera pe masă. Apoi îl întrebă pe unchiul Charles dacă era fraged curcanul. Unchiul Charles nu putea vorbi fiindcă avea gura plină; dar dădu din cap că da, era fraged.

— Bine i-a răspuns amicul nostru canonicului. Nu-i așa? zise domnul Dedalus.

— Nu l-aș fi crezut în stare, spuse domnul Casey.

— *O să plătesc ce se cuvine bisericii, părinte, când o să-ncetați să faceți din casa lui Dumnezeu local de vot.*

— Frumos răspuns de dat preotului său de către un om care se pretinde catolic — spuse Dante.

— Vina-i numai a lor, zise cu glas suav domnul Dedalus. Și un prost ar putea să-i învețe să se țină numai de religie.

— Și asta-i religie, zise Dante. Își fac datoria când îi previn pe oameni.

— Noi ne ducem în casa Domnului să ne rugăm Creatorului cu toată smerenia, și nu să auzim cuvântări electorale, spuse domnul Casey.

— Și asta e religie, spuse iar Dante. Au dreptate. Trebuie să arate enoriașilor drumul.

— Și să predice politică de la altar, da? întrebă domnul Dedalus.

— Desigur, zise Dante. E o chestiune de moralitate publică. Un preot n-ar mai fi preot dacă n-ar spune enoriașilor săi ce e bine și ce e rău.

Doamna Dedalus puse jos cuțitul și furculița, zicând:

— Vă rog și vă implor, să nu mai discutăm politică într-o zi ca asta.

— Chiar așa, doamnă, întări unchiul Charles. Haide, Simon, e de-ajuns. Nici o vorbă mai mult.

— Da, da, încuviință domnul Dedalus grăbit.

Descoperi cu un gest larg tava și întrebă:

— Ei, cine mai dorește curcan?

Nu răspunse nimeni. Dante zise:

— Frumos fel de a vorbi din partea unui catolic!

— Doamnă Riordan, *vă rog*, spuse doamna Dedalus, să încetăm acum discuția asta!

Dante se întoarse supărată către ea:

— Și vreți să stau s-asculț nepăsătoare cum sunt batjocoriți preoții bisericii mele?

— Nu spune nimeni nici o vorbă împotriva lor cât timp nu se amestecă în politică.

— Episcopii și preoții Irlandei și-au spus cuvântul, zise Dante, și trebuie ascultați.

— Să se lase de politică, repetă domnul Casey, căci altfel s-ar putea să se lase oamenii de biserică.

— Auziți? spuse Dante, întorcându-se spre doamna Dedalus.

— Domnule Casey! Simon! se rugă doamna Dedalus, terminați odată!

— Vai! Vai! făcu unchiul Charles.

— Cum? strigă domnul Dedalus. Trebuia să-l părăsim la porunca englezilor?

— Nu mai era vrednic să conducă, zise Dante. Era un păcătos în ochii oamenilor.

— Cu toții suntem păcătoși, păcătoși înrăiți, răspunse domnul Casey

cu răceală.

— *Vai de acela a cărui fărădelege îi scârbește pe oameni!* cită doamna Riordan. *Ar fi mai bine să i se lege o piatră de moară de grumaz și să fie lepădat în adâncurile mării, decât să fie prilej de scârbă pentru copiii mei.* Așa vorbește Duhul Sfânt.

— Și foarte prost vorbește, dacă mă-ntrebați pe mine, zise cu răceală domnul Dedalus.

— Simon! Simon! interveni unchiul Charles. Băiatul!

— Da, da..., bâigui domnul Dedalus. Mă gândeam la... Mi-am adus aminte ce urât vorbea hamalul acela de la gară. Ei, hai acu' las'... e-n regulă. Ia, Stephen, ia să văd farfuria ta! Hai și mănâncă acu'! Uite-aici.

Mai îngrămădi mâncare pe farfuria lui Stephen și-i servi pe unchiul Charles și pe domnul Casey cu bucăți mari de curcan, stropite din belșug cu sos. Doamna Dedalus mânca puțin, iar Dante ședea cu mâinile în poală. Se roșise la față. Domnul Dedalus înfipse furculița și cuțitul de tranșat la un capăt al tăvii și vesti:

— Uite aici o bucățică gustoasă căreia îi zicem „nasul papei”. Dacă vreo doamnă sau vreun domn dorește...

Ținea o bucată de carne în vârful furculiței de servit. Nimeni nu spuse nimic. Atunci o puse în farfuria sa, zicând:

— Bine, să nu spuneți că nu v-am întrebat. Gândesc c-aș face mai bine s-o mănânc eu, fiindcă tot nu prea mă simt bine de câțva timp.

Făcu cu ochiul către Stephen, apoi așezând la loc capacul începu iar să mănânce.

Cât timp mănăcă, tăcură cu toții. Apoi tot el spuse:

— Ei, pân' la urmă a fost frumos toată ziua. Au venit și-o mulțime de străini.

Nu vorbi nimeni. Spuse iar:

— Cred că acum au venit mai mulți străini în oraș decât de Crăciunul trecut.

Îi privi pe toți, de jur împrejur; ședea ui-tându-se în farfuriile din fața lor. Neprimind nici un răspuns, mai așteptă o clipă, apoi spuse cu amărăciune:

— Ei... va să zică n-am noroc de-o masă de Crăciun ca lumea.

— Nici noroc, nici mila lui Dumnezeu, spuse Dante, nu poate fi într-o casă unde nu există respect pentru păstorii bisericii.

Domnul Dedalus își zvârli zgomotos cuțitul și furculița peste farfurie.

— Respect! strigă. Poate pentru Billy buzatul, sau pentru hârdăul acela cu mațe, de sus, din Armagh? Respect!

— Prinți ai bisericii! zise domnul Casey, cu domol dispreț.

— Da, vizitiul lordului Leitrim, adăugă domnul Dedalus.

— Sunt unși cu harul Domnului, zise Dante. Fac cinste țării lor.

— Hârdău cu mațe, repetă aspru domnul Dedalus. Frumoasă mutră când doarme, auziți? Ar trebui să-l vedeți cum își înfulecă afumătura cu varză, pe-o zi geroasă de iarnă. Mamă!

Își schimonosi trăsăturile într-o grimasă animalică și plescăi din buze.

— Zău, Simon, n-ar trebui să vorbești așa de față cu Stephen. Nu se cade.

— Vai, are să țină minte toate astea, când o să fie mare, spuse Dante înfierbântată, vorbele pe care le-a auzit în casa părintească împotriva lui

Dumnezeu și împotriva religiei și a preoților ei.

— Să țină minte de asemenea, îi strigă domnul Casey de-a curmezișul mesei, și vorbele cu care preoții și cei în puterea lor i-au zdrobit inima lui Parnell și l-au gonit în mormânt. Să țină minte și asta când o să fie mare.

— Pramatiile! strigă domnul Dedalus. Când era la pământ, s-au năpustit asupra lui, să-l trădeze și să-l sfâșie, ca șobolanii în șanțurile cu lături. Câini mârșavi! Așa și arată! le Hristosul meu, așa și arată!

— S-au purtat după dreptate, strigă Dante. Au ascultat de episcopi și de preoți. Cinste lor!

— Ah, e îngrozitor că nici o singură zi pe an nu putem scăpa de certurile astea oribile! zise doamna Dedalus.

Unchiul Charles înălță cu blândețe mâinile și spuse:

— Lăsați, lăsați acuma, lăsați! Nu putem s-avem părerile noastre, ori-care ar fi ele, fără nervi și fâiă să vorbim urât? O, Doamne, Doamne!

Doamna Dedalus îi spuse ceva cu glas scăzut lui Dante, dar aceasta ripostă tare:

— Nu vreau să tac! Vreau să-mi apăr biserica și religia când e insultată și scuipată de catolici renegați.

Domnul Casey își împinse cu bruschete farfuria către mijlocul mesei și, proptindu-și coatele de masă, își întrebă cu glas răgușit gazda:

— Ascultă, ți-am istorisit vreodată povestea cu scuipatul ăla faimos?

— Nu, John, nu mi-ai istorisit-o, zise domnul Dedalus.

— Păi, începu domnul Casey, e o poveste bună de știut. S-a întâmplat nu de mult, în comitatul Wicklow unde suntem acum.

Se întrerupse și, întorcându-se către Dante, zise cu indignare calmă:

— Și dumneavoastră vă pot spune, doamnă, dacă la mine v-ați referit, că eu nu sunt un catolic renegat. Sunt catolic, precum a fost și tatăl meu și, înaintea lui, tatăl său și, înaintea lui, tatăl aceluia, pe când mai bine ne dădeam viețile decât să ne vindem credința.

— Cu atât mai rușinos, zise Dante, că vorbiți acum așa cum vorbiți.

— Povestea, John! interveni domnul Dedalus zâmbind. Spune-ne, oricum, povestea.

— Catolic, nu zău! repetă Dante ironică. Cel mai ticălos protestant din țară n-ar rosti ce-am auzit aici în seara asta.

Domnul Dedalus începu să-și legene capul încoace și încolo, îngânând încet, asemenea unui cântăret de la țară.

— Eu nu-s protestant, vă spun încă o dată, zise domnul Casey roșindu-se la față.

Domnul Dedalus, care tot mai fredona și-și legăna capul încoace și încolo, începu să cânte mormăit și pe nas:

*Veniți, vot, Catolici întru Roma,
Ce nicicând la slujbă n-ați mers.*

Apoi, bine dispus, își luă iar cuțitul și furculița și se apucă să mănânce, îmbiindu-l pe domnul Casey:

— Spune-ne povestea, John. O să ne ajute la digestie.

Stephen se uita cu afecțiune spre fața domnului Casey, care, cu mâinile împreunate, își pironise privirea dincolo de masă. Îi plăcea să stea cu el lângă foc și să-și ridice ochii către fața lui oacheșă și pătimașă. Dar

ochii lui negri nu erau niciodată pătimiși, iar glasul lui domol suna plăcut. Dar atunci de ce era oare împotriva preoților? Fiindcă dacă-i așa, Dante avea dreptate. Îl auzise însă pe tatăl său spunând că ea fusese călugăriță, dar că plecase de la mănăstirea ei din Allegheny, după ce fratele ei se căpătuisese de pe urma sălbaticilor, vânzându-le brelocuri și lăntișoare. Poate că de asta era atât de aspră cu Parnell. Și nu-i plăcea să-l vadă pe el că se joacă cu Eileen, fiindcă Eileen era protestantă. Și când fusese dânsa tânără, cunoscuse copii care se jucaseră cu protestanți și protestanții aveau obiceiul să râdă de Litania Prea Fericitei Fecioare. *Turn de Ivory!* ziceau ei. *Zidire de Aur!* Cum putea o femeie să fie turn de ivory sau zidire de aur? Atunci cine avea dreptate? Și-și aminti seara în infirmeria de la Clongowes, apele întunecate, lumina de la capătul digului și geamătul de durere al oamenilor când aflaseră.

Eileen avea mâini lungi, albe. Într-o seară când se jucau, ea-i acoperise ochii cu mâinile ei: mâini lungi și albe, subțiri și reci și moi. Asta era ivory: ceva rece și alb. Asta însemna *Turn de Ivory*.

— Povestea e foarte scurtă și drăguță, spuse domnul Casey. Era într-o zi, jos, la Arklow, nu cu mult înainte să moară șeful. Dumnezeu să-l ierte!

Închise ochii obosit și tăcu. Domnul Dedalus luă din farfuria lui un os și smulse de pe el cu dinții puțină carne, zicând:

— Înainte să fie ucis, vrei să zici.

Domnul Gasey deschise ochii, oftă și continuă:

— Era într-o zi, jos, la Arklow. Fusesem acolo la o întrunire și după ce s-a terminat întrunirea a trebuit să ne croim drum prin mulțime până la gară. Atâta „huo” și „huo”, dom'le, mai rar. Ne ocărau cum le venea la gură. Ei, și era pe-acolo o cucoană — o scorpie și-o bețivă se vedea a fi — care mă onora pe *mine* c-o deosebită atenție. Tot tropăia în jurul meu prin noroi și-mi urla și-mi zbigera în față *Hăituitor de preoți! Fonduri de la Paris! Mister Fox! Kitty O'Shea!*

— Și tu ce-ai făcut, John? Întrebă domnul Dedalus.

— Am lăsat-o să zbigere 'nainte, zise domnul Casey. Era o zi friguroasă și ca să mai prind putere țineam în gură — nu vă fie cu supărare, doamnă, — niște tutun de mestecat, din cel de Tullamore, și firește că tot n-aș fi putut scoate o vorbă, fiindcă mi-era gura plină de zeamă de tutun.

— Și-apoi, John?

— Așa. Am lăsat-o să zbigere după pofta inimii, Kitty O'Shea și toate celelalte, până când la urmă a rostit un cuvânt de ocară la adresa acelei doamne, pe care n-am să-l repet, ca să nu pângăresc acest ospăț de Crăciun, nici auzul dumneavoastră, doamnă, și nici buzele mele.

Se opri. Domnul Dedalus, ridicându-și privirile de pe os, întrebă:

— Și ce-ai făcut, John?

— Ce-am făcut?! Când a spus vorba aia, și-a împins către mine fața ei hădă de zgrițuroaică; iar eu aveam gura plină cu zeamă de tutun. M-am aplecat spre dânsa. *Ptiu!* i-am făcut, uite-așa.

Întoarse fața în lături și se făcu că scuipe.

— *Ptiu!* i-am zis, uite-așa, drept în ochi.

Se pocni cu mâna peste ochi și scoase un vaiet de durere răgușit.

— O, Isuse, Măria și Iosif! ea de colo. M-a orbit! M-a orbit! *m-a-necat!*

Se opri, copleșit de un acces de tuse și de râs, și-apoi iar repetă: *M-a orbit de tot!*

Domnul Dedalus râdea zgomotos, lăsându-se înapoi în scaun, iar unchiul Charles își legăna capul încoace și încolo.

Dante arăta grozav de supărată și spunea întruna pe când ei râdeau:
— Foarte frumos! Ha! Foarte frumos!

Nu prea era frumos s-o scuipe în ochi pe femeie. Dar oare ce vorbă spusese dânsa despre Kitty O'Shea de nu voia domnul Casey s-o repete? Și-l închipui pe domnul Casey umblând printre mulțimi de oameni și ținându-le cuvântări de pe un vagonet. Pentru asta stătuse la închisoare; își aminti cum într-o seară venise sergentul O'Neill la ei acasă și stătuse jos, în hol, vorbind cu glas scăzut tatei și mușcându-și nervos curelușa chipiului. Și în seara aceea domnul Casey nu plecase cu trenul la Dublin, ci venise o trăsură până la ușa lor și-l auzise pe taică-său spunând ceva despre Calea Cabineteely.

El era pentru Irlanda și Parnell, și taică-său de asemenea; la fel și Dante, căci într-o seară când ascultau fanfara pe esplanadă, pocnise un domn cu umbrela în cap fiindcă-și scosese pălăria când muzica intonase la urmă *God Save the Queen*⁸.

Domnul Dedalus pufni cu dispreț:

— Ah, John, zise. Adevărul e de partea lor. Suntem un neam nenorocit, dominat de preoți, asta am fost totdeauna și vom fi mereu, până s-o sfârși povestea.

Unchiul Charles clătină din cap, spunând:

— Proastă treabă! Proastă treabă!

Domnul Dedalus repetă:

— Un neam dominat de preoți și uitat de Dumnezeu!

Arată cu degetul spre portretul bunicului său, pe peretele din dreapta:

— Îl vezi pe dumnealui de colo, John? zise. A fost un bun irlandez, pe când nu erau bani de câștigat în afacerea asta. A fost condamnat la moarte ca *whiteboy*⁹. Dar avea el o vorbă cu privire la amicii noștri, clericii; zicea că nici-când n-ar lăsa el pe vreunul dintr-înșii să-și vâre picioarele sub masa lui.

Dante îl întrerupse mâniașă:

— Dacă suntem un neam dominat de preoți, ar trebui să ne mândrim cu asta! Ei sunt lumina ochilor lui Dumnezeu. *Nu te atinge de vreunul din ei* — a spus Isus — *căci ei sunt lumina ochilor mei*.

— Și atunci nu ne e îngăduit să ne iubim țara? întrebă domnul Casey. Nu trebuie să-l urmărim pe cel care era născut pentru a ne călăuzi?

— Un trădător al țării lui! răspunse Dante. Un trădător, un vinovat de adulter! Preoții au avut dreptate să-l părăsească. Preoții au fost întotdeauna adevărații prieteni ai Irlandei.

— Nu zău, nu mai spuneți! făcu domnul Casey.

Bătu cu pumnul în masă, apoi, încruntându-se mânios, își desfăcu degetele unul câte unul.

— Oare nu ne-au trădat episcopii Irlandei pe timpul uniunii, când episcopul Lanigan a prezentat Marchizului de Cornwall un mesaj de supu-

⁸ „Dumnezeu s-o apere pe Regină” — imnul regal englez

⁹ *Whiteboys* — membrii ai asociației agrare ilegale, din Irlanda secolului al XVIII-lea, care purtau veșminte albe la întâlnirile nocturne și la manifestările rebele

nere? Oare n-au vândut episcopii și preoții aspirațiile țării lor, la 1829, în schimbul emancipării catolice? N-au denunțat ei mișcarea feniană¹⁰ de la amvon și din confesional? Și n-au necinstit cenușa lui Terence Bellew Mac-Manus?

Fața i se aprinsese de mânie, iar Stephen simțea și el o văpaie urcându-i-se în obraz pe când asculta înfiorat vorbele rostite.

Domnul Dedalus izbucni într-un hohot aspru de râs disprețuitor.

— Doamne, — strigă el — l-am uitat pe micuțul, pe tăicuțul Paul Cullen! Altă lumină a ochilor lui Dumnezeu!

Dante se aplecă peste masă și-i strigă domnului Casey:

— Au avut dreptate! Au avut dreptate! Totdeauna au avut dreptate! Dumnezeu și morala și religia înainte de toate!

Doamna Dedalus, văzând-o atât de ațâțată, îi spuse:

— Doamnă Riordan, nu te mai enerva răspunzându-le.

— Dumnezeu și religia înainte de orice! strigă Dante. Dumnezeu și religia înaintea lumii!

Domnul Casey își ridică pumnul încleștat și-l prăvăli peste masă de se auzi un trosnet.

— Foarte bine, — strigă răgușit — dacă-i vorba pe așa, atunci Irlanda n-are nevoie de Dumnezeu!

— John, John, strigă domnul Dedalus, înșfăcându-și oaspetele de mânecă.

Dante rămase cu ochii holbați dincolo de masă, iar obrazii îi tremurau. Domnul Casey se luptă să se scoale de pe scaun și se aplecă peste masă către ea, agitând o mână în fața ochilor ei, de parcă a fi sfâșiat un păienjenis.

— Irlanda n-are nevoie de Dumnezeu! striga. Ne-ajunge cât am avut parte de Dumnezeu în Irlanda. Să se termine cu Dumnezeu!

— Hulitorule! Diavole! țipa Dante, stând în picioare și aproape scuipându-l în față.

Unchiul Charles și domnul Dedalus îl traseră pe domnul Casey înapoi pe scaunul lui, vorbindu-i din amândouă părțile ca să-l liniștească. Iar el, ațintindu-și în gol ochii întunecați care scoteau văpăi, repeta:

— Să se termine cu Dumnezeu, vă spun!

Dante își împinse cu violență scaunul în lături și plecă de la masă, dând pe jos inelul șervetului, care se rostogoli domol pe covor și se opri în cele din urmă de piciorul unui jilt. Domnul Dedalus se sculă repede și o urmă până la ușă. Ajunsă acolo, Dante se întoarse aprigă și strigă spre odaie, cu ochii învăpăiați și tremurând de furie:

— Diavol din iad! Noi am câștigat! L-am zdrobit și l-am ucis pe ticălos!

Ușa se trânti îndărătul ei.

Domnul Casey, eliberându-și brațele din strânsoare, își cufundă brusc capul în mâini, într-un hohot de plâns.

— Parnell, sărmanul de tine! strigă tare. Regele meu mort!

¹⁰*Fenieni* — membrii al unei ligi întemeiate printre emigranții irlandezi din Statele Unite ale Americii în 1357, militând pentru revoluția în Irlanda și răsturnarea cârmuirii engleze. Originea cuvântului derivă din limba veche irlandeză: *fane* (numele străvechiului popor irlandez) contopit cu; *fiane* (strajă a regilor irlandezi legendari)

Plângea cu hohote, amarnic. Stephen, ridicându-și fața înspăimântată, văzu că ochii tatei erau plini de lacrimi.

Băieții stăteau de vorbă în mici grupuri. Un băiat zise:

— I-a prins lângă Măgura Lyons.

— Cine i-a prins?

— Domnul Gleeson și cu vice-rectorul. S-au dus c-o trăsură.

Același băiat adăugă:

— Mi-a spus un băiat din cursu' superior.

Fleming întrebă:

— Da' de ce-au fugit, spune-ne?

— Eu știu de ce, spuse Cecil Thunder. Fiindcă șterpeliseră bani din camera rectorului.

— Cine i-a șterpelit?

— Fratele lui Kickham. Și i-au împărțit cu toții. Dar asta însemna că furaseră. Cum au putut face așa ceva?

— A, știi *tu* mai mult de-o groază, Thunder! zise Wells. *Eu* știu de ce s-au cărăbănit.

— Spune-ne și nouă, de ce?

— Mi-au zis să nu spun.

— Hai, Wells! se rugară toți. Nouă poți să ne spui. N-ai grijă, că nu suflăm.

Stephen întinse capul să audă și el.

— Știți de vinul pentru altar care se păstrează în dulapul din sacristie?

— Da.

— Ei, au băut vinul ăla și i-a dibuit după miros. Și de asta au tulit-o, dacă vreți să știți.

Și băiatul care vorbise întâi spuse:

— Da, așa mi-a spus și mie băiatul din cursul superior.

Băieții tăceau, toți. Stephen sta printre ei, temându-se să vorbească, ascultând. De spaimă nelămurită, parcă i se făcuse rău, îl apucase un fel de slăbiciune.

Cum putuseră face una ca asta? Se gândea la sacristia întunecoasă, cufundată în tăcere. Acolo erau dulapuri întunecoase, de lemn, în care stăteau pașnic împăturite stiharele crește. Nu era capela și totuși vorbeai în șoaptă. Era un loc sfânt. Își aminti seara de vară în care fusese acolo ca să-l îmbrace în purtător de cățuie, seara procesiunii la altarul cel mic din pădure. Un loc straniu și sfânt. Băiatul care ținea cădelnița o legănase săltând-o de lanțul din mijloc, ca să nu se stingă cărbunii. Cărbunii aceia se chemau mangal, arseseră domol, scoțând un miros acrișor, în timp ce băiatul făcea ușurel vânt cădelniței. Și apoi, când fuseseră cu toții înveșmântați, el stătuse cu cățuia întinsă înspre rector și rectorul pusese înăuntru o lingură de tămâie și tămâia sfârâise pe cărbunii înroșiți.

Băieții stăteau de vorbă în mici grupuri, ici și colo, pe terenurile de joc. Lui i se părea că băieții se făcuseră mai mărunți, asta fiindcă dăduse peste el în ajun unul care venea în viteză pe bicicletă, un băiat dintr-a doua de gramatică. Bicicleta băiatului îl trântise ușor pe aleea cu zgură și ochelarii i se spărseseră în trei și-i intrase praf de zgură printre dinți.

De asta îi păreau acum băieții mai mărunți și mai îndepărtați, și stâlpii porților atât de subțiri și atât de departe, și cerul blând, cenușiu, atât de înalt. Dar pe terenurile de fotbal nu se juca nimic, fiindcă se făceau

pregătiri pentru cricket, și unii spuneau că monitor va fi Barnes, alții ziceau c-o să fie Flowers. Și pe toate terenurile se antrenau la servitul și bătaia mingii și aruncau mingi cu efect și mingi încete, înalte. Și de ici și de colo veneau zgomotele bastoanelor de cricket prin aerul blând, cenușiu. Făceau pic, poc, poc, pic: stropi de apă, mici, într-o fântână, picând domol în cupa plină ochi.

Athy, care tăcuse până acum, spuse liniștit:

— N-aveți nici unul dreptate.

Toți se întoarseră spre el, cu aprindere:

— De ce?

— Tu știi?

— Cine ți-a spus ție?

— Spune-ne, Athy!

Athy întinse pieziș degetul arătător spre largul terenului, unde umbla singur Simon Moonan dând cu piciorul într-o piatră.

— Întrebați-l pe el, zise.

Băieții se uitară într-acolo și apoi spuseră:

— De ce pe el?

— E amestecat și el?

Athy coborî glasul și zise:

— Știți de ce au șters-o ăia? O să vă spun, dar trebuie să vă faceți că nu știți.

— Spune-ne, Athy. Haide. Dacă știi, poți să ne spui.

Athy tăcu o clipă, apoi rosti misterios:

— Au fost prinși într-o seară în curtea din dos cu Simon Moonan și cu Boyle-Colțuri.

Băieții se uitară la el și întrebară:

— Prinși?

— Ce făceau?

— Păcătoșenii.

Toți băieții tăcură și Athy încheie:

— D-aia.

Stephen se uita la fețele băieților, dar toți priveau spre partea cealaltă a terenului. Ar fi vrut să întrebe pe cineva ce-i cu asta. Ce voise să spună cu păcătoșeniile în curtea din dos? De ce-au fugit pentru asta cei cinci băieți din cursul superior? Probabil că era o glumă. Simon Moonan purta haine frumoase și într-o seară îi arătase o minge plină cu bomboane fondante — i-o trimiseseră de-a rostogolul pe covorul din mijlocul refectoriului băieții din echipa lui de fotbal, când intrase pe ușă. Era în seara meciului cu echipa celor de la Bective Rangers și mingea era aidoma unui măr roșu și verde, atâta că se deschidea și înăuntru era plină cu bomboane fondante. Și Boyle spusese într-o zi că un elefant are două colțuri, în loc să zică doi colți, și de aia îi ziceau Boyle-Colțuri, dar unii băieți îi ziceau „Domnișoara Boyle” fiindcă toată ziua își curăța și-și pilea unghiile.

Și Eileen avea mâini lungi și subțiri, răcoroase și albe, fiindcă ea era fată. Parcă erau de fildeș, dar moi. Asta însemna *Turn de Ivoir*, dar protestanții nu puteau înțelege și râdeau, de vorbele astea. Într-o zi stătuseră amândoi alături uitându-se în curtea hotelului. Un chelner înălța un steag pe bățul de pe acoperiș și un foxterier se zbenguia pe pajiștea însoțită.

Ea-și pusese mâna în buzunarul lui, unde-și ținea și el mâna, și el simțise ce răcoroasă și subțire și moale era mâna ei. Eileen zisese că ce nostim e să ai buzunar, și apoi dintr-o dată o zbughise de lângă el și râzând fugise la vale pe serpentina drumului. Părul ei blond șiroia fluturând în urmă-i ca aurul în soare. *Turn de Ivory, Zidire de Aur*. Dacă te gândeai la unele lucruri le înțelegeai.

Dar de ce în curtea din dos? Acolo te duceai ca să-ți faci nevoile. Era toată pavată cu plăci groase de argilă și toată ziua picura acolo apă prin niște găurele mici cât gămălia acului și mocnea un miros ciudat de apă trezită. Și îndărătul ușii uneia dintre despărțituri era un desen în creion roșu care înfățișa un bărbat bărbos, îmbrăcat în haine de roman, cu câte o cărămidă în fiecare mână și dedesubt era scris titlul desenului:

Balbus a clădit un zid

Îl desenase careva acolo în glumă. Avea o față caraghioasă, dar semăna foarte bine cu un om bărbos. Și pe peretele altei despărțituri scria frumos cu litere înclinate spre stânga:

Iuliu Cezar a scris de Belu Caliciu.

Poate că de asta s-or fi dus ei acolo, fiindcă era un loc unde băieții zmângăleau glume. Dar tot era ciudat ce spunea Athy și felul cum o spunea. N-a fost glumă dac-au fugit. Se uita și el, ca și ceilalți, spre partea îndepărtată a terenului și începea să se teamă.

În cele din urmă Fleming spuse:

— Și-acum o să ne pedepsească pe toți pentru ce-au făcut alții?

— Eu nu mă mai întorc după vacanță, o să vedeți voi, spuse Cecil Thunder. Trei zile de tăcere la refectoriu și una-două te trimite sus să iei câte șase și opt la palmă.

— Da, zise Wells. Și moș Barrett are acuma un fel nou de-a împături însemnarea de pedeapsă de nu mai poți s-o deschizi și s-o-mpătorești la loc ca să vezi câte o să iei la palmă. Nici eu nu mă mai întorc.

— Da, zise Cecil Thunder. Și prefectul de studii a fost într-a doua de gramatică azi-dimineață.

— Hai să facem o rebeliune! propuse Fleming. Ce ziceți?

Toți băieții tăceau. În aer era o tăcere adâncă și se auzeau bastoanele de cricket, dar mai rar ca adineauri: pic, poc.

Wells întrebă:

— Și ce-o să le facă?

— Simon Moonan și Colțuri or să fie biciuiți, spuse Athy, iar celor din cursul superior li s-a dat să aleagă: ori biciuire, ori eliminare.

— Și ce aleg? întrebă cel care vorbise întâi.

— Toți aleg eliminarea, afară de Corrigan, răspunse Athy. El o să fie biciuit de domnul Gleeson.

— Eu știu de ce, spuse Cecil Thunder. El are dreptate și băieții ăia alți n-au, fiindcă o bătaie se uită după câțva timp, dar unui băiat care a fost eliminat din colegiu îi merge vestea pentru asta toată viața. Și-apoi Gleeson n-o să-l biciuiască rău.

— Nu i-ar prinde bine, zise Fleming.

— N-aș vrea să fiu în locul lui Simon Moonan și al lui Colțuri, spuse Cecil Thunder. Da' eu nu cred c-au să fie biciuiți. Poate le trage de două ori câte nouă la palmă.

— Ba nu, nu, zise Athy. O să-i atingă pe-amândoi la partea simțitoare. Wells se frecă undeva și spuse cu o voce plângăcioasă:

— Vă rog, domnule, iertați-mă!

Athy rânji și-și suflecă mânecile tunicii zicând:

Nu-i chip să te iert,

E musai, vezi bine.

Jos nădragii

Și fundu' la mine.

Băieții râseră; dar el simțea că-s cam speriați. În tăcerea aerului blând, cenușiu, auzea de ici, de colo, bastoanele de cricket: poc. Asta era un zgomot pe care-l auzeai, dar dacă te-ar lovi, ai simți o durere. Și „biciușca” scotea un zgomot, dar nu ca ăsta. Băieții ziceau c-ar fi făcută din os de balenă și piele, cu plumb pe dinăuntru. Oare cum o fi durerea aceea? Existau feluri diferite de durere pentru fiecare fel de sunet. O nuia lungă, subțire are să facă un zgomot ascuțit, șuierător. Oare cum o fi durerea aceea? Îi venea să tremure și i se făcea frig când se gândea la asta; la fel și când îl auzise pe Athy. Ce-o fi fost de râs aicea? Pe el îl apuca tremuriciul, dar asta fiindcă totdeauna te trecea un fior de frig când îți lăsaî jos pantalonii. Și la baie la fel când te dezbrăcai. Se întreba cine i-o fi dând jos pantalonii băiatului care trebuia pedepsit, profesorul sau băiatul singur? O, cum puteau să râdă așa, despre una ca asta.

Privi mânecile suflecate ale lui Athy și mâinile lui noduroase, mânjite cu cerneală. Își suflecăse mânecile ca să arate cum și le va sufleca domnul Gleeson. Dar domnul Gleeson avea manșete rotunde, lucioase și încheieturile îi erau curate și albe, iar mâinile grăsulii și albe, cu unghii lungi și ascuțite. Poate că și le potrivea cu pila și el, ca „Domnișoara Boyle”. Dar erau niște unghii grozav de lungi și de ascuțite, într-atât de lungi și sălbătice erau unghiile, deși mâinile albe, "grăsulii, nu erau sălbătice, ci blânde. Și cu toate că tremura de frig și de spaimă gândindu-se la unghiile lungi, sălbătice și la zgomotul ascuțit, șuierat, al nuielii și la fiorul de răcoare ce te trecea pe la poalele cămășii când te dezbrăcai, simțea totuși înlăuntrul lui o senzație de ciudată, calmă plăcere când se gândea la mâinile grăsulii, curate și puternice și blânde. Își aduse aminte de ce spusese Cecil Thunder: că domnul Gleeson n-are să-l biciuiască rău pe Corrigan. Și Fleming spusese că n-are s-o facă fiindcă nu i-ar prinde bine. Da' nu era adevărat, nu de asta.

O voce de departe, de pe terenul de joc, strigă:

— Toată lumea în clasă!

Strigară și alte voci:

— Toată lumea în clasă! Toată lumea în clasă!

În timpul orei de scris șezu cu brațele încrucișate, ascultând scârțâitul domol al penițelor. Domnul Harford umbla încoace și încolo făcând semne mici cu creionul roșu și uneori șezând alături de câte-un băiat ca să-i arate cum să țină penița. El încercase să descifreze titlul lecției, deși îl știa pe dinafară, fiindcă era ultima pagină din carte. Zelul fără chibzuială este ca o

corabie în voia valurilor. Dar șirurile de litere erau ca niște firisoare subțiri, de nevăzut, și numai dacă închidea strâns ochiul drept și-și încorda ochiul stâng, putea să lămurească curbele pline ale literei mari.

Dar domnul Harford era foarte de treabă și nu se înfuria niciodată. Toți ceilalți profesori se înfuriau grozav. Dar de ce oare trebuiau să sufere cei din clasa lor pentru ceea ce făcuseră băieții cei mari? Wells spusese că băuseră din vinul pentru altar care se păstra în dulapul din sacristie și că făptașii fuseseră descoperiți după miros. Poate că or fi furat vreun potir de împărtășanie, cu gândul să fugă cu el și să-l vândă pe undeva. Trebuie să fie un păcat cumplit asta, să intri acolo noaptea, fără să-ți pese, să deschizi dulapul întunecat și să furi lucrul acela de aur scânteietor în care e așezat pe altar Dumnezeu, printre flori și lumânări, la benedicțiune, pe când de amândouă părțile se înalță nouri de tămâie, când băiatul care ajută preotului leagănă cădelnița și de la balconul corului Dominic Kelly cântă de unul singur prima parte. Dar când l-au furat, Dumnezeu n-a fost în potir, de bună seamă. Dar tot era straniu și mare păcat, măcar și s-atingi potirul. Se gândea la asta cu adâncă și înfricoșată sfială; un păcat îngrozitor și straniu; se înfiora gândindu-se la asta în tăcerea pătrunsă de scârțâitul ușor al penițelor. Să bei vinul pentru altar, din dulap, și să te cunoască după miros, și asta era un păcat; dar nu era îngrozitor, nici straniu. Doar că gândul la mirosul de vin îți dădea o ușoară greață și amețeală. Fiindcă în ziua când luase el prima împărtășanie în capelă, închisese ochii și deschisese gura și împinsese un pic înainte vârful limbii — și când se aplecase rectorul spre el ca să-i dea sfânta împărtășanie, el adulmecase o boare de miros de vin în răsuflarea rectorului, din vinul sorbit la slujbă. Frumos cuvânt: vinul. Te gândești la purpuriu închis, fiindcă purpuriu închis erau ciorchinii ce creșteau în Grecia pe lângă casele ca niște temple albe. Dar boarea de vin din răsuflarea rectorului îi dăduse o ușoară greață în dimineața primei lui împărtășanii. Ziua primei împărtășanii e cea mai fericită zi din viața ta. Și odată niște generali îl întrebaseră pe Napoleon care a fost ziua cea mai fericită din viața lui. Ei credeau c-o să spună ziua când câștigase *vreo* bătălie mare ori ziua când îl făcuseră împărat. Dar el a spus:

— Domnilor, cea mai fericită zi din viața mea a fost ziua când mi s-a dat pentru prima oară sfânta împărtășanie.

Intră părintele Arnall și începu lecția de latină, iar el sta liniștit, rezemat de pupitru, cu brațele încrucișate. Părintele Arnall împărți caietele cu teme și spuse că era o rușine și că trebuiau refăcute toate, pe loc, și îndreptate. Dar mai proastă ca toate era tema lui Fleming, fiindcă paginile erau lipite între ele, din cauza unei pete mari de cerneală; și Părintele Arnall, ținând caietul de-un colț, zise că era o ofensă adusă profesorului să i se înfățișeze o asemenea temă. Apoi îl puse pe Jack Lawton să decline substantivul *mare* și Jack Lawton se opri la ablativul singular și nu putu să meargă înainte cu pluralul.

— Ar trebui să-ți fie rușine, spuse cu severitate Părintele Arnall. Tu, fruntașul clasei!

Apoi îl întrebă pe următorul și iarăși pe următorul. Nici unul nu știa. Părintele Arnall părea tot mai liniștit, din ce în ce mai liniștit, pe când fiecare dintre băieți încerca să răspundă și nu izbutea. Dar fața îi era întunecată și ochii priveau fix, cu toate că glasul îi era atât de liniștit. Apoi

Îl întrebă pe Fleming, și Fleming spuse că acest cuvânt n-are plural. Părintele Arnall închise brusc cartea și strigă la el:

— În genunchi, colo în mijlocul clasei. Ești dintre cei mai leneși băieți pe care i-am înlănit vreodată. Ceilalți copiați din nou temele.

Fleming se urni greoi de la locul lui și îngenunche între ultimele două bănci. Ceilalți băieți se plecară asupra caietelor și începură a scrie. În clasă se răspândise tăcere. Stephen aruncă o privire sfioasă spre fața întunecată a Părintelui Arnall și văzu că se roșise puțin din pricina mâniei care-l stăpânea.

Oare Părintele Arnall păcătuia mâniindu-se sau lui îi era îngăduit să se mânia ca să-i facă pe băieții leneși să învețe mai bine, ori poate că doar se prefăcea mânios? Sigur că lui îi era îngăduit, că doar un preot știe ce e păcat și ce nu, și n-are să păcătuiască tocmai el. Dar dacă odată tot păcătuiește din greșeală, cum face el ca să se spovedească? Poate că se spovedește vicerectorului. Și dacă păcătuiește vicerectorul, se vede că se duce la rector; și rectorul la capul provinciei; și capul provinciei la comandantul suprem al iezuiților, „generalul”. Asta se chema „Ordinul”. Și el auzise pe taică-său spunând că erau toți niște oameni isteți. Cu toții ar fi putut ajunge oameni mari în lume dacă n-ar fi devenit iezuiți. Se întrebă ce s-ar fi făcut oare Părintele Arnall și Paddy Barrett și ce-ar fi devenit domnul McGlade și domnul Gleeson, dacă nu s-ar fi făcut iezuiți. Era anevoie să-ți închipui ce anume, fiindcă trebuia să te gândești la ei cu haine și cu pantaloni de altă culoare, cu bărbi și mustăți, și cu alt fel de pălării.

Ușa se deschise binișor și se închise iar. Un șopot iute se răspândi prin clasă: prefectul de studii. Fu o clipă de tăcere adâncă, urmată de șfichiuitura puternică a „biciuștii” pe ultimul pupitru. Inima lui Stephen se zbătu înspăimântată.

— E pe aci vreun băiat care trebuie biciuit, Părinte Arnall? strigă prefectul de studii. Niscaiva trântori codași și pierde-vară prin clasa asta, care trebuie biciuiți?

Veni până în mijlocul clasei și-l văzu pe Fleming în genunchi.

— Hoho! strigă. Cine-i băiatul ăsta? De ce-a fost pus în genunchi? Cum te cheamă, băiete?

— Fleming, domnule.

— Hoho, Fleming! Un codaș, firește. Te văd după ochi. De ce-a fost pus în genunchi, Părinte Arnall?

— A scris o temă proastă la latină, spuse Părintele Arnall, și a răspuns greșit la toate întrebările de gramatică.

— Firește! strigă prefectul de studii, firește! Un codaș în toată regula! Îl văd eu după ochi.

Plesni cu biciușca pupitrul și strigă:

— Sus, Fleming! Sus, băiețașul meu!

Fleming se ridică încet.

— Mâna! strigă prefectul de studii.

Fleming întinse mâna. Biciușca se abătu asupra-i, plesnind zgomotos: una, două, trei, patru, cinci, șase.

— Cealaltă mână!

Biciușca se abătu iarăși, cu șase plesnituri iuți și zgomotoase.

— În genunchi! strigă prefectul de studii.

Fleming îngenunche, chircindu-și mâinile la subțiori, cu fața schimo-

nosită de durere — și doar Stephen știa ce mâini tari avea Fleming, fiindcă și le freca regulat cu rășină. Dar poate că-l usturau totuși rău, căci biciușca făcuse un zgomot grozav. Inima lui Stephen zvâcnea și se zbătea.

— Vedeți-vă de treabă, toți! strigă prefectul de studii. N-avem nevoie aici de trântori, codași și pierde-vară — mici codași și pierde-vară care pun la cale răutăți. La lucru, m-auziți? Părintele Dolan are să vină la voi în clasă în fiecare zi să vadă ce faceți. Părintele Dolan are să vină și mâine.

Împunse pe unul dintre băieți cu biciușca în coaste, zicând:

— Tu, de colo! Când are să vină iar Părintele Dolan?

— Mâine, domnule, se auzi glasul lui Tom Furlong.

— Mâine, și iar mâine, și în fiecare zi, spuse prefectul de studii. Să fiți pregătiți. În fiecare zi. Părintele Dolan. Scrieți înainte. Tu, băiete, tu cine ești?

Lui Stephen îi zvâcni inima, brusc.

— Dedalus, domnule.

— De ce nu scrii, ca și ceilalți?

— Eu... mi-am...

Nu putea vorbi de spaimă.

— El de ce nu scrie, Părinte Arnall?

— Și-a spart ochelarii, spuse părintele Arnall, și l-am scutit de lecții.

— I-a spart? Ce-aud? Cum ai zis că te cheamă? spuse prefectul de studii.

— Dedalus, domnule.

— Ieși încoace, Dedalus. Scornești blestemății, trântor mic ce ești. Te văd eu după ochi că le scornești. Unde ți-ai spart ochelarii?

Stephen se împletici până în mijlocul clasei, orbit de spaimă și grabă.

— Unde ți-ai spart ochelarii? repetă prefectul de studii.

— Alea cu zgură, domnule.

— Hoho! Alea cu zgură! strigă prefectul de studii. Cunoscut eu șiretlicul ăsta.

Stephen ridică ochii mirat și văzu o clipă fața alb-cenușie, deloc tânără, a Părintelui Dolan și capul lui chel, alb-cenușiu, cu puf în părți, rama de oțel a ochelarilor și ochii spălăciți care priveau prin ei. De ce zicea că el cunoaște șiretlicul ăsta?

— Trântor mic, codaș lenevos! strigă prefectul de studii. Mi-am spart ochelarii! Asta-i un vechi șiretlic de-al elevilor! Dă mâna încoace imediat!

Stephen închise ochii și-și duse înainte mâna tremurândă, cu palma în sus. Simți cum prefectul de studii o atinge o clipă în dreptul degetelor, ca să i-o întindă bine, apoi auzi foșnind mâneca sutanei pe când biciușca se ridica să lovească. O plesnitură fierbinte, arzând, usturând, furnicând, trosni zgomotos și-i făcu mâna tremurândă să se zgârcească asemenea unei frunze zvârlite în foc; iar zgomotul și durerea îi umplură ochii de lacrimi fierbinți. Tot trupul îi era zgâlțâit de spaimă, brațul îi tremura, iar mâna chircită, lividă și încinsă tremura cum tremură în aer o frunză desprinsă. Un țipăt îi zvâcni spre buze, rugămintea să fie iertat. Dar, deși lacrimile îi frigeau ochii și prin toate măduarele îi treceau fiori de durere și spaimă, își ținu în frâu lacrimile fierbinți și țipătul ce-i frigea gâtul.

— Cealaltă mină! răcni prefectul de studii.

Stephen își trase îndărăt brațul drept, zvâcnind în chinuri, și întinse mâna stângă. Iarăși foșni mâneca sutanei pe când se înălța biciușca; o

plesnitură zgomotoasă și o durere aprigă, înnebunitoare, arzând și furnicănd, îi făcu mâna să se chircească, palma cu degete cu tot, într-un boț livid, zvâcnind. Șiroaie fierbinți i se revărsară din ochi și, arzând de rușine, de chin și de spaimă, își trase îngrozit înapoi brațul ce dărdăia și izbucni într-un geamăt de durere. Trupul îi era zgâlțâit de spaimă, ca lovit de epilepsie; cu rușine și mânie aprinsă simți strigătul fierbinte zvâcnindu-i din gâtlee și lacrimile fierbinți picându-i din ochi și prelingându-i-se pe obraji învăpăiați.

— În genunchi! strigă prefectul de studii.

Stephen îngenunche iute, apăsându-și de coaste mâinile biciuite. Când se gândi cum fuseseră biciuite și cum se umflaseră într-o clipă, îi fu atât de milă de ele, de parcă n-ar fi fost ale lui, ci ale altuia, de care-i era milă. Și pe când stătea în genunchi, potolindu-și ultimele sughițuri ce-i zvâcneau din gâtlee și simțind în coaste apăsarea durerii arzătoare, furnicătoare, se gândea la mâinile ce le întinsese în aer, cu palmele în sus, și la atingerea hotărâtă a prefectului de studii când îi îndreptase degetele tremurătoare și la mâna biciuită, ce se prefăcuse într-un boț de palmă și degete, roșu și umflat, dărdâind neputincios în aer.

— Vedeți-vă de treabă, toți! strigă din ușă prefectul de studii.

Părintele Dolan are să vină în clasă în fiecare zi, să vadă dacă e vreun băiat, vreun mic trântor codaș și pierde-vară, care trebuie biciuit. În fiecare zi. În fiecare zi.

Ușa se închise în urma lui.

Elevii înmărmuriți în tăcere continuau să copieze lecția. Părintele Arnall se sculă de la locul lui și se duse printre ei, ajutând băieților, cu vorbe blânde, și spunându-le unde greșiseră. Glasul îi era foarte blând și moale. Apoi se întoarse la scaunul lui și zise către Fleming și Stephen:

— Puteți veni înapoi la locurile voastre, voi doi.

Fleming și Stephen se ridicară, se duseră la locurile lor și se așezară. Stephen, stacojiu de rușine, deschise repede cartea, cu o mână neputincioasă, și se aplecă asupra-i, vârandu-și fața aproape de pagină.

Era o nedreptate și o cruzime, fiindcă doctorul îi spusese să nu citească fără ochelari și el îi scrisese tatei chiar în dimineața aceea să-i trimită altă pereche de ochelari. Și părintele Arnall spusese că nu-i nevoie să învețe până soseau ochelarii cei noi. Și-apoi să fie făcut mincinos în fața clasei și să fie biciuit, când el luase totdeauna premiul întâi ori al doilea și era fruntașul Yorkiștilor! De unde știa prefectul de studii că era o scorneală? Simțea atingerea degetelor prefectului când îi îndreptase mâna — întâi crezuse că vrea să dea mâna cu el, așa-i fuseseră degetele de moi și hotărâte — dar o clipă după aceea auzise foșnind mâneca sutanei și trosnind biciușca. Era o cruzime și o nedreptate să-l pună pe urmă să îngenuncheze în mijlocul clasei; și Părintele Arnall le spusese la amândoi că pot merge la loc, fără să facă nici o deosebire între dâșii. Asculta glasul încet și blând al Părintelui Arnall corectând temele. Poate că-i părea rău acum și voia să fie de treabă. Dar nedreptate și cruzime fusese. Prefectul de studii era preot, dar asta fusese nedreptate și cruzime. Și fața lui alb-cenușie și ochii incolori dindărătul ochelarilor cu rame de metal arătau plini de cruzime — și, vezi, mai întâi îi îndreptase mâna cu degetele lui moi și hotărâte ca să lovească mai bine și mai cu zgomot.

— E-o ticăloșie numărul unu și-o măgărie, asta-i — zicea Fleming pe

coridor, în timp ce elevii din toate clasele treceau în șir spre refectoriu — să biciuiască un băiat pentru ceva de care nu e vinovat.

— Nu-i așa că ți-ai spart ochelarii din întâmplare? întrebă Nasty Roche.

Stephen, care simțise crescându-i inima la vorbele lui Fleming, nu răspunse.

— Sigur că da! zise Fleming. Eu n-aș răbda una ca asta. M-aș duce și l-aș pârî rectorului.

— Da, zise iute și Cecil Thunder, l-am văzut cum a ridicat biciușca până peste umăr și n-are voie să facă așa.

— Te-a durut tare? întrebă Masty Roche.

— Foarte tare, făcu Stephen.

— Eu n-aș răbda una ca asta, repetă Fleming, nici de la Cap-chel și nici de la vreo altă Căpățână-cheală. E-o ticăloșie și-o păcătoșenie și-o mârșăvie, asta-i. Eu m-aș duce întins la rector după prânz și i-aș spune tot.

— Da, așa să faci, așa să faci, spuse și Cecil Thunder.

— Da, așa să faci. Da, du-te sus și spune-i rectorului ce ți-a făcut — zise Nasty Roche — fiindcă ai auzit ce-a spus, c-are să vină iar mâine, să te biciuiască iar.

— Da, da. Spune-l rectorului, ziseră toți.

Și câțiva băieți dintr-a doua de gramatică erau și ei pe-acolo și ascultau, și unul din ei spuse:

— Senatul și poporul roman au declarat că Dedalus a fost pe nedrept pedepsit.

Era nedrept; nedreptate și cruzime era; și pe când ședea în refectoriu, suferea iarăși și iarăși în gând aceeași umilință, până începu să se întrebe dacă nu cumva avea el într-adevăr ceva pe chipul lui care-l făcea să pară mincinos, în stare să scorească blestemății, și-ar fi dorit să aibă o oglinjoară ca să vadă. Dar asta nu era cu puțință — fusese un lucru nedrept și crud și incorect.

Nu putea să mănânce crochetele de pește negricioase ce li se dădeau miercurea în postul mare, iar unul din cartofii din farfuria lui avea urma unde fusese crestat de hârleț. Da, o să facă așa cum spusese băieții. O să urce la rector și-o să-i spună că fusese pedepsit pe nedrept. Mai făcuse careva așa ceva pe timpuri, un bărbat de vază, și poza lui era în cartea de istorie. Și rectorul are să spună sus și tare că el fusese pedepsit pe nedrept, fiindcă senatul și poporul roman totdeauna îl declarau pedepsit pe nedrept pe cel ce făcea așa. Așa făcuseră marii bărbați ale căror nume erau trecute în *Cartea cu întrebări* de Richmal Magnall. Toată istoria scria numai despre asemenea bărbați și ce-au făcut dânșii, și numai cu astfel de lucruri erau pline *Povestirile despre Grecia și Roma* de Peter Parley. Pe pagina întâi era și poza lui Peter Parley. Înainta grăbit pe o cărare, printr-un câmp cu buruieni și la marginea drumului se vedeau iarbă și tufișuri mici; iar el purta în cap o pălărie mare, ca de pastor protestant, și-n mâini ținea un toiag gros; se ducea către Grecia și Roma.

Era lesne ce-avea de făcut. N-avea decât, atunci când s-o termina prânzul și i-o veni rândul să iasă, să meargă înainte, dar în loc să iasă afară pe coridor să cotească la dreapta și să suie scările care duceau la castel. Doar atât avea de făcut: s-o ia la dreapta și să suie iute scările — și-n jumătate de minut avea să fie în coridorul cel scund, întunecos și

strâmt, care ducea prin castel până la camera rectorului. Toți băieții spusese că a fost o nedreptate, până și băiatul dintr-ă doua de gramatică, acela care vorbise de senat și de poporul roman.

— Ce-o să se întâmple?

Îi auzi pe cei din cursul superior sculându-se la capătul de sus al refectoriului și le auzi pașii pe când se apropiau de-a lungul preșului de iută. Paddy Rath și Jimmy Magee, și Spaniolul, și Portughezul, iar al cincilea era Corrigan cel gros, care avea să fie biciuit de domnul Gleeson. Uite pentru ce spusese prefectul de studii că el scornea blestemății și pentru ce-l pedepsise degeaba; și încordându-și vederea slabă, istovită de plâns, îl privea pe Corrigan cel gros cum trecea în coloană, cu umerii lui lați și cu capul lui mare și negru lăsat în jos. Dar acesta făcuse într-adevăr ceva, și-apoi domnul Gleeson n-avea să-l biciuiască rău; și își aminti cum arăta Corrigan cel gros când se scăldau. Pielea îi era de culoarea apei nămolose și mocirloase din capătul, cu apă scăzută, al bazinului scăldătoarei, și când umbla, picioarele îi pleoscăiau tare pe lespezile ude și la fiecare pas i se scuturau nițel pulpele, fiindcă era gras.

Refectoriul se golise pe jumătate și băieții tot mai ieșeau, încolonați. Putea să urce scările, fiindcă nu era niciodată vreun preot sau vreun prefect la ușa refectoriului. Dar tot nu putea să se ducă. Rectorul are să ia partea prefectului de studii și are să creadă că fusese o scorneală de școlar — și-atunci prefectul de studii tot are să vină în fiecare zi — atâta c-o să fie și mai rău, fiindcă o să fie grozav de mânios pe-un băiat care s-a dus să-l pârască rectorului. Îi spusese lui băieții să se ducă, dar ei singuri nu s-ar fi dus. Uitaseră toată chestia. Nu, mai bine era să uite și el toată chestia — și poate că prefectul de studii doar spusese el așa, c-are să vină. Nu, cel mai bun lucru era să te pitești, să stai mai deoparte ca să nu dea peste tine, fiindcă dacă ești mărunț și mic de ani, se-ntâmplă să scapi așa.

Băieții de la masa lui se ridicară. Se ridică și el și ieși o dată cu ei, încolonându-se. Trebuia să se hotărască. Se apropie de ușă. Dacă mergea înainte cu băieții n-are să poată nicicând să suie la rector, fiindcă nu putea să plece de pe terenul de joc pentru asta. Și dacă pleacă și tot mai e biciuit, toți băieții or să-și bată joc și-or să vorbească de micul Dedalus, care-a urcat sus la rector să-l pârască pe prefectul de studii.

Înaintă pe preșul de iută și se văzu în fața ușii. Era imposibil: nu putea. Se gândi la capul chel al prefectului de studii privindu-l cu ochii lui răi, incolori, auzi glasul prefectului de studii întrebându-l în două rânduri cum îl cheamă. De ce n-a ținut minte când i-a spus întâia oară? Nu fusese atent întâia oară sau a mai întrebat o dată ca să râdă de nume? De numele lui să fi râs, dacă avea chef să râdă. Dolan — un nume ca de spălătoreasă.

Ajunsesse la ușă și, cotind repede sus, spre dreapta, urcă treptele și, mai înainte de a se putea hotărî să se întoarcă, intrase în coridorul ce] scund, întunecos și strâmt, care ducea la castel. Și cum trecea pragul ușii coridorului văzu, fără să fi întors capul să se uite, că toți băieții priveau după el pe când treceau încolonați.

Trecu de-a lungul coridorului strâmt și întunecos, pe lângă uși mici, care erau ușile obștii Părinților. Își încorda ochii în penumbra coridorului și gândi că ce zărea mijind înaintea-i și-n dreapta și-n stânga trebuie să fie portrete. Era întuneric și tăcere, și ochii îi erau obosiți și slăbiți de lacrimi,

încât nu vedea. Dar gândea că trebuie să fie portretele sfinților și marilor bărbați ai ordinului, care-și coborau privirile asupra-i pe când trecea: sfântul Ignățiu de Loyola ținând o carte deschisă, cu degetul îndreptat spre cuvintele: *Ad Majorem Dei Gloriam!*¹¹; sfântul Francisc Xavier, cu degetele îndreptate spre piept; Lorenzo Ricci, cu bereta pe cap, de parcă era vreunul din prefecții de studii, cei trei patroni ai sfintei juneți — sfântul Stanislaus Kostka, sfântul Aloysius Gonzaga și binecuvântatul John Berchmans — toți cu fețe tinere, fiindcă muriseră tineri, și Părintele Peter Kenny șezând într-un jilț și înfășurat într-o mantie mare.

Leși pe palierul de deasupra holului de intrare și privi în juru-i. Pe aici trecuse Hamilton Rowan; se vedeau semnele glonțelor soldaților. Și tot aici văzuseră servitorii cei bătrâni stafia în mantie albă de mareșal.

Un servitor bătrân mătura la capătul coridorului, îl întrebă unde era camera rectorului și bătrânul întinse mâna spre cea mai îndepărtată ușă a coridorului și privi după dânsul pe când se duse până acolo și bătu.

Nu se auzi răspuns. Bătu iar, mai tare, și-i sări inima când auzi un glas înăbușit: „Intră!”

Suci mânerul, deschise și bâjbâi după mânerul ușii interioare, de postav verde. Îi găsi, împinse și ușa se deschise; intră.

Îl văzu pe rector șezând la un birou și scriind. Pe birou era un craniu și-n odaie un miros straniu, solemn, ca mirosul scaunelor vechi, de piele.

Îl bătea inima tare din pricina locului solemn în care se găsea și-a tăcerii din această odaie: se uita la craniu și la fața rectorului, ce-l privea cu bunătate.

— Ei, băiețăș, zise rectorul, ce s-a întâmplat?

Stephen înghiți ceva ce-i sta în gât și spuse:

— Mi-am spart ochelarii, *sir*.

Rectorul deschise gura: „O!” Apoi zâmbi și spuse:

— De, dacă ne-am spart ochelarii trebuie să scriem acasă să ne trimită alții.

— Am scris acasă, *sir*, zise Stephen, și Părintele Arnall a spus că până vin ochelarii nu trebuie să învăț.

— Sigur c-așa! zise rectorul.

Stephen iar înghiți nodul din gât și încercă să-și stăpânească tremurul picioarelor și-al glasului.

— Dar..., *sir*.

— Da?

— Părintele Dolan a intrat azi în clasă și m-a bătut cu biciușca fiindcă nu scriam tema.

Rectorul îl privi în tăcere, pe când el își simțea sângele năvălindu-i în obraz și lacrimile gata să-l podidească.

Rectorul zise:

— Te cheamă Dedalus, nu-i așa?

— Da, *sir*.

— Și unde ți-ai spart ochelarii?

— Pe aleea cu zgură, *sir*. Ieșea un băiat din garajul bicicletelor și-am căzut și s-au spart. Nu știu cum îl cheamă pe băiat.

¹¹Deviza, în limba latină, a iezuiților: „Spre mai marea glorie a lui Dumnezeu”

Rectorul îl privi iar în tăcere. Apoi zâmbi și spuse:

— A, a fost o greșală, sunt sigur că părintele Dolan nu știa.

— Da' i-am spus că-i spărsesem, *sir*, și el m-a bătut cu biciușca.

— I-ai spus c-ai scris acasă să-ți trimită alți ochelari? Întrebă rectorul.

— Nu, *sir*.

— Păi, vezi, făcu rectorul; Părintele Dolan n-a înțeles. Poți să spui că te scutesc eu de lecții pentru câteva zile.

Stephen se grăbi, temându-se că n-are să mai poată vorbi de tare ce tremura:

— Da, *sir*, da' Părintele Dolan a zis că mâine vine iar să mă bată cu biciușca fiindcă nu-mi fac lecțiile.

— Foarte bine, spuse rectorul, e o neînțelegere și voi vorbi eu însumi cu părintele Dolan. Așa e bine?

Stephen își simți ochii umezi și murmură:

— O — da, *sir*, vă mulțumesc.

Rectorul își întinse mâna peste birou, de partea unde sta craniul, și Stephen, punându-și o clipă mâna în mâna lui, simți o palmă răcoroasă și umedă.

— Așa, acum bună ziua, spuse rectorul, trăgându-și mâna înapoi și înclinându-se.

— Bună ziua, *sir*, spuse Stephen.

Făcu o plecăciune și ieși binișor din cameră, închizând ușile cu grijă, încet.

Dar după ce trecu de servitorul cel bătrân de pe palier și se văzu iarăși în coridorul scund și strâmt și întunecos, începu să meargă mai repede, tot mai repede. Mai repede, tot mai repede, zorea agitat prin întunecime. Se pocni cu cotul de ușă, în capăt, și, coborând iute scările, stăbătu apoi repede cele două coridoare și ieși la aer.

Auzea de acolo strigătele băieților pe terenurile de joc. O luă la fugă și, fugind din ce în ce mai tare, străbătu alergând aleea cu zgură și ajunse la terenul de joc al echipei a treia, gâfâind.

Băieții îl văzuseră alergând. Îl înconjurară în cerc, împingându-se unul pe altul ca să audă.

— Spune-ne! Spune-ne!

— Ce-a zis?

— Ai intrat la el?

— Ce-a zis?

— Spune-ne! Spune-ne!

Le spuse ce zisese el și ce zisese rectorul și când auziră, toți băieții își zvârliră beretele în sus de-a-nvârtitelea și strigară:

— Urra!

Își prinseră beretele și iar le zvârliră până-n înaltul cerului de-a-nvârtitelea, strigând iar:

— Urra! Urra!

Făcură un leagăn din mâinile lor împreunate și-l ridicară pe brațe, și-l purtară așa, până ce se zbătu să scape.

Și după ce scăpă din mâinile lor, băieții o zbughiră în toate părțile, zvârlindu-și iar în aer beretele, fluierând, pe când ele se roteau Pe sus ca niște sfârleze, și strigând:

— Urra!

Și strigară de trei ori: „Huo!” pentru Cap-chel Dolan și de trei ori: „Trăiască!” pentru Conmee și spuseră că era cel mai de treabă rector care-a fost cândva la Clongowes.

Chiotele se stinseră în aerul blând, cenușiu. Era singur. Era liber și fericit. Dar el n-o să fie mândru cu Părintele Dolan. Are să fie foarte tăcut și ascultător; i-ar fi plăcut să-i poată face un mic bine ca să-i arate că nu e mândru.

Aerul era blând și cenușiu și molcom, și se lăsa seara. Mirosea a seară în aer, mirosea ca țarinile din care scurmuau gulii ca să le curețe apoi de coajă și să le mănânce, când se duceau în plimbare până la ferma Maiorului Barton, mirosea ca-n păduricea dinăuntrul pavilionului unde erau gogoșile de ristic.

Băieții se antrenau servind, făcând pase lungi și fente joase. În tăcerea blândă, cenușie, auzea bufniturile mingilor: de colo și de colo prin aerul molcom auzea zgomotul bastoanelor de cricket: pic, pac, poc, pâl: ca niște stropi de apă-ntr-o fântână, domol picând în cupa plină ochi.

UNCHIUL CHARLES fuma o mahorcă atât de neagră, încât în cele din urmă nepotul său îi dădu ideea să se delecteze cu pipa de dimineață în magazioara din capătul grădinii.

— Foarte bine, Simon. E foarte frumos acolo, Simon, zise bătrânul liniștit. Unde vrei tu. Magazioara îmi convine de minune: are să fie mai salubru.

— Afurisit să fiu, făcu domnul Dedalus cu sinceritate, dacă înțeleg cum poți fuma un asemenea tutun groaznic, dezgustător. Parcă-i praf de pușcă, zău așa!

— E foarte plăcut, Simon, răspunse bătrânul. E foarte răcoros și nu e aspru.

În fiecă dimineață, așadar, unchiul Charles se îndrepta spre magazioara lui, dar nu mai înainte de a-și fi uns și periat cu scrupulozitate părul de pe ceafă și de a-și fi periat și pus pe cap jobenul. În timp ce fuma și nu i se zăreau printre tocurele ușii magazioarei decât marginea jobenului și butoiușul pipei. Pavilionul lui, cum numea el magazia duhnitoare ce-o împărțea cu pisica și cu uneltele de grădinărie, îi sluja și de cutie de rezonanță: în fiecă dimineață fredona mulțumit câte unul din cântecele lui favorite: *Împletește-mi un chioșc din verdeață* sau *Ochi albaștri, păr de aur* sau *Crângul din Blarney*, pe când spiralele de fum cenușii și albastre se înălțau domol din pipă și se mistuiau în văzduhul pur.

În prima parte a verii de la Balckrock, mai mult în tovărășia unchiului Charles își petrecea timpul Stephen. Unchiul Charles era un bătrân robust, cu pielea foarte bronzată și cu fața cioplită gros, încadrată de favoriți albi. În zilele săptămânii, făcea pe mesagerul între casa din Alea Carysfort și prăvăliile de pe Strada Mare, de la care se aproviziona familia. Stephen era bucuros să-l însoțească în aceste drumuri, fiindcă unchiul Charles îi oferea cu multă liberalitate pumni întregi din orișice bunătați s-ar fi aflat expuse în lădițe sau putini, dincoace de teighea. Înșfăca de pildă un pumn plin de struguri amestecați cu talaj sau trei-patru mere de soi și le vâra generos în

mâna micului său nepot, pe când negustorul zâmbea stânjenit; și când Stephen se prefăcea că pregetă să le ia, dânsul se încrunta stăruind:

— Ia-le, domnule. N-auzi ce-ți spun, domnule? Sunt sănătoase pentru stomacul tău.

După ce era predată lista de comenzi, cei doi se duceau în parc, unde un bătrân prieten de-al tatălui lui Stephen, Mike Flynn, îi aștepta șezând pe-o bancă. Apoi începea alergarea lui Stephen de jur împrejurul parcului. Mike Flynn se posta la poarta din dreptul gării, cu ceasornicul în mână, în timp ce Stephen parcurgea traseul alergând în stilul preferat al lui Mike Flynn, cu capul foarte sus, cu genunchii destul de sus și cu mâinile întinse bine pe lângă corp. După terminarea exercițiului matinal, antrenorul își făcea comentariile și le ilustra uneori târându-și în chip comic, pe o distanță de vreun metru, picioarele sale încălțate cu o pereche de pantofi vechi, de pânză albastră. Se aduna un mic cerc de copii și dădace, care-l urmăreau cu priviri uluite și zăboveau și după ce el și unchiul Charles se așezau iarăși pe bancă și conversau despre atletism și politică. Deși îl auzise pe taică-său spunând că prin mâinile lui Mike Flynn trecuseră câțiva dintre cei mai buni alergători ai epocii moderne, Stephen strecura adesea câte o privire spre fața fleșcăită, cotropită de țepi, a antrenorului său, când se pleca asupra degetelor sale lungi și gălbejite, răsucind o țigară, și se uita cu milă la ochii albaștri, blânzi și stinși, care se ridicau pe neașteptate de la îndeletnicirea lor pentru a se pierde în depărtarea albastră, pe când degetele lungi, umflate, își încetau răsuci tul, și bobițe și firicele cădeau înapoi în săculețul de tutun.

În drum spre casă, unchiul Charles se oprea adeseori la capelă și cum Stephen nu ajungea până la vasul cu agheazmă, bătrânul își muia degetele înăuntru pentru a stropi energic hainele lui Stephen și pardoseala porticului. Cât se ruga, îngenunchea pe batista lui roșie și citea în șoaptă dintr-o carte de rugăciuni înnegrită de pecetea degetului mare și cu vorbe de referință tipărite în josul fiecărei pagini. Stephen sta îngenuncheat lângă el, respectându-i pietatea fără s-o împărtășească. Adesea se întreba cu mirare ce îi cerea oare cerului cu atâta gravitate bătrânul său unchi. Poate se ruga pentru sufletele din purgatoriu sau pentru harul unei morți ușoare sau poate se ruga lui Dumnezeu să se îndure a-i da înapoi o parte din averea cea mare pe care o risipise la Cork.

Duminicile, Stephen îi însoțea pe taică-său și pe unchiul Charles într-o plimbare lungă „pentru întreținerea sănătății”. Bătrânul era sprinten la mers, în ciuda bătăturilor, și adesea străbăteau zece până la douăsprezece mile de drum. La sătulețul Stillorgan se afla răscrucea. Ori o luau către stânga înspre munții Dublinului, ori de-a lungul șoselei Goatstown și pe-a-colo spre Dundrum, înapoindu-se acasă prin Sandyford. Târându-și picioarele de-a lungul șoselei sau zăbovind în câte o cârciumă murdară de la marginea drumului, cei vârstnici dezbatteau neconținut subiectele cele mai apropiate inimii lor, vorbeau de politica irlandeză, de Munster și de legendele din familia lor, iar Stephen asculta avid toate astea. Cuvinte pe care nu le pricepea și le repeta, și iar le repeta întruna, până le învăța pe dinafară; și prin ele întrezărea realitățile lumii din jurul lui. Ceasul când și el avea să ia parte la viața acestei lumi părea să se apropie și, în taină, începea a se pregăti pentru rolul cel mare ce simțea că-l așteaptă, a cărui natură n-o intuia decât în chip tulbure.

După-amiezele erau ale lui, și atunci se cufunda în cititul unei traduceri neglijente din *Contele de Monte Cristo*. Figura acestui sumbru răzbunător întrupa în mintea lui tot straniul și groaznicul ce-l auzise sau îl ghicise în copilărie. Seara construia pe masa din salon o imagine a minunatei peșteri din insulă, folosind ca recuzită abțibilduri, flori de hârtie, foiță colorată și fâșiuțe de poleială argintie sau aurie din ambalajele de ciocolată. Când dăra decorul, sătul de acele zorzoane, îi apărea în închipuire imaginea vie a Marsiliei, a unor chioșcuri îmbrăcate în verdeață și scăldate de soare, și a lui Mercedes.

Dincolo de Blackrock, pe șoseaua care ducea spre munți, se găsea o căsuță spoită în alb, a cărei grădină era plină cu tufișuri de trandafiri, și acolo, își spunea el, trăia o altă Mercedes. Și când pleca într-acolo și când se înapoia, măsura distanța după acel punct de reper; și trăia în închipuire un lung șir de aventuri, minunate ca și cele din carte, spre sfârșitul cărora apărea o imagine a lui însuși, mai vârstnic și mai trist, stând într-o grădină luminată de lună alături de Mercedes, care cu atâția și atâția ani în urmă îi disprețuise dragostea, și, cu un trist și orgolios gest de refuz, spunând:

— Doamnă, eu nu mănânc niciodată struguri tămâioși.

Se întovărăși cu un băiat pe care-l chema Aubrey Mills și întemeie cu el o bandă de aventurieri da stradă. Aubrey purta o fluierătoare atârându-i de butonieră și o lanternă de bicicletă la cingătoare, iar ceilalți purtau în cingători bețe scurte înfipite în chip de pumnale. Stephen, care citise despre simplitatea cu care se îmbrăca Napoleon, preferă să rămână neîmpodobit, și astfel își spori plăcerea de a ține sfat cu locotenentul lui înainte de a da ordine. Banda făcea incursiuni în grădinile unor domnișoare bătrâne sau cobora până la castel și dădea câte-o bătălie printre stâncile cotropite de bălării pletoase, înapoindu-se acasă — rătăcitori istoviți — cu miresmele iuți ale plăzii în nări și cu esențele râncede ale algelor pe mâini și în păr.

Aubrey și Stephen aveau același lăptar, care adesea îi lua în căruța lui până la Carrickmines, unde-i pășteau vacile. Cât mulgeau oamenii vacile, băieții călăreau prin islaz iapa cea blândă. Dar când veni toamna, vacile fură aduse acasă de la pășune, și când văzu Stephen prima oară curtea murdară a vacilor, cu băltoacele ei verzi, puturoase și cu turtele de bălegar ud și troacele de tărațe aburinde, îl năpădi greața. Vitele, ce-i păruseră atât de frumoase pe câmp în zilele însorite, îl dezgustau și nici nu se mai putea uita la laptele lor.

Sosirea lui septembrie nu-l tulbură în anul acesta, căci n-avea să mai fie trimis înapoi la Clongowes. Antrenamentul din parc luă sfârșit la intrarea în spital a lui Mike Flynn. Aubrey era la școală și n-avea răgaz decât o oră, două, înspre seară. Banda se destrămă; încetară expedițiile în fapt de seară și bătăliile printre stânci. Uneori Stephen însoțea căruța care ducea laptele de seară și aceste plimbări friguroase îi șterseră din amintire murdăria din curtea vacilor; nu-l mai scârbea să vadă peri de vacă și firicele de paie pe hainele lăptarului. De câte ori se oprea căruța în fața unei case, sta și aștepta să arunce o privire în câte o bucătărie cu dușumelele bine frecate sau într-un vestibul plăcut luminat, și să vadă cum întindea servitoarea cana cu toartă și apoi închidea ușa. Se gândea că ar fi o viață destul de amuzantă să străbată în fiecare seară, în căruță, drumurile ca să ducă lapte, dacă ar avea mânuși călduroase și în buzunar

o pungă plină cu pesmeți de turtă dulce, din care să tot ronțăie. Dar aceeași presimțire care-i îngreuna inima și-i muia brusc picioarele pe când alerga în jurul parcului, aceeași intuiție ce-l făcuse să privească cu neîncredere spre fața fleșcăită, cotropită de țepi, a antrenorului său când se pleca greoi peste degetele lungi și gălbejite îi risipea orice viziune a viitorului. Într-un chip nedeslușit, înțelegea că taică-său avea necazuri și că acesta era motivul pentru care el nu mai fusese trimis înapoi la Clongowes. De câțeva vreme simțea o mică schimbare în casă; și acele schimbări în ceea ce el crezuse că nu se va schimba niciodată îi zguduiau, fiecare câte puțin, concepția copilărească despre lume. Ambiția ce-o simțea zvâcnind uneori în întunericul sufletului său nu căuta să răzbească în afară. O amurgire, precum cea care se lăsa pe lumea din juru-i, îi umbrea gândurile, pe când asculta copitele iepei pocnind de-a lungul liniei de tramvai de pe Rock Road și bidonul cel mare bălăngănindu-se și zdrăngănind înapoia lui.

Se înapoia la Mercedes și, pe când zăbovea în această închipuire, o ciudată neliniște i se strecură în sânge. Uneori se aduna în el o febră care-l făcea să rătăcească singur seara, prin aleea liniștită. Calmul grădinilor și luminile prietenoase de la ferestre revărsau în inima lui neliniștită o înrâurire duioasă. Zgomotul copiilor ce se jucau îl supăra și glasurile lor neroade îl făceau să simtă și mai ascuțit decât la Clongowes că el era altfel decât ceilalți. El nu dorea să se joace. Dorea să întâlnească în toate zilele imaginea imaterială pe care sufletul său o vedea cu atâta stăruință. Nu știa unde sau cum s-o caute, avea o presimțire ce-l tot mâna îi spunea că acel chip îi va ieși înainte, fără vreo faptă fățișă de-a lui. Aveau să se întâlnească în liniște, de parcă s-ar fi cunoscut de mai înainte și și-ar fi fost dat întâlnire, poate că în fața vreunei porți sau în vreun loc mai tainic. Aveau să fie singuri, împresurați de întuneric și tăcere, și în acea clipă de supremă duioșie el se va transfigura. Sub ochii ei se va mistui în ceva impalpabil, iar apoi, într-o clipă, se va transfigura. Slăbiciunea și sfiala și lipsa de experiență aveau să se desprindă de el în acea clipă magică.

Două camioane mari, galbene opriseră într-o dimineață în fața porții și un cârd de bărbați intrase tropăind prin odăi, golindu-le. Mobilele fuseseră îmbrâncite prin grădina din față, presărată cu smocuri de paie și cu bucăți de sfoară, și înghesuite în furgoanele uriașe de la poartă. Când totul fusese bine așezat, furgoanele porniseră zgomotoase în josul aleii; și din fereastra compartimentului de tren, unde ședea cu maică-sa, care avea ochii roșii, Stephen le văzuse înaintând greoaie de-a lungul șoselei Merriion. Focul din salon nu voia să ardă în acea seară și domnul Dedalus vâra vătraiul printre grătile grătarului ca să ațâțe flacăra. Unchiul Charles moțăia într-un colț al odăii pe jumătate mobilate și lipsite de covor și aproape de dânsul stăteau rezemate de perete portretele de familie. Lampa de pe masă arunca o lumină firavă asupra dușumelii de scânduri, mânjită de încălțările norioase ale camionagiilor. Stephen ședea pe un scăunaș lângă taică-său, ascultând un lung și incoerent monolog. La început pricepuse prea puțin sau nimic, dar cu încetul își dădea seama că tata are dușmani și că o oarecare luptă urma să aibă loc. Mai simțea că el însuși e înrolat în această luptă, că i se pune pe umeri o anumită sarcină. Înțelegea și de ce șoptiseră adesea servitorii prin hol și de ce tata stătuse adesea cu spatele la foc, pe covorul din fața căminului, vorbindu-i cu glas tare unchiului Charles, care-l

îndemna stăruitor să se așeze și să-și termine masa.

— Nu m-am dat încă bătut, Stephen, băiatule, zicea domnul Dedalus, izbind cu aprigă energie în focul cel leneș. Încă nu ne-a pierit suflul, băiatul tatii. Nu, Dumnezeu să mă ierte, mai e până atunci.

Dublinul îi dădea senzații noi și felurite. Unchiul Charles ajunsese atât de slab de minte, încât nu i se mai puteau încredința însărcinări, și neorânduiala așezării în casa cea nouă îl lăsa pe Stephen mai liber decât fusese la Blackrock. La început, se mulțumi să dea ocoluri timide pieței din apropiere sau, cel mult, să coboare până la jumătate câte una din străzile laterale, dar după ce-și întocmi în minte o hartă schematică a orașului, urmă cutezător una din direcțiile lui principale, până ce ajunse la clădirea vămii. Trecu nestingherit printre docuri și de-a lungul cheiurilor, mirându-se de mulțimea dopurilor ce zăceau săltând pe suprafața apei într-o spumă groasă, galbenă, de nenumărații hamali de pe chei și de căruțele ce treceau hodorogind și de polițistul prost îmbrăcat și bărbos. Vastitatea și ciudățenia vieții sugerate de baloturile cu marfă îngrămădite de-a lungul zidurilor sau înălțându-se în aer din calele vapoarelor îi treziră din nou neliniștea ce-l îmboldise a rătăci seara, din grădină în grădină, în căutarea lui Mercedes. Și în mijlocul acestei vieți noi, fremătătoare, s-ar fi putut închipui într-o altă Marsilie, de nu i-ar fi lipsit cerul radios și chioșcurile încălzite de soare ale dughenelor cu vin. O vagă nemulțumire creștea în el pe când privea cheiurile și cerurile joase, și totuși continua să hoinărească în sus și în jos, zi de zi, de parcă ar fi căutat cu adevărat pe cineva care îl ocolea.

O dată, de două ori, o însoți pe maică-sa la rudele lor, și cu toate că trecură pe lângă un șir vesel de prăvălii luminate și împodobite pentru sărbătorile Crăciunului, amarul tăcut din sufletul lui nu pierdea. Pricinile acestei amărăciuni erau numeroase, depărtate, cât și apropiate. Era mândros pe sine că e tânăr și că e prada unor impulsuri nepotolite și neroade, mândros și pe schimbarea survenită în destinul lor și care transforma lumea din juru-i într-o viziune de mizerie meschină și ipocrizie. Totuși supărarea ce mocnea în el nu-i altera viziunea. Înregistra cu răbdare toate câte le vedea, detașându-se totodată de ele și gustându-le în taină aroma mortificatoare.

Sedea pe un scaun fără spetează în bucătăria mătușii lui. La lumina unei lămpi cu reflector, atârnată pe peretele lăcuit de lângă vatră, mătușa citea gazeta de seară, așternută pe genunchi. Privi vreme îndelungată o imagine ce-i zâmbea din gazetă, apoi spuse cu o expresie visătoare:

— Frumoasă-i Mabel Hunter!

O fetiță cu zulufi se înalță în vârful picioarelor ca să se uite la poză și întrebă cu dulceață:

— În ce joacă, mămico?

— Într-o pantomimă, drăguță.

Copilul își rezemă capul plin de zulufi de mâneca maică-sii, uitându-se la poză și murmurând ca fascinată:

— Ce frumoasă-i Mabel Hunter!

Ca fascinați, ochii fetiței zăboveau îndelung asupra ochilor din fotografie, ce zâmbeau cu reținută ironie, apoi murmură cu admirație:

— Nu-i așa că-i minunată?

Iar băiatul care intra din stradă tropăind gârbovit sub povara unui coș

cu cărbuni o auzi. Își lepădă îndată povara pe dușumea și veni repede lângă fetiță să vadă și el. Înșfăcase marginile jurnalului cu mâinile lui înroșite și înnegrite, ghiontind-o deoparte cu umărul pe fetiță și plângându-se că nu vede.

Ședea în sufrageria îngustă, din vârful casei bătrâne, cu ferestre întunecate. Vălvătaile focului pâlpâiau pe pereți și, dincolo de fereastră, un asfințit fantomatic se aduna deasupra râului. În fața vetrei, o bătrână se ocupa de pregătirea ceaiului, cu mișcări zorite, în timp ce cu glas domol povestea ce spusese preotul și ce spusese doctorul. Vorbea de niște schimbări pe care le observaseră în ultimul timp la ea, și de purtările și vorbele ei ciudate. El ședea ascultând cuvintele și urmărind căile îmbietoare la aventura ce se deschideau în jărat: arcuri și bolți, galerii șerpuitoare și peșteri zimțate.

Deodată își dădu seama că se afla ceva în cadrul ușii. Un craniu se ivi suspendat în întunericul din cadrul ușii. O ființă neputincioasă, semănând cu o maimuță, sta în ușă, atrasă într-acolo de zvonul glasurilor de lângă foc. O voce scâncită, venind dinspre ușă, întrebă:

— Josephine e-acolo?

Bătrâna aferată de lângă vatră răspunse cu voioșie:

— Nu, Ellen, e Stephen.

— O..., O, bună seara, Stephen.

El răspunse salutului și văzu un zâmbet nătâng lățindu-se pe chipul din cadrul ușii.

— Vrei ceva, Ellen? Întrebă femeia bătrână de lângă vatră.

Dar cealaltă nu răspunse, ci îngână iar:

— Credeam că e Josephine. Credeam că ești Josephine, Stephen.

Și repetând asta de câteva ori, prinse să râdă prostește.

Ședea în mijlocul unei petreceri pentru copii la Harold's Cross.

Purtarea lui tăcută, observatoare, se accentuase; nu prea lua parte la jocuri. Copiii, arborând trofee de la concursuri cu surprize, dansau și se zbuguiau zgomotos și, cu toate că încerca să ia parte la bucuria lor, se simțea un personaj sumbru printre veselele pălăruțe și bonete de soare purtate ștrengărește.

Dar după ce-și cântă cântecul și se retrase într-un colț tihnit al camerei, începu să guste bucuria singurătății. Veselia, care la începutul serii îi păruse falsă și trivială, o simțea ca pe-o briză alinătoare adăugându-i voios în preajma simțurilor, aseunzând de ochii celorlalți agitația febrilă a sângelui său, când, din rotirea perechilor și printre muzică și râsete, privirea ei fugea către colțul unde sta el, măgulindu-i, tachinându-i, scrutându-i, ațâțându-i inima.

În vestibul, copiii care rămăseseră până la urmă se îmbrăcau: petrecerea se terminase. Ea se înfășurase într-un șal și, pe când mergeau împreună spre tramvai, deasupra capului învăluit ca într-o glugă plutea vioi aburul răsuflării ei proaspete și calde, iar pantofii ciocăneau zglopii pe strada sticloasă.

Era ultimul tramvai. Căii roibi, costelivi știau asta și-o vesteau nopții luminoase zdrăgănind din zurgălăi. Taxatorul vorbea cu vatmanul, amânând clătinând adesea din cap în lumina verde a felinarului. Pe băncile goale ale tramvaiului zăceau împrăștiate câteva bilete colorate. Nici un zgomot de pași nu se auzea din nici o parte a străzii. Nici un zgomot nu curma

liniștea nopții, afară doar când caii roibi, costelivi își apropiau boturile, adulmecându-se și zdrăngănind din zurgălăi.

Amândoi păreau să asculte, el pe treapta de sus, ea pe cea de jos. Printre frazele ce le schimbau, ea urcă de multe ori pe treapta lui, apoi coborî iarăși pe a ei, iar în vreo două rânduri stătu câteva clipe foarte aproape de el, pe treapta de sus, uitând să coboare, iar apoi coborî. Inima îi sălta după mișcările ei ca un dop pe valurile mării. Auzea ce-i spuneau ochii ei de sub gluga învăluitoare; știa că într-un trecut nebulos, în viață sau în vis, mai auzise cândva ce spuneau. O vedea îmbrindu-l cu gâteliile ei, cu rochia frumoasă, cu eșarfa și cu ciorapii ei lungi, negri, și știa că se mai lăsase subjugat de o mie de ori. Și totuși o voce lăuntrică, acoperind zgomotul inimii săltărețe, îl întreba dacă va lua oare darul ei după care n-avea decât să întindă mâna. Și își amintea ziua când stătuse cu Eileen alături, uitându-se amândoi în curtea hotelului la chelnerii care înălțau un steag pe bățul de pe acoperiș și la foxterierul care se zbenguia pe pajiștea însoțită și cum, dintr-o dată, ea izbucnise într-un hohot de râs și alergase la vale pe serpentina drumului. Acum, ca și atunci, el sta locului indolent, părând să urmărească liniștit scena din fața sa.

— Și ea vrea s-o prind, gândea. Pentru asta a venit împreună cu mine la tramvai. Aș putea ușor s-o rețin când se suie lângă mine pe scară; nu se uită nimeni la noi. Aș putea s-o țin și s-o sărut.

Dar nu făcu nimic din toate astea; și pe când ședea singur în tramvaiul gol, își rupse în bucățele biletul, pironindu-și privirea întunecată spre scara de tablă zimțată.

A doua zi, șezu multe ore în șir în fața mesei lui din odaia goală de sus. Avea în față un toc cu peniță nouă, o sticlă cu cerneală neîncepută și un caiet nou verde-smarald.

Din puterea obișnuinței scrisese în capul primei pagini inițialele devizei iezuite: A.M.D.G.¹²

Pe primul rând al paginii apăru titlul versurilor pe care încerca să le scrie: *Pentru E.C.* Știa că e *corect* a începe astfel, fiindcă văzuse titluri asemănătoare în colecția de poezii ale Lordului Byron. După ce scrisese acest titlu și trase dedesubt o linie ornamentală, căzu într-un vis cu ochii deschiși și începu să deseneze pe coperta caietului. Se vedea șezând la masa lui din Bray, în dimineața următoare discuției de la masa de Crăciun, încercând să scrie un poem despre Parnell pe dosul uneia din somațiile de plată de pe semestrul al doilea ale tatălui său. Dar atunci mintea lui refuzase a se lupta cu această temă și, renunțând, acoperise pagina cu numele și adresele unor colegi de clasă:

RODERICK KICKHAM
JOHN LAWTON
ANTHONY MACSWINEY
SIMON MOOJVAN

Acum se părea că iar nu va reuși, dar, tot rumegând incidentul, gândul lui prinse încredere, în timpul acestui proces, toate elementele pe

¹²*Ad Majorem Del Gloriam*. Inițialele acestei devize serveau de epitaf celor mai multe scrieri ale iezuiților

care le considera banale și nesemnificative fură eliminate. Nu rămase nici urmă de tramvai, nici de oamenii și de caii tramvaiului; și nici el și nici ea nu apăreau limpede. Versurile vorbeau numai despre noapte și despre adieri îmbălsămate și despre raza feciorelnică a lunii. O mâhnire nedeslușită se ascundea în inimile protagoniștilor pe când stăteau tăcuți sub copacii desfrunziți, iar când veni clipa despărțirii, sărutarea, reținută pe buze de unul din ei, fu dată de amândoi. Apoi fură scrise în josul paginii literele L.D.S. și, după ce ascunse caietul, se duse în dormitorul maică-sii și-și privi vreme îndelungată fața în oglinda mesei ei de toaletă.

Dar lungă perioadă de răgaz și libertate se îndrepta către sfârșit. Într-o seară, taică-său venise acasă cu un sac plin de noutăți, care-l făcură să-i meargă gura tot timpul cinei. Stephen îi așteptase venirea fiindcă în ziua aceea se pregătise tocană de miel și el știa că tata o să-l îmbie să-și moaie pâinea în sos. Dar nu i se mai păru gustoasă mâncarea când auzi po-menindu-se de Clongowes — i se răspândi în gură o senzație de greață.

— M-am pomenit nas în nas cu el — spunea domnul Dedalus pentru a patra oară — chiar în colțul scuarului.

— Atunci cred c-are să se poată aranja, spuse doamna Dedalus. Pentru Belvedere.

— Bineînțeles că da, întări domnul Dedalus. Nu ți-am spus că-i provincial¹³ al ordinului acum?

— Nici mie nu mi-a plăcut niciodată ideea să-l trimitem la „frații creștini”.

— Dă-i naibii de „frați creștini”! făcu domnul Dedalus. Ce, cu Paddy Stink și cu Micky Mud¹⁴? Nu, las' să se țină de iezuiți, pentru numele lui Dumnezeu, o dată ce-a început cu dâșii. O să-i prindă bine mai târziu. Țștia-ă oameni care-ți pot face rost de-o situație.

— Și-s un ordin bogat, nu-i așa, Simon?

— Destul. Trăiesc bine, îți spun eu. Ai văzut masa lor la Clongowes. Sunt hrăniți, zău așa, ca niște cocoși de luptă.

Domnul Dedalus își împinse farfuria în fața lui Stephen și-l pofti să dea gata ce mai era în ea.

— Ei, acum, Stephen, trebuie să pui umărul la roată, băiete. Ai avut o vacanță frumușică.

— O, sunt sigură c-acum o să fie foarte sârguitor, zise doamna Dedalus, mai cu seamă c-are să fie împreună cu Maurice.

— O, Sfinte Pavele, am și uitat de Maurice, exclamă domnul Dedalus. Ascultă, Maurice! Vino-ncoa, măi ticălos prostuț! Tu știi c-o să te trimit la o școală unde o să te-nvețe să citești b-o-u, bou. Și-o să-ți cumpăr o batistută frumoasă, să-ți ștergi singur nasul. Nu-ți pare bine?

Maurice rânji către tatăl și apoi către fratele său.

Domnul Dedalus își fixă apăsător monoculul la ochi și-și măsură cu priviri severe amândoi feciorii. Stephen își molfăia pâinea fără a răspunde privirii tatălui său.

— Apropo, spuse în cele din urmă domnul Dedalus, rectorul, sau mai

¹³Căpetenia regională a unui ordin religios

¹⁴Nume cu valori ironic-simbolice, create de autor de la substantivele *Paddy* (irlandez) și *stink* (miros, duhoare) și, respectiv, *Mick* și *glumeț*, irlandez) și *mud* (noroi, mîl)

bine zis provincialul, mi-a povestit istoria aceea a ta cu Părintele Dolan. Ești un hoț neobrăzat, după câte mi-a spus.

— Ei nu, Simon!

— N-a zis el așa! rectifică domnul Dedalus. Dar mi-a povestit pe larg toată istoria. Știi, am stat la taifas și, din vorbă-n vorbă, mi-a spus câte și mai câte. Apropo, cine crezi că zice c-o să ia slujba aia de la corporație? Dar lasă că-ți spun eu pe urmă. Ei, cum ziceam, stăm la taifas foarte prietenește și, tam-nesam, mă întrebă de amicul de colo, dacă mai poartă și acuma ochelari — și-apoi mi-a spus toată povestea.

— Și era supărat, Simon?

— Supărat! Aș! *Curajos flăcăiaș!* așa a zis. Domnul Dedalus imita tonul manierat și nazal al provincialului: *Părintele Dolan și cu mine — când am povestit la masă întâmplarea — Părintele Dolan și cu mine am râs strașnic. „Ai grijă, Părinte Dolan”, — i-am spus — „să nu te trimită micul Dedalus să iei de două ori câte nouă nuiiele la palmă.” Am râs de pomină amândoi cu povestea asta. Ha! Ha! Ha!*

Domnul Dedalus se întoarse către nevastă-sa și exclamă cu vocea lui naturală:

— Ca să vezi ce se pricep ei cum trebuie să-i ia pe băieți. A, nu-i întrece nimeni în diplomație pe iezuiți!

Luă iar vocea provincialului și repetă:

— *Le-am povestit la toți întâmplarea, la masă, și părintele Dolan cu mine, și noi toți, am râs grozav. Ha! Ha! Ha!*

Venise seara spectacolului de Rusalii și, din fereastra vestiarului capelei, Stephen privea afară spre mica peluză deasupra căreia erau suspendate șiruri de lampioane chinezești. Urmărea cum oaspeții coborau treptele casei și treceau în sala de teatru. Bărbați în haine de scară, foști elevi ai colegiului Belvedere, stăteau în grupuri în preajma intrării teatrului și îi introduceau cu ceremonie pe oaspeți. În strălucirea bruscă a unui lampion, recunosc fața zâmbitoare a unuia dintre preoți.

Sfânta Cuminecătură fusese scoasă din tabernacul și primele bănci fuseseră împinse înapoi, încât să lase libere estrada altarului și spațiul din fața ei. Pe lângă pereți, stăteau o mulțime de haltere și de măciuci de gimnastică; alte greutate, mai mici, erau îngrămădite într-un colț, și în mijlocul nenumăratelor mobile de pantofi de gimnastică, tricouri și maiouri în pache-te cafenii terfelite, sta calul cel mare de sărituri, îmbrăcat în piele, așteptându-și rândul să fie adus pe scenă și așezat în mijlocul echipei câștigătoare la sfârșitul demonstrației de gimnastică.

Stephen, deși ales secretar al secției de gimnastică din stimă pentru reputația sa în materie de compuneri literare, nu luase parte la desfășurarea primei părți a programului, dar în piesa care alcătuia partea a doua avea rolul principal, acela al unui pedagog caraghios. Statura și purtările lui grave făcuseră să fie distribuit în acest rol, căci își termina acum cel de-al doilea an la Belvedere și era într-a doua.

Vreo douăzeci de băieți dintre cei mici, care ieșiseră din scenă îmbrăcați în chiloți albi și în maiouri, trecură tropăind prin vestiar și intrară în capelă. Vestiarul și capela se umpluseră de băieți și de profesori aferați. Sergentul- major, îndesat și chel, proba cu piciorul trambulina calului de sărituri. Tânărul subțiratic în pardesiu lung, care urma să facă o demonstrație specială de savante exerciții cu măciuci, sta în apropiere,

atent la ce se petrecea, iar măciucile argintate îi mijeau din buzunarele adânci. Se auzea clămpănitul sec al halterelor de lemn, pe când o altă echipă se pregătea să urce pe scenă și, o clipă mai târziu, prefectul emoționat îi mîna pe băieți prin vestiar ca pe un cârd de găște, zbătându-și nervos aripile sutanei și strigând îndemnuri de grabă celor zăbavnici.

O mică trupă de țărani napolitani își repetau pașii de dans în capătul capelei, unii rotindu-și brațele deasupra capetelor, alții legănându-și coșurile cu violete de hârtie și făcând reverențe. Într-un colț întunecat al capelei, aproape de altar, de partea Evangheliei, o doamnă corpolentă sta îngenunchată printre înfoiatele ei fuste negre. Când se ridică, ieși la iveală dindărătul ei o mică făptură îmbrăcată în roz, purtând pe cap o perucă aurie buclată și o bonetă de soare de modă veche, din pai; sprâncenele îi erau creionate cu negru și obrajii delicat rujați și pudrați. Un ușor murmur de curiozitate se răspândește prin capelă la descoperirea acestei figuri de față. Unul din prefecți se apropie de colțul întunecos surâzând și clătinând din cap și, după ce făcu o plecăciune bătrânei doamne corpolente, spuse cu ton agreabil:

— Ce aveți aici d-nă Talion, o frumoasă domnișoară sau o păpușă?

Apoi, aplecându-se pe sub borul pălăriei pentru a cerceta chipul fardat care surâdea, exclamă:

— Nu! Pe cuvântul meu, mi se pare că e micul Bertie Talion!

De la postul lui de observație, de lângă fereastră, Stephen o auzi pe bătrâna doamnă rîzînd cu preotul și auzi îndărătul său murmurul de admirație al băieților, pe când înaintau ca să-l vadă pe băiețușul ce urma să danseze singur dansul pălăriei de soare. Îi scăpă un gest de nerăbdare. Lăsa să cadă marginea storului și, coborînd de pe banca pe care se suise, părăsi capela.

Ieși din casa școlii și se opri sub colonada galeriei care mărginea grădina. Dinspre teatrul ce-l avea acum în față venea înăbușit zgomotul publicului și câte o subită izbucnire metalică de-a fanfarei militare. Lumina iradia în sus prin acoperișul de sticlă, dînd teatrului o înfățișare de arcă festivă, ancorată printre casele greoaie, priponită de țărm cu delicatele lanțuri ale lampioanelor. O ușă laterală a teatrului se deschise brusc și o sulită de lumină zbură pieziș peste peluze. O subită izbucnire de muzică țâșni din arcă, preludiul unui vals; și când ușa laterală se închise din nou, ascultătorul mai auzea ritmul stins al muzicii. Senzația măsurilor inițiale, langoarea și mișcarea lor suplă îi evocau incomunicabila emoție care-i pricinuisese neliniștea din tot timpul zilei și gestul de nerăbdare de adineauri. Neliniștea îl părăsi, ieși din el ca o undă de sunet; purtată de valurile muzicii curgătoare, arca pornise în călătorie trăgându-și pe urmele ei lanțurile de lampioane. Dar un zgomot ca al unei artilerii de pitici îi curmă înaintarea. Erau aplauzele care salutau intrarea în scenă a echipei de haltere.

La capătul de lângă stradă al galeriei, un punct de lumină roz mijea în întuneric și, pe când se îndreptă într-acoio, simți o ușoară mireasmă aromatică. Doi băieți stăteau în adăpostul unei porți, fumînd; mai înainte de-a ajunge la ei, îl recunoscu pe Heron după glas:

— Iată-l pe nobilul Dedalus! strigă un glas puternic, gutural. Bun venit, vrednice prieten!

Acest bun venit sfârși într-un hohot moale de râs, lipsit de voioșie, pe când Heron îi făcu o plecăciune și începu apoi să ciocane pământul cu bastonul său de plimbare.

— Da, iată-mă, spuse Stephen, oprindu-se și mutându-și privirea de la Heron la prietenul lui.

Acesta îi era străin, dar în întuneric, cu ajutorul capetelor de țigări licărind, putea desluși o față palidă, de adolescent spilcuit, pe care se așternea cu încetul un zâmbet, o siluetă înaltă, înfășurată într-un pardesiu și o pălărie tare. Heron nu se osteni să facă prezentările.

— Tocmai îi spuneam prietenului meu Wallis, spuse, ce nostim ar fi dacă l-ai copia diseară pe rector în rolul profesorului. Ar fi o farsă formidabilă.

Heron făcu o încercare nereușită de a imita pentru prietenul său Wallis basul cu inflexiuni pedante al rectorului și apoi, râzând singur de eșecul său, îl rugă pe Stephen s-o facă.

— Haide, Dedalus, tu știi să-l imiți formidabil. *Pe cel ce n-ascultă de biseehrică phr-viți-l ca pe-un păgââân și ca pe un vaameș.*

Imitația fu împiedicată de o domoală izbucnire de mânie a lui Wallis, căruia i se înțepenise țigara în țigaret.

— Afurisita asta de drăcie, zise, scoțând țigaretul din gură, zâmbind și încruntându-se cu îngăduință asupra-i. Mereu ți se înțepenește așa. Dumnezeu folosești țigaret?

— Eu nu fumez, răspunse Stephen.

— Nu, întâi Heron, Dedalus e un tânăr model. Nu fumează, și nu merge la serbări, și nu flirtează, și nu drăcuie pe nimeni și nimic.

Stephen dădu din cap și zâmbi feței încinse și mobile a rivalului său, cu un cioc ca de pasăre. Îi păruse adesea ciudat că Vincent Heron avea chip de pasăre cum avea și nume de pasăre¹⁵. Un ciuf de păr palid îi sta pe frunte ca o creastă zbârlită, fruntea îi era îngustă și osoasă, și un nas subțire, coroiat se curba în afară dintre ochii apropiați și proeminenți, palizi și neexpresivi. Heron îi era rival și prieten de școală. Ședeau împreună în clasă, ingenuncheau împreună în capelă, stăteau amândoi de vorbă după rozarii, când își luau gustarea. Cum băieții dintr-a-ntâia erau fără excepție niște tembeli, Stephen și Heron fuseseră de fapt în timpul anului trecut cei mai buni din școală. Ei doi suiau împreună la rector pentru a cere o zi liberă sau iertare pentru un coleg.

— A, apropo, spuse deodată Heron, l-am văzut venind pe babacu' tău.

Pe fața lui Stephen se stinse zâmbetul. Orice aluzie a unui coleg sau a unui profesor la tatăl său îi alunga într-o clipă calmul. Așteptă într-o tăcere timorată să audă ce va adăuga Heron. Dar Heron îl ghionti expresiv cu cotul și-i spuse:

— Păcătos viclean ce ești!

— Cum așa? făcu Stephen.

— S-ar zice că ești ușă de biserică, răspunse Heron. Dar mă tem că ești un păcătos viclean.

— Dă-mi voie să te întreb la ce te referi? făcu Stephen politicos.

— Cum să nu, îți dau voie, spuse Heron. Am văzut-o, nu-i așa, Wallis? Și e drăguță foc. Și curioasă! *Ce rol i s-a dat lui Stephen domnule Dedalus? Și n-are să cânte Stephen, domnule Dedalus?* Iar babacu' tău

¹⁵În engleză, *heron* — bătlan, stârc

nu-și desprindea ochii de la ea, o tot țintea prin faimosul lui monoclu de se vedea cât de colo că-ți dibuise jocul. Mie-n locul tău puțin mi-ar păsa, zău așa!

— E grozavă, nu-i așa, Wallis?

— Nu-i rea deloc, răspunse placid Wallis, punându-și iar țigaretul în colțul gurii.

Un tăiș de mânie fulgeră o clipă mintea lui Stephen la aceste aluzii nedelicate, de față cu un străin. Nu găsea subiect de amuzament interesul și solitudinea unei fete. Toată ziua nu se gândise decât la despărțirea lor pe treptele tramvaiului în Harold's Cross, la șuvoiul de emoție și mahnire ce-l străbătuse și la poemul ce-l scrisese atunci. Toată ziua își imaginase o nouă întâlnire cu ea, fiindcă știa că va veni la spectacol. Vechea melancolie și neliniște îi umpluse iar inima, ca și în seara acelei petreceri, dar nu-și găsisese revărsare în versuri. Înaintarea în vârstă și cunoaștere a doi ani de adolescență sta între atunci și acum, neîngăduind o asemenea revărsare; și toată ziua șuvoiul sumbrei duioșii dinlăuntrul lui se avântase și se retrăsese iarăși în neguroase valuri și vâltori, obosindu-l în cele din urmă, până când gluma prefectului și băiețașul fardat îi smulseră un gest de nerăbdare.

— Așa că trebuie să recunoști, continuă Heron, că de data asta te-am demascat. Cu mine nu-ți mai merge să faci pe sfântul, asta s-o știi.

Un hohot moale de râs, lipsit de veselie îi scăpă de pe buze și, aplecându-se ca și mai înainte, îl lovi ușor pe Stephen cu bastonul peste fluierul piciorului în chip de mustrare glumeață.

Lui Stephen îi și trecuse clipa de mânie. Nu era nici măgulit și nici stânjenit, ci pur și simplu doritor să se termine gluma. Păstra prea puțină ranchiună pentru ceea ce-i păruse o neroadă nedelicatețe, fiindcă știa că aventura din inima lui nu era câtuși de puțin primejduită de acele vorbe, și chipul lui oglindea falsul surâs al rivalului său.

— Recunoaște! repetă Heron, lovindu-l iarăși cu bastonul peste fluierul piciorului.

Lovitura era dată în joacă, dar ceva mai puțin ușurel decât prima oară. Stephen își simți pielea furnicând și încingându-se ușor, cu o durere vagă și, plecând capul supus, ca pentru a face pe voie toanei glumețe a colegului său, începu să recite *Confiteor*¹⁶-ul. Episodul se termină cu bine, căci atât Heron, cât și Wallis râseră indulgent de această ireverență.

Confesiunea îi pornea lui Stephen doar de pe buze; pe când buzele rosteau cuvintele, o subită amintire îi duse către o altă scenă, evocată ca prin farmec în clipa când observase ușoarele cute de cruzime în colțurile gurii zâmbitoare a lui Heron și simțise bine cunoscuta lovitură a bastonului pe fluierul piciorului și auzise bine cunoscutul îndemn dojenitor:

— Recunoaște!

Se petrecuse către sfârșitul primului său trimestru la colegiu, când era într-a șasea. Firea lui simțitoare mai era încă aprig rănită de șfichiuirile unei vieți lipsite de elevație și demnitate. Suflul lui mai era încă tulburat și abătut de întunecatul fenomen al Dublinului. Ieșise iar la suprafață după un răstimp de visare de doi ani, pentru a se găsi în mijlocul unui cadru

¹⁶*Confiteor* — în latinește: mărturisesc. Rugăciune a catolicilor începând cu acest cuvânt

nou, în care fiecare întâmplare și fiecare figură îl atingeau de aproape, îl întristau și-l atrăgeau și, fie că-l atrăgeau, fie că-l întristau, totdeauna îl umpleau de neliniște și de gânduri amare. Tot răgazul ce i-l lăsa viața de școlar și-l petrecea în tovărășia unor scriitori subversivi, ale căror derâderi și violențe de limbaj făceau să incolțească un ferment în creierul lui, înainte de a trece apoi în scrierile sale necoapte. Tema la compunere era pentru dânsul munca cea mai însemnată a săptămânii și, în fiecare marți, mergând de acasă spre școală, își citea sortii în incidentele de pe drum, luând drept rival vreun ins care mergea în față-i și iuțind pasul pentru a-l depăși înainte de atingerea unui anumit punct sau înfigându-și tălpile scrupulos printre spațiile lespezilor trotuarului și rostind în sinea lui că va fi sau nu va fi primul la compunerea săptămânală.

Într-o anumită marți, cursul izbânzilor sale fu brutal spulberat. Domnul Tate, profesorul de engleză, își îndreptă degetul spre el și spuse scurt:

— Băiatul ăsta a scris o erezie în compunerea lui.

În clasă se lăsă tăcere.

Domnul Tate nu rupse tăcerea, ci stând picior peste picior, și-l sprijini pe cel de deasupra cu mâna, pe când olanda bățos scrobită a cămășii îi scârțâia pe lângă ceafă și pe la încheieturile mâinilor. Stephen nu-și ridică privirea. Era o dimineață de primăvară timpurie și avea încă ochii iritați și vederea slabă. Era conștient de eșec și de dare în vileag, de nevrednicia propriei sale minți și a vieții de acasă, și simțea în ceafă dunga tăioasă a gulerului răsucit și discusut.

Un scurt râs zgomotos al domnului Tate îi făcu pe școlari să răsuflă mai în voie.

— Poate că n-ai știut, zise.

— Unde? întrebă Stephen.

Domnul Tate ridică brațul și-i întinse compunerea:

— Aici. E vorba de Creator și de suflet. ... Îmm... Îmmm... A! *fără puțința de a se apropia vreodată*. Asta-i erezie.

Stephen murmură:

— Am vrut să zic: *fără puțința de a atinge vreodată*.

Era un act de supunere și domnul Tate, potolit, împături compunerea și i-o puse în mână, zicând:

— Aha! — *a atinge vreodată*. Asta-i altă poveste.

Clasa însă nu se potolise atât de repede. Deși nimeni nu-i vorbi despre chestia asta după lecție, simțea în juru-i o vagă bucurie răutăcioasă, a tuturor.

La câteva seri după această muștrare publică, mergea pe Drumcondra Road ca să ducă o scrisoare, când auzi o voce strigând:

— Stai!

Întoarse capul și văzu trei colegi de-ai săi apropiindu-se prin umbra înserării. Heron era cel care strigase și, pe când înainta între cei doi care-i alcătuiau suita, sfichiuia aerul dinainte-i cu un băț subțire, în ritmul marșului. Boland, prietenul lui, mergea alături de el cu un rânjet larg pe față, iar Nash venea la câțiva pași în urma lor, gâfâind de grabă și clătînându-și capul lui mare și roșu.

De cum cotiră împreună pe Clonliffe Road, băieții începură a vorbi despre cărți și scriitori, spunând ce citeau și câte volume aveau părinții lor acasă în rafturile bibliotecii. Stephen îi asculta cu oarecare mirare, căci

Boland era nătângul, iar Nash leneșul clasei. Într-adevăr, după oarecare vorbărie despre scriitorii lor favoriți, Nash optă pentru Căpitanul Marryat¹⁷ care, spunea el, a fost cel mai mare scriitor.

— Aiurea! făcu Heron. Cine-i cel mai mare scriitor, Dedalus?

Stephen realizează nuanța de ironie a întrebării și spuse:

— Te referi la proză?

— Da.

— Cred că Newman¹⁸.

— Cine, cardinalul Newman? întrebă Boland.

— Da, îi răspunse Stephen.

Pe fața pistruiată a lui Nash se lăți rânjetul, în timp ce se întoarse către Stephen întrebându-l:

— Și ție-ți place Cardinalul Newman, Dedalus?

— O, mulți spun că Newman are cel mai frumos stil în proză, îi lămurii Heron pe ceilalți doi, dar bineînțeles că poet nu e.

— Și cel mai bun poet cine e, Heron? întrebă Boland.

— Lord Tennyson¹⁹, bineînțeles, răspunse Heron.

— Da, desigur, lord Tennyson, repetă Nash. Avem acasă o carte cu toate poeziile lui.

Aici Stephen uită ce-și făgăduise pe tăcute și izbucni:

— Tennyson, poet! Aș, nu-i decât un versificator!

— Hai, isprăvește! spuse Heron. Știe oricine că Tennyson e cel mai mare poet.

— Și tu cine crezi că-i cel mai mare poet? întrebă Boland, făcându-i cu cotul prietenului său.

— Byron, bineînțeles, răspunse Stephen.

Cu Heron în frunte porniră toți să râdă disprețuitor.

— De ce râdeți? întrebă Stephen.

— De tine, spuse Heron. Byron, cel mai mare poet! Nu-i decât un poet pentru oameni fără educație.

— Ce mai poet trebuie să fie! făcu Boland.

— Tu mai bine ți-ai ține gura, îl repezi aprig Stephen. Tot ce știi tu în materie de poezie e ce-ai scris pe pavajul din curte — și pentru care era să fii pedepsit cu arest la pod.

Se spunea, într-adevăr, că Boland ar fi scris pe pavajul din curte un cuplet despre un coleg de clasă, care pleca adesea acasă călare pe un poney.

¹⁷*Frederick Marryat* (1792—1848), căpitan în marina britanică, cunoscut mai cu seamă ca autor al unor romane de aventuri maritime, pentru tineret

¹⁸*John Henry Newman* (1301—1890), cardinal, unul dintre membrii „Mișcării de la Oxford”, care încerca să dea o concepție mai elevată rolului bisericii. Autor al lucrării *Apologia pro vita sua* (1864), în care răspunde unei greșite interpretări dată concepțiilor sale, al unor scrieri de apologie religioasă, al unor poeme de versuri de ocazie, care nu sunt lipsite de o delicată frumusețe

¹⁹*Alfred Tennyson* (1809—1892), cunoscut poet englez, situat pe poziții conservatoare

*Când Tyson călărea spre Ierusalim
Căzu și se lovi la Fundusalim.*

Această lovitură îi făcu să tacă pe cei doi aghiotanți, dar Heron continuă:

— În tot cazul, Byron a fost un eretic și pe deasupra și imoral.
— Nu-mi pasă ce-a fost! se aprinse Stephen.
— Nu-ți pasă dac-a fost eretic sau nu? întrebă Nash.
— Ce știi tu despre asta? strigă Stephen. N-ai citit în viața ta un rând din absolut nimic, afară doar de vreo juxtă, și Boland la fel!
— Știu că Byron a fost un stricat, spuse Boland.
— Alo, ia puneți mâna pe ereticul ăsta, strigă Heron.
Intr-o clipă, Stephen fu prizonierul lor.
— Tate ți-a dat un bobârnac deunăzi, cu erezia din compunerea ta.
— Las' că-i spun eu mâine, zise Boland.
— Nu zău? făcu Stephen. O să-ți fie frică să deschizi gura.
— Frică?
— Da. Frică să n-o pățești.
— Ia vezi, poartă-te cuviincios! strigă Heron, sfichiind cu bățul picioarele lui Stephen.

Fu pentru ceilalți semnalul de atac. Nash îi ținui brațele la spate, în timp ce Boland înșfacă un cotor mare de varză care zăcea în rigola străzii. Luptându-se și izbind din picioare sub sfichiuirile tăioase ale bățului și sub pocniturile cotorului noduros, Stephen fu împins înapoi până în sârma ghimpată a unui gard.

— Recunoaște că Byron n-a fost un scriitor bun.
— Nu recunosc.
— Recunoaște.
— Nu.
— Recunoaște.
— Nu. Nu.

În cele din urmă, după un șir de frenetice smuceli izbuti să se elibereze. Călăii săi o luară către Jone's Road, cu râsete și ocări, iar el, pe jumătate orbit de lacrimi, porni înaintea poticnindu-sc, strângând din pumni nebunește și plângând cu sughițuri.

Pe când încă mai repeta Confiteor-ul în râsetele îngăduitoare ale ascultătorilor săi și pe când scenele aceluia episod ostil încă îi mai treceau iute și ascuțit prin minte, se mira cum de nu purta pică celor ce-l chinaseră atunci. Nu uitase nici o fărâmbă din lașitatea și cruzimea lor, dar amintirea acestei lașități și cruzimi nu-i mai stârnea nici o mânie. Toate descrierile de aprigă iubire sau ură întâlnite în cărți îi păreau nereale. Chiar și în seara aceea, pe când înainta poticnindu-se de-a lungul drumului, simțise cum o putere îl dezbăra de această iute urzită mânie, la fel de lesne cum e decojit un fruct de pielița lui coaptă și moale.

Rămase cu cei doi tineri în capătul galeriei, ascultând alene vorbele lor și izbucnirile de aplauze din teatru. Acolo ședea ea, printre ceilalți, așteptând poate să apară el. Încercă să-și amintească înfățișarea ei, dar nu putu. Nu-și putea aminti decât că purtase un șal în jurul capului, asemenea unei glugi, și că ochii ei negri îl îmbiau și-i tăiau curajul. Se întreba dacă și ea se gândise oare la dânsul cum se gândise el la ea. Apoi,

pe întuneric și nevăzut de ceilalți doi, își odihni vârfurile degetelor de la o mână în palma celeilalte, de-abia atingând-o ușor. Dar apăsarea degetelor ei fusese mai ușoară și mai hotărâtă: și, dintr-o dată, amintirea atingerii lor îi străbătu creierul și trupul ca o undă nevăzută.

Un băiat se îndrepta către ei, alergând de-a lungul galeriei. Era agitat și-și pierduse suflul.

— Vai, Dedalus, strigă, Doyle e supărat foc din cauza ta. A zis să intri imediat ca să te îmbraci pentru piesă. Ai face bine să te grăbești.

— O să vină când o să-i convină, îi spuse Heron mesagerului, pe un ton târăgănat și țănoș.

Băiatul se întoarse către Heron și repetă:

— Dar Doyle e supărat foc.

— Te rog să-i dai lui Doyle salutări din partea mea și să-i spui să se ducă la dracu'.

— Ei, acu' trebuie să plec, spuse Stephen, care nu făcea cazuri de o-noare din asemenea nimicuri.

— Eu nu m-aș duce, afurisit să fiu dacă m-aș duce. Asta nu-i o manieră de-a trimite după un băiat din cursul superior. Supărat foc, nu zău! Să fie mulțumit c-ai primit să joci un rol în idioata lui de piesă.

Acest spirit de camaraderie belicoasă pe care-l observase în ultimul timp la rivalul său nu-l ispitise pe Stephen să se abată de la deprinderile sale de calmă supunere. N-avea încredere în turbulența acestui fel de camaraderie și se îndoia de sinceritatea ei; i se părea o josnică anticipare a bărbăției. Problema onoarei, ce fusese ridicată aici, era pentru el, ca toate asemenea probleme, trivială. Pe când gândul lui își urmărise intangibilele fantome sau, cuprins de nehotărâre, renunțase să le mai urmărească, auzise în juru-i, statornice, glasul tatălui său și glasurile învățătorilor săi, îmboldindu-l să fie gentleman mai presus de toate și îmboldindu-l să fie un bun catolic mai presus de toate. Acum aceste glasuri ajunseseră goale de înțeles pentru urechile lui. Când se deschisese sala de gimnastică auzise un alt glas, îmboldindu-l să fie puternic și bărbat și voinic, iar când începuse a se face simțită în colegiu mișcarea pentru renașterea națională, încă o voce îi poruncise să fie credincios țării sale și să ajute la reînălțarea limbii și tradițiilor ei. În lumea profană, prevedea că o voce lumească îi va porunci să reînălțe prin truda lui condiția decăzută a tatălui său și, între timp, vocea colegilor de școală îl îmboldea să fie bun camarad, să-i ocrotească pe alții de pedepse și să intervină pentru iertarea lor sau să facă tot ce putea pentru obținerea de zile libere. Și zvonul tuturor acestor glasuri seci și goale de înțeles îl făceau să se oprească șovăielnic în urmărirea fantomelor. Nu le dădea ascultare decât vremelnic, însă fericit era numai departe de ele, acolo unde nu-l puteau ajunge, când se afla singur sau în tovărășia unor camarazi fantomatici.

În vestiar, un iezuit bondoc, cu o față vioaie, și un bărbat mai în vârstă, în niște haine ponosite, albastre, se aferau pe lângă o casetă cu vopsele și tibișire. Băieții gata grimați se plimbau de colo-colo ori stăteau locului, încă stângaci, atingându-și ușurel fețele cu vârfurile degetelor, pe furiș. În mijlocul vestiarului sta un tânăr iezuit aflat în vizită la colegiu, care se legăna ritmic ridicându-se pe vârfuri, iar apoi lăsându-se pe călcâie, și iar înapoi, cu mâinile bine înfipite în buzunarele sutanei aduse înainte. Capul său mic, încadrat de zuluți roșii, lucioși, și fața lui proaspăt bărbierită

se potriveau bine cu imaculata corectitudine a sutanei și cu ghetele sale imaculate.

Urmărind această siluetă oscilantă și încercând să descifreze zâmbetul ironic al preotului, Stephen își aduse aminte de o vorbă ce-o auzise de la taică-său, înainte de a fi fost trimis la Clongowes: că-l cunoști totdeauna pe-un iezuit după cum se îmbracă. În aceeași clipă, i se păru că vede o asemănare între felul de-a gândi al tatălui său și acela al acestui preot zâmbitor și bine îmbrăcat; și-și dădu seama de un fel de profanare a misiunii aceluia preot sau a însuși vestiarului capelei, a cărui tăcere era acum alungată de vorbele și glumele zgomotoase, al cărui aer îți înțepa nările cu mirosul arzătorului de gaz și al unsorilor.

Pe când bărbatul cel vârstnic îi puneia zbârcituri pe frunte și îi vopsea fălcile cu negru și cu albastru, el asculta tulburat vocea tânărului iezuit bondoc, care-l îndemna a vorbi inimos și a-și spune poantele deslușit. Auzea orchestra cântând *Crinul din Killarney* și știa că în câteva clipe avea să se ri-dice cortina. Nu simțea nici un fel de trac, dar gândul la rolul ce-l avea de jucat în piesă îl umilia. Amintindu-și unele pasaje, i se încinseră brusc obraji sub machiaj. Apoi văzu ochii ei gravi și îmbietori urmărindu-i din sală și imaginea lor îi înlătură îndată, năvalnic, orice șovăială, lăsându-i voința întreagă. Parcă ar fi dobândit cu împrumut o altă fire: contagiunea ațățării și tinereții din juru-i pătrunse posaca lui neîncredere și o transformă. Doar pentru o clipă păru investit cu adevăratele atribute ale adolescenței și, stând în culise printre ceilalți actori, luă parte la voioșia comună în mijlocul căreia cortina fu ridicată.

Câteva clipe mai târziu se găsea pe scenă, sub lumina stridentă a gazului și în decorul vag, jucând în fața nenumăratelor chipuri ale golului. Îl surprindea să vadă că piesa pe care la repetiții o cunoscuse drept ceva nearticulat și neînsuflețit dobândise deodată o viață proprie. Părea acum că se joacă singură, el și ceilalți actori doar ajutând-o cu rolurile lor. Când căzu cortina asupra ultimei scene, auzi golul umplându-se de aplauze și prin crăpătura unui decor lateral văzu corpul unitar înaintea căruia jucase deformându-se magic, schimbându-și ca prin vrajă forma, și golul plin de chipuri frângându-se în toate părțile și despicându-se în grupuri fremătătoare.

Părăsi repede scena, își lepădă deghizarea și ieși prin capelă în grădina colegiului. Acum că se terminase piesa, nervii lui țipau după o aventură nouă. Alerga zorit de parcă ar fi vrut s-o ajungă din urmă. Teatrul sta cu toate ușile deschise și se golise de public. Pe șirurile ce-i păruseră niște lanțuri care legau arca de țarm, se legănau în adierea serii câteva lampioane pâlpâind mohorât. Sui în mare grabă scările din grădină, de parcă ar fi zorit să nu-i scape o pradă, și-și croi drum prin mulțime până în hol, trecând pe lângă cei doi iezuiți care vegheau la ieșirea publicului, ploconindu-se și dând mâna cu vizitatorii. Își croia drum cu o grabă nervoasă, prefăcându-se și mai zorit decât era și ușor conștient de zâmbetele, privirile și ghiontelile schimbate în urma lui de către cei care-i observau capul pudrat.

Când ieși pe scări, își văzu familia așleptându-l sub primul felinar. Dintr-o aruncătură de ochi își dădu seama că grupul era alcătuit doar din figuri familiare, și coborî în fugă scările, supărat.

— Am de lăsat vorbă ceva, jos, în George's Street, îi spuse grăbit

tatălui său. O să ajung acasă după voi.

Fără să mai aștepte întrebările lui taică-său, trecu drumul alergând și coborî panta într-o fugă nebună. Mândrie, nădejde, dorință, ca niște ierburi strivite în inima lui, înălțau aburii unei tămâi înnebunitoare către ochii minții. Alerga la vale în iureșul aburilor de mândrie rănită și nădejde pierdută și dorință contrariată, fără de veste stârniți. Țâșneau înălțându-se în fumuri dense și înnebunitoare dinaintea ochilor săi chinuiți și se risipiră deasupra-i, până când, în sfârșit, aerul fu iarăși limpede și rece.

Ochii îi, erau încă învăluiți de-o ceață, dar nu mai ardeau. O putere, înrudită cu aceea care adesea îl dezbărase de mânie sau de ciudă, îi alină pașii. Se opri și privi în sus spre portalul sumbru al morgii și de acolo, spre cărarea întunecată, presărată cu pietriș, de-alături. Văzu cuvântul *Loturi* pe zidul drumului și inspiră lent aerul rănced, greu.

— Asta-i urină de cal și fân putrezit, gândi. E-un miros bun de respirat. O să-mi liniștească inima. Mi s-a liniștit de tot acum. O să mă-ntorc.

Stephen ședea iarăși lângă tatăl său în colțul unui compartiment de tren la Kingsbridge. Călătoria împreună cu taică-său către Cork și luaseră cursa de seară. Pe când trenul părăsea gara, învăluit în abur, își aminti cum se minunase copilărește cu ani în urmă și fiecă întâmplare din prima lui zi la Clongowes. Dar acum nu se mai minuna deloc. Vedea câmpiile tot mai întunecoase lunecând pe lângă dânsul și pierind, stâlpii de telegraf tăcuți trecând iute pe lângă fereastra lui la patru secunde o dată, micile gări scânteietoare, populate cu câțiva gardieni tăcuți, zvârlite înapoi de tren și mai sclipind o clipă în întuneric, ca niște boabe de foc zvârlite îndărătul său de un alergător.

Asculta fără simpatie cum evoca taică-său orașul Cork și scene din tinerețea lui, o istorie întreruptă de oftaturi și de sorbituri din sticla lui de buzunar, ori de câte ori apărea în ea chipul unui prieten mort sau ori de câte ori povestitorul își amintea subit scopul actualei sale vizite. Stephen auzea, dar nu putea simți milă. Chipurile celor morți îi erau toate străine, în afară de acela al unchiului Charles, care în timpul din urmă îi pălise în amintire. Că proprietatea lui taică-său urma să fie vândută la licitație știa însă, și în felul în care era el însuși deposedat, simțea cum lumea dă o brutală dezmințire fanteziei sale.

La Maryborough adormi. Când se trezi, trenul trecuse de Mollow, iar taică-său dormea lungit pe cealaltă banchetă. Lumina rece a zorilor se așternea peste ținut, peste câmpiile deșerte și colibele închise. Teroarea somnului îi fascina mintea pe când privea ținutul cufundat în tăcere sau auzea la răstimpuri răsuflarea adâncă a tatălui său ori mișcările lui bruște în somn. Vecinătatea altora care dormeau nevăzuți îl umplea de o spaimă ciudată, ca și cum i-ar fi putut face vreun rău, și se rugă să vină mai repede ziua. Rugăciunea lui, care nu se adresa nici lui Dumnezeu, nici vreunui sfânt, începu cu un fior când adierea răcoroasă a dimineții se strecură prin crăpătura ușii compartimentului spre picioarele sale și sfârși cu un șir de cuvinte neroade, pe care le adapta ritmului insistent al trenului; și tăcuți, la intervale de câte patru secunde, stâlpii de telegraf rețineau notele galopante ale muzicii, ca între bare mar-când măsura. Această muzică frenetică îi potoli spaima și, rezemat de rama ferestrei, închise iar pleoapele.

Încă mai mizea ziua când traversară Corkul în clinchet de zurgălăi și

Stephen își termină somnul într-o cameră de dormit a hotelului Victoria. Lumina strălucitoare și caldă a soarelui țâșnea prin fereastră și de afară se auzea larma circulației.

Taică-său sta înaintea mesei de toaletă, cercetându-și cu mare atenție părul și fața și mustața, întinzându-și gâtul pe deasupra căinii cu apă și trăgându-și-l iar înapoi în profil, ca să vadă mai bine. Și în acest timp, își cânta încetisor un cântec, cu accent și frazare ciudate:

*Nerod și tânăr
Fiind, să te-nsori vrei;
Deci eu, drăguță,
De tine fug.
Nu pot s-o-nving, vai,
Deci va s-o frâng, vai,
Dragostea mea;
Spre America
De-acu mă duc.
Frumoasă-i draga,
Mândru i-i boiul;
E ca rachiul
Nou când îl bei;
Când se-nvechește
Și se răcește,
Se uscă, pierе
Ca roua-n stei.*

Senzația orașului cald și însorit de dincolo de fereastră și tandrele tremolouri pe care vocea tatălui său le broda în jurul ciudatului cântec trist-fericit goniră toate cețurile relei dispoziții a nopții trecute din creierul lui Stephen.

Se sculă repede să se îmbrace și, când se sfârși cântecul, zise:

— Asta-i mult mai drăguț decât toate *come-all-you*²⁰ pe care le cânti.

— Așa ți se pare? întrebă domnul Dedalus.

— Îmi place, spuse Stephen.

— E un cântec vechi, drăguț, spuse domnul Dedalus răsucindu-și vârful mustății. A, da' să-l fi auzit cântat de Mick Lacy! Bietul Mick Lacy! Avea el niște mici întorsături, îl zicea cu niște înflorituri pe care eu nu le-am prins. Asta știu că era un băiat care se pricepea să cânte un *come-all-you* să-ți meargă la inimă.

Domnul Dedalus comandase *drisheens* la micul dejun și în timp ce mâncau îl interoga pe chelner asupra noutăților locale. Mai tot timpul vorbeau pe-alături când se menționa câte un nume, aproape de fiecare dată chelnerul gândindu-se la actualul deținător, iar domnul Dedalus la tatăl sau poate la bunicul aceluia.

— Ei, dar sper că-n tot cazul n-au mutat Queen's College, spuse domnul Dedalus, fiindcă vreau să-l arăt acestui fecior al meu.

De-a lungul Mardyke-ului, copacii erau în floare. Intrară pe terenurile

²⁰*Come-all-you* — cântec popular care cheamă publicul să se alăture la cântat

colegiului și traversară curtea pătrată, conduși de paznicul flecar. Dar cam o dată la zece pași câte un răspuns de-al paznicului oprea înaintarea lor peste pietriș.

— Ei, nu mai spune! Și zii, bietul Pottlebelly a murit?

— Da, *sir*. A murit.

În timpul acestor opriri, Stephen rămânea stingherit în urmă, plictisit de subiect și așteptând cu neastâmpăr să reînceapă mersul cu înaintarea-i înceată. Până să traverseze curtea, neastâmpărul lui ajunsese febril. Se mira cum taică-său, pe care-l cunoștea drept un om isteț și bănuitor, se lăsa prost de purtarea servilă a paznicului; și vorbirea vioaie din sud, care-l amuzase toată dimineața, acum îi irita auzul.

Trecură în amfiteatrul de anatomie, unde domnul Dedalus, ajutat de paznic, cerceta pupitrele în căutarea inițialelor sale. Stephen rămase în urmă mai abătut ca oricând de întunecimea și tăcerea amfiteatrului și de atmosfera de învățătură istovitoare și formală. Pe un pupitru citi cuvântul *Foetus* crestat de câteva ori în lemnul înnegrit și pătat. Neașteptata amintire îi înfioră sângele: i se părea că-i simte în juru-i pe studenții absenți ai colegiului și parcă se trăgea înapoi ca să nu se amestece cu ei. O viziune a vieții lor, pe care vorbele lui tăică-său n-avuseseră puterea s-o evoce, îi răsări înainte din cuvântul crestat în pupitru. Cu seriozitate, un student spătos, mustăcios, cresta cu un briceag literele. Alți studenți stăteau jos sau în picioare pe lângă dânsul râzând de ceea ce lucra. Unul îl ghionti în cot. Studentul spătos se întoarse către el, încruntându-se. Purta haine largi, cenușii și cizme de piele cafeniu-roșcate.

Stephen se auzi chemat. Coborî în grabă treptele amfiteatrului ca să se depărteze pe cât cu putință de vedenia sa și, plecându-și ochii foarte de aproape asupra inițialelor încrustate de tatăl său, își ascunse fața îmbujorată.

Dar cuvântul și vedenia îi jucau în fața ochilor pe când se întorcea prin curtea pătrată, spre poarta colegiului. Îl zguduise a găsi în lumea din afară o urmă a ceea ce considerase până atunci o boală bestială proprie minții sale. Reveriile lui monstruoase i se îmbulzeau în amintire. Și îi răsăriseră dinainte, subit și frenetic, din simple cuvinte. Curând li se supusese și le îngăduise a-i bântui gândirea și a i-o înjosi, mirându-se mereu de unde veneau, din ce vizuină cu chipuri monstruoase, și rămânând mereu slab și umil față de alții, neliniștit și îngrețoșat de el însuși după ce-l bântuiseră.

— O, Doamne Sfinte! Ia uită-te și dugheana, zău așa! strigă domnul Dedalus. M-ai auzit adesea vorbind despre dugheană, nu-i așa, Stephen? De câte ori n-am dat fuga acolo ca să facem rost de ceva băuturistică — după cum ne ieșea la sorți numele — câți și mai câți dintre noi, ba Harry Peard și micul Jack Mountain, ba Bob Dyas și Maurice Moriarty, franțuzul, și Tom O'Grady și Mick Lacy, de care-ți vorbeai azi-dimineață, și Joey Corbet și bietul și micuțul Johnny Keever din Tantiles, care avea o inimă de aur.

Frunzele copacilor de-a lungul digului fremătau și șușoteau în lumina soarelui. Trecea o echipă de jucători de cricket, tineri agili, îmbrăcați în pantaloni de flanelă și în tricouri, unul dintre ei purtând sacul cel lung, verde, cu arcurile porții. Într-o liniștită stradă lăturalnică, o fanfară nemțească de cinci inși, în uniforme veștede și cu instrumente de alamă sco-îlăcite, cânta pentru un public de puști gură-cască și de tineri comisionari șomeri. O slujnică cu șorț și bonetă albă uda o lădiță cu plante

pe un pervaz de fereastră care lucea ca o lespede de var în lumina orbitoare, caldă. Dintr-o altă fereastră, deschisă pentru aerisire, veneau sunetele unui pian, gamă după gamă înălțându-se până la acute.

Stephen umbla înainte pe lângă tatăl său ascultând povești pe care le mai auzise, auzind o dată mai mult numele împrăștiatilor și decedaților cheflii care-i fuseseră tovarăși de tinerețe. Și o ușoară sfârșeală suspina în inima lui. Își amintea propria lui situație echivocă de la Belvedere, aceea de băiat independent, de conducător speriat de propria-i autoritate, mândru și susceptibil și bănuitor, luptându-se cu ineptia meschină a vieții sale și cu iureșul răscolitor al gândurilor lui. Literalele crestate în lemnul pătat al pupitrului îl priveau țintă râzându-și de slăbiciunea lui trupească și de entuziasmele lui vane și făcându-l să se deteste pentru nebunele și murdarele lui orgii lăuntrice. Saliva ce i se aduna în gâtlee devenea amară și scârboasă la înghițit, iar ușoara sfârșeală se urca spre creier, încât o clipă închise ochii și merse în întuneric.

Tot mai auzea glasul lui taică-său.

— Când o să-ncepi, Stephen, să dai din coate de unul singur — și cred că nu mai e mult până-atunci — adu-ți aminte, în orice situație ai fi, să ai de-a face cu gentlemen. Eu, când am fost băiat tânăr, să știi c-am petrecut nu glumă. Am avut prieteni băieți splendizi și de treabă, unul și unul. Oricare dintre noi se pricepea la câte ceva. Unul avea o voce bună, altul era bun actor, câte unul se pricepea să cânte cuplete comice, altul era bun vâslaș sau juca bine tenis, un altul știa să spună o anecdotă și așa mai departe. În tot cazul, nu lăncezeam, ne-am jucat jocul și-am văzut ceva din viață și nu ne-a stricat deloc. Dar toți am fost gentlemen, Stephen, — cel puțin așa sper — și totodată am fost și ai naibii de buni și loiali irlandezi. Cu asemenea oameni aș vrea să te văd și pe tine însoțindu-te, cu băieți de soi bun. Îți vorbesc ca un prieten, Stephen. Eu nu cred că un băiat trebuie să se teamă de taică-său. Nu — eu mă port cu tine cum se purta și bunicu-tău cu mine, când eram băiat tânăr. Eram mai mult ca frații decât ca un tată cu fiul său. N-o să uit niciodată ziua când m-a prins pentru prima oară fumând. Stăm într-o zi la capătul Terasei de Sud, cu alți bărbăței ca și mine și, bineînțeles, ni se părea că suntem grozavi fiindcă țineam niște pipe în colțul gurii. Când, ce să vezi, trece babacu'. O vorbă n-a zis, nici nu s-a oprit. Dar a doua zi — era duminică — am ieșit împreună să ne plimbăm și, pe când ne întorceam spre casă, scoate din buzunar cutia cu țigări de foi și zice: — *Apropo, Simon, n-am știut că fumezi* — sau cam așa ceva. Firește, eu am încercat să ies basma curată cum m-am priceput. — *Dacă vrei o țigară bună, zice, uite, încearcă una din astea. Mi le-a dat cadou aseară un căpitan american la Queenstown.*

Stephen auzi vocea tatălui său izbucnind într-un râs care semăna în-deaproape cu un hohot de plâns.

— Era cel mai chipeș bărbat din Cork pe vremea aceea, zău așa! Se opreau femeile pe stradă să se uite după dânsul.

Auzi sughițul ca de plâns înfundându-se zgomotos în gâtleejul lui taică-său și deschise pleoapele într-un impuls nervos. Strălucirea soarelui năvălindu-i subit în ochi preschimba cerul și norii într-o lume fantastică de mase sumbre, cu spații asemenea unor lacuri de lumină roz, întunecoasă. Până și creierul îi era sfârșit, lipsit de vigoare. Abia de putea tâlmăci literalele de pe firmele prăvăliilor. Prin felul său de viață monstruos părea să

se fi așezat dincolo de limitele realității. Nimic din lumea reală nu-l mișca și nu-i spunea ceva, decât dacă-i reda vreun ecou al strigătelor furioase dinlăuntrul său. Nu era în stare a răspunde nici unei atracții pământene sau umane, mut și nesimțitor la chemarea verii și a voioșiei și a tovărășiei oamenilor, obosit și deprimat de glasul lui taică-său. Abia de-și recunoștea propriile gânduri drept gândurile sale, și-și repeta agale sie însuși:

— Sunt Stephen Dedalus. Merg alături de tatăl meu, pe care-l cheamă Simon Dedalus. Ne găsim la Cork, în Irlanda. Cork este un oraș. Locuim la Victoria Hotel. Victoria și Stephen și Simon. Simon și Stephen și Victoria. Nume.

Amintirea copilăriei lui deodată se încețoșă. Încercă să-și evoce câteva din momentele ei mai vii, dar nu reușea. Își amintea doar nume. Dante, Parnell, Clane, Clongowes. Un băiețel învățase geografie de la o femeie bătrână, care ținea în dulapul ei două perii. Apoi plecase de-acasă, fusese trimis la un colegiu, luase prima împărțășanie și mâncase acadele din șapca lui de cricket și privise flăcările focului săltând și jucând pe peretele unui mic dormitor de infirmerie și visase că murise și că rectorul, într-o capă neagră-aurie, oficiază slujba pentru el și că e apoi îngropat în cimitirul cel mic al comunității, dincolo de aleea mare cu tei. Dar nu murise atunci. Parnell murise. Nu fusese nici o slujbă mortuară în capelă și nici o procesiune. Nu murise, ci se mistuise ca un abur în soare. Se pierduse sau plecase din existență și se rătăcise, căci nu mai exista. Ce straniu să te gândești cum pierise el din existență în chipul ăsta, nu prin moarte, ci mistuindu-se în soare sau pierdut și uitat undeva prin univers! Era straniu să vezi trupul lui mic reapărând pentru o clipă: un băiețuș într-un veston cenușiu, încins cu o curea. Ținea mâinile în buzunare și pantalonii bufanți erau strânși sub genunchi cu benzi de elastic.

În seara zilei când fu vândută proprietatea, Stephen îl urmă docil pe tatăl său din bar în bar. Vânzătorilor din piață, chelnerilor și chelnerițelor, cerșetorilor care îl hărțuiau ca să le arunce un ban de pomană, domnul Dedalus le spunea aceeași istorie — că el se trăgea din Cork, că timp de treizeci de ani nu putuse să se lepede de accentul lui de Cork colo sus, la Dublin, și că năpârstocul de lângă el e fecioru-său al mai mare, dar nu-i decât un puști dublinez.

Porniseră dimineața devreme, de la cafeneaua Newcombe, unde ceașca domnului Dedalus zdrăgănisese tare pe farfurioară, iar Stephen încercase, mișcându-și scaunul și tușind, să acopere acest semn rușinos al beției trase de tatăl său în ajun. Umilințele se ținuseră lanț — zâmbetele prefăcute ale vânzătorilor din piață, zbenguiele și ocheadele chelnerițelor cu care cocheta tatăl său, complimentele și vorbele de încurajare ale prietenilor lui. Îi spusese că seamănă leit cu bunicul său și domnul Dedalus încuviințase că era o copie nereușită. Descoperiseră în pronunțarea lui urme de accent corkian și-l siliseră să admită că Lee era un râu cu mult mai frumos decât Liffey²¹. Unul dintre dâșii, pentru a-i încerca latina, îl pusese să traducă scurte fragmente din *Dilectus* și-l întrebase dacă e corect să spui: *Tempora mutantur nos et mutamur in illis* sau *Tempora mutantur et nos mutamur in illis*²². Altul, un bătrân vioi pe

²¹Râul care curge prin Dublin

²²Timpurile se schimbă și noi ne schimbăm cu ele

care domnul Dedalus îl numea Johnny Cashman, îl făcuse să se fâstâcească grozav cerându-i să spună unde erau fetele mai drăguțe, la Dublin sau la Cork.

— El nu-i dintre ăia, spusese domnul Dedalus. Lasă-l în pace. El e băiat așezat și cu idei, care nu-și bate capul cu asemenea prostii.

— Atunci nu-i feciorul lui taică-său.

— Nu știu, zău, făcuse domnul Dedalus surâzând cu complezență.

— Taică-tău, la vremea lui, îl lămurii bătrânelul pe Stephen, era cel mai teribil curtezan din orașul Cork. Știi asta?

Stephen coborâse ochii și studia pardoseala de piatră a barului în care ajunseseră.

— Hai și nu-i mai băga blestemății în cap, spusese domnul Dedalus. Lasă-l așa cum l-a făcut Dumnezeu.

— Ei asta-i, firește că n-o să-i bag eu blestemății în cap. Aș putea să-i fiu bunic. Și chiar și sunt bunic, îl informă bătrânelul pe Stephen. Știi asta?

— Da? făcu Stephen.

— Zău așa, întâri bătrânelul. Am doi zvăpăiați de nepoți afară, la Sunday's Well. Ei, ia să te văd! Câți ani zici că am? Eu mi-l aduc aminte pe bunicu-tău plecând călare la vânătoare cu ogarii, îmbrăcat în haina lui roșie. Asta a fost înainte de-a veni tu pe lume.

— Oho, nici gând nu era, făcu domnul Dedalus.

— Zău c-așa, repetă bătrânelul. Și mai mult decât atâta: mi-l amintesc chiar pe străbunicu-tău, bătrânelul John Stephen Dedalus — și ce mai bățios și focos era. Ei, ce zici? Ai văzut ce ținere de minte am?

— Va să zică trei generații — patru generații, spusese altul din grup. Păi, Johnny Cashman, înseamnă că te apropii de suta de ani.

— Ei, hai să vă spun drept, zise bătrânelul. Am exact douăzeci și șapte de ani.

— Fiecare are anii care simte că-i are, așa e, Johnny, spusese domnul Dedalus. Și hai, termină ce ai în pahar, să ne mai dea un rând. Ascultă, Tim, or' Tom, or' cum te cheamă, mai dă-ne o dată tot din ăsta. Zău dacă mă simt eu mai bătrân de optsprezece. Uite, fecioru-meu de colo n-are nici jumate din vârsta mea și eu sunt mai tare ca dânsul orisicând ne-ai încerca.

— Hai, las-o mai domol, Dedalus. Cred că ți-a venit timpul să șezi nițel mai deoparte, zise domnul care vorbise mai înainte.

— Ba nu, Dumnezeu mi-e martor! afirmă domnul Dedalus. Mă iau la întrecere cu el și la cântat o arie de tenor, și la sărit un obstacol din cinci bare, și la o goană după ogari peste câmpie, exact ca și-acu' treizeci de ani când concuram alături de Kerry Boy, care era cel mai mare as.

— Da' aicea o să te-ntreacă el, opina bătrânelul, ciocănindu-și fruntea și ridicând paharul pentru a-l da pe gât.

— Ei, sper să nu fie mai prejos de taică-său, făcu domnul Dedalus. Mai mult decât atâta ce pot să spui?

— Dac-o fi așa, o s-o scoată la capăt, zise bătrânelul.

— Și, slavă Domnului, Johnny, adăugă domnul Dedalus, c-am trăit cât am trăit și nu prea am făcut rău pe lumea asta.

— Ba chiar am făcut mult bine, Simon, spusese bătrânelul cu gravitate. Slavă Domnului pentru cât am trăit și pentru cât bine am făcut.

Stephen privea cum ridicau cei trei paharele de pe tejgheaua barului

și cum închinau acești prieteni din tinerețe în amintirea trecutului lor.

O prăpastie, a soartei sau a temperamentului, îl despărțea de ei. Minte sa părea mai vârstnică decât a lor; își arunca lumina rece asupra discuțiilor și asupra fericirii și asupra regretelor lor ca luna asupra unei lumi mai tinere decât ea. În el, nici viața nici tinerețea nu fremăta cum fremătase în ei. El nu cunoscuse nici plăcerea camaraderiei, nici vigoarea unei sănătăți tumultuoase, bărbătești, nici pietatea filială. Nimic nu fremăta înlăuntrul sufletului său, decât senzualitate rece, crudă, lipsită de iubire. Copilăria lui murise ori se pierduse, și o dată cu ea și sufletul lui în stare de bucurii simple — și el luneca prin mijlorul vieții ca găoacea stearpă a lunii.

*Ești pal de osteneala de-a pribegi în cer
Privind mereu pământul, O, astrul meu stingher...?*

Își repeta în gând versurile fragmentului din Shelley. Pendularea lui între trista zădărniciie omenească și vaste cicluri de activitate neomenească îi strecură în suflet o răceală calmă și-l făcu să uite de propria-i frământare omenească și zadarnică.

Mama lui Stephen și fratele lui și unul dintre verii lui rămaseră să aștepte în colțul liniștitei Foster Place, în timp ce el și cu tatăl său urcară treptele și o luară de-a lungul colonadei unde santinela scoțiană se plimba în pas de paradă. După ce trecură în holul mare și stătură în fața casieriei, Stephen scoase ordinul de plată către guvernatorul Băncii Irlandei pentru suma de treizeci și trei de lire sterline și acești bani, bursa lui școlară și premiul ce-l luase la compunere, îi fură plătiți îndată de către casier în bancnote și, respectiv, în monezi. Îi vârî în buzunarele sale cu prefăcută liniște și răbdă ca prietenosul funcționar cu care tatăl său începuse a sta la taifas să-i întindă mâna peste placa lată a ghișeului și să-i ureze o carieră strălucită în viața de mai târziu. Abia le putea îndura vocile și abia putea sta locului. Dar casierul tot mai amâna să-i servească pe ceilalți pentru ca să spună că se schimbaseră timpurile și că nimic nu-i mai de preț pentru un băiat decât să-i dai cea mai bună educație ce-o poți plăti. Domnul Dedalus mai zăbovi în hol uitându-se în juru-i și în sus spre tavan și spunându-i lui Stephen, care-l tot îndemna spre ieșire, că se aflau în Camera Comunelor a vechiului parlament irlandez.

— Doamne ajută! spuse cu pietate, când te gândești la bărbații din acele timpuri, Stephen, la Hely Hutchinson, și la Flood, și Henry Grattan, și la Charles Kendal Bushe, și-apoi la nobilii ce-i avem acum, care conduc poporul irlandez în țară și-n afară. Doamne Dumnezeule, păi bărbații aceia nu i-ar răbda alături p-ăștia de-acuma nici morți și îngropați într-un cimitir de zece pogoane. Păi, Stephen, băiete, îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar ăștia, vorba cântecului — *plecai să mă plimb într-o frumoasă zi de mai din voioasa dulce lună iulie*.

Un vânt aprig de octombrie sufla în preajma băncii. Cei trei care stăteau pe marginea drumului aveau obrajii încleștați și ochii lăcrămoși. Stephen se uita la maică-sa cât era de subțire îmbrăcată, și-și aminti că văzuse cu câteva zile în urmă un palton marcat cu prețul de douăzeci de guinee în vitrinele de la Barnardo.

— Ei, s-a făcut și-asta, spuse domnul Dedalus.

— Am face bine să mergem să luăm masa undeva, spuse Stephen. Unde?

— Să luăm masa? repetă domnul Dedalus. Păi, eu zic că n-ar fi rău.

— Undeva unde nu e scump, spuse doamna Dedalus.

— La Underdone?

— Da. Undeva unde-i liniștit.

— Haideți, spuse zorit Stephen. N-are importanță cât e de scump.

Le-o luă înainte cu pași mărunți, nervoși, zâmbind. Ei încercau să țină pasul, zâmbind și ei de zelul lui.

— Fii bun și ia-o mai domol, băiete, spuse domnul Dedalus. Doar n-am pornit în cursa de o jumate de milă, hm?

Pentru o scurtă perioadă de timp, petrecută în chefuri, banii premiilor îi curseră printre degete lui Stephen. Pachete mari cu de-ale băcăniei, cu trufandale, smochine și stafide, soseau din oraș. În fiecare zi, el compunea lista de mâncare a familiei și în fiecare seară ducea un grup de câte trei-patru la teatru să vadă *Ingomar* sau *The Lady of Lyons*. În buzunarele hainei purta pachete de ciocolată vieneză pentru musafirii lui, iar buzunarele pantalonilor erau doldora de bani de argint și de aramă. Cum-păra cadouri pentru fiecare în parte, dădu peste cap aranjamentul odăii lui; formula în scris rezoluții, schimba dispoziția cărților sale pe rafturi cu aerul unui conducător de armate, examina tot felul de liste de prețuri; elaboră pentru gospodărie un statut de federație în virtutea căruia fiecare membru deținea o anumită slujbă; deschise pentru familia sa o bancă de împrumut și stăruia să da împrumuturi celor dispuși să le accepte, numai ca să aibă plăcerea de a scrie adeverințele de primire și de a calcula dobânzile la sumele împrumutate. Când nu mai fu în stare de mai mult, începu să se plimbe cu tramvaiul prin oraș de la un capăt la altul. Apoi anotimpul plăcerilor se sfârși. Oala cu vopsea de lac roz secă și imitația de lambriu de pe pereții odăii lui de culcare rămase ca și mai înainte, cu spoiala neterminată și prost tencuită.

Gospodăria se înapoie la vechiul ei fel de viață. Mama nu mai avea prilejul să-l mustre că-și risipește banii. La rândul lui, se întoarse și el la vechea viață de școală și toate recentele lui inițiative se năruiră. Federația se desființa, banca de împrumut își închise casele de bani și registrele cu o pierdere simțitoare, regulile de viață pe care le erijase în juru-i căzură în desuetudine.

Cât de nerod îi fusese țelul! Încercase să ridice un stăvilar de ordine și eleganță împotriva sordidului flux al vieții din afară și a zăgăzui, prin norme de purtare și prin interese active și relații filiale, puternica revenire a mareelor dinlăuntrul său. Zadarnic. Din afară și dinlăuntru apele se revărsaseră peste barierele lui: șuvoaiele lor începură o dată mai mult să izbească năvalnic pe deasupra digului fărâmat.

Își vedea limpede și propria sa izolare vană. Nu înaintase nici un pas mai aproape de viețile de care căutase să se apropie, nici nu aruncase vreo punte peste nepotolita rușine și ciudă ce-l despărțiseră de mamă, de frați și de surori. Simțea că nu mai e de același sânge cu ei și că îi leagă mai degrabă o rudenie mistică, de copil și frate adoptat.

Se întoarse către alinarea aprigelor doruri ale inimii lui, înaintea cărora tot restul era inutil și străin. Puțin îi păsa că se află în păcat de moarte, că viața lui ajunsese să fie o urzeală de subterfugii și falsitate. Pe

lângă sălbatica dorință din el de a împlini enormitățile pe care le clocea gândul lui, nimic nu era sfânt. Se împăca cinic cu rușinoasele amănunte ale tainicelor lui desfrâuri, în care exulta pângărind cu răbdare orice chip ce-i atrăsese privirea. Zi și noapte se mișca printre imagini schimonosite ale vieții din afară. O figură care ziua îi păruse gravă și nevinovată se apropia de el noaptea prin întortocheata întunecare a somnului, cu chipul transfigurat de o lascivă viclenie, cu ochii scânteind de bucurie bestială. Doar dimineața îl mârșnea amintirea tulbure a unui sumbru desfrâu orgiac, apriga-i și umilitoarea senzație de vinovăție.

Își reluă hoinărelile singuratice. Învăluitele înserări de toamnă îl purtau din stradă în stradă, cum îl purtaseră cu ani în urmă prin aleile liniștite din Blackrock. Dar nici o imagine cu grădinițe îngrijite în fața caselor sau cu lumini prietenoase la ferestre nu revărsa acum vreo înrâurire duioasă asupra-i. Doar uneori, în răstimpurile dintre dorință, când luxura ce-l consuma ceda locul unei langori mai blânde, chipul lui Mercedes îi străbătea iar adâncurile amintirii. Revedea căsuța albă și grădina cu tufișuri de trandafiri pe drumul care ducea spre munți și-și amintea gestul de refuz, trist-orgolios, ce-avea să-l facă acolo, stând cu ea în grădina luminată de lună, după ani de înstrăinare și aventură. În acele clipe, vorbele blânde ale lui Claude Melnotte i se suiau pe buze și-i alinau neliniștea. O tandră presimțire îl atingea, a întâlnirii ce-o așteptase pe-atunci, și, în ciuda realității odioase ce despărțea nădejdea lui de atunci de starea de acum, o presimțire a sfintei apropieri ce-o închipuise la vremea aceea în care slăbiciunea și sfiala și lipsa de experiență aveau să-l părăsească.

Asemenea clipe treceau, și flăcările istovitoare ale poftelor carnale se ațâțau iar. Pe buzele lui nu se mai iveau versuri; strigătele nearticulate și nerostitele vorbe brutale îi năvăleau din creier pornite să răzbată cu sila. Sângele lui era în răscoală. Rătăcea în sus și în jos prin străzile întunecate și umede, scrutând cu privirea întunericul ulicioarelor și al intrărilor de case, ascultând avid orice zgomot. Gemea, singur, ca o jivină amăgită în urmărirea prăzii. Dorea să păcătuiască cu altă făptură din speța lui, s-o silească a păcătui cu el și să exulte cu ea în păcat.

Simți o prezență întunecată îndreptându-se irezistibil către el, din întuneric, o prezență subtilă, murmurând ca o revărsare de ape ce i-ar fi umplut toată ființa. Murmurul ei îi năvălea în auz ca murmurul unei mulțimi în somn; subtilele-i șuvoaie îi pătrundeau ființa. Mâinile i se încleștau convulsiv și dinții i se strângeau, pe când suferea chinul pătrunderii ei. Întinse brațele în mijlocul străzii ca să rețină forma firavă pe cale de a se destrăma, ce-l ocolea și-l îmbia totodată; și țipătul pe care atâta vreme îl înăbușise în gât îi ieși de pe buze. Izbucni din el ca un vaier de disperare dintr-un infern al chinuților și se stinse într-un vaier de frenetic îndemn, un țipăt după o păcătoasă abandonare, un țipăt ce nu era decât ecoul unei zmângăleli obscene ce-o citise pe peretele muced al unui pisoar.

Rătăcise până într-un labirint de străzi înguste și murdare. Din ulicioarele duhninde auzea izbucniri de vociferări răgușite și ceartă și cântec târăgănat de bețiv. Umbla înainte neabătut, întrebându-se dacă nimerise oare în cartierul evreiesc. Femei și fete, îmbrăcate în rochii lungi, de culori vii, treceau strada de la o casă la alta. Umblau alene, parfumate. Fu

cuprins de-un tremur și i se încețoșară ochii. Flăcările galbene ale gazului se înălțau înaintea vederii lui tulburate, proiectându-se pe cerul aburos de parcă ar fi ars în fața unui altar. În fața ușilor și în vestibulele unde era lumină, vedea adunate grupuri împodobite ca pentru un rit. Se găsea în altă lume; se trezise dintr-un somn de secole.

Se opri în mijlocul străzii, zbuciumându-i-se inima în piept, tumultuos. O femeie tânără, îmbrăcată într-o rochie lungă, trandafirie, îi puse mâna pe braț ca să-l rețină și-i cercetă fața. Spuse vesel:

— Bună seara, Willy, dragule!

Odaia ei era caldă și luminoasă. O păpușă enormă ședea cu picioarele desfăcute în fotoliul primitiv de lângă pat. El încerca să-și silească umbra a vorbi, ca să pară în largul său, în timp ce o urmărea cum își desface rochia și observa mișcările mândre, conștiente, ale capului ei parfumat.

Pe când sta mut în mijlocul camerei, femeia veni spre dânsul și-l îmbrățișă cu voioșie și gravitate. Brațele ei rotunde îl țineau strâns și aproape, iar el, văzându-i fața înălțată spre dânsul, serioasă și calmă, și simțind liniștea caldă din suflarea pieptului ei, fu cât pe ce să izbucnească într-un plâns isteric. Lacrimi de bucurie și ușurare străluceau în ochii lui fermecați și buzele i se întredeschiseră, deși nu puteau vorbi.

Ea îi trecu mâna prin păr, în clinchet de brățări, și-i spuse că e un mic ștrengar.

— Sărută-mă, îi spuse.

Buzele lui nu voiau să se aplece ca s-o sărute. Simțea nevoia să fie ținut strâns în brațele ei, să fie mângâiat încet, încet, încet. În brațele ei simțea că devenise dintr-o dată puternic și netemător și sigur de el. Dar buzele lui nu voiau să se aplece ca s-o sărute.

Cu o mișcare bruscă îi trase capul spre dânsa și-și împreună buzele cu ale lui, iar el îi citi înțelesul gesturilor în privirea francă, înălțată spre dânsul. Era prea mult, îl copleșea. Închise ochii supunându-i-se cu trup și suflet, nemaștiind de nimic pe lume, decât de apăsarea tainică a buzelor blând întredeschise. I se lăsau pe creier, și pe buze, de parcă ar fi transmis un limbaj nedeslușit; și între ele simțea o presiune necunoscută și timidă, mai întunecată decât scufundarea în păcat, mai dulce decât sunetul sau mireasma.

AMURGUL GRĂBIT de decembrie se năpustise greoi după ziua mohorâtă. Cu privirea ațintită dincolo de pătratul mohorât al ferestrei, sta în clasă simțindu-și pântecul tânjind după hrană. Spera că vor avea la masă tocană: gulii și morcovi și cartofi terciuiți și bucăți grase de berbec scoase cu linguroiul și puse pe dinainte în zeamă îmbelșugată, pipărată și grasă, îngroșată cu rântaș. Îndoapă-te, îl povățuia pântecul.

Avea să fie o noapte întunecată, tăinuită. După lăsarea timpuriei a întunerului, lămpile galbene aveau să lumineze ici și colo cartierul ticălos al bordelurilor. El avea să urmărească un drum ocolit în susul și în josul străzilor, încercuindu-și ținta mereu mai aproape, tremurând de frică și bucurie, până ce brusc picioarele aveau să-l ducă pe după un colț întunecos. Târfele chiar atunci aveau să iasă de prin casele lor, pregătindu-se pentru noapte, căscând alene după ce se sculasera din

somn și înfigându-și ace de cap în clăile de păr. Avea să treacă pe lângă ele calm, așteptând o mișcare bruscă a voinței sale sau o chemare bruscă a cărnii lor mătăsoase și parfumate, trimisă sufletului său iubitor de păcat. Și totuși, pe când pândea acea chemare, simțurile lui abrutizate de singura dorință ce-l stăpânea aveau să perceapă cu acuratețe tot ce le rănea sau le rușina; ochii, un cerc de spumă de bere pe o masă neașternută sau o fotografie cu doi soldați stând smirnă sau programul țipător al unui spectacol; urechile, jargonul trăgănat al salutului de întâmpinare:

- Hello, Berty, ești bine dispus?
- Tu ești, porumbelule?
- Număru' zece. Te-așteaptă o Nelly trufanda.
- Bună seara, bărbate! Ai venit să te distrezi?

Ecuția de pe pagina maculatorului începu să desfășoare o coadă tot mai învoaltă, presărată cu ochi și cu stele, ca a unui păun; și după ce ochii și stelele indicilor fură eliminate, începu să se strângă iarăși încet. Indicii, apărând și dispărând, erau ochi ce se deschideau și se închideau; ochii ce se deschideau și se închideau erau stele ce se nășteau și se stingeau. Vastul ciclu de viață stelară îi ducea mintea obosită spre limita sa și iar înlăuntru spre centrul său, o muzică îndepărtată însoțindu-l în afară și înăuntru. Și muzică? Muzica se apropie, și el își reaminti cuvintele, cuvintele fragmentului din Shelley despre luna pribegind stingher pe cer, palidă de osteneală. Stelele începură a se fărâma și un nor de pulbere de stele căzu prin spațiu.

Lumina mohorâtă cădea mai slab asupra paginii pe care o altă ecuație începea să se desfășoare încet și să-și extindă coada tot mai învoaltă. Era sufletul lui plecând în întâmpinarea experienței, desfășurându-se din păcat în păcat, răspândindu-și flăcările vestitoare de primejdie ale stelelor lui arzătoare și strângându-se iar în el însuși, pierind încet, stingându-și luminile și flăcările. Erau stinse: și întunericul rece umplea haosul.

O indiferență rece, lucidă, domnea în sufletul lui. La întâiul lui păcat violent simțise o undă de vitalitate revărsându-se din el și se temuse că-și va afla trupul sau sufletul schilodit de exces. Dar unda vitală îl purtase în poala ei dincolo de el însuși și iar înapoi, atunci când se retrăgea: și nici o parte de trup sau de suflet nu se schilodise, ci o pace tainică se stabilise între ele. Haosul în care se stingea ardoarea lui era o rece, nepăsătoare. cunoaștere de sine. Păcătuse de moarte nu o dată, ci de multe ori, și el știa că, stând în primejdia osândirii veșnice chiar și numai pentru păcatul dintâi, prin fiecă păcat următor își stropea vina și pedeapsa. Zilele, lucrările și gândurile lui nu-l puteau scuti de ispășire, căci fântânile harului purificator încetaseră a-i înprospăta inima. Cel mult, prin câte o pomană dată unui cerșetor de a cărui binecuvântare fugea, mai putea nădăjdui să dobândească pentru moment oarecare milă. Devotțiunea îl părăsise. Ce preț mai avea rugăciunea, când el știa că sufletul îi tânjește după propria-i pierzanie? Un anumit orgoliu, un anumit respect temător îl împiedicau să-i închine lui Dumnezeu măcar și o singură rugăciune de seară, cu toate că știa că e în puterea lui Dumnezeu să-i ia viața în timpul somnului și să-i zvârle sufletul în iad fără a-i da timp să cerșească îndurare. Orgoliul lui întru păcat, temătoru-i respect, fără iubire, față de Dumnezeu îi spuneau că ofensa lui era prea jignitoare ca să poată fi răscumpărată în întregime sau în parte printr-un omagiu fals adus Atotvăzătorului și Atotputernicului.

— Bine, Ennis, recunosc că ai cap, dar nu-i mai *breaz* ca cel al bastonului meu. Cum adică, nu ești în stare să-mi spui ce e un număr infinit?

Răspunsul confuz ațâță disprețul mocnind sub cenușă ce-l nutrea pentru colegii săi. Față de alții nu simțea nici rușine, nici teamă. Când trecea în diminețile de duminică pe lângă ușa bisericii îi privea cu răceală pe credincioșii care stăteau cu capetele goale, pe câte patru rânduri, afară lângă biserică, prezenți cu sufletul la slujba pe care n-o puteau nici vedea, nici auzi. Pietatea lor stupidă și mirosul grețos al briantinei ieftine cu care-și unseseră părul îl îndepărtau de altarul la care se rugau dâșii. Se înjosea până la viciul ipocriziei cu alții, neîncrezător în inocența lor pe care atât de lesne o putea amăgi!

Pe peretele odăii lui atârna un pergament frumos împodobit prin care i se conferea conducerea pe colegiu a asociației fraterne închinată Binecuvântatei Fecioare Maria. În diminețile de sâmbătă, când conferința se întrunea în capelă pentru a celebra slujba mică, îngenunchea pe băncuța capitonată a unui pupitru de rugăciune, în dreapta altarului, de unde își dirija grupul de băieți de-a lungul răspunsurilor. Falsitatea situației sale nu-l stingherea. Dacă în unele clipe era îmboldit a se scula de la locul lui de cinste și, mărturisindu-și în fața tuturor nevrednicia, a părăsi capela, o privire spre fețele lor îl reținea. Imaginile psalmilor profetici îi alinau orgoliul sterp. Laudele Fecioarei îi captivau sufletul: smirna și mirtul și tămâia, simbolizând obârșia ei regală, emblemele ei: planta cu înflorire îndelungată și arborele dând în floare îndelung, care simbolizau creșterea treptată, de-a lungul veacurilor, a cultului ei printre oameni. Când îi venea rândul să citească lecția spre sfârșitul slujbei, o citea cu glas învăluit, liniștindu-și conștiința în muzica ei.

Quasi cedrus exaltata suin in Ubanon et quasi cupressus in monte Sion. Quasi palma exaltata sum in Gades et quasi plantatio rosae in Jericko. Quasi uliva speciosa in corapis et quasi platanus exaltata sura juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromnallzans odorem cledi et quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris²³.

Păcatul lui, care-l înlăturase din ochii lui Dumnezeu, îl apropia de acea care-i limanul păcătoșilor. Ochii ei păreau a-l privi cu o blândă compasiune; sfințenia ei, lumină stranie dogorind blând din carnea ei gingașă, nu-l umilea pe păcătosul care se apropia de dânsa. Dacă uneori era ispitit să se lepede de păcat și să se căiască. Îmboldul era dorința de a fi slujitorul ei. Dacă uneori — reintrând sfios în lăcașu-i, după ce frenezia voluptății lui trupești se consumase — sufletul lui se înturna spre ea, a cărei emblemă e steaua dimineții, *strălucitoare și melodioasă, vorbind despre cer și insuflând pace*, asta se întâmpla când laudele ei erau lin murmurate de niște buze pe care încă mai stăruiau vorbe murdare și de rușine, ba chiar savoarea unui sărut lasciv.

Cât de ciudat! Încercă a se lămuri cum de era cu puțință așa ceva.

²³Înălțatu-m-am asemenea cedrului din Liban și asemenea chiparosului de pe muntele Sion. Înălțatu-m-am asemenea smochinului din Gades și asemenea unei Pajiști cu trandafiri din Ierihon. Asemenea măslinului falnic din câmpii și asemenea platanului din țările de pe lângă ape înălțatu-m-am. Asemenea scorțișoarei și mirodeniilor îmbălsămate răspândesc și asemenea mirtului ales împrăștii parfum suav.

Dar înserarea lăsându-se tot mai greu asupra clasei, îi învălui gândurile. Suna clopotul. Profesorul indică recapitulările și suprimările care trebuiau făcute pentru lecția următoare și plecă. Heron, așezat lângă Stephen, începu să fredoneze cu voce falsă:

Excelentul meu amic Bombados.

Ennis, care ieșise în curte, se întoarse spunând:

— Vine servitorul de la clasa congregației să-l caute pe rector.

Un băiat înalt dindărătul lui Stephen își frecă mâinile și zise:

— Strașnic! O să tragem chiulu' toată ora. Nu se-ntoarce pân' la unu jumate. Și-atuncea n-ai decât să-i pui tu întrebări la catehism, Dedalus.

Stephen, rezemându-se de spătarul pupitrului și mâzgalind alene în maculatorul lui, asculta vorbăria din jur, pe care Heron o stăvilea din când în când cu un:

— la mai tăceți! Nu mai faceți atâta scandal!

Ciudat era de asemenea că găsea multă plăcere în urmărirea până la capăt a dogmelor rigide ale doctrinelor bisericii și în pătrunderea părerilor obscure, doar ca să audă și să simtă și mai tare. "A sfântului aspra-i condamnare, spusese Iacov, că cel care calcă ună singură dintre porunci se face vinovat față de toate celelalte", îi păruseră la început o frază umflată, până când începuse să bâjbâie prin întunecimea propriei sale stări. Din sămânța rea a dorinței carnale răsăriseră toate celelalte păcate de moarte: trufie în sinea-i și dispreț pentru ceilalți, cupiditate, ca să cheltuiască banii în plăceri neîngăduite, invidie față de cei ale căror vicii nu-i erau accesibile și murmure calomnioase împotriva celor pioși, plăcerea animalică de-a mânca, posomorâta mânie crâncenă cu care se gândea neconținut la jinduirea lui, mlaștina de trândăvie spirituală și trupească în care i se cufundase toată ființa.

Pe când ședea în bancă privind calm către fața ageră, aspru cioplită a rectorului, mintea lui șerpuia printre ciudatele probleme ce i se propuneau, sfredelindu-le și părăsindu-le iar. Dacă un om a furat în tinerețea lui o liră care i-a slujit să adune o avere imensă, cât era obligat să dea înapoi, numai lira pe care o furase sau lira laolaltă cu dobânzile înmulțite ce le produsese ea, sau întreaga lui avere? Dacă atunci când botează un laic, acesta toarnă apă înainte de a rosti cuvintele, este copilul botezat? Botezul la care s-ar folosi apă minerală ar fi valabil? Cum se face că pe când cea dintâi dintre fericiri făgăduiește împărăția cerurilor celor săraci cu duhul, cea de-a doua făgăduiește de asemenea celor blajini că ei vor stăpâni pământul? De ce era taina împărtășaniei rânduită cu cele două daruri, cu pâine și cu vin, dacă Isus se află cu trupul și cu sângele, cu sufletul și cu dumnezeirea, și numai în pâine și numai în vin? O fărmă de pâine sfințită conține oare întreg trupul și sângele lui Isus Hristos sau numai o parte din trupul și sângele său? Dacă vinul se face oțet și ostia se fărâmițează mucegăind după ce au fost sfințite, mai se află Isus Hristos în forma lor ca Dumnezeu și ca om?

— Uite-l, vine! Uite-l, vine!

De la postul lui de observație de lângă fereastră, un băiat îl văzuse pe rector venind dinspre casa congregației. Toate catehismele se deschiseră și toate capetele se plecară în tăcere asupra-le. Rectorul intră și-și luă locul

la catedră. Un ușor brânci al băiatului așezat în banca dinapoi îl îndemnă pe Stephen să pună o întrebare dificilă.

Rectorul nu ceru un catehism din care să-i asculte lecția. Își împreună mâinile pe tăblia catedrei și spuse:

— Miercuri după amiază va începe retreta în cinstea sfântului Francisc Xavier, a cărui sărbătoare e sâmbătă. Retreta va dura de miercuri până vineri. Vineri, toată după-amiază după rozarii, se vor primi confesiuni. Dacă unii băieți au duhovnicii lor e poate mai bine să nu-i schimbe. Sâmbătă dimineața în orele nouă va avea loc slujba și împărtășania generală pentru tot colegiul. Sâmbătă va fi zi liberă. Dar cum sâmbăta și duminica vor fi zile libere, unii băieți ar putea să creadă că și lumea va fi liberă. Nu trebuie să faceți această greșală. Cred că tu, Lawless, ai fi în stare s-o faci.

— Eu, *sîr*? De ce, *sîr*?

Din zâmbetul sever al rectorului se răspândi prin clasă un mic val de potolită veselie. Inima lui Stephen începu să se strângă încet, de teamă, și să piară ca o floare ce se ofilește.

Rectorul continuă grav:

— Presupun că vă este tuturor cunoscută povestea vieții sfântului Francisc Xavier, patronul colegiului nostru. Se trăgea dintr-o veche și ilustră familie spaniolă și, după cum vă amintiți, a fost unul dintre primii discipoli ai sfântului Ignațiu. S-au întâlnit la Paris, unde Francisc Xavier era profesor de filosofie la universitate. Acest tânăr și strălucit nobil și om de litere și-a închinat viața ideilor gloriosului nostru fondator și, cum știți, după propria-i dorință, a fost trimis de sfântul Ignațiu să predice Sfânta Evanghelie indienilor. Este numit, după cum știți, apostolul Indiilor. A colindat Orientul din țară în țară, din Africa în India, din India în Japonia, botezând popoarele. Se spune că ar fi botezat până la zece mii de păgâni într-o singură lună. Se spune că brațul lui drept devenise neputincios tot înălțându-se pentru binecuvântarea celor pe care-i boteza. A dorit apoi să plece în China ca să câștige și mai multe suflete pentru Dumnezeu, dar a murit de friguri în insula Sancian. Un mare sfânt, sfântul Francisc Xavier! Un mare ostaș al Domnului!

Rectorul tăcu o clipă și apoi, agitându-și mâinile împreunate în fața sa, continuă:

— Avea în el credința care clintește munții din loc. Zece mii de suflete câștigate pentru Dumnezeu într-o singură lună! Iată un adevărat cuceritor, credincios devizei ordinului nostru: *ad maiorem Dei gloriam*! Un sfânt care are mare putere în ceruri, amintiți-vă: puterea de a se ruga pentru noi în întristările noastre; puterea de a ne dobândi tot ce-i cerem, dacă-i pentru binele sufletelor noastre; puterea mai presus de toate de a ne dobândi harul căinței atunci când ne aflăm în păcat. Un mare sfânt, sfântul Francisc Xavier! Un mare pescar de suflete!

Încetă a-și agita mâinile împreunate și, odihnindu-le pe frunte, privi de-a dreapta și de-a stânga lor cu ochii lui negri, implacabili, spre cei ce-l ascultau.

În tăcere, focul lor sumbru aprindea în penumbra înserării o văpaie roșu-aurie. Inima lui Stephen se ofilise ca o floare în deșert care simte simunul venind de departe.

— *Adu-ți aminte doar de lucrurile cele de pe urmă și nu vei mai păcătui nicicând.* Aceste cuvinte, dragi mici frați întru Hristos, sunt din

cartea Ecleziaștului, capitolul șapte, versetul al patrulea. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

Locul lui Stephen era în banca din față a capelei. Părintele Arnall ședea la o masă în stânga altarului. O mantie grea îi înfășură umerii, era palid și tras la față, iar glasul îi era dogit de catar. Chipul bătrânului său profesor, atât de ciudat reapărut, îi readuse în minte lui Stephen viața lui la Clongowes: vastele terenuri de joc roind de elevi; groapa cu lături; micul cimitir dincolo de aleea cea mare, cu tei, unde visa că este îngropat; reflexele focului pe peretele infirmeriei unde zăcea bolnav; fața mâhnită a Fratelui Michael. Suflul lui, pe măsură ce-și amintea toate acestea, redevenea suflul unui copil.

— Ne-am adunat astăzi aci, dragii mei frați întru Hristos, pentru o scurtă clipă departe de forfota și de zarva lumii din afară, pentru a sărbători și a cinsti pe unul dintre cei mai mari sfinți, pe apostolul Indiilor, care este totodată sfântul patron al colegiului nostru, sfântul Fran-cisc Xavier.

An de an, și mult mai dinainte decât își poate aminti vreunul dintre noi, dragii mei băiețași, și chiar cu mult mai înainte decât îmi pot aminti eu însumi, elevii acestui colegiu s-au adunat chiar în această capelă pentru a-și ține retreta anuală în preajma sărbătorii sfântului lor patron. Timpul s-a scurs și-a adus cu sine schimbări. De câte schimbări nu-și amintesc cei mai mulți dintre voi, petrecute chiar în ultimii câțiva ani? Mulți dintre băieții care au șezut pe aceste bănci din față cu câțiva ani în urmă sunt poate acum în țări îndepărtate, la tropicele arzătoare, sau absorbiți de îndatoriri profesionale, sau lucrează în seminarii, sau călătoresc pe vastele întinderi ale mărilor, ori poate au fost chemați între timp de Atotputernicul Dumnezeu la altă viață și scutiți de sarcinile lor. Și pe când anii se scurg, aducând cu ei schimbări bune și rele, amintirea marelui sfânt continuă să fie cinstită de către elevii colegiului său, care an de an își țin retreta anuală în zilele premergătoare sărbătorii destinată de Sfânta noastră Mamă Biserica să transmită tuturor veacurilor numele și faima unuia dintre cei mai mari fii ai Spaniei catolice.

Dar care e înțelesul acestui cuvânt, *retreta*, și de ce este ea privită drept cel mai binefăcător exercițiu pentru toți cei ce doresc să ducă o viață cu adevărat creștină în fața lui Dumnezeu și în ochii oamenilor? O retretă, dragii mei copii, înseamnă o îndepărtare pentru câțiva timp de la grijile vieții noastre, de la grijile vieții de fiecare zi, cu truda ei de zi cu zi, pentru a ne cerceta starea conștiințelor noastre, pentru a medita asupra tainelor sfintei religii și pentru a pricepe mai bine rostul nostru în lumea asta. În timpul acestor câteva zile, am intenția să vă înfățișez unele gânduri privind cele de pe urmă patru lucruri. Ele sunt, după cum știți din catehismul vostru: moartea, judecata, iadul și cerul. Vom cerca să le înțelegem pe de-a-ntregul în aceste câteva zile, încât să putem dobândi din înțelegerea lor un trainic folos pentru sufletele noastre. Amintiți-vă, dragii mei copii, că noi am fost trimiși pe lumea aceasta într-un anumit scop și numai într-acest singur scop: să împlinim sfânta vrere a lui Dumnezeu și să ne mântuim sufletul nemuritor. Toate celelalte sunt fără de preț. Un singur lucru trebuiește: mântuirea sufletului nostru. Căci ce-i va folosi omului să dobândească lumea întreagă, dacă e să-și piardă sufletul său nemuritor? O, credeți-mă, dragii mei băieți, nu există nimic pe lumea

asta nenorocită care să poată răscumpăra o asemenea pierdere. Vă voi cere de aceea, dragii mei copii, să alungați din cugetele voastre în timpul acestor câteva zile orice gând lumesc, fie că ar privi învățătura, plăcerea sau orice altă râvnă, și să vă dăruiti întreaga luare-aminte stării sufletelor voastre. E aproape de prisos să vă mai amintesc că în zilele de retretă așteptăm din partea tuturor băieților să stăruie într-o purtare liniștită și pioasă și să ocolească orice plăceri zgomotoase și necuviincioase. Firește că băieții mai vârstnici vor purta de grijă ca acest obicei să nu fie călcat. Și mă aștept îndeosebi din partea prefectilor și ofițerilor confreriei Sfintei Fecioare și aceleia a Sfinților îngeri să dea un exemplu bun colegilor lor.

Să ne străduim așadar a ne ține această retretă în cinstea sfântului Francisc, din toată mima și cu tot cugetul nostru. Atunci Dumnezeu va dăruie învățaturii noastre binecuvântarea Sa în tot timpul anului. Dar mai presus și dincolo de orice, retreta noastră să fie așa fel ținută încât să vă puteți gândi la ea în anii de mai târziu, când veți fi poate departe de acest colegiu, într-un cadru foarte diferit, să vă puteți gândi a ea bucuroși și recunoscători și să-i mulțumiți lui Dumnezeu că v-a hărăzit acest prilej de a pune prima piatră de temelie la o viață de creștin evlavios, cinstit și plin de râvnă. Și dacă, după cum se poate întâmpla, s-ar afla acum în aceste bănci vreun biet suflet care a avut nemăsurata nefericire de a pierde sfântul har al Domnului și de-a cădea în păcat greu, nădăjduiesc și mă rog fierbinte ca această retretă să fie o cotitură în viața acelui suflet. Mă rog lui Dumnezeu ca, prin meritele zelosului Său slujitor, Francisc Xavier, un asemenea suflet să fie adus la sinceră pocăință și ca sfânta împărtășanie de ziua sfântului Francisc din acest an să fie un legământ trainic între Dumnezeu și acel suflet. Celui drept, ca și celui nedrept, celui sfânt, ca și celui păcătos, fie ca această retretă să-i rămână vrednică de amintire.

Ajutați-mă, dragii mei mici frați întru Hristos! Ajutați-mă cu atenția voastră pioasă, cu propria voastră devoțiune, cu purtarea voastră. Alungați din mintea voastră toate gândurile lumești și cugetați numai la lucrurile cele de pe urmă: la moarte, la judecată, la iad și la cer. Acela ce-și amintește de-aceste lucruri, spune Ecleziasul, nu va mai păcătui nicicând. Acela ce-și amintește aceste lucruri de pe urmă va făptui și va gândi avându-le mereu în față, va duce o viață dreaptă și va muri de-o moarte ușoară, știind și încredințat fiind că, dacă a jertfit multe în această viață pământească, le va redobândi însutit și înmiit în viața cea de apoi, în împărăția fără de sfârșit — fericire pe care, dragii mei copii, vi-o doresc din toată inima, vouă tuturor și fiecăruia în parte. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin!

Pe când se ducea spre casă alături de colegii tăcuți, o ceață groasă parcă-i învăluia mintea. Aștepta apatic ca această ceață să se ridice și să-i dezvăluie ceea ce ascundea. Își înghiți mâncarea cu o poftă mândioasă și, când terminară și farfuriile unsuroase zăceau în părăsire pe masă, se ridică și merse spre fereastră, adunându-și cu limba rămășițele din gură și lingându-și-le de pe buze. Așadar căzuse în starea unui animal care-și linge fălcile după ce și-a înghițit hrana. Asta era sfârșitul; o slabă licărire de teamă începu să-i străpungă ceața minții. Își apăsă fața de geam și privea afară în strada ce se întuneca. Treceau forme nelămurite încoace și încolo prin lumina mohorâtă. Și asta era viața. Literele numelui Dublin îi apăseau greu gândul, îmbrâncindu-se mândioase între ele, cu o stăruință

greoaie și aspră. Sufletul lui se îngrășa și se congela, devenea o osânză grosolană și se cufunda tot mai adânc în mohorâta-i înfricoșare, într-un sumbru, amenințător asfințit, pe când trupul acesta al său sta inert și dezonorat, căutând în neputința, în tulburarea, în omenescul din el, vreun Dumnezeu bovin spre care să-și ațintească privirile întunecate.

Ziua următoare aduse moartea și judecata, trezindu-i cu încetul sufletul din apatica-i deznădejde. Slaba licărire de teamă devenea teroare a spiritului, în timp ce glasul răgușit al Predicatorului îi strecura în suflet moartea. Îi îndura agonia. Simțea frigul morții atingându-i extremitățile trupului și târându-se în sus, ceața morții învăluind vederea, centrii luminoși ai creierului stingându-se unul câte unul ca niște lămpi, sudoarea cea de pe urmă prelingându-i-se pe trup, neputința mădularelor ce se sfârșeau, graiul încleindu-se și aiurând și stingându-se, inima zvâcnind mai slab, tot mai slab, aproape învinsă, suflarea, biata suflare, bietul, neputinciosul duh omenesc plângând și suspinând, gâlgâind și horcăind în gâtlee. De nicăieri ajutor! De nicăieri! El — chiar el —, trupul căruia îi cedase, murea. În mormânt cu el. Bateți în cuie lada de lemn în care zace cadavrul. Scoateți-l din casă purtat pe umeri de oameni plătiți. Lepădați-l departe de ochii lumii, într-o bortă lungă în pământ, să putrezească, să-și hrănească viermii ce se târăsc pe el mișunând, să-l muște hulpav, până l-or înghiți, șobolanii borțoși ce se cațără asupra-i.

Și în timp ce prietenii încă mai stăteau lăcrimând la căpătâiul lui, sufletul păcătosului era judecat. În ultimele clipe de luciditate văzuse întreaga-i viață pământească perindându-i-se prin față, dar mai înainte ca sufletul să poată cugeta, trupul murise și sufletul sta îngrozit înaintea scaunului de judecată. Dumnezeu, care dovedise îndelungă milă, acum avea să fie drept. Fusese îndelung răbdător, grăind sufletului păcătos și străduindu-se a-l aduce pe calea cea bună, dându-i răgaz să se căiască, mai cruțându-l un timp. Dar acel timp se sfârșise. A fost timp pentru a păcătui și a gusta plăcerea, timp pentru a-și râde de Dumnezeu și de muștrările sfintei Sale biserici, timp pentru a-l sfida măreția, pentru a nesocoti poruncile Sale, pentru a-și amăgi semenii, pentru a făptui păcat după păcat și a-și ascunde stricăciunea dinaintea vederii oamenilor. Dar acel timp trecuse. Acum era rândul lui Dumnezeu: iar El nu putea fi amăgit, nici mințit. Acum fiecăruia îi era dat să ieșă din ascunzișul său, cel mai răzvrătit împotriva voinței divine și cel mai înjositor pentru biata noastră fire coruptă, cea mai mărunță nedesăvârșire și cea mai odioasă răutate. La ce va folosi atunci a fi fost un mare împărat, un mare conducător de oști, un inventator prodigios, cel mai învățat dintre învățați? Toți erau deopotrivă în fața scaunului de judecată al lui Dumnezeu. El va răsplăti pe cel bun și va pedepsi pe cel rău. O singură clipă era de-ajuns pentru judecata unui suflet omenesc. O singură clipă după moartea trupului, sufletul a și fost cântărit în balanță. Judecata acelui suflet s-a sfârșit, și el a intrat în lăcașul fericirii veșnice ori în temnița purgatorului ori a fost zvârlit în iad, urlând.

Și asta nu era totul. Justiția lui Dumnezeu încă mai trebuia vădită înaintea oamenilor: după judecata fiecărui suflet în parte, avea să urmeze judecata obștească. Sosise ziua de pe urmă. Se pregătea judecata de apoi. Stelele cădeau din cer pe pământ, cum cad smochinele verzi din pom când îl scutură vântul puternic. Soarele, marea făclie a universului, se făcu

negru ca un sac de păr. Luna era roșie ca sângele. Bolta cerească se dădu în lături ca o carte de piele făcută sul. Arhanghelul Mihail, mai-marele oștirii cerești, se ivea falnic și înfricoșător pe fundalul cerului. Punând un picior pe mare și unul pe uscat, suflând în trâmbița-i arhanghelicească, vestea moartea neînduplecată a timpului. Cele trei trâmbițări ale îngerului răsunau în tot universul. Este timp, a fost timp, dar timp nu va mai fi. La cel din urmă sunet de trâmbiță, sufletele întregii omenirii se îngrămădeau în valea Iosafatului: suflete de bogați și de săraci, de neam și de rând, de înțelepți și de nerozi, bune și rele. Sufletul oricărei făpturi omenești ce-a existat cândva, sufletele tuturor acelor ce se vor mai naște, toți fiii și toate fiicele lui Adam, se vor aduna laolaltă în această zi supremă. Și iată judecătorul suprem se apropie! Nu mai e smeritul Miel al lui Dumnezeu, nu mai e blândul Isus din Nazaret, nu mai e Omul Durerilor, nu mai e Bunul Păstor, ci acum El se ivește călcând pe nori, cu mare putere și maiestate, slujit de nouă cete îngerești: de îngeri și arhangheli, de începători, stăpâni și puteri, de Scaune și Cărmuiri, de Heruvimi și Serafimi²⁴ — Dumnezeu Atotputernic, Dumnezeu Veșnic. El grăiește: și glasul Lui este auzit până în cele mai îndepărtate hotare ale spațiului, până în abisul cel fără de fund. Judecător Suprem fiind El, împotriva sentinței Sale, apel nu va fi și nici nu va putea fi. El cheamă alături de Sine pe cei drepți, poftindu-i să intre în împărăția Sa, către veșnica fericire ce le e hărăzită. Pe cei nedrepți El îi alungă de lângă Sine, strigând în maiestatea-i jignită: *Duceți-vă de la mine, blestemaților, duceți-vă în focul veșnic care s-a pregătit diavolului și îngerilor săi. O, ce chin va fi atunci pentru nefericiții păcătoși! Prietenul e smuls de lângă prieten, copiii sunt smulși de lângă părinți și soțul de lângă soție. Sărmanul păcătos întinde brațele spre cei care i-au fost atât de dragi pe această lume pământească, spre aceia de-a căror evlavie curată poate că și-a bătut joc, spre aceia care l-au sfătuit și s-au străduit a-l aduce pe calea cea dreaptă, spre un frate blajin, spre o soră iubitoare, spre mama și tatăl care l-au iubit cu atâta duioșie. Dar e prea târziu: cei drepți se depărtează de ticăloasele suflete osândite, care apar acum vederii tuturor cu firea lor hâdă și rea. O, voi, fățarnicilor, o, voi, morminte spoite, o, voi, care arătați lumii o față senină și surâzătoare pe când sufletul dinlăuntrul vostru e o mlaștină duhnind de păcate — ce vă veți face voi în acea zi grozavă?*

Și acea zi vine, va sosi, trebuie să vină: ziua morții și ziua judecății. Este sortit omului să moară, și, după moarte, judecata. Moartea e sigură. Nesigure sunt timpul și felul morții. Ea poate să vină dintr-o boală îndelungă sau dintr-o năprasnică întâmplare neprevăzută; Fiul lui Dumnezeu sosește în ceasul când e mai puțin așteptat. Fiți deci pregătiți în orice clipă, de vreme ce puteți muri în orice clipă. Moartea este sfârșitul nostru, al tuturor. Moartea și judecata, aduse pe lume de păcatul părinților noștri dintâi, sunt porțile întunecate care închid viața noastră pământească, porți care se deschid spre Necunoscut și nevăzut, porți prin care trebuie să treacă fiecăruia suflet singur, neajutorat decât de faptele sale bune, fără de prieten ori frate ori părinte ori învățător care să-l sprijine, ci singur și tremurând. Să avem acest gând mereu în cugetele noastre și

²⁴Acești termeni indică ierarhia în „ostile îngerești” conform tradiției teologice

atunci nu vom putea păcătui. Moartea, pricină de groază pentru cel păcătos, este o clipă binecuvântată pentru cine a umblat pe calea cea dreaptă, îndeplinind îndatoririle stării sale în viață, făcându-și cu luare-aminte rugăciunile de dimineață și cele de seară, apropiindu-se adesea de sfânta împărtășanie și împlinind fapte bune și milostive. Pentru catolicul pios și credincios, pentru omul drept, moartea nu este prilej de groază. Oare Addison, marele scriitor englez, n-a trimis el, pe patul de moarte fiind, după ticălosul tânăr conte de Warwick, pentru a-i arăta cum poate un creștin să-și întâmpine sfârșitul? Doar acesta, creștinul pios și credincios, el și numai el, poate spune în inima sa:

Mormânt, unde ți-e biruința?

Moarte, unde ți-este boldul?

Fiece cuvânt era pentru el. În păcatul lui, murdar și ascuns, ținea toată mânia lui Dumnezeu. Bisturiul predicatorului pătrunsese adânc în conștiința lui deschisă; simțea păcatul ca pe o cangrenă în sufletul lui. Da, predicatorul avea dreptate. Venise rândul lui Dumnezeu. Ca o jivină în bârlogul ei, sufletul i se tăvălise în propria-i murdărie, dar sunetele trâmbiței îngerești îl scosese din bezna păcatului la lumină. Cuvintele de osândă strigate de înger dărmaseră într-o clipă liniștea prezumțioasă. Vântul zilei de apoi sufla prin cugetul lui; păcatele sale, târfele cu ochi de giuvaiere ale închipuirii lui, fugeau dinaintea uraganului, chițâind ca șoarecii îngroziți și ghemuindu-se sub coame de păr.

Pe când traversa scuarul îndreptându-se spre casă, un râs zglobiu de fată tânără îi atinse urechile dogoritoare. Sunetul gingaș și vesel îi zdruncină inima mai puternic decât o suflare de trâmbiță, dar necutezând să ridice ochii, își îndreptă privirea în lături și o aținti din mers spre umbra tufișurilor învălmășite. Rușinea se ridica din inima lui zdruncinată și-i inunda întreaga ființă. Chipul Emmei îi apăru dinainte și, sub ochii ei, valul de rușine îi zvâcni iarăși din inimă. De-ar fi știut ea la ce o supusese imaginația lui, cum dorința lui bestială îi sfâșiase și îi călcase în picioare inocența! Asta era dragostea unui băiat? Cavalerism era asta? Poezie era asta? Amănuntele sordide ale orgiilor sale îi duhneau în nări: teancul de poze soioase de funingine, pe care le ținea ascunse în hornul căminului și de față cu a căror lascivitate nerușinată sau sfioasă zăcea ore întregi păcătuind cu gândul și cu fapta; monstruoasele lui vise, populate de făpturi cu chipuri de gorile și de târfe cu ochi de giuvaiere scânteietoare; murdarele scrisori lungi, pe care le scrisese cu bucuria mărturisirii vinovate și le purtase cu sine în ascuns zile de-a rândul, doar pentru a le arunca sub pavăza nopții prin iarbă, în vreun colț de câmp sau sub vreo ușă de colibă, sau în vreo boltă prin tufișuri, unde vreo fată ar fi putut da peste ele plimbându-se și le-ar fi putut citi în taină. Nbunie! Nebunie! Era cu putință să fi făcut el aceste lucruri? O sudoare rece îi scălda fruntea pe când amintirile murdare i se îndesau în creier.

Când îl lăasă chinul rușinii, încercă să-și ridice sufletul din abjecta-i neputință. Dumnezeu și Sfânta Fecioară erau prea departe: Dumnezeu era prea mare și prea sever, iar Sfânta Fecioară prea curată și sfântă. Își închipui însă că sta alături de Emma, într-o câmpie vastă, și că umil și cu lacrimi în ochi se apleca și-i săruta cotul mânecii.

În câmpia cea vastă, sub un cer de amurg tandru și luminos — un nor plutind spre asfințit în mijlocul unei mări cerești, verde pal —, stăteau alături — doi copii care greșiseră. Greșeala lor jignise profund maiestatea lui Dumnezeu, deși era greșeala a doi copii; dar n-o jignise pe cea a cărei frumusețe *nu e ca frumusețea pământeană, primejdioasă de privit, ci e ca steaua dimineții care-i este emblema, strălucitoare și melodioasă*. Privirile ce le îndrepta asupra lor nu erau jignite. Ea le împreuna mâinile și spunea, vorbind inimilor lor:

— Dați-vă mâinile, Stephen și Emma. E o seară frumoasă acum în cer. Ați greșit, dar tot copiii mei sunteți. Iată o inimă care iubește o altă inimă. Dați-vă mâinile, dragii mei copii, și veți fi fericiți împreună și inimile voastre se vor iubi.

Capela era scăldată într-o stinsă lumină roșie-portocalăe, care se cernea printre storurile trase; și prin crăpătura dintre marginea storului și pervazul ferestrei intra o suliță de lumină palidă și atingea alămurile sculptate în relief ale sfeșnicilor de pe altar, care clipeau ca zalele uzate în bătlăii ale îngerilor.

Ploua asupra capelei, asupra grădinii, asupra colegiului. Are să plouă veșnic, fără de zgomot. Apa are să crească puțin câte puțin acoperind iarba și tufișurile, acoperind copacii și casele, acoperind monumentele și culmile munților. Orișice viață va fi înăbușită, fără de zgomot: păsări, oameni, elefanți, porci, copii: cadavre plutind fără zgomot prin învâlmășeala ruinelor lumii. Patruzeci de zile și patruzeci de nopți avea să cadă ploaia, până ce apele aveau să acopere fața pământului.

S-ar putea întâmpla. De ce nu?

— *Iadul și-a lărgit pofta, căscat-a gura sa peste măsură* — aceste cuvinte, dragii mei mici frați întru Hristos, sunt din cartea profetului Isaia, capitolul cinci, versetul patrusprezece. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

Predicatorul scoase un ceas fără lanț dintr-un buzunar interior al suta-nei și, după ce în tăcere îi privi o clipă cadranul, îl așeză tăcut pe masa dinaintea lui.

Începu a vorbi pe un ton liniștit.

— Adam și Eva, dragii mei copii, au fost, după cum știți, primii noștri părinți și vă veți aminti că ei au fost zidiți de Dumnezeu pentru a putea umple din nou locurile rămase libere în cer prin căderea lui Lucifer și a îngerilor săi răzvrățiți. Ni se spune că Lucifer era un fiu al dimineții, un înger strălucitor și puternic; totuși el căzu; căzu, și o dată cu el căzu a treia parte din oastea cerului; căzu, și fu zvârlit în iad laolaltă cu îngerii săi răzvrățiți. Care-i va fi fost păcatul nu putem spune. Teologii consideră că fu păcatul trufiei, gândul păcătos conceput pentru o clipă: *non serviam* — nu vreau să slujesc. Acea clipă fu ruina lui. A insultat maiestatea lui Dumnezeu printr-un gând păcătos de o clipă, iar Dumnezeu l-a alungat din cer în iad pentru vecie.

Adam și Eva au fost zidiți de Dumnezeu și așezați în Eden, în câmpia Damascului, acea grădină fermecătoare, strălucind de soare și de culori, înecată într-o vegetație luxuriantă. Pământul rodnic le dădea din belșug darurile sale; dobitoacele și păsările îi slujeau de bună voie; ei nu cunoșteau relele ce sunt moștenirea trupurilor noastre: boala și sărăcia și moartea; tot ce-a putut face pentru dâșii un Dumnezeu mare și generos a

fost făcut. Dar o singură condiție le-a impus Dumnezeu: să dea ascultare cuvântului Său. Nu le era îngăduit să mănânce din rodul pomului oprit.

Dar vai, dragii mei băiețași, și ei căzură în păcat. Diavolul, odinioară înger radios, fiu al dimineții, devenit acum un demon hâd, veni la dâșii în chipul șarpelui, cel mai viclean dintre jivinele câmpiei. El îi pizmuia. El, marele căzut, nu putea îndura gândul ca omul, făptură de lut, să stăpânească moștenirea pe care el unul, prin păcatu-i, o pierduse pe vecie. Veni la femeie, zidire mai slabă, și-și vărsă veninul graiului său iscusit în urechea ei, făgăduindu-i — O, blasfemie a acelei făgăduințe! — că, de vor mânca ea și Adam din pomul oprit, se vor face ca zeii, ba chiar ca Dumnezeu însuși. Eva căzu în mreaja vicleanului ispititor. Mâncă din măr și-i dădu și lui Adam, care n-avu curajul moral să i se împotrivească. Limba veninoasă a Satanei își împlinise scopul. Amândoi căzură.

Și atunci se auzi în acea grădină glasul lui Dumnezeu chemând pe făptura Sa, omul, să-i dea socoteală; și Mihail, mai-marele oștirii cerești, cu o spadă de flăcări în mână, se ivi în fața perechii vinovate și-i goni din Eden în lume; în lumea suferinței și-a strădaniei, a cruzimii și-a deznădejdiei, a trudei și-a lipsurilor, să-și câștige pâinea cu sudoarea frunților. Dar chiar și atunci cât fu Dumnezeu de îndurător! Îi fu milă de bieții noștri părinți decăzuți și făgădui că la împlinirea sorocului El avea să trimită din cer pe Unul care-i va mântui, îi va face din nou moștenitori ai împărăției cerurilor; și Ace/Unul, acel Mântuitor al omului căzut, avea să fie unicul Fiul al lui Dumnezeu, Cel de-al Doilea din Prea Sfânta Treime, Cuvântul cel Veșnic.

El a venit. S-a născut dintr-o fecioară curată, Maria Maica Fecioară. S-a născut într-un staul sărman în Iudeea și a trăit ca un umil dulgher timp de treizeci de ani, până a sosit ceasul să-și îplinească chemarea. Și atunci, plin de dragoste pentru oameni, El a pornit și i-a chemat, Pentru ca oamenii să audă noua evanghelie. Auzit-o-au ei? Da, au auzit, dar n-au vrut să asculte. Îl prinseră și-l legară ca pe un ticălos de rând, îl batjocoriră ca pe un nebun, îl Alăturară de la slobozire de dragul unui hoț de drumul mare, fu biciuit cu cinci mii de șfichiuri de bici, încununat cu o cunună de spini, târât prin străzi de gloata iudeilor și de soldătimea romană, despuiat de veșminte și răstignit pe cruce, iar coasta îi fu străpunsă cu o lance și din trupul rănit al Domnului nostru țâșnea neconținut apă și sânge. Dar chiar și atunci, în acel ceas al celor mai crunte chinuri, Milostivului nostru Mântuitor i-a fost milă de omenire. Chiar acolo, pe dealul Calvarului, El a întemeiat sfânta biserică catolică împotriva căreia, s-a făgăduit, nu vor avea putere porțile iadului. El a întemeiat-o pe stânca veacurilor și a înzestrat-o cu harul Său, cu taine și cu jertfe, și a făgăduit că, dacă oamenii vor asculta cuvântul bisericii Sale, ei tot vor intra în viața cea veșnică; dar dacă, după toate câte s-au făcut pentru dâșii, ei tot vor mai stărui în răutatea lor, le rămânea hărăzită o veșnicie de chin: iadul.

Glasul predicatorului se stinse. Se opri, își împreună o clipă palmele, le despărți. Apoi reluă:

— Să încercăm acum o clipă a ne da seama, pe cât vom putea, ce este acel lăcaș al osândiților, pe care dreptatea unui Dumnezeu jignit l-a creat întru veșnica pedeapsă a păcătoșilor. Iadul e o temniță strâmtă și întunecată și duhnitoare, un lăcaș al demonilor și al sufletelor osândite, plin de flăcări și de fum. Strâmtoarea acestei temnițe este anume

orânduită de Dumnezeu spre a pedepsi pe aceia care n-au voit să fie legați de legile Sale. În temnițele pământești, bietul osândit are cel puțin oarecare libertate de mișcare, de n-ar fi decât înlăuntrul celor patru pereți ai celulei sale sau în curtea întunecoasă a temniței. Dar în iad, nu. Acolo, din pricina mulțimii osândiților, întemnițatii sunt îngrămădiți laolaltă în groaznica lor temniță, ale cărei ziduri se spune că ar avea o grosime de patru mii de leghe; și osândiții sunt atât de grozav înlănțuiți și de neputincioși încât, după cum scrie un binecuvântat sfânt, sfântul Anselm, în a sa carte a Similitudinilor, nu-s în stare nici să-și scoată viermele care le roade ochiul.

Ei zac cu întunecime, pentru că, amintiți-vă, focul iadului nu dă lumină. După cum, la porunca lui Dumnezeu, flăcările cuptorului babilonian și-au pierdut dogoarea, dar lumina nu, la fel, la porunca lui Dumnezeu, focul iadului, păstrându-și întreagă cumplita arșiță, arde de-a pururi în întuneric. Într-o neconținută furtună de întuneric, de flăcări negre și de fum negru de pucioasă arzătoare, sunt îngrămădite unele peste altele trupurile osândiților, fără cea mai mică adiere de aer. Din toate pedepsele care s-au abătut asupra țării Faraonilor, una singură, pedeapsa întunericii, s-a numit groaznică, întunericul iadului, menit să dăinuiască nu trei zile, ci în vecii vecilor, cum să-l numim atunci?

Oroarea acestei temnițe strimte și întunecate este sporită de groaznica ei duhoare. Toate murdăriile lumii, tot gunoiul și toate lăturile hunii, ni se spune că se vor scurge acolo, ca într-o imensă hzna puturoasă, când teribilul pârjol al Zilei de Apoi va fi curățat lumea. Pucioasa, de asemenea, care arde acolo într-o atât de fabuloasă cantitate, umple iadul întreg cu duhoarea ei de neîndurat; și chiar și trupurile osândiților răspândesc un atât de pestilențial miros încât, după cum spune sfântul Bonaventura, unul singur dintre ele ar fi de ajuns pentru a infecta lumea întreagă. Chiar și aerul lumii noastre, acest element pur, începe a duhni și devine de nerespirat când a stat multă vreme închis. Gândiți-vă dar ce trebuie să fie duhoarea aerului în iad! Închipuiți-vă un cadavru putred și în descompunere, care a zăcut multă vreme în mormânt putrezind și descompunându-se, o masă gelatinoasă de stricăciune lichidă. Închipuiți-vă un asemenea cadavru dat pradă flăcărilor, înghițit de focul pucioasei arzânde și scoțând din el aburii groși, înăbușitori, ai unei descompuneri dezgustătoare, scârboase. Și apoi, închipuiți-vă această duhoare grețoasă înmulțită de un milion și încă de un milion de ori prin milioanele peste milioanele de hoituri fetide învălmășite în întunericul împutit — un uriaș putregai uman în descompunere. Închipuiți-vă toate acestea și veți avea o idee despre scârboșenia duhorii iadului.

Dar această duhoare, scârboasă pe cât e, nu-i totuși cel mai mare dintre chinurile cărora le sunt supuși osândiții. Tortura focului este cea mai mare dintre acelea la care vreun tiran a supus cândva pe semenii săi. Puneți-vă o clipă degetul în flacăra luminării și veți simți tortura focului. Însă focul nostru pământean a fost creat de Dumnezeu spre folosul omului, ca să păstreze în el scânteia vieții și să-l ajute în meșteșugurile utile, pe când focul iadului e de altă natură și a fost creat de Dumnezeu spre a-l pedepsi pe nepocăitul păcătos. De asemenea, focul nostru pământesc se istovește mai curând sau mai târziu, după cum arde, mai anevoie sau mai lesne, obiectul pe care-l atacă, încât istețimea omenească a izbutit chiar

să născocască preparate chimice pentru a-i frâna sau zădărnici acțiunea. Dar piatra de pucioasă care arde în iad e o substanță menită anume să ardă în vecii vecilor cu nespusă furie. Mai mult decât atât, focul nostru pământean distruge în timp ce arde, încât dăinuiește mai puțin cu cât e mai intens, dar focul iadului are proprietatea de a păstra ceea ce arde și, cu toate că bântuie o violență de neînchipt, bântuie de-a pururi.

Și iarăși, focul nostru de pe pământ, oricât ar fi el de aprig sau de răspândit, are totdeauna o extindere limitată; dar iazul de foc din infern este fără de hotar, fără de țărm și fără de fund. Se povestește că însuși diavolul când fu întrebat în această privință de către un anumit oștean, a fost nevoit a mărturisi că, dacă un munte întreg ar fi azvârlit în oceanul de foc al iadului, s-ar topi într-o clipită în acel foc precum o bucată de ceară.

Și acest foc îngrozitor nu va chinui numai dinafară trupurile osândiților, ci fiecare dintre acele suflete pierdute va fi un iad în sine, focul cel fără de hotar bântuind cu furie chiar și în măruntaiele sale. O, cât de îngrozitoare este soarta acelor ticăloase ființe! Sângele le sfârâie și le clocotește în vine, creierul le arde în țeastă, inima dogorește și crapă, mațele-s o adunătură roșie, încinsă, de terci arzător, ochii plâpânzi dogoresc asemenea unor bile în topire.

Și totuși, toate câte le-am spus despre tăria și felul și nemărginirea acestui foc nu-s nimic pe lângă intensitatea sa, intensitate ce-o are, fiind unealta aleasă de orânduirea divină pentru pedeapsa sufletului și a trupului deopotrivă. E un foc care se revarsă de-a dreptul din mânia lui Dumnezeu, lucrând nu din propria-i putere, ci ca unealtă a răzbunării Divine.

După cum apele botezului curăță sufletul o dată cu trupul, așa și flăcările pedepsitoare chinuie duhul o dată cu carnea. Fiece simț al cărnii este chinuit și totodată fiecă simțire a sufletului: ochii cu întunecimea de nepătruns, nasul cu duhori puturoase, urechile cu zbierete și urlete și blesteme, gustul cu scârboșenii, putreziciuni de lepră, înăbușitoare murdării fără de nume, atingerea cu țepușe și piroane încinse, cu aprige limbi de flăcări. Și prin felurile chipuri ale simțurilor, sufletul nemuritor este torturat pe vecie în însăși esența sa, în mijlocul leghelor peste leghe de văpăi dogoritoare, aprinse-n abis de maiestatea ofensată a Atotputernicului Dumnezeu și întetită, până la furie veșnic dăinuitoare și veșnic crescândă, de suflarea mâniei Prea înaltului Dumnezeu.

Gândiți-vă, în cele din urmă, că tortura acestei temnițe infernale e sporită de însăși adunarea laolaltă a osândiților. Pe pământ, vecinătatea rea e atât de primejdioasă încât plantele, ca prin instinct, se retrag din preajma a tot ce poate fi ucigător sau păgubitor pentru ele. În iad, orice lege e răsturnată — nu există considerație pentru familie sau patrie, pentru legături sau relații. Osândiții urlă și gem unul către altul, chinul și furia fiindu-le sporite de prezența ființelor chinuite și furioase ca și dâșii. Orice simțământ de omenie e uitat. Urletele păcătoșilor în suferință umplu cele mai îndepărtate unghere ale vastului abis. Gurile osândiților sunt pline de blasfemii împotriva lui Dumnezeu și de ură pentru semenii lor în suferință și de blesteme împotriva acelor suflete care le-au fost părtașe în păcat. În timpurile de odinioară, era obiceiul de a se pedepsi paricidul — omul care ridicase o mână ucigătoare împotriva părintelui său — lepădându-l în adâncurile mării într-un sac în care se băga un cocoș, o maimuță și un șarpe. Scopul celor care rânduiseră această lege, ce pare

crudă în timpurile noastre, era de a pedepsi pe criminal prin tovarășia acestor jivine răufăcătoare și dușmănoase. Dar ce e furia acelor dobitoace mute față de furia și ura care țâșnește de pe buzele arse și din gâtleurile dureroase ale osândiților din iad, când recunosc în tovarășii lor de suferință pe aceia care i-au ajutat și i-au ispitit într-un păcat, pe aceia ale căror vorbe au semănat prima sămânță de gânduri păcătoase și de viață păcătoasă în cugetele iar, pe aceia ale căror îndemnuri necuviincioase i-au dus către păcat, ai căror ochi i-au ispitit, i-au ademenit a părăsi calea virtuții. Ei se îndreaptă către acei părtași într-un păcat și-i mustră amarnic și-i blestemă. Dar rămân neputincioși și fără de nădejde; e prea târziu acum pentru pocăință.

Și, în sfârșit, gândiți-vă la groaznicul chin pentru acele suflete osândite, suflete de ispititori cât și de ispitiți, gândiți-vă la chinul tovarășiei diavolilor. Acești diavoli îi hărțuiesc pe osândiți în două chipuri: prin prezența lor și prin muștrările lor. Nu ne putem imagina cât sunt de înspăimântători acești diavoli. Sfânta Caterina din Siena a văzut o dată un diavol și a scris că, decât să-l mai privească o singură clipă pe un asemenea monstru îngrozitor, ar prefera să pășească până la sfârșitul vieții pe un drum de jărătic. Acești diavoli, odinioară îngeri frumoși, au devenit la fel de respingători și de hâzi pe cât erau odinioară de frumoși. Ei batjocoresc și suduie bieteile suflete pe care le-au târât în distrugere. Ei, demonii odioși, în infern sunt prefăcuți în glasurile conștiinței; „De ce ai păcătuit? De ce ți-ai plecat urechile la ispitele unor prieteni? De ce te-ai abătut de la obiceiurile tale pioase și de la faptele tale bune? De ce n-ai ocolit cu stăruință prilejurile de a păcătui? De ce n-ai părăsit pe acel tovarăș ticălos? De ce nu te-ai lăsat de acel nărav dezmățat, de acea deprindere necurată? De ce nu ai ascultat sfaturile duhovnicului tău? Chiar și după ce ai căzut întâia, ori a doua, ori a treia, ori a patra, ori a suta oară, de ce nu te-ai căit de ticăloșiile tale și nu te-ai întors către Dumnezeu, care nu-ți aștepta decât pocăința pentru a te izbăvi de păcate? Acum, timpul pentru pocăință a trecut. Este timp, a fost timp, dar timp nu va mai fi! A fost timp pentru a păcătui pe ascuns, pentru a te lăsa în voia trândăviei și a trufiei, pentru a jindui cele neîngăduite, pentru a te supune imboldurilor firii tale celei mai josnice, pentru a trăi ca dobitoacele câmpului, ba mai ticălos decât dobitoacele câmpului — căci ele, cel puțin, nu-s decât niște brute și n-au judecată care să le călăuzească —, timp a fost, dar timp nu va mai fi. Dumnezeu ți-a vorbit cu atâtea și atâtea glasuri, dar tu n-ai vrut să-l auzi. N-ai vrut să zdrobești în inima ta acea trufie și acea mânie, n-ai vrut să înapoiezi acele bunuri dobândite pe nedrept, n-ai vrut să asculți de legile sfintei tale biserici, nici să-ți împlinești îndatoririle religioase, n-ai vrut să te îndepărtezi de acei tovarăși nelegiuiți, n-ai vrut să ocolești acele ispite primejdioase". Iată vorbele rostite de acei călăi diavolești, vorbe de ocară și de muștrare, de ură și de scârbă. De scârbă, da! Căci până și ei, chiar și ei, diavolii, atunci când căzură în păcat, căzură într-un păcat ce sigur se potrivea cu firile lor îngerești: răzvrătirea cugetului; și până și ei, chiar ei, demonii murdari, trebuie să-și întoarcă privirile revoltați și scârbiți când văd acele păcate inexprimabile prin care omul decăzut insultă și pângărește lăcașul sfânt al Sfântului Duh, pângărindu-se și spurcându-se pe sine.

— O, dragii mei mici frați într-un Hristos, nicicând să nu ne fie dat a auzi

acele vorbe! Nicicând să nu ne fie dat, zic! În Ziua de Apoi a groaznicei judecăți, mă rog fierbinte lui Dumnezeu ca nici un singur suflet din cele adunate astăzi în această capelă să nu se afle printre acele nenorocite fapte cărora înaltul Judecător le va porunci să se depărteze pe vecie din ochii Săi, ca nici unul dintre voi să nu audă vreodată răsunându-i în urechi groaznica sentință de lepădare: *Duceți-vă de la mine, blestemaților, duceți-vă în focul veșnic, pregătit pentru diavol și îngerii săi!*

Se îndreptă spre ieșire printr-o latură a capelei; picioarele îi tremurau și prin pielea craniului îi treceau fiori de parcă ar fi atins-o degete de strigoi. Sui pe scară și trecu în coridor. De-a lungul pereților, pardesiele și impermeabilele spânzurau ca niște răufăcători în ștreang, fără cap, pleoștite și picurând. Și la fiecare pas el se înfricoșa că murise, că sufletul îi fusese smuls din teaca trupului, că era az-vârlit cu capul înainte prin spațiu.

Când vru să se așeze, picioarele nu dădeau de podea; se lăsă greoi în pupitru, deschise la întâmplare o carte și se uită prin ea. Fiecare cuvânt pentru el! Era adevărat. Dumnezeu era atotputernic. Dumnezeu îl putea chema și acum, îl putea chema pe când ședea în pupitrul lui și mai înainte ca el să aibă timp să-și dea seama de chemare. Dumnezeu îl chemase. Da? Cum? Da? Carnea i se chircea simțind apropierea lacomelor limbi de foc, i se usca simțind în juru-i vârtejul de aer înăbușitor. Murise. Da. Era pe cale de a fi judecat. Un val de foc i se năpustea prin trup, cel dintâi. Încă unul. Creierul începea să-i dogorească. Iarăși. Creierul îi sfârâia și-i clocotea în vasul crăpat al țestei îi țâșneau flăcări din țeastă, ca o corolă, țipând asemenea unor glasuri:

— Iadul! Iadul! Iadul! Iadul! Iadul!

Glasuri vorbeau lângă el:

— Despre iad.

— Cred că vi l-a băgat bine în cap

— Și încă cum! Ne-a făcut o frică turbată.

— Asta vă trebuie vouă — și cât mai multă — ca să vă pună pe lucru.

Se rezemă înapoi în pupitru, sleit. Nu murise. Dumnezeu încă îl mai cruțase. Era încă în lumea bine cunoscută a școlii. Domnul Tate și Vincent Heron stăteau de vorbă lângă fereastră, glumeau, se uitau la ploaia rece, își mișcau capetele.

— Mi-ar plăcea să se însenineze. Aranjasem cu niște colegi o tură cu bicicletele, spre Malahide. Dar cred că te scufunzi în noroi până la genunchi acum.

— Poate se înseninează, *sir*.

Glasurile pe care le cunoștea atât de bine, cuvintele obișnuite, liniștea clasei când glasurile tăcură și tăcerea se umplu de-un zgomot ca de vite pascănd domol, pe când băieții își mestecau calmi gustarea de dimineață — toate astea îi alinau sufletul rănit.

Încă mai era timp. O, Fecioară Maria, liman al păcătoșilor, roagă-te pentru el! O, Fecioară burată, scapă-l din prăpastia morții!...

Lecția de engleză începu prin ascultarea la istorie. Personaje regale, favoriți, intriganți, episcopi treceau unul după altul, ca niște fantome mute îndărătul vâlului numelor lor. Cu toții muriseră: cu toții fuseseră judecați.

Ce-i folosea omului să dobândească lumea întreagă dacă-și pierdea sufletul? În sfârșit înțelesese: și viața omenească se așternea în juru-i, câmpie pașnică pe care oamenii, asemenea furnicilor, trudeau înfrățiți, morții lor dormind sub movile liniștite. Îl atinse cotul colegului său și-și simți inima mișcată — iar când vorbi, răspunzând la o întrebare a profesorului, își auzi glasul plin de calmul umilinței și al pocăinței.

Sufletul i se cufundă și mai mult în adâncuri de pașnică pocăință, nemaiputând îndura chinul spaimei și, pe când se cufunda, susura o rugăciune. O, da, încă va mai fi cruțat; se va căi în inima lui și va fi iertat; și atunci cei de Sus, cei din Cer, or să vadă ce va face el pentru a-și răscumpăra trecutul; o viață întreagă, fiecare ceas din viață. Doar răbdare să aibă, să-l lase.

— Tot, Dumnezeule! Tot, tot!

Un mesajer veni până la ușă spre a spune că în capelă se primeau spovedanii. Patru băieți ieșiră din clasă și-i auzea pe alții trecând pe coridor. Un fior rece îi suflă prin inimă, nu mai puternic ca o adiere de vânt; și totuși, ascultând și suferind în tăcere, părea că și-ar fi pus urechea lângă mușchiul inimii, simțindu-l aproape și înfricoșat, ascultându-i pâlpâitul ventriculelor.

Nici o scăpare. Trebuia să se spovedească, să rostească în cuvinte ceea ce făcuse și gândise, păcat după păcat. Cum? Cum?

— Părinte, am...

Gândul la confesiune i se strecura ca un pumnal rece în carnea-i vie. Dar nu aici în capela colegiului! Are să mărturisească tot, fiecăce păcat cu gândul și cu fapta, deschis; dar nu aici, printre colegii lui de școală! Departe de aici, în vreun loc întunecos, își va rosti în murmur rușinea; și îl implora cu umilință pe Dumnezeu să nu se supere pe el că nu cuteza a se spovedi în capela colegiului și, în desăvârșită smerenie a cugetului, implora în tăcere inimile băieților din juru-i să-l ierte.

Timpul se scursese. Ședea iarăși în banca din față a capelei. Afară, lumina zilei se și micșora deja și, strecurându-se tot mai slab printre storurile roșii, mohorâte, se părea că soarele Zilei de Apoi asfințește și că toate sufletele erau chemate la adunare spre a fi judecate.

— *Lepădat sunt din fața ochilor Tăi:* aceste cuvinte, dragii mei mici frați întru Hristos, sunt din Cartea Psalmilor, psalmul treizeci, versul douăzeci și trei. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.

Predicatorul începu să vorbească pe un ton liniștit, prietenos. Fața îi era blajină; își împreună ușurel degetele ambelor mâini, alcătuind o colivie fragilă.

— În dimineața aceasta ne-am străduit, în meditația noastră asupra infernului, să facem ceea ce sfântul nostru patron numește, în cartea sa de exerciții spirituale²⁵, compunerea locului. Ne-am străduit, adică, să imaginăm cu simțurile minții, în închipuirea noastră, caracterul material al acelui loc groaznic, al chinurilor fizice pe care toți cei ce se află în iad le îndură. În seara aceasta vom considera câteva clipe natura chinurilor morale din infern.

Păcatul, amintiți-vă, este o dublă monstruozitate. Este o ticăloasă

²⁵ *Îndreptar de exerciții spirituale* — lucrare de căpetenie a lui Ignațiu de Loyola.

consimțire la îmboldirile firii noastre corupte către instinctele josnice, către ceea ce-i grosolan și bestial; și e totodată un refuz de a asculta sfatul naturii noastre mai înalte, o îndepărtare de tot ce avem curat și sfânt, de însuși Sfântul Dumnezeu. Din această pricină păcatul de moarte este pedepsit în iad cu două feluri de pedeapsă: cu pedeapsa fizică și cu pedeapsa morală.

Or, dintre toate aceste dureri morale cu mult cea mai mare este durerea despărțirii, a pierderii — atât de mare într-adevăr, încât ea însăși este o tortură mai mare decât toate celelalte. Sfântul Toma, cel mai mare învățat al bisericii, "angelicul învățat" cum e numit, spune că cea mai mare osândă constă în aceea că înțelegerea omului este cu desăvârșire lipsită de lumină divină, iar dragostea sa cu tenacitate îndepărtată de la bunătatea lui Dumnezeu. Dumnezeu, amintiți-vă, este o ființă nesfârșit de bună, și de aceea pierderea unei asemenea ființe este, firește, o pierdere nesfârșit de dureroasă. În viața aceasta nu avem o noțiune destul de limpede despre ce trebuie să însemne o asemenea pierdere, însă osândiții din iad, spre și mai marea lor osândă, înțeleg pe deplin ceea ce au pierdut și înțeleg că singuri și pentru totdeauna și-au pricinuit această pierdere, prin păcatele lor.

În chiar clipa morții, cătușele trupului se sparg și sufletul zboară către Dumnezeu ca înspre centrul existenței sale. Amintiți-vă, dragii mei copii, sufletele voastre jinduiesc să se afle în preajma lui Dumnezeu. De la Dumnezeu venim, prin Dumnezeu trăim, lui Dumnezeu îi aparținem; ai Lui suntem, de-a pururi.

Dumnezeu iubește cu dumnezeiască iubire fiecare suflet omenesc și fiecare suflet omenesc trăiește în această iubire. Cum ar putea fi altfel? Orice suflare ce o tragem în piept, orice gând al creierului nostru, orice clipă a vieții purced din bunătatea neistovită a lui Dumnezeu.

Și dacă pentru mamă este o durere a fi despărțită de copilul ei, pentru bărbat a fi surghiunit de la vatra și din țara sa, pentru prieten a fi despărțit de prieten, o, gândiți-vă ce crâncenă durere trebuie să fie pentru bietul suflet a fi zvârlit cu dispreț departe de cel mai bun și mai plin de iubire Creator, care l-a chemat la existență pe acel suflet din neant și l-a sprijinit în viață și l-a iubit cu nemăsurată iubire. Aceasta, așadar, — despărțirea pe vecie de cel mai prejos bun al său, de Dumnezeu, și chinul acestei despărțiri, știind foarte bine că e de nestrămutat — aceasta este tortura cea mai mare pe care sufletul creat de Dumnezeu e în stare s-o îndure, *poena damni*, durerea pierderii.

Cea de a doua durere care va sfâșia sufletele osândiților în infern este durerea conștiinței. Precum în trupurile moarte putreziciunea zămislește viermi, aidoma, și în sufletele celor lepădați, se naște din putreziciunea păcatului o necurmată remușcare, boldul conștiinței, *viermele cu triplă mușcătură* cum îl numește Papa Inocent al III-lea. Cea dintâi mușcătură a acestui vierme va fi amintirea plăcerilor trecute. O, ce amintire groaznică fi-va aceasta! În iazul flăcărilor atotânghițitoare regele cel trufaș își va aminti fala curții sale, omul cel învățat, dar ticălos, bibliotecile lui și uneltele sale de cercetare, iubitorul de plăceri artistice marmurile și tablourile și celelalte comori de artă ce le-a stăpânit, cel care se înfrupta cu încântare din plăcerile mesei își va aminti ospăturile lui somptuoase, bucatele pregătite cu atâta rafinament, vinurile sale alese, avarul

maldărele de aur ce le-a strâns, tâlharul averea dobândită pe căi ticăloase, ucigașii iuți la mânie, răzbunători și nemiloși își vor aminti faptele sângeroase și cumplite la care s-au dedat, cei ce-au dus o viață impură și adulteră plăcerile de nespus și murdare, pe care le-au gustat cu încântare. Ei își vor aminti toate acestea și se vor detesta pe sine și păcatele lor. Căci nespus de jalnice vor părea toate aceste plăceri sufletului osândit a pătimi în focul iadului, veacuri peste veacuri. Cum vor fierbe și vor turba de mânie la gândul că au pierdut fericirea cerească pentru noroiul lumii, pentru niște bucăți de metal, pentru onoruri vane, pentru tihne trupești, pentru o gădilară a nervilor. Se vor căi cu adevărat — și aceasta-i a doua mușcătură a viermelui conștiinței, o târzie și nerodnică părere de rău pentru păcatele săvârșite. Justiția divină vrea cu tot dinadinsul ca înțelegerea acestor bieți păcătoși să fie neconținut ațintită asupra păcatelor de care s-au făcut vinovați — și, mai mult decât atât, după cum arată sfântul Augustin, Dumnezeu le va împărtăși propria-I cunoaștere a păcatului, încât păcatul le va apărea în toată răutatea lui groaznică, precum apare în ochii lui Dumnezeu însuși, își vor vedea păcatele în toată hidoșenia lor și se vor căi — dar va fi prea târziu, și atunci vor plânge asupra bunelor prilejuri pe care le-au trecut cu vederea. Aceasta e mușcătura de pe urmă și cea mai adâncă și mai cumplită a viermelui conștiinței. Conștiința are să spună: *Ai avut timp și prilej pentru a te căi și nu ai voit. Ai fost crescut în religie de către părinții tăi. Ai avut întru ajutorul tău sfintele taine și harul și indulgențele bisericii, L-ai avut pe slujitorul Domnului, preotul, să-ți vestească cuvântul lui Dumnezeu, să te cheme înapoi când te rătăciseși, să te ierte de păcate, oricâte ar fi fost, orișicât de respingătoare, doar de te-ai fi spovedit și te-ai fi căit. N-ai vrut. L-ai înfruntat pe slujitorii sfintei religii, ai întors spatele confesionalului, te-ai înglodat tot mai adânc în mlaștina păcatului. Dumnezeu te-a chemat, te-a mustrat cu amenințări, te-a rugat stăruitor să te înapoiezi la El. O, ce rușine, ce jale! Cărmuitorul universului te ruga cu stăruință pe tine, făptură de lut, să-L iubești pe El, care te-a făcut, și să-L respecti legea. Nu. Tu n-ai vrut. Și acum, chiar de-ar fi să scalzi tot iadul cu lacrimile tale, dacă ai mai putea plânge, tot acel lac de lacrimi pocăite nu ți-ar dobândi ce ți-ar fi dobândit în timpul vieții tale trecătoare o singură lacrimă vărsată întru sinceră căință. Implori acum o clipă de viață pământească în care să te poți căi: în van. Timpul acela a trecut pe vecie.*

Iată cele trei bolduri ale conștiinței, ale viperei ce-i roade în miezul inimii pe osândiții din iad, încât plini de infernală furie ei se blestemă pe sine pentru nebunia lor și-i blestemă pe tovarășii lor cei răi care i-au dus la asemenea năruire și-i blestemă pe diavolii care i-au ispitit în viață și care acum îi batjocoresc pe vecie, și ocărăsc și blestemă până și Ființa Supremă ale cărei bunătate și răbdare le-au disprețuit și le-au luat în deșert, dar ale cărei dreptate și putere nu le pot ocoli.

Următoarea suferință morală căreia îi sunt supuși osândiții este aceea a întinderii chinului. Omul, în viața sa pământească, deși e în stare a suferi multe rele, nu e în stare a le suferi pe toate o dată, întrucât un rău îl potolește și îl combate pe un altul, după cum adesea un venin lucrează împotriva altuia. În iad, dimpotrivă, o tortură, în loc de a combate pe alta, îi sporește puterea, și mai mult decât atât: puterile lăuntrice, fiind mai desăvârșite ca simțurile din afară, sunt și mai apte de-a suferi. Aidoma

cum fiecare dintre simțuri este torturat cu un anume supliciu potrivit, tot astfel este și fiecare însușire spirituală: închipuirea cu imagini oribile, puterea de simțire cu dorință și furie pe rând, mintea și înțelegerea cu o întunecare lăuntrică mai teribilă chiar decât întunericul exterior care domnește în acea groaznică temniță. Răutatea, oricât de neputincioasă, care stăpânește aceste suflete diavolești e o suferință de o nemărginită întindere, de o durată fără limită, o groaznică stare de ticăloșie pe care cu greu ne-o putem închipui, dacă nu ținem seama de monstruozitatea păcatului și de ura ce i-o inspiră lui Dumnezeu.

În contradicție cu această suferință de durată și totuși coexistând cu ea, e durerea prin intensitate. Iadul este centrul tuturor suferințelor și, după cum știți, toate cele sunt mai intense în centrul lor decât în punctele lor mai îndepărtate. Nu se află antidoturi sau leacuri de nici un fel care să domolească sau să aline câtuși de puțin suferințele din iad. Ba dimpotrivă, lucrurile bune în sinea lor devin rele în iad. Tovărășia celorlalți, în alte părți izvor de alinare pentru cel mâhnit, aci va fi o tortură neconținută, cunoașterea, atât de râvnită drept cel dintâi bun al minții, aci va fi și mai urâtă decât neștiința; lumina, după care atâta jinduiește orișice ființă, de la Stăpânul Creațiunii până la cea mai umilă bururiană a pădurii, va fi intens detestată. În viața aceasta de pe pământ durerile noastre sau nu-s foarte îndelungi sau nu-s foarte mari, pentru că natura fie că le învinge prin deprindere, fie că le pune capăt năruindu-se sub greutatea lor. Dar în iad chinurile nu pot fi învinse prin Aprindere, căci fiind de o groaznică intensitate sunt totodată de o diversitate neconținută, fiecare suferință, am putea spune, luând foc de la cealaltă și totodată ațâțând în cea care a aprins-o o flacără și mai aprigă. Și nici nu poate scăpa natura de aceste chinuri intense și felurite sucombându-le, căci sufletul este susținut și menținut în rău, pentru ca suferința să-i fie mai mare. Nemărginită întindere a chinului, intensitate de necrezut a suferinței, felurime neconținută a torturii — asta vrea maiestatea divină, atât de grav insultată de către păcătoși; asta pretinde sfințenia cerului, trecută cu vederea și înlăturată de dragul plăcerilor josnice și vicioase ale cărnii corupte; asta cere imperios sângele vărsat de mielul nevinovat al lui Dumnezeu pentru mântuirea păcătoșilor și călcat în picioare de către cei mai ticăloși dintre ticăloși.

Ultimul chin, care pune vârf tuturor chinurilor aceluia loc îngrozitor, este veșnicia iadului. Veșnicie! O, vorbă cumplită, înfiorătoare! Veșnicie! Care cuget omenesc o poate înțelege? Și nu uitați, e o veșnicie de durere. Chiar dacă suferințele din iad nu ar fi atât de îngrozitoare pe cât sunt, ele tot ar deveni nesfârșite, căci sunt menite a dăinui neconținut. Dar dăinuind veșnic, sunt totodată, precum știți, intolerabil de intense, insuportabil de răspândite. Să înduri veșnic chiar și numai înțepătura unei insecte ar fi un chin îngrozitor. Ce trebuie să fie, atunci, să înduri multiplele chinuri ale infernului pe vecie? Pe vecie! Pe toată veșnicia! Nu un an sau un veac, ci pe vecie. Încercați să vă închipuiți groaznicul înțeles al acestui lucru. Ați văzut adesea nisipul pe țărmul mării. Cât sunt de mărunte subțirile-i fire! Și din cât de multe asemenea fire subțiri și mărunte e alcătuită mica mână de nisip ce-o înșfacă în joaca lui copilul. Închipuiți-vă acum un munte din acest nisip, înalt de un milion de mile, ridicându-se din pământ până la cele mai înalte înălțimi ale cerurilor, și lat de un milion de mile,

întinzându-se până în spațiul cel mai îndepărtat, și gros de un milion de mile, și închipuiți-vă o asemenea masă enormă de fărâme de nisip înmulțite cu câte frunze are pădurea, câte picături de apă vastul ocean, câte pene au păsările, câți solzi peștii, câți peri dobitoacele, câți atomi nemăsurat cuprins al aerului — și închipuiți-vă că la sfârșitul fiecărui milion de ani o pasăre micuță ar veni la acel munte și ar ciuguli din el un fir subțire de nisip și l-ar duce în ciocul ei. Câte milioane și milioane de secole ar trebui să treacă până ca această pasăre să scoată și să ia cu sine măcar și zece metri pătrați din acel munte, câți eoni peste eoni de veacuri până să scoată tot nisipul din acel munte?...

Și totuși, după trecerea acelei imense perioade de timp, nici o clipă a veșniciei nu s-ar putea spune că va fi trecut. După trecerea tuturor acelor bilioane și trilioane de ani, veșnicia abia ar fi început. Și dacă acel munte iarăși s-ar înălța după ce va fi fost scos în întregime de la locu-i, și dacă pasărea iarăși ar veni și l-ar scoate iarăși de la locu-i, grăunte cu grăunte, și dacă tot astfel s-ar înălța și s-ar istovi de atâtea ori câte stele-s pe cer, câți atomi în aer, câte picături de apă în mare, câte frunze-n copaci, câte pene de păsări, câți solzi au toți peștii, câți peri toate animalele, la capătul tuturor acestor nenumărate înălțări și istoviri ale acelui munte nemăsurat de vast, nici o singură clipă a veșniciei nu s-ar putea spune că va fi trecut chiar și atunci, la sfârșitul unei asemenea perioade, după acea infinită întindere de timp a cărei simplă evocare ne amețește mintea, veșnicia de abia ar fi început.

Unui prea fericit sfânt (cred că a fost chiar unul dintre părinții ordinului nostru) îi fu cândva îngăduită o viziune a infernului. I se părea că stă în mijlocul unei săli mari, întunecoase și tăcute, în care nu se auzea nimic afară de ticăitul unui orologiu mare. Ticăitul nu conținea o clipă și i se părea că ticăitul suna asemenea unei neconținute repetări a cuvintelor: mereu, nicicând, — mereu, nicicând. Mereu în iad, nicicând în cer; mereu alungat din fața lui Dumnezeu, nicicând bucurându-te de preafericita viziune; mereu devorat de flăcări, ros de insecte scârboase, străpuns de cuie înroșite în foc, nicicând iertat de aceste chinuri; mereu să te mustre conștiința, să te facă să turbezi amintirea, nicicând să nu scapi; mereu să blestemi și să ocărăști pe scârnavii diavoli ce se bucură vrăjmășește de mizeria celor amăgiți de dâșii, nicicând să nu vezi mijind veșmintele strălucitoare ale preafericitelor duhuri; mereu să strigi din prăpastia de foc către Dumnezeu, implorând o clipă, o singură clipă de răgaz, în aceste suferințe cumplite, nicicând să nu dobândești, nici timp de o clipă, iertarea lui Dumnezeu; mereu să suferi, nicicând să te bucuri; mereu osândit, nicicând mântuit; mereu, nicicând; mereu nicicând. O, ce pedeapsă îngrozitoare! O veșnicie de chin nesfârșit, de nesfârșită tortură trupească și sufletească, fără o rază de nădejde, fără o clipă de încetare; o veșnicie de chin de-o intensitate nelimitată, de tortură nesfârșită de diversă, de chin care întreține veșnic ceea ce veșnic devoră, de groază care sfâșie sufletul în timp ce distruge carnea, o veșnicie din care fiecă clipă în sine e o veșnicie de suferință. Aceasta-i pedeapsa îngrozitoare dată celor ce mor în păcat de moarte de către un Dumnezeu atotputernic și drept.

Da, un Dumnezeu drept! Oamenii, raționând totdeauna ca oameni ce sunt, se miră ca Dumnezeu să orânduiască pedeapsă veșnică și infinită în flăcările iadului pentru un singur păcat grav. Ei raționează astfel pentru că,

orbiți de grosolana amăgire a cărnii și de întunecimea priceperii omenești, nu-s în stare să înțeleagă odioasa ticăloșie a păcatului de moarte. Rațională astfel pentru că nu-s în stare să priceapă că măcar și păcatul venial²⁶ este de o natură atât de mârșavă și odioasă, încât chiar dacă atotputernicul Creator ar putea pune capăt la toate relele și nenorocirile din lume — la boli, la jafuri, la crime, la moarte, la ucideri — cu condiția să lase nepedepsit un singur păcat venial — o minciună, o privire mânioasă, o clipă de trândăvie voită —, El, marele, atotputernicul Dumnezeu, n-ar putea proceda astfel, deoarece păcatul, fie cu gândul, fie cu fapta, este o încălcare a legii Sale și Dumnezeu n-ar fi Dumnezeu de n-ar pedepsi pe cel ce-l încalcă legea.

Un păcat, o clipă de orgoliu răzvrătit al cugetului l-a făcut pe Lucifer să cadă din fala sa împreună cu a treia parte din cohorta îngerilor. Un păcat, o clipă de nebunie și de slăbiciune i-a alungat pe Adam și Eva din grădina Edenului și a adus moartea și suferința pe pământ. Pentru a răscumpăra urmările acelui păcat, unicul Fiul al lui Dumnezeu a coborât pe pământ, a trăit și a suferit moartea cea mai dureroasă, spânzurând trei ore pe cruce.

O, dragii mei mici frați întru Isus Hristos, jigni-vom așadară pe acest bun Mântuitor și stâr-ni-vom mânia Sa? Călca-vom din nou în picioare acest trup sfâșiat și schingiuit? Scuipe-vom acest obraz atât de plin de durere și de iubire? Batjocori-vom și noi asemenea iudeilor cruzi și soldaților brutali pe-acest Mântuitor blând și milostiv, care de dragul nostru a călcat singur strugurii amari ai durerilor? Fiecare cuvânt păcătos e o rană în carnea Sa vie. Fiecare faptă păcătoasă e un spin ce-l străpunge fruntea. Fiecare gând necurat căruia îi cedăm cu bună știință este o lance ascuțită care sfredelește acea inimă sfântă și curată. Nu, nu! Nu e cu putință ca o ființă umană să facă ceea ce jignește atât de adine maiestatea divină, ceea ce-i pedepsit cu o veșnicie de chinuri, ceea ce-L răstignește din nou pe Fiul lui Dumnezeu și-L batjocorește.

Mă rog Domnului ca bietele mele cuvinte să fi izbutit astăzi a păstra în cuvioșie pe cei ce au harul lui Dumnezeu, a întări pe cei șovăielnici, a aduce înapoi către harul lui Dumnezeu pe bietul suflet rătăcit, de s-ar afla vreun asemenea suflet printre voi. Mă rog Domnului, și rugați-vă și voi o dată cu mine, ca să ne pocăim din toată inima. Vă voi cere acum, tuturor, să repetați după mine actul de pocăință îngenunchind aici, în această umilă capelă, în prezența lui Dumnezeu. El e aci, în tabernacul, arzând de dragoste pentru omenire, gata să-i mângâie pe cei mârșaviți. Nu vă fie teamă. Oricât de multe și oricât de respingătoare v-ar fi păcatele, e de ajuns să vă pocăiți și vă vor fi iertate. Să nu vă oprească nici o sfială pământescă. Dumnezeu este încă Domnul milostiv, care nu voiește moartea veșnică a păcătosului, ci aducerea lui la calea cea bună și la viață.

El vă cheamă la Dânsul. Ai Lui sunteți. V-a adus pe lume din neant. El v-a iubit cum numai un Dumnezeu poate iubi. Brațele Sale sunt deschise pentru a vă primi, chiar dacă ați păcătuit împotriva Sa. Vino la El, sărman păcătos ce rătăcești cu inima plină de zădărnici! Acum e timpul când poți

²⁶*Păcat venial* — de la latinescul *venia* indulgență, iertare; păcat ce poate fi iertat, care are o scuză

fi primit. Acum e ceasul.

Preotul se ridică și, întorcându-se către altar, îngenunche pe treapta dinaintea tabernaculului în semiîntunericul ce se lăsase. Așteptă până toți din capelă îngenunchează și cel mai mic zgomot se stinse. Apoi înălță capul și recită cu ferveare actul de pocăință, frază cu frază. Băieții îi răspundeau frază cu frază. Stephen, cu limba încleiată de cerul gurii, își înclinase capul și se ruga cu inima.

- *O, Dumnezeuul meu!*
- *O, Dumnezeuul meu!*
- *Mă căiesc din inimă*
- *Mă căiesc din inimă*
- *de a Te fi jignit*
- *de a Te fi jignit*
- *și îmi urăsc păcatele*
- *și îmi urăsc păcatele*
- *mai mult decât orice alt rău*
- *mai mult decât orice alt rău*
- *pentru că ele Te scârbesc pe Tine*
- *pentru că ele Te scârbesc pe Tine*
- *Carele ești atâta de vrednic*
- *Carele ești atâta de vrednic*
- *de toată dragostea mea*
- *de toată dragostea mea*
- *și voiesc a mă strădui cu hotărâre*
- *și voiesc a mă strădui cu hotărâre*
- *ca ajutat de sfântul Tău har*
- *ca ajutat de sfântul Tău har*
- *să nu Te mai jignesc niciodată*
- *să nu Te mai jignesc niciodată*
- *și să-mi îndrept viața.*
- *și să-mi îndrept viața.*

După masă, se urcă în odaia lui ca să fie singur cu sufletul său, și la fiecare pas sufletul său părea să suspine, și la fiecare pas sufletul său urca lăolaltă cu picioarele sale, printr-un ținut de tenebre vâscoase, suspinând în urcuș.

Se opri pe palier în fața ușii, apoi, apucând mânerul de porțelan, deschise ușa repede. Așteptă înspăimântat, cu sufletul pierit, rugându-se în tăcere ca moartea să nu-i atingă fruntea pe când trecea pragul, ca diavolii care pândesc în întuneric să nu dobândească putere asupra-i. Tot mai aștepta în prag, ca la intrarea într-o peșteră întunecată. Erau chipuri acolo; ochi ce așteptau și pândeau.

— Știam foarte bine, firește, că deși trebuia totul să iasă la lumină îi va fi destul de greu să se străduiască să încerce să se silească să încerce să se străduiască să-și recunoască singur plenipotențiarul spiritual, așa că știam foarte bine, firește...

Chipuri murmurânde așteptau și pândeau; murmur de glasuri umplea bolta întunecată a peșterii. Era adânc înspăimântat cu duhul și cu trupul — dar înălțând capul curajos pași hotărât înăuntrul odăii. Un prag, o odaie,

aceeași odaie, aceeași fereastră. Își spuse cu calm că acele cuvinte ce păreau să se înalțe în murmur din întuneric nu aveau nici un sens. Își spuse că nu era decât odaia lui, cu ușa deschisă.

Închise ușa și ducându-se iute până la pat, îngenunche alături de el și-și acoperi fața cu mâinile. Mâinile îi erau reci și jilave și-l dureau mădularele străpunse de fiori reci. Neliniștea trupească și frigul și oboseala năvăliră asupra-i, învălmășindu-i gândurile. De ce sta îngenuncheat acolo ca un copil făcându-și rugăciunea de seară? Ca să fie singur cu sufletul său, ca să-și întâmpine păcatele față în față, să-și amintească timpul și felul și împrejurările fiecăruia și să plângă asupra-le. Nu putea plânge. Nu le putea sili să i se înfățișeze în amintire. Nu și decât o durere a sufletului și a trupului, întreaga-i ființă, amintire, voință, înțelegere, carnea-i întreagă, năucite și obosite.

Asta era fapta diavolilor: îi risipiseră gândurile și-i încetoșaseră conștiința, asaltându-l la porțile lașului trup corupt de păcat; și rugându-l sfios pe Dumnezeu să-i ierte slăbiciunea, se sui târâș în pat și strânse cuverturile în juru-i și-și acoperi iar fața cu mâinile. Păcătuse. Păcătuse atât de profund împotriva cerului și a lui Dumnezeu, încât nu era vrednic să fie numit copilul lui Dumnezeu.

Oare putea fi adevărat că el, Stephen Dedalus, făcuse acele lucruri? Conștiința lui suspina drept răspuns. Da, le făcuse, în chip ascuns, murdar, iarăși și iarăși, și, înăsprit în păcătoasă nepocăință, cutezase să poarte masca cuvioșiei până și în fața tabernaculului, când sufletul lui era pe dinăuntru un maldăr viu de putreziciune. Cum se face că nu-l trăsnise Dumnezeu? Leproasa adunătură a păcatelor sale îl încolțea tot mai de-aproape, sufla asupra-i, se apleca înspre el din toate părțile. Se strădui să uite de ele rugându-se, ghemuindu-și și mai mult mădularele și strângându-și pleoapele; dar simțurile sufletului său nu se lăsau legate și, cu toate că ținea ochii strâns închiși, vedea locurile unde păcătuse și, cu toate că urechile îi erau astupate de păhuri, auzea. Dori cu toată voința lui să nu audă și să nu vadă. Dori, până prinse a-i tremura tot trupul sub încordarea acestei dorințe și până ce simțurile sufletului său se învăluiră. Se învăluiră pentru o clipă și iar se limpeziră. Vedea.

Un câmp înțesat cu măcăniș și scaieți și tufe înfoiate de urzici. În tot locul, presărate printre desișurile de bălării țepoase, zăceau cutii de tinichea scofâlcite și grămezi și colaci de excremente întărite. O leșinată lumină de mlaștină lupta să se ridice peste toată această scârnăvie, de printre țepoasele buruieni verzi-cenușii. O duhoare, leșinată și tulbure ca și lumina, unduia leneș spre văzduh din cutiile de tinichea și din pojghițele bălegarului stătut.

Erau niște făpturi pe câmp: una, trei, șase; niște făpturi se mișcau prin câmp, încoace și încolo. Făpturi de țapi cu fețe de om, cu frunți încornorate, cu bărbuțe rare; făpturi de culoarea cenușie a cauciucului. Maliția viciului le sticlea în ochii duri, pe când se mișcau încoace și încolo, târând în urmă-le cozile lungi. Un rânjat de răutate crudă le lumina cenușiu fețele bătrâne, osoase. Unul își strângea în jurul coastelor o vestă de flanelă ruptă, un altul se văita monoton, încălcându-i-se barba în plasa de măcăniș. Șoapte stinse le ieșeau de pe buzele uscate pe când foșneau șerpuind încoace și încolo printre bălării, târându-și cozile lungi printre cutiile de tinichea ce țacăneau. Se mișcau în cercuri târâș, în cercuri tot

mai strânse și mai strânse, să-l strângă, să-l strângă, și de pe buzele uscate le ieșeau vorbe șoptite din cozile lungi, șuierătoare, le erau mânjite cu balebă râncedă. Și-și ridicau fețele înspăimântătoare...

— Ajutor!

Aruncă de pe el cuverturile, ca nebun, să-și libereze fața și gâtul. Acesta era iadul lui. Dumnezeu îi îngăduise să vadă iadul ce-l aștepta pentru păcatele lui: puturos, bestial, malign, un iad al diavolilor lubrici, asemănători țapilor. Pentru el! Pentru el!

Sări din pat, cu mirosul puturos revărsându-i-se prin gâtleej, năvălindu-i în măruntaie, răzvrătindu-i-le. Aer! Aerul cerului! Se repezi poticnindu-se spre fereastră, gemând și mai să leșine de greață. În fața lavaboului îl năpădi o convulsie lăuntrică și, strângându-și sălbatic fruntea rece, vomită abundant în chin cumplit.

După ce criza se istovi, merse slăbit până la fereastră, ridică rama glisantă și se așază într-un colț, rezemându-și cotul de pervaz. Ploaia se trăsesese mai departe și, printre aburii plutitori de la un punct de lumină la altul, orașul țesea în juru-i un mătăsos cocon de pâclă gălbuie. Cerul era calm și ușor luminos, și aerul dulce de respirat, ca într-un tufiș scăldat de ploi repezi; și în mijlocul păcii și luminilor lucitoare și miresmei line, el încheie un legământ cu inima lui.

Se rugă:

— *El vru odinioară să vină pe pământ în slavă cerească, dar noi am păcătuit; și atunci n-a putut veni la noi decât învăluindu-și maiestatea și întunecându-și strălucirea, căci El era Dumnezeu. Și a venit în slăbiciune și nu în putere și te-a trimis pe tine, făptură, în locu-l, cu gingășia și cu lumina unei făpturi, potrivit stării noastre. Și acum însuși chipul și înfățișarea ta, Maică iubită, ne grăiesc despre Cel Veșnic; nu asemenea frumuseții pământene, primejdioasă de privit, ci ca steaua dimineții care-ți este însemnul, strălucitoare și melodioasă, respirând puritate, vorbind despre cer și insuflând pace. O, vestitoare a zilei! O, lumină a pelerinului! Călăuzește-ne încă precum ai călăuzit. În noaptea cea neagră, prin pustiu întunecat, călăuzește-ne către Domnul nostru Isus, călăuzește-ne către casa noastră.*

Ochii îi erau împăienjeniți de lacrimi. Ridicându-și smerit privirea spre cer, își plângea inocența pierdută.

După căderea serii, plecă de acasă și întâia atingere a aerului jilav și întunecos, zgomotul ușii când se închise îndărătu-i îi readuseră durerea conștiinței, alinată de rugăciune și de lacrimi. Să se spovedească! Să se spovedească! Nu era de ajuns să-și aline conștiința cu o lacrimă și cu o rugăciune. Trebuia să îngenuncheze înaintea slujitorului Sfântului Duh și să-i spună toate păcatele lui ascunse, cu adevăr și pocăință. Înainte de-a auzi iar scândura de jos a ușii frecând pragul când se deschidea ca să-l lase să intre, înainte de a revedea masa din bucătărie așternută pentru cină, va fi îngenuncheat și se va fi spovedit. Era foarte simplu.

Durerea conștiinței încetă și el merse înainte repede prin străzile întunecoase. Erau atâtea lespezi de piatră pe trotuarul acestei străzi și atâtea străzi în acest oraș și atâtea orașe în lume. Dar veșnicia nu se sfârșea niciodată. El se afla în păcat de moarte. Chiar și o singură dată însemna păcat de moarte. Se putea întâmpla într-o clipă. Dar cum atât de repede? Când vedeai sau ți se părea că vezi. Ochii văd acel lucru, fără ca mai

înainte să fi dorit să-l vadă. Apoi într-o clipă se întâmpla. Dar oare acea parte a trupului înțelege, sau cum? Șarpele, cea mai vicleană jivină a câmpului. Desigur că înțelege când dorește într-o clipă și apoi își prelungește dorința clipă după clipă, stăruind în păcat. Simte și înțelege și dorește. Ce lucru oribil! Cine oare a creat-o așa, acea parte bestială a trupului capabilă să înțeleagă și să dorească în chip bestial? Era oare parte din el sau ceva neomenesc mânat de un suflet inferior? Sufletul lui se îngrețoșa la gândul acelei existențe care dormita șerpește în el hrănindu-se din măduva tânără a vieții sale și îngrășându-se din balele viciului. O, de ce este așa? De ce?

Se ghemuia în umbra aceluia gând, umilindu-se în venerație temătoare față de Dumnezeu, Care crease toate cele și pe toți oamenii. Nebunie. Cine putea gândi un asemenea gând? Și ghemuit în negură și ticăloșie, se ruga mut îngerului său păzitor să alunge cu sabia lui demonul care șoptea creierului său.

Șoapta încetă și atunci el știu limpede că propriul lui suflet păcătuise cu gândul și cu vorba și cu fapta de bună voie, prin propriul său trup. Să se spovedească! Trebuie să se spovedească de fiecă păcat. Cum putea rosti în vorbe către preot ceea ce făcuse? Trebuie, trebuie. Dar cum putea explica fără să moară de rușine? Dar cum putuse face asemenea lucruri fără rușine? Nebun! Să se spovedească! O, da, o va face, ca să fie iar liber și curățat de păcate! Poate că preotul va ști. O, Doamne Dumnezeule!

Mergea mereu înainte prin străzi luminate sărăcăcios, temându-se a se opri o clipă ca nu cumva să aibă aerul că dă înapoi de la ceea ce-l aștepta, temându-se că ajunge la locul către care se îndrepta totuși cu jînd. Cât de frumos trebuie să fie un suflet în starea de har când Dumnezeu îl privește cu dragoste!

Fete șleampăte ședeau pe marginile trotuarului în fața unor coșuri. Părul plouat le atârna în șuvițe lungi pe frunți. Nu erau plăcute la vedere, cum stăteau așa cinchite în noroi. Dar sufletele lor erau privite de Dumnezeu: și dacă deasupra sufletelor lor pogorâse harul divin, erau strălucitoare la vedere și Dumnezeu văzându-le le iubea.

O istovitoare suflare de umilință îi adie rece prin suflet când se gândi cât de căzut era el, când simți că sufletele acelea îi erau mai dragi lui Dumnezeu decât al său. Adierea sufla pe deasupra-i și trecea către miriadele și miriadele de alte suflete pe care le lumina harul lui Dumnezeu, când mai mult, când mai puțin, stele când mai strălucitoare, când mai întunecate, susținute, ori căzând. Și licărind, sufletele se perindau și piereau, susținute sau căzând, scăldate în suflarea adiindă. Un singur suflet era pierdut, un suflet micuț: al lui. Mai clipi o dată și se stinse, uitat, pierdut. Sfârșitul: negru, rece, gol, pustiu.

Conștiința locului îi reveni ca un flux domol Peste o vastă întindere de timp neluminat, nesimțit, netrăit. Cadrul sordid se alcătui împrejură-i: accentele vulgare, flăcările arzătoarelor de gaz prin prăvălii, mirosurile de pește și de alcooluri și de rumeguș jilav, bărbați și femei care se mișcau. O bătrână se pregătea să traverseze strada cu un bidon de petrol în mână. Se plecă spre ea și o întrebă unde era prin apropiere o capelă.

— O capelă, *sir*? Da, *sir*. Capela din Church Street.

— Church?

Ea își mută bidonul în mâna cealaltă și-i arată direcția; și cum își ținea

întinsă mâna dreaptă, urât mirositoare și uscată, pe sub ciucurii șalului, el se aplecă și mai mult spre dânsa, întristat și alinat de glasul ei.

— Vă mulțumesc.

— Cu toată plăcerea, *sîr*.

Lumânările la altarul mare erau stinse, dar mireasma de tămâie încă mai plutea prin nava întunecoasă. Niște lucrători bărboși, cu fețe pioase, scoteau un baldachin printr-o ușă laterală, sacristanul ajutându-le cu gesturi și vorbe domoale. Câțiva credincioși mai zăboveau încă rugându-se în fața unuia dintre altarele laterale sau îngenuncheați în bănci în apropierea confesionalelor. El se apropie sfios și îngenunche în ultima bancă, recunoscător pentru pacea și liniștea și umbra înmiresmată a bisericii. Scândura pe care sta îngenuncheat era îngustă și uzată și cei care se aflau în preajmă-i erau umili slujitori ai lui Hristos. Și Hristos se născuse în sărăcie și muncise în atelierul unui dulgher, tăind cu fierăstrăul scândurile și dându-le la rindea, și vorbise mai întâi despre împărăția lui Dumnezeu pescarilor sărmani, învățându-i pe toți oamenii să fie blânzi și cu inima smerită.

Își aplecă fruntea sprijinind-o în mâini și-i porunci inimii sale să fie blândă și smerită, pentru ca să poată fi și el asemenea celor care îngenuncheați în preajmă-i și rugăciunea lui să poată fi primită ca și a lor. Se ruga alături de dânsii, dar îi era greu. Suflul lui era murdărit de păcate și el nu cuteza să ceară iertare cu credința simplă a acelor pe care Isus, după căile tainice ale lui Dumnezeu, îi chemase mai întâi alături de Dânsul, dulgherii, pescarii, oamenii sărmani și simpli, cu îndeletniciri umile, mânuind lemnul copacilor și cioplindu-l, cârpindu-și cu răbdare mrejele.

O siluetă înaltă venea de-a lungul naosului și penitenții tresăriră; ridicând și el repede ochii, văzu o barbă lungă și sură și veșmântul brun al unui capucin. Preotul pătrunse în boxă și rămase ascuns. Doi penitenți se ridicară și intrară fiecare în câte o parte a confesionalului. Ușa glisantă fu trasă la loc și murmurul stins al unui glas tulbură liniștea.

Începu să-i murmure sângele în vine; murmura ca o cetate plină de păcate, chemată din adâncurile somnului ca să-și audă sentința de condamnare. Cădeau flăcări de foc și cădeau ușor pulberi de cenușă, lăsându-se peste casele oamenilor. Ei tresăreau, trezindu-se din somn, tulburați de aerul încins.

Ușa glisantă fu împinsă îndărăt. Un penitent se ivi din latura boxei. Cealaltă latură fu trasă. O femeie intră liniștită și agilă acolo unde îngenunchease primul penitent. Murmurul stins reîncepu. Încă mai putea părăsi capela. Putea să se ridice, să pună un picior în fața celui alt și să iasă încetșor și apoi să fugă, să fugă, să fugă repede prin străzile întunecoase. Încă mai putea scăpa de rușine. De-ar fi fost orice crimă teribilă, numai păcatul ăsta nu! De-ar fi fost un omor! Flăcărui de foc cădeau și-l atingeau pretutindeni: gânduri rușinoase, vorbe rușinoase, fapte rușinoase. Rușinea îl acoperea ca o pulbere de cenușă încinsă, lăsându-se întruna asupra-i. Să spună asta în cuvinte! Avea să i se înăbușe suflul și, neputincios, avea să se stingă.

Ușa glisantă fu împinsă îndărăt. Un penitent se ivi din cealaltă latură a boxei. Ușa fu trasă dincoace. Un penitent intră în locul celui care ieșise.

Din boxă se înălța un susur moale de șoapte în norișori aburoși. Era femeia: norișori moi de susur, abur moale de susur, susurând, dispărând.

Se bătu cu pumnul în piept, smerit, în taină, sub ascunzișul rezemătorii pentru mâini. Are să se împace cu semenii și cu Dumnezeu. Are să-și iubească aproapele. Are să-L iubească pe Dumnezeu care l-a creat și care îl iubea. Are să îngenuncheze și are să se roage alături de alții și are să fie fericit. Dumnezeu își va coborî privirea asupra lui și asupra lor și-i va iubi pe toți.

Era ușor să fii bun. Jugul lui Dumnezeu era dulce și ușor. Ar fi fost mai bine să nu fi păcătuit niciodată, să fi rămas mereu copil, căci Dumnezeu îi iubea pe copilași și-i lăsa să vină la El. Era cumplit și trist să păcătuiești. Dar Dumnezeu e milostiv cu bieții păcătoși care se căiesc din inimă. Cât de adevărat! Asta-i adevărata bunătate!

Ușa glisantă fu împinsă brusc. Penitentul ieși. Era rândul lui. Se ridică îngrozit și intră orbește în boxă.

Sosise clipa în cele din urmă. În penumbra liniștită îngenunche și-și ridică ochii către crucifixul alb agățat deasupra-i. Dumnezeu putea să vadă că el se caia. Își va mărturisi toate păcatele. Confesiunea lui va fi lungă. Toți care se aflau în capelă vor ști atunci cât fusese de păcătos. Lasă-i să știe. Era adevărat. Dar Dumnezeu făgăduise că-l va ierta dacă se căiește. El se căia. Își împreună strâns mâinile și le înălță către imaginea albă, rugându-se din ochii întunecați, rugându-se din tot trupul tremurător, legănându-și capul încoace și încolo ca o făptură pierdută, rugându-se cu gemete pe buze. — Îmi pare rău! Îmi pare rău! O, cât îmi pare de rău!

Ușa glisantă clempăni trasă înapoi, iar inima îi sălta în piept. La grilaj se afla fața unui preot bătrân, întoarsă dinspre el, sprijinită într-o mână. Făcu semnul crucii și-l rugă pe preot să-l binecuvânteze căci păcătuise. Apoi, plecându-și capul, repetă *Confiteor*-ul, înspăimântat. La cuvintele *cea mai vinovată greșală a mea* se opri, tăindu-i-se răsuflarea.

— Cât timp e de la ultima ta confesiune, copile?

— Mult, părinte.

— O lună, copilul meu?

— Și mai mult, părinte.

— Șase luni?

— Opt luni, părinte, începuse.

Preotul întrebă:

— Și ce-ți amintești de atunci încoace?

El începu să-și mărturisească păcatele: slujbele la care nu se dusesse, rugăciunile pe care nu le făcuse, minciunile.

— Mai e ceva, copilul meu?

Păcate de mânie, invidie față de alții, lăcomie, vanitate, neascultare.

— Mai e ceva, copilul meu?

Nu mai avea încotro. Murmură:

— Am... comis păcate de necurățenie, părinte.

Preotul nu întoarse capul.

— Cu tine însuți, copilul meu?

— Și... cu alte persoane.

— Cu femei, copilul meu?

— Da, părinte.

— Erau femei măritate, copilul meu?

Nu știa. Păcatele i se scurgeau de pe buze, i se scurgeau în picuri rușinoși de pe suflet, copseseră și supurau ca o rană, se prelingeau ca o revărsare scârboasă a viciului. Cele din urmă păcate se scurgeau, ieșind la iveală cu încetul, murdare. Nu mai avea ce spune. Își plecă fruntea copleșit.

Preotul tăcea. Apoi întrebă:

— Câți ani ai, copilul meu?

— Șaisprezece, părinte.

Preotul își trecu de câteva ori mâna peste față. Apoi, sprijinindu-și fruntea într-o mână, se rezemă de grilaj și, tot cu privirea întoarsă, vorbi încet. Glasul îi era obosit și bătrân.

— Ești foarte tânăr, copilul meu, zise; dă-mi voie să te rog stăruitor a te lăsa de păcatul acesta. E un păcat groaznic. Omoară trupul și omoară sufletul. E pricina multor crime și nenorociri. Lasă-te de el, copilul meu, pentru numele lui Dumnezeu. Este dezonorant și te face neom. Nu poți ști unde te va duce acest nărav ticălos sau când se va întoarce împotriva ta. Atâta timp cât vei comite acest păcat, sărman copil, nu vei prețui nici câtuși de puțin în ochii lui Dumnezeu. Roagă-te Maicii Domnului să te ajute. Are să te ajute, copilul meu. Roagă-te de Preacurata Fecioară Maria, când îți trece prin minte acest păcat. Sunt încredințat c-o vei face, nu-i așa? Te căiești de toate aceste păcate. Sunt încredințat că te căiești. Și-i vei făgădui acum lui Dumnezeu că de te ajută cu sfântul Său har, nu-l vei mai mânia niciodată cu acest păcat ticălos. Vei face această făgăduială solemnă lui Dumnezeu, nu-i așa?

— Da, părinte.

Glasul bătrân și obosit se lăsa ca o ploaie lină pe inima lui tremurândă. Ce lin și ce trist!

— Așa să faci, bietul meu copil. Diavolul te-a dus pe căi greșite. Gonește-l înapoi în iad când te-o mai ispiti să-ți necinstești astfel trupul — gonește duhul mârșav care-l urăște pe Domnul nostru. Făgăduiește acum că te vei lăsa de acest păcat, de acest păcat nespus de ticălos.

Orbit de lacrimi și de lumina mizericordiei divine își plecă fruntea și ascultă cuvintele grave de dezlegare și văzu mâna preotului înălțată asupra-i în semn de iertare.

— Dumnezeu să te binecuvânteze, copile. Roagă-te pentru mine.

Îngenunche ca să-și spună rugăciunea de penitență într-un ungher al navei întunecoase; și rugăciunile lui se înălțau către cer din inima lui purificată ca mireasma ce-o avântă-n înalt o inimă de trandafir alb.

Străzile noroioase erau vesele. Grăbea spre casă, conștient de un har nevăzut care-i străbătea mădulele și i le făcea sprintene. Oricât de greu i-a fost, o făcuse. Se spovedise și Dumnezeu îl iertase. Sufletul lui era iarăși frumos și sfințit, sfințit și fericit.

Va muri frumos dacă Dumnezeu va voi să moară. Era frumos să trăiești în har o viață de pace și virtute și îngăduință față de ceilalți.

Sedea lângă focul din bucătărie, neîndrăznind să vorbească de fericire. Până în clipa asta nu știuse cât de frumoasă și pașnică putea fi viața. Din pătratul verde de hârtie, prins cu ace în jurul lămpii, se lăsa o umbră dulce. Pe tăblia bufetului sta o farfurie cu cârnați și o budincă albă și pe raft erau ouă. Stăteau pregătite pentru gustarea de mâine-dimineață, după împărțășania din capela colegiului. Budincă albă și ouă și cârnați și

cești de ceai. Ce simplă și frumoasă era viața la urma urmei! Și toată viața i se așternea înaintea.

Într-un vis adormi. Într-un vis se trezi și văzu că era dimineață. Într-un vis treaz se îndreptă către colegiu prin dimineața liniștită. Toți băieții erau acolo, îngenuncheați la locurile lor. Îngenunche și el printre ei, fericit și sfios. Altarul era acoperit cu maldăre înmiresmate de flori albe și în lumina dimineții, palidele flăcări ale luminărilor printre florile albe erau limpezi și liniștite ca și sufletul său.

Îngenunche în fața altarului laolaltă cu colegii săi de clasă, ținând între ei pânza de pe altar ca deasupra unei bare vii de mâini. Măinile îi tremurau și-i tremura și sufletul auzind preotul cum trecea cu sfântul potir de la un băiat la altul.

— *Corpus Domini nostri.*²⁷

Putea fi adevărat? Sta îngenuncheat acolo neprihănit și sfios; și va ține pe limbă ostia și Dumnezeu va intra în trupul său curățit.

— *In vitam eternam. Amen.*²⁸

O altă viață! O viață de har și virtute și fericire! Era adevărat. Nu era un vis din care să se trezească. Trecutul trecuse.

— *Corpus Domini nostri.*

Sfântul potir venise la dânsul.

DUMINICA ERA DEDICATĂ tainei Sfintei Treimi, luna Sfântului Duh, marțea Îngerilor Păzitori, miercurea Sfântului Iosif, joia Preasfintei Taine de pe Altar, vinerea Patimilor lui Isus, sâmbăta Prea Curatei Fecioare Maria.

În fiecare dimineață el se sfințea din nou în prezența câte unei imagini sau taine sfinte. Ziua lui începea cu o eroică dăruire a fiecărei și fapte și a fiecărui gând intențiilor pontifului suveran și cu o slujbă matinală. Aerul aspru al zorilor îi ascutea pietatea fermă; și adesea, pe când sta îngenuncheat în fața altarului lateral printre puținii veniți să se închine și cu cartea de rugăciuni plină de file intercalate, urmărea murmurul preotului, își înălța o clipă ochii către silueta lui înveșmântată, stând în penumbră între cele două lumânări care înfățișau Vechiul și Noul Testament, și-și închipuia că stă îngenuncheat la o slujbă în catacombe.

Viața sa zilnică se împărțea în zone de devoțiune. Prin evocări frecvente și rugăciuni aduna fără zgârcenie indulgențe pentru sufletele din purgatoriu pe sute de zile și luni și ani; totuși, triumful spiritual pe care-l simțea realizând cu ușurință atâtea ere de penitențe canonice nu-i răsplătea pe de-a-ntregul felul rugăciunii, pentru că niciodată nu putea ști câtă iertare de pedeapsă temporală obținuse prin stăruința sa pentru sufletele ce așteptau în chinuri; și temându-se că în focul purgatorului, care nu se deosebea de acela al iadului decât prin faptul că nu era veșnic, penitența lui putea să nu însemne mai mult ca o picătură de rouă. Își silea zilnic sufletul să străbată într-un exces de zel un cerc tot mai larg de fapte bune.

Fiece parte a zilei, împărțită după ceea ce considera acum drept

²⁷Trupul Domnului nostru (lat.)

²⁸Întru viață veșnică. Amin (lat.)

îndatoririle existenței sale pământene, se rotea în jurul propriului ei centru de energie spirituală. Viața lui părea să se fi apropiat de veșnicie; din fiecare gând, cuvânt sau faptă, din fiecare manifestare a conștiinței sale, știa că putea emana un vibrant ecou luminos în cer; și uneori percepea atât de viu această reperкусиune imediată, încât i se părea că-și simte sufletul în rugăciune apăsând ca niște degete pe clapele unei mașini de înregistrare și că vede suma obținută ivindu-se în aceeași clipă în cer, nu sub formă de cifră, ci de fragilă coloană de tămâie sau de zveltă floare.

De asemenea, rozariile pe care le recita statornic — căci purta la îndemână în buzunarul pantalonului un șirag moale de mătânii pentru ca să se poată ruga și când umbla pe stradă — se prefăceau în cununi de flori cu petale de-un țesut atât de aerian și nepământesc, încât îi apăreau fără colorit și fără miresme, precum erau și fără de nume. Înălța fiecare dintre cele trei cicluri cotidiene de asemenea rugăciuni cu dorința ca sufletul său să se întărească în fiecare dintre cele trei virtuți teologice, credința în Tatăl, Carele îl crease, nădejdea în Fiul, Carele îl mântuise, și dragostea pentru Sfântul Duh, Carele îl sfințise, și această de trei ori întreită rugăciune o închina Celor Trei Întrupări prin mijlocirea Mariei, în numele fericitelor și dureroaselor și slăvitelor ei mistere.

Apoi se mai ruga în fiecare dintre cele șapte zile ale săptămânii ca unul din cele șapte daruri ale Sfântului Duh să pogoare în sufletul său și să gonească dintr-însul, zi de zi, cele șapte Păcate de moarte care-l pângăriseră în trecut. Și pentru fiecare dintre daruri se ruga în ziua prescrisă, încrezător că va pogorî asupra-i, deși i se părea ciudat uneori ca înțelepciunea și înțelegerea și cunoașterea să fie într-atâta de felurite în natura lor încât să trebuiască să te rogi pentru fiecare în parte. Credea totuși că într-o etapă viitoare a progresului său spiritual, această dificultate avea să fie înlăturată atunci când sufletu-i plin de păcate va fi fost înălțat din slăbiciunea-i și luminat de către cea de-a Treia Întrupare a Prea Fericitei Treimi. Cu atât mai mult și mai vibrant credea într-aceasta, datorită divinei penumbre și liniști în care sălășluia nevăzutul Paraclet²⁹, ale Căruia simboluri sunt hulubul și vântul puternic, împotriva Căruia orice păcat e păcat de neiertat, veșnica, misterioasa Ființă tainică spre Care, în chip de Dumnezeu, preoții înalță slujba o dată pe an, înveșmântați în purpura limbilor de foc.

Imagistica din care mijeau tulbure, în cărțile de pietate ce le citea, natura și înrudirea celor Trei Întrupări ale Treimii — Tatăl contemplându-și dintru vecie, ca într-o oglindă, Divinele Desăvârșiri și zămisbind astfel întru vecie pe Veșnicul Fiu și Sfântul Duh, Carele dintru vecie purcede din Tată și Fiu — era mai lesne acceptabilă minții sale grație augustei sale obscurități, decât simplul fapt că Dumnezeu îi iubise sufletul dintru vecie, cu veacuri înainte ca el să se fi născut pe lume, cu veacuri înainte ca lumea însăși să fi existat.

Auzise numele patimilor dragostei și ale urii solemn pronunțate pe scenă și de la amvon, le aflase solemn etalate în cărți și se mirase de ce sufletul său era incapabil a le adăposti pentru câtăva vreme sau a-i sili buzele să le rostească numele cu convingere. Câte o mânie scurtă îl năpădisese adesea, dar niciodată nu fusese în stare să facă din ea o patimă

²⁹Sfântul Duh (gr.)

stăruitoare și totdeauna se simțise ieșind dintr-însa de parcă însuși trupul său s-ar fi dezbărat firesc de vreo piele sau coajă exterioară. Simțise o prezență subtilă, întunecoasă și murmurândă, penetrându-i ființa și încingându-l cu o scurtă voluptate vinovată: dar și aceasta se scursese din el fără ca s-o mai poată opri, lăsându-i mintea lucidă și indiferentă. Doar de acest fel păreau c-ar fi singura dragoste și singura ură ce le putea adăposti sufletul său.

Dar acum nu se mai putea îndoi de realitatea iubirii, de vreme ce însuși Dumnezeu îi iubise sufletul lui individual cu o iubire divină de la începuturile veșniciei. Treptat, pe măsură ce sufletul i se îmbogățea în cunoaștere spirituală, vedea lumea întreagă alcătuind o unică, vastă expresie simetrică a puterii și iubirii lui Dumnezeu. Viața devenea un dar dumnezeiesc; pentru fiecă clipă și senzație, fie și doar pentru vederea unei singure frunze aninate de un copac, sufletul lui se cuvenea să-L slăvească pe Cel ce i-o dăruise și să-i mulțumească. Lumea, cu toată substanța ei solidă și cu toată complexitatea ei, nu mai exista pentru sufletul său decât ca o teoremă a puterii și iubirii și universalității divine. Atât de întreg și de neîndoielnic primise în sufletul lui acest sentiment al divinului înțeles al întregii naturi, încât cu greu înțelegea de ce mai era câtuși de puțin necesar să continue a trăi. Totuși aceasta făcea parte din intenția divină și el nu cuteza să-i pună la îndoială folosul, el mai puțin ca oricine, el care păcătuse atât de profund și de murdar împotriva intenției divine. Smerit și prosternat în această conștiință a unicei, eternei, omniprezentei realități perfecte, sufletul lui își relua povara de practici pioase, slujbe și rugăciuni și taine și mortificații!, și abia atunci, pentru întâia dată de când medita asupra marelui mister al iubirii, simți înlăuntrul-i o mișcare caldă asemeni aceleia a unei vieți sau a unei virtuți nou-născute a însuși sufletului. Atitudinea extazului în arta sacră, mâinile înălțate și depărtate între ele, buzele întredeschise și ochii ca ai unuia pe cale să leșine deveniră pentru el o imagine a sufletului în rugăciune, umilindu-se topit în fața Creatorului său.

Dar fusese prevenit asupra primejdiilor exaltării spirituale și nu-și îngăduia să omită nici cea de pe urmă sau cea mai mărunta devoțiune, străduindu-se de asemeni, prin constantă mortificare, mai degrabă să-și anuleze trecutul de păcate decât să dobândească o sfințenie încărcată cu primejdie. Fiecare dintre simțurile sale fu supus unei discipline riguroase. Pentru a mortifica simțul vederii își impuse regula să umble pe stradă cu ochii plecați, nearuncând nici o privire în dreapta sau în stânga și niciodată îndărăt. Ochii lui ocoleau cu tot dinadinsul ochii femeilor. La răstimpuri îi și contraria printr-o încordare subită de voință, de pildă ridicându-i brusc în mijlocul unei fraze neterminate și închizând cartea. Spre a-și mortifica auzul, nu exercita nici un control asupra vocii sale, pe atunci în schimbare, nici nu cânta, nici nu fluiera și nu încerca să fugă de zgomote care îi pricinuiau o dureroasă enervare, ca ascuțitul de cuțite pe tocilă, adunarea zgurii focului pe lopățică și bătutul covoarelor. Să-și mortifice mirosul era mai greu, deoarece nu afla în sine vreo repulsie firească față de mirosurile urâte, fie că erau ale lumii din afara casei, ca cel de bălegar sau de smoală, fie că erau mirosuri ale propriului său trup, cu care făcuse multe ciudate asemuiuri și experiențe. Constată până la urmă că singurul miros împotriva căruia se răzvrătea simțul său olfactiv era o anumită duhoare de

pește vechi, asemănătoare aceleia a urinei stătute, și ori de câte ori era cu puțință, se supunea acestui miros neplăcut. Pentru a-și mortifica gustul, practica la masă deprinderi stricte, respecta literalmente toate posturile Bisericii și căuta, prin abaterea atenției, să-și înlăture din gând savoarea anumitor feluri de mâncare. Dar de-abia în mortificarea simțului tactil dădu el dovadă de cea mai asiduă și iscusită inventivitate. Niciodată nu-și schimba conștient poziția în pat, ședea în atitudinile cele mai incomode, suferea răbdător orice mică durere, nu se apropia de căldura focului, rămânea în genunchi tot timpul slujbei cu excepția momentului citirii Evangheliilor, își lăsa neșterse de umezeală porțiuni de pe gât și de pe față, încât să fie înțepate de aer, și ori de câte nu-și recita rugăciunile cu mătănii își ținea brațele rigide, pe lângă coaste, ca un alergător, niciodată în buzunare sau împreunate la spate, ca nici un fel de ispite de-a păcătui de moarte. Fu totuși surprins să constate că la sfârșitul șirului de complicată pietate și stăpânire de sine era atât de lesne supus unor imperfecțiuni copilărești și nedemne. Rugăciunile și posturile sale îl ajutau prea puțin să-și înăbușe mânia când o auzea pe maică-sa strănutând sau când era deranjat în devoțiunile lui. Îi trebuia un imens efort de voință ca să-și stăpânească impulsul de a da frâu liber unei astfel de enervări. Îi reveneau în amintire imagini ale izbucnirilor de mânie trivială pe care le observase adesea la unii dintre profesorii săi, gurile lor schimonosite, buzele încleștate, obraji aprinși, și-l descurajau prin asemuire, în ciuda exercițiilor sale de umilință. A-și revărsa viața în șuvoiul comun al altor vieți îi era mai greu decât orice post și orice rugăciune, iar statornica-i nereușită de a împlini aceasta, spre pro-pria-i satisfacție, pricinui în cele din urmă sufletului său o senzație de uscăciune spirituală laolaltă cu o creștere a îndoielilor și a scrupulelor. Sufletul lui trecea printr-o perioadă de pustiire, în care înseși sfintele taine păreau a se fi prefăcut în izvoare secate. Confesiunea sa devenea o cale de scurgere a unor imperfecțiuni asupra cărora se frământa, dar de care nu se căia. Acum primirea împărtășaniei nu-i mai dăruia aceleași clipe relaxante, de abandon virginal, pe care i le dădeau comuniunile spirituale ce le încerca uneori la încheierea vreunei adorări a Sfântului Sacrament. Folosea pentru acest act pios o veche carte căzută în desuetudine, scrisă de sfântul Alphonsus Liguori; literele îi erau pălite de vreme și filele pătate. O lume apusă de iubire arzătoare și răspunsuri virginală părea să reînvie pentru sufletul său când citea aceste pagini în care imaginile cântărilor se împleteau cu rugăciunile comuniuntului. Un glas neauzit părea să dezmierde sufletul, dându-i nume de alint și slăviri, îmbiindu-l să se trezească ca pentru o îmbrățișare de cununie, să se desprindă și să pornească, îmbiindu-l să privească în depărtări, ca o mireasă, dinspre Amana și de pe munții leoparzilor; iar sufletul părea a răspunde, cu același glas neauzit, supunându-se: *Inter ubera mea commorabitur*³⁰.

Această idee de supunere avea pentru mintea lui o primejdioasă atracție, acum că-și simțea din nou sufletul asaltat de stăruitoarele glasuri ale cărnii care începeau să-i șoptească iarăși în timpul rugăciunilor și meditațiilor sale. Conștiința că printr-un singur act de consimțire, cu un gând de o clipă, putea destrăma tot ce înfăptuise îi dădea un intens

³⁰Între sânii mei sălășlui-va (lat.)

sentiment de putere. I se părea că simte o maree revărsându-se domol spre picioarele lui goale și că așteaptă primul vâlurel firav, sfios și tăcut, care să-i atingă pielea încinsă de febră. Apoi, aproape în clipa acelei atingeri, aproape la limita consimțirii vinovate, se regăsea stând la mare depărtare de năvala mării, pe un țărm uscat, salvat printr-un brusc act de voință sau o bruscă invocare; și văzând în depărtare linia arginte a apelor cum prindea iarăși a înainta domol către picioarele sale, un nou fior de putere și de mulțumire îi zguduia sufletul, știind că nu cedase și nu destrămasese totul.

După ce scăpase astfel de multe ori de marea ispitei, începu a se tulbura și a se întreba dacă harul pe care se împotrivise a-l pierde nu cumva îi era sustras încetul cu încetul. Certitudinea limpede a imunității sale se în-tunecă și fu urmată de o vagă teamă că de fapt sufletul lui căzuse fără ca el să-și dea seama. Cu greu redobânda vechea-i conștiință de a poseda harul, spunându-și că se rugase lui Dumnezeu la fiecare ispită și că harul ce-l implo-rase trebuie să-i fi fost acordat, întrucât Dumnezeu era obligat să-l acorde. Însăși frecvența și tăria ispitelor îi arătară în cele din urmă adevărul celor ce le auzise despre încercările sfinților. Ispitirile dese și violente erau o dovadă că citadela sufletului nu căzuse și că diavolul turba s-o facă să cadă.

Adesea, după ce-și mărturisise îndoielile și scrupulele — vreo neatenție momentană în timpul rugăciunii, o pornire de mânie trivială în suflet sau o subtilă îndărătnicie în vorbă sau în faptă — confesorul său, înainte de a-i da absoluțiunea, îi porunca să numească un păcat din viața lui anterioară. El îl numea cu umilință și rușine, căindu-se o dată mai mult. Îl umilea și-l ru-șina gândul că niciodată n-avea să fie eliberat pe de-a-ntregul de acel păcat, în oricâtă sfințenie ar trăi sau oricâte virtuți și desăvârșiri ar fi dobândit. Ne-liniștea vinovăției nu-l va părăsi nicicând, se va spovedi și căi și va fi absol-vit, și iarăși se va spovedi și căi și iar va fi absolvit, zadarnic. Nu cumva pri-ma spovedanie pripită, ce i-o smulsese frica de infern, n-a fost bună? Nu cumva, preocupat numai de osânda ce-l aștepta necruțătoare, nu resimțise o îndeajuns de sinceră mâhnire pentru păcatul său? Dar semnul cel mai sigur că spovedania lui fusese bună și că se mâhnise sincer pentru păcatul său era, o știa bine, îndreptarea vieții sale.

— Doar mi-am îndreptat viața, nu? — așa se întreba.

Directorul stătea în cadrul ferestrei, cu spatele la lumină, cu un cot rezemat de oblonul cafeniu, iar pe când vorbea și zâmbea, legănând și încolă-cind încet șnurul draperiei, Stephen sta în fața lui, urmărind în treacăt cu privirea cum pieria lumina lungii zile de vară deasupra acoperișurilor sau cum se mișcau încet și dibaci degetele preoțești. Fața preotului era pe de-a-ntregul în umbră, dar lumina ce pălea îndărătu-i îi atinge-a tâmplele adânc scobite și curbele craniului. Iar cu auzul, Stephen urmărea accentele și intervalele vocii preotului pe când îi vorbea grav și cordial despre subiecte indiferente: despre vacanța care tocmai se terminase, despre colegii de-ale ordinului în străinătate, despre transferuri de-ale profesorilor. Vocea gravă și cordială curgea firesc și lesnicios, iar în pauze Stephen se simțea dator s-o focă a se porni iarăși, prin întrebări

respectuoase. Știa că ce-i spunea preo-tul nu era decât o introducere și mintea lui aștepta urmarea. Din clipa când i se transmisese mesajul că directoul îl poștește la dânsul, mintea lui se fră-mântase să ghicească înțelesul acelui mesaj; și în lungul timp în care șezuse fără astâmpăr în sala de primire a colegiului, așteptând să intre directorul, ochii lui dăduseră ocol pereților trecând de la un tablou sobru la altul, iar mintea lui trecuse de la o supoziție la alta, până când înțelesul invitației mai că i se limpezise. Și atunci, tocmai când dorea ca vreo cauză neprevăzută să-l împiedice pe director să vină, auzise mânerul ușii învârtindu-se și foșnetul unei sutane.

Directorul începuse a vorbi despre ordinul dominican și despre cel franciscan, și despre prietenia dintre sfântul Toma³¹ și sfântul Bonaventura³². Veșmântul capucin, gândea el, e totuși cam prea...

Fața lui Stephen oglindi și ea zâmbetul indulgent al preotului, apoi, cum nu dorea să-și dea o părere, făcu din buze o ușoară mișcare dubitativă.

— Cred, continuă directorul, că e vorba acum chiar printre capucini să se renunțe la îmbrăcămintea asta și să urmeze și ei exemplul celorlalți franciscani.

— Bănuiesc că în mănăstiri o vor păstra, spuse Stephen.

— A, bineînțeles, zise directorul. Pentru mănăstire merge foarte bine, dar pentru stradă gândesc c-ar fi preferabil să se renunțe la ea, nu crezi?

— Trebuie să fie incomodă, bănuiesc.

— Bineînțeles c-așa e, mai e vorbă. Închipuiește-ți, când eram în Belgia, îi vedeam ieșind cu bicicleta, pe orice vreme, cu poalele sumese peste genunchi! Era de-a dreptul ridicol. *Les jupes*³³, așa li se zice în Belgia.

Rostea vocala atât de modificată, încât era de nedeslușit.

— Cum li se zice?

— *Les jupes*.

— O!

Stephen zâmbi din nou răspunzând zâmbetului nevăzut de pe față umbrită a preotului, a cărei imagine ori nălucă îi trecu repede prin minte, pe când timbrul discret de bas îi atinge urechea. Privi calm înainte-i către cerul pâlind, bucuros de răcoarea inserării și de ușoara lumină gălbuie care ascundea mica dogoare ce-o simțea aprinzându-i-se în obraji.

Numele unor obiecte de îmbrăcămintă purtate de femei sau al anumitor materiale moi și gingașe folosite în fabricarea lor îi aducea întotdeauna în gând o mireasmă gingașă și vinovată. Când era băiețel, își închipuise hățurile cu care erau minăți caii drept niște panglici subțiri, de mătase, și fusese foarte decepționat când la Stradbroke pipăise pielea

³¹ *Toma d'Aquino* (1225—1274) — filozof scolastic italian și cel mai important teolog catolic. Teoriile sale estetice au exercitat o importantă influență. *Joyce* însuși, educat la iezuiți, și-a făurit teoria estetică, după cum se va vedea mai târziu, pornind de la Aristotel și Toma d'Aquino.

³² *Bonaventura* (1221—1274) — cardinal, general al ordinului franciscan și legat al Papei în Franța. Numeroasele sale scrieri de teologie și filozofie i-au adus printre catolici numele de *Magistrul serafic*.

³³ Fustele (fr.).

unsuroasă a hamurilor. Îl șocase de asemenea când atinsese prima oară cu degete tremurânde țesătura aspră a unui ciorap de femeie, fiindcă, nereținând nimic din câte citea, afară doar de ceea ce-i părea un ecou sau o profeție a propriei sale stări, numai printre fraze rostite cu dulceață sau în țesături gingașe ca rozele cuteza să conceapă sufletul sau trupul unei femei, însuflețit de o viață tandră.

Dar acea frază pe buzele preotului suna dubios, fiindcă el știa că unui preot nu-i este iertat a vorbi cu ușurință pe această temă. Fraza aceea fusese rostită cu ușurință intenționat, și el simțea cum îi era scrutată fața de către ochii din umbră. Orice auzise sau citise despre viclesugurile iezuiților înlăturase fără șovăială ca neizvorând din propria-i experiență. Profesorii săi, chiar când nu-i fuseseră simpatici, îi păruseră întotdeauna preoți inteligenți și serioși, perfecți atletici și cu spirit elevat și ager. Îi vedea ca pe niște oameni care-și spălau vioi trupurile cu apă rece și purtau rufărie curată, proaspătă. În toți acești ani cât trăise printre dâșii la Clongowes și la Belvedere, nu primise decât de două ori pedepse corporale și, deși acestea i se aplicaseră pe nedrept, știa că totuși scăpase adesea de pedeapsă. În toți acești ani nu auzise niciodată de la vreunul din profesorii săi vreo vorbă ușuratică: ei îl învățaseră doctrina creștină și-l îmboldiseră să ducă o viață dreaptă, iar când căzuse în păcat greu, ei îl aduseră înapoi la starea de har.

Prezența lor îi ispirase sfială și atenție față de purtările sale pe când era un puști la Clongowes și, de asemenea, pe când se afla în echivoca poziție de la Belvedere. Păstrase statornic acest sentiment până în ultimul an al vieții sale școlare. Niciodată nu fusese neascultător și nu îngăduise unor colegi turbulenți să-l ispitească și să-l abată de la deprinderea lui de calmă supunere și, chiar când se îndoia de vreo afirmație a unui profesor, nu-și permisese niciodată să se îndoiască fățiș. În ultimul timp, unele opinii ale lor îi păruseră cam copilăroase și-i inspiraseră un fel de părere de rău și de milă, de parcă ar fi ieșit cu încetul dintr-o lume familiară și i-ar fi auzit pentru ultima oară limbajul. Într-o zi, când se adunaseră câțiva băieți în jurul unui preot sub galeria din preajma capelei, îl auzise pe preot spunând:

— Cred că Lordul Macaulay a fost un bărbat care probabil niciodată în viață n-a comis un păcat de moarte, vreau să zic un păcat de moarte comis în mod deliberat.

Apoi unul dintre băieți pusese preotului întrebarea dacă Victor Hugo nu era cel mai mare scriitor francez. Preotul răspunse că Victor Hugo n-a mai scris nici pe jumătate atât de bine după ce s-a întors împotriva bisericii, pe cât scrisese atunci când era catolic.

— Dar sunt mulți critici francezi eminenți, spuse preotul, care consideră că însuși Victor Hugo, mare cum desigur a fost, n-a avut un stil francez atât de pur ca Louis Veuillot³⁴.

Firava flacăra ce-o aprinsese aluzia preotului în obrajii lui Stephen se retrăsese și ochii lui erau iarăși calm ațintiți asupra cerului palid. Dar o îndoială nepotolită îi zburătăcea prin gând: recunoștea scene și persoane, fiind totuși conștient că nu izbutise să-și dea seama de-o împrejurare vitală

³⁴*Louis Veuillot* (1813—1883), publicist francez, ferm adept și prozelit al doctinelor teologice.

în ele. Se vedea dând ocol terenurilor de sport de la Clongowes, uitându-se la jocuri și ronțăind acadele din șapca lui de cricket. Câțiva iezuiți se plimbau primprejurul pistei de ciclism în tovărășia unor doamne. Ecourile anumitor expresii folosite la Clongowes răsunau în peșteri îndepărtate ale minții lui.

Era cu auzul ațintit asupra acelor ecouri din depărtări, în liniștea sălii de primire, când deveni conștient că preotul îi vorbea cu alt glas.

— Am trimis să te cheme astăzi, Stephen, pentru că am dorit să-ți vorbesc despre un subiect foarte important.

— Da, *sîr*.

— Ai simțit vreodată că ai avea o vocație?

Stephen își desfăcu buzele pentru a răspunde „da” și brusc reținu acel cuvânt. Preotul așteptă un răspuns și adăugă:

— Vreau să spun, ai simțit vreodată în tine, în sufletul tău, dorința de a te alătura ordinului nostru? Gândește-te.

— M-am gândit uneori la asta, spuse Stephen.

Preotul dădu drumul șnurului draperiei și împreunându-și mâinile, își sprijini cu gravitate bărbia în ele, cufundat solemn în propriile-i gânduri.

— Într-un colegiu ca acesta, spuse în cele din urmă, pe un singur băiat sau poate pe doi, trei îi cheamă Dumnezeu către viața religioasă. Un asemenea băiat se deosebește de tovarășii lui prin exemplul cel bun pe care-l dă celorlalți. Ei îl consideră ca pe superiorul lor; uneori este ales căpetenie de către colegii săi de congregație. Și tu, Stephen, ai fost un asemenea băiat în acest colegiu, ai fost preot al confreriei Sfintei Fecioare. Poate că tu ești în acest colegiu băiatul pe care Dumnezeu voiește să-l cheme către Dânsul.

Inima lui Stephen răspunse cu bătaii mai repezi timbrului puternic de mândrie care întărea gravitatea vocii preotului.

— A primi această chemare, Stephen, spuse preotul, este cea mai mare cinste pe care Atotputernicul Dumnezeu o poate hărăzi unui om. Nici un rege sau împărat de pe acest pământ nu are puterea unui preot al lui Dumnezeu. Nici un înger sau arhanghel din ceruri, nici un sfânt, nici chiar însăși Sfânta Fecioară n-are puterea unui preot al lui Dumnezeu: puterea cheilor, puterea de a lega și de-a dezlega de păcate, puterea de-a exorciza, puterea de a goni din făpturile Domnului duhurile rele care au pus stăpânire asupra lor, puterea, autoritatea de-a-L face pe Dumnezeu cel mare din Cer să Pogoare pe altar și să ia înfățișarea pâinii și a vinului. Ce putere teribilă, Stephen!

O flacăra începu să pâlpâie din nou pe obrazul lui Stephen auzind în cuvintele orgolioase ce i se adresau un ecou al propriilor sale visări orgolioase. Cât de des nu se văzuse ca preot, exercitând calm și smerit măreața putere care inspira reverență îngerilor și sfinților! Sufletului său îi plăcuse să mângâie în taină această dorință. Se văzuse, preot tânăr și tăcut, intrând agil în confesional, suind treptele altarului, legănând cădelnița, făcând genuflexiuni, îndeplinind tainicele acțiuni ale preoției, care-i plăceau prin asemănarea lor cu realitatea și prin depărtarea lor de ea. În această viață tulbure întrevăzută, pe care o străbătuse în visările sale, adoptase vocea și gesturile pe care le observase la diferiți preoți. Îndoise lateral genunchiul, cum făcea cutare, legănase ușurel cădelnița, cum făcea un anume altul, suita i se deschidea în lături, ca la cutare altul,

când se întorcea din nou spre altar după ce binecuvântase norodul. Și, mai presus de toate, îi plăcuse să ocupe locul al doilea în acele scene pe care le imagina nelămurit. Se dădea înapoi de la demnitatea celebrantului, pentru că îi displăcea să-și închipuie ca tot acel fast misterios să-și aibă sfârșitul în propria-i persoană sau ca ritualul să-i atribuie lui o funcție atât de limpede și finală. Jindua după oficiile sacre minore, să fie înveșmântat în tunică subdiaconului la slujba mare, să stea mai deoparte de altar, uitat de asistență, cu umerii acoperiți de un văl humeral, în faldurile căruia să țină patena³⁵ sau, după ce jertfa va fi fost celebrată, să stea ca diacon într-o dalmatică³⁶ din brocart țesut cu fir de aur, o treaptă mai jos de celebrant, cu mâinile împreunate și cu fața înspre norod, cântând cântarea *Ite, missa est*. Dacă se văzuse vreodată celebrant, se văzuse ca în pozele ce înfățișau slujba în cartea de liturghie a copilăriei, într-o biserică fără credincioși, în afară de îngerul sacrificiului, în fața unui altar nud, și slujit de un acolit cu puțin mai tânăr decât dânsul. Numai actele vagi de sacrificiu sau de ceremonie păreau să-i atragă voința de-a întâmpina realitatea și, în parte, tocmai absența unui rit prescris îl silise totdeauna la pasivitate, fie că lăsase tăcerea să-i acopere mânia sau orgoliul, fie că doar acceptase o îmbrățișare pe care tânjea să o dea.

Asculta acum în tăcere respectuoasă apelul preotului și printre cuvintele sale auzea încă și mai lămurit un glas chemându-l să se apropie, oferindu-i cunoaștere secretă și putere secretă. Va ști atunci care a fost păcatul lui Simon Magus și ce fel era păcatul împotriva Duhului Sfânt pentru care nu exista iertare. Va cunoaște lucruri obscure, ascunse altora zămislite și născuți copii ai mâniei. Va cunoaște păcatele, darurile vinovate, gândurile vinovate și faptele vinovate ale altora, auzindu-le murmurate în urechile sale de buzele femeilor și fetelor în confesional, în întunericul sfios al capelei; dar sufletul lui, devenit imun, în chip misterios, la hirotonisirea sa primită prin gestul de binecuvântare al mâinilor deasupra creștetului său, trece iarăși necontaminat spre pacea albă a altarului. Nici urmă de păcat nu se va lipi de mâinile sale cu care avea să înalțe și să rupă azima sfântă, nici urmă de păcat nu se va lipi de buzele sale în timpul rugăciunii, făcându-l să mănânce și să bea propria-i osândă nedeosebind trupul Domnului. Își va avea cunoașterea secretă și puterea secretă, fiind fără de păcat ca nevinovații, și va fi pe veci preot după rânduiala lui Melchisedec³⁷.

— La liturghia de mâine dimineață, spuse directorul, mă voi ruga Atotputernicului Dumnezeu să-ți dezvăluie voința sa. Iar tu, Stephen, oferă-i o novenă³⁸ sfântului tău patron, întâiul dintre martiri și care are mare putere pe lângă Dumnezeu, ca Domnul să-ți lumineze mintea. Dar trebuie să fii absolut sigur, Stephen, că ai vocația, pentru că ar fi groaznic să descoperi mai târziu că n-o aveai. Odată preot ești totdeauna preot, adu-ți aminte. Catehismul tău îți va spune că sfințirea cu Taina Preoției este una din

³⁵Taler de metal pe care stă azima de împărtășanie.

³⁶Veșmânt lung, despicat în părți, cu mâneci largi, purtat de diaconi și episcopi în anumite ocazii, iar de regi și împărați în special la încoronare.

³⁷*Melchisedec* — rege al Salem-ului, conform Bibliei, preot, contemporan al lui Avraam

³⁸Acte de devoțiune (rugăciuni, liturghii etc.) pe care le împlinește creștinul catolic timp de 9 zile.

acelea ce nu pot fi primite decât o singură dată, pentru că ea imprimă sufletului o pecete spirituală indelebilă ce nicicând nu poate fi ștearsă. Mai înainte trebuie să cumpănești bine, nu mai târziu. Este o problemă solemnă, Stephen, pentru că de ea poate depinde mântuirea sufletului tău veșnic. Dar ne vom ruga lui Dumnezeu împreună.

Deschise ușa grea a sălii și-i întinse mâna ca unuia care de pe acum i-ar fi fost tovarăș de viață spirituală. Stephen ieși pe terasa largă ce domina treptele și simți mângâierea aerului blând al serii. Spre biserica Findlater un cvartet de tineri trecea cu pași mari, braț la braț, legănându-și capetele și pășind în ritmul sprinten al acordeonului mânuit de conducătorul lor. Muzica trecu într-o clipă peste fantasticele urzeli ale minții sale, cum i se întâmpla totdeauna când auzea pe neașteptate primele măsuri ale unei muzici, topindu-le fără durere și fără zgomot cum topește un val neașteptat turnulețele clădite din nisip ale copiilor. Surâzând melodiei banale își înălță ochii către fața preotului și văzând pe ea un reflex mohorât al zilei în declin își desprinsе încet mâna care încuviințase slab acea însoțire.

Pe când cobora treptele, impresia ce-i șterse tulburata-i cufundare în sine fu aceea a unei măști mohorâte reflectând o zi în declin de pe pragul colegiului. Apoi umbra vieții colegiului pluti grav asupra conștiinței sale. Era o viață gravă și ordonată și fără de patimi cea care-l aștepta, o viață fără griji materiale. Se întreba cum își va petrece prima noapte în noviciat³⁹ și cu ce dezolare se va trezi prima dimineață în dormitorul comun. Îi reveni tulburătorul miros al coridoarelor lungi de la Clongowes și auzi zumzetul discret al flăcărilor arzânde ale gazului. Îndată, din fiecare parte a ființei sale, începu să iradieze o neliniște. Urmă o iuțire febrilă a zvâcnirilor pulsului și larma unor cuvinte fără sens, care îi goneau de colo-colo gândurile cuminți, răvășindu-i-le. Plămânii i se dilatau și se lăsau înapoi de parcă ar fi inhalat un aer umed și jilav, neprielnic, adulmeca din nou aerul jilav și cald ce plutea apăsător prin baia de la Clongowes peste apa leneșă de culoarea turbei.

Un instinct, trezindu-se la aceste amintiri, mai puternic decât educația sau pietatea, se însuflețea tot mai viu înlăuntrul său de cum se apropia mai mult de acea viață, un instinct subtil și dușmănos, înarmându-l împotriva acceptării. Răceala și ordinea acelei vieți îi inspirau repulsie. Se vedea sculându-se în frigul dimineții și coborând în șir cu ceilalți la slujba matinală și încercând zadarnic să lupte prin rugăciune împotriva senzației de leșin și greață din stomac. Se vedea luând masa laolaltă cu întreaga comunitate a unui colegiu. Ce devenise, așadar, acea sfială adânc înrădăcinată a lui, care-l făcuse totdeauna să deteste a mânca sau a bea sub un acoperiș străin? Ce se făcuse mândria spiritului său, care-l îmboldise totdeauna să se simtă o făptură aparte în orișice grup.

Reverendul Stephen Dedalus, S.J⁴⁰. Numele lui în acea viață nouă îi zvâcni înaintea ochilor în litere și acestei vedenii îi urmă percepția mentală a unui

³⁹Primul stadiu în ierarhia ordinului iezuiților

⁴⁰*Society of Jesus — Compania lui Isus*, numele pe care și l-a dat la întemeiere ordinul. „Iezuiți” le-au zis de fapt la început adversarii lor (cei mai notorii fiind adepții Sfântului Augustin). Până la urmă au devenit cunoscuți pretutindeni sub acest din urmă nume.

nedefinit obraz sau colorit de obraz. Coloritul pălea și se accentua ca iradierea schimbătoare a unui palid roșu-cărămiziu. Era oare grosolana roșeață ce-o văzuse atât de des în diminețile de iarnă radiind de pe gușile bărbierite ale preoților?

Obrazul era fără ochi și cu o expresie acră și bigotă, cotropit de petele roz ale unei mâini înăbușite. Nu cumva era o nălucă a acelui iezuit pe care unii băieți îl numeau Fălci găunoase, iar alții Campbell Vulpoiul?

Trecea în clipa aceea prin fața casei iezuiților din Gardiner Street și se întreba vag care ar fi fereastra lui dacă vreodată ar intra în ordin. Apoi se miră de caracterul vag al curiozității sale, de distanța la care se afla sufletul său de ceea ce considerase până acum că-i era sanctuarul, de firava stăpânire pe care atâția ani de ordine și ascultare o aveau asupra-i de îndată ce un act hotărât și irevocabil de-al său amenința să pună capăt pentru totdeauna, în timp și în veșnicie, libertății sale. Glasul directorului amintindu-i stăruitor falnicele prerogative ale bisericii și misterul și puterea demnității preoțești îi răsuna zadarnic în amintire. Sufletul lui nu era de față ca să-l asculte și să-l întâmpine, și în clipa asta știa că îndemnul stăruitor ce-l ascultase nu mai era, de pe acum, decât o poveste inutilă, convențională. El niciodată nu va legăna cădelnița în fața tabernaculului ca preot. Destinul lui era de a se feri de ordinele sociale sau religioase. Era sortit să învețe propria-i înțelepciune la o parte de alții sau să învețe înțelepciunea altora, pribeag el nsuș printre capcanele lumii. Capcanele lumii erau căile ei de-a păcătui. El avea să cadă. Nu căzuse încă, dar avea să cadă, în tăcere, de la o clipă la alta. A nu cădea era prea anevoios, parcă îi și simțea lunecarea tăcută a sufletului său, pe când avea să cadă într-o anume clipă viitoare, să cadă, să cadă, deși încă nu căzuse, până aici nu căzuse, ci era pe cale să cadă.

Traversă podul de peste râul Tolka și o clipă își întoarse ochii cu răceală înspre statuia de un albastru decolorat a Sfintei Fecioare, ce sta cocoțată ca o pasăre pe un stâlp, în mijlocul unei îngrămădiri de căsuțe săracăcioase având forma unui jambon. Apoi, cotind spre stânga, urmă poteca ce ducea acasă. Dinspre grădinile de zarzavat de pe dâmbul de peste apă venea până la el o ușoară duhoare acră, de verde stricate. Zâmbi la gândul că această dezordine, proasta gospodărire și talmeș-balmeșul din casa părintească și stagnarea vieții vegetale aveau să iasă triumfătoare în sufletul lui. Apoi îi zvâcni de pe buze un hohot scurt de râs când se gândi la muncitorul singuratic din grădinile de zarzavat dinapoia casei lor, pe care-l porecliseră omul cu pălăria. După scurt timp, izbucni iar involuntar într-un al doilea râs, iscat din primul, când își aduse aminte cum lucra omul cu pălăria, scrutând pe rând cele patru puncte ale zărilor și apoi înfingându-și cu părere de rău cazmaua în pământ.

Deschise ușa fără clanță a verandei împingând-o și trecu prin vestibulul gol în bucătărie. Un grup — o parte din frații și surorile lui — ședea împrejurul mesei. Ora ceaiului era aproape de sfârșit și pe fundul castronașelor de sticlă și borcănașelor de marmeladă ce slujeau drept cești, nu mai rămăseseră decât ultimele resturi din ceaiul pentru a doua oară opărit. Coji lepădate și bucățele de pâine tăvălite în zahăr și devenite cafenii din pricina ceaiului turnat peste ele zăceau risipite pe masă. Ici-colo se adunaseră pe scândura mesei minuscule băltoace de ceai și un cuțit cu mânerul de fildeș frânt era înfipt în lemnul spongios al unei tăblii pliante ce

suferise ravagii. Lumina tristă, lină, albastră-cenușie, a zilei ce pierdea intra pe fereastră și pe ușa deschisă, învăluind și potolind lin o bruscă pornire de remușcare în inima lui Stephen. Tot ce le fusese refuzat lor i se dăduse din plin lui, celui mai mare; totuși lumina lină a înserării nu-i arăta pe fețele lor nici o urmă de ciudă.

Se așează lângă ei, la masă, și întrebă unde erau tata și mama. Unul răspunse:

— Dușiprum săprum vaprum dăprum oprum căsăprum.

Altă mutare! Un băiat cu numele de Fallon, de la Belvedere, îl întreba adesea râzând prostește pentru ce se mutau atât de des. Părându-i-se că aude iar râsul prostesc, o cută de mânie disprețuitoare îi întunecă grabnic fruntea.

Întrebă:

— Și de ce ne mutăm iar, e voie să știm?

— Fiindcă domprum nulprum proprum Prieprum tarprum neprum dăprum afarăprum.

Din colțul îndepărtat de lângă vatră glasul celui mai mic dintre frații lui intona melodia *În liniștea nopții*. Unul câte unul i se alăturară și celelalte glasuri, până ce în curând ut un adevărat cor. Cântau așa ore întregi, cântare după cântare, până când se stingea ultima lumină palidă în zare, până când se iveau primii nori întunecați ai serii și se lăsa noaptea.

Ascultă câteva clipe în tăcere înainte de a intona și el melodia. Asculta cu durere în suflet nota dominantă de oboasă îndărătul firavelor glasuri nevinovate. Încă mai înainte de a fi pornit în călătoria vieții, păreau să fie obosiți de drum.

Auzea corul glasurilor din bucătărie îngânat ca de un ecou și multiplicat de nesfârșita reverberație a corurilor unor nesfârșite generații și în toate ecourile, auzea și ecoul mereu revenindei note de oboasă și durere. Cu toții păreau obosiți de viață încă mai înainte de-a o începe. Și își aminti că Newman auzise și dânsul această notă, revenind ici și colo în rândurile lui Vergiliu, *exprimând, ca și glasul Naturii însăși, acea durere și oboasă și totodată acea nădejde de mai bine pe care au încercat-o copiii ei în fiecă epocă*.

Nu mai putea să aștepte.

De la ușa cafenelei Byron până la poarta capelei Clontarf, de la poarta capelei Clontarf până la ușa cafenelei Byron și apoi iar îndărăt până la cafenea, se plimbase mai întâi agale, împlântându-și pașii cu mare atenție pe suprafețele fără model ale lespezilor trotuarului, iar apoi măsurându-le cadența după cadența unor versuri. O oră întreagă trecuse de când taică-său intrase cu Dan Crosby, meditatorul, să ia informații pentru el în privința universității. De o oră întreagă se tot plimba în sus și în jos, așteptând — dar acum nu mai putea să aștepte.

Porni brusc către Bull, mergând repede ca nu cumva șuiatul strident al tatălui său să-l cheme înapoi; și în câteva clipe cotise după colțul barăcii poliției și se simțea în siguranță.

Da, mama lui era ostilă planului său, înțelesese asta din tăcerea ei înversunată. Dar neîncrederea ei îl îmboldise mai aprig decât mândria lui taică-său și cu răceală își amini cum văzuse credința, care se mistuia cu înce-

tul în sufletul lui, crescând și întărindu-se în ochii ei.

Un nelămurit antagonism prindea putere în el și ca un nor îi întuneca gândul împotriva trădării ei, iar după ce trecea asemenea norilor, lăsându-i iarăși gândul față de ea senin și conștient de îndatoririle-i filiale, își dădea seama în chip nelămurit și fără părere de rău că viețile lor pentru prima oară se rupseseră una de alta fără zgomot.

Universitatea! Așadar trecuse peste somația santinelor care stăteau de strajă adolescenței lui și se străduiseră să-l țină în mijlocul lor, pentru ca să le fie supus și să le slujească scopurile. Se simți înălțat mai întâi de mulțumire, apoi de mândrie, ca de niște valuri lungi, încete. Ținta pentru a cărei slujire se născuse îl călăuzise spre scăpare pe o cale nevăzută și acum îi făcea semn o dată mai mult și o nouă aventură era pe cale a i se deschide. I se părea că aude notele unei muzici țâșnind la răstimpuri, zvâcnind cu un ton în sus și cu o cvartă diminuată în jos, în sus cu un ton și în jos cu o terță majoră, ca niște flăcări cu câte trei limbi zvâcnind la răstimpuri, flacăra după flacăra, dintr-o pădure în miez de noapte. Era un preludiu de spiriduși, fără sfârșit și fără formă; și pe când devenea tot mai sălbatic și mai iute și flăcările zvâcneau rupând ritmul, i se părea că aude de sub crengi și de sub ierburi gonind făpturi sălbatice și picioarele lor tropăind ușurel ca ploaia peste frunziș. Picioarele lor treceau în tumult de tropot peste gândurile lui, picioare de iepuri și de iepurași, picioare de cerbi și de cerboaice și de antilope, până când nu le mai auzi și nu-și mai aminti decât de o cadență falnică din Newman.

— *Cei cu picioare ca picioarele de cerbi, iar dedesubt tot veșnicele brațe.*

Fala acestei imagini nelămurite îi aduse iar în minte demnitatea situației ce o refuzase. De-a lungul întregii sale adolescențe visase la ceea ce atât de des credea că-i este destinul și, odată venită clipa când ar fi trebuit să asculte de chemare, se dăduse în lături și ascultase de un instinct capricios. Acum trecuse timpul, uleiurile hirotonisirii niciodată nu-i vor mirui trupul. Se împotrivise. De ce?

La Dollymount coti din drum spre mare și pe când trecea pe podețul subțire de lemn simți scândurile vibrând sub tropăiala unor picioare cu încălțări grele. Un escadron de călugări din ordinul Fraților Creștini se întorcea de la Bull și începuseră să treacă podul, doi câte doi. Curând tot podul vibra și răsuna. Fețele fruste treceau pe lângă el două câte două, colorate de mare, galbene, sau roșii, sau livide, și în timp ce se silea a-i privi cu naturalețe și nepăsare, ușoare pete de rușine și compătimire îi colorară și lui obrazii. Mânios pe sine încerca să-și ascundă fața de privirile lor uitându-se în lături, spre apa mică ce curgea clocotind sub pod, dar tot mai vedea și acolo o răsfrângere a Țilindrelor lor cu calota greoaie, a umilelor gulere înfășurate strâns în jurul gâtului și a veșmintelor clericale atârând larg de pe ei.

— Fratele Hickey.
Fratele Quaid.
Fratele MacArdle.
Fratele Keogh.

Pietatea lor, își zicea, trebuie să fie ca numele lor, ca fețele lor, ca veșmintele lor; zadarnic își spunea că poate inimile lor smerite și penitente aduceau un prinos de evlavie cu mult mai bogat decât fusese vreodată al lui, un dar de zece ori mai vrednic de primit decât adorația lui elaborată. Zadarnic se îndemna să fie mărinimos cu dânsii, să-și spună că, de s-ar întâmpla vreodată să vină la ușile lor dezbrătat de orgoliu, înfrânt și în zdrențe de cerșetor, ei ar fi mărinimoși cu dânsul și l-ar iubi ca pe ei mșiși. Zadarnic și amar până la urmă era să opună propriei sale certitudini nepărtinitoare argumentul că porunca de a ne iubi aproapele ne prescrie să-l iubim ca pe noi înșine, nu cu aceeași cantitate și intensitate de iubire, ci să-l iubim ca pe noi înșine, cu același fel de iubire.

Scoase din tezaurul lui o frază și și-o rosti încetișor.

— *O zi cu nori roz-aurii purtați de valuri.*

Fraza și ziua și cadrul se îmbinau într-un acord armonios. Cuvinte. Oare culorile lor îl bucurau? Le lăsa să se aprindă și să se stingă pe rând, nu-antă după nuanță: aurul răsăritului de soare, rumeneala gălbuie și verdele livezilor de meri, azurul valurilor, lâna noriilor destrămându-se în ciucuri cenușii. Nu, nu erau culorile, era echilibrul, cadența însăși a perioadei. Așadar iubea sușul și căderea cuvintelor mai mult decât asociațiile lor de sens și culoare! Sau poate că, fiindu-i vederea deopotrivă de slabă pe cât îi era gândirea de slioașă, simțea mai puțină plăcere în reflectarea strălucitoarei inimi sensibile prin prisma unui limbaj multicolor și cu narațiune bogată decât în contemplarea unti lumi lăuntrice, de emoții individuale, oglindite desăvârșit în perioadele unei proze lucide și suple!

De pe podul ce vibra încă trecu iarăși pe uscat. În clipa aceea i se păru că simte în aer un fior de răceală și uitându-se în lături, spre apă, văzu o pală de vânt în zbor întunecând și încrețind brusc revărsarea mareei. O ușoară zvâcnire în inimă, o ușoară pulsație în gâtlee îi spuseră o dată mai mult cât se temea carnea lui de mirosul acela infrauman al mării; totuși nu o luă peste dune, spre stânga, ci o ținu drept înainte, de-a lungul crestei de stânci ce-și îndrepta colții spre gura râului.

Un soare învăluit lumina slab pânza de apă care primea în sânul mării râul. Departe, de-a lungul cursului leneșului Liffey, catarge zvelte tărcau cerul și, mai departe încă, urzeala tulbure a orașului zăcea prosternată în pâclă. Asemenea unei scene dintr-un nelămurit goblen fastuos, vechi ca și oboseala omului, imaginea celei de-a șaptea cetăți a creștinătății îi mizea prin văzduhul fără de timp, nici mai veche, nici mai ostenită, nici mai puțin răbdător supusă decât în zilele celor dintâi parlamente scandinave. Cu inima strânsă, înălță ochii către norii ce pluteau agale, roz-aurii și răsfrânți în valurile mării. Călătoreau prin deșerturile cerului, oaste de nomazi în mers, călătoreau sus deasupra Irlandei, spre apus. Europa, de unde veniseră, se așteana acolo, dincolo de Marea Irlandei, Europa cu limbi ciudate, brăzdată de văi, încinsă cu păduri, semănată cu citadele, Europa neamurilor cu fortărețe și conducători. Auzea înlăuntrul său o nelămurită muzică, de amintiri parcă și de nume; era aproape conștient de ele, dar nici pentru o clipă nu le putea prinde; apoi muzica păru a se îndepărta, a se îndepărta, a se îndepărta, și din fiecă dâră de muzică nebuloasă îndepărtându-se, mereu se desprindea o lung trăgănată notă de chemare, străpungând ca o stea penumbra tăcerii. Iarăși! Iarăși! Iarăși! Un

glas de dincolo de lume îl chema.

— Alo, Stephanos!

— Uite, vine marele Dedalus!

— Au-u!... Ascultă, astâmpără-te, Dwyer, n-auzi, c-acu-ți dau una peste fleanca de nu te vezi... Auu!

— Așa, Towser! La apă cu el!

— Hai și tu, mă Dedalus!

— *Bous Stephanoumenos! Bous Stephaneforos!*⁴¹

— La apă cu el! Hai, acu', dă-l la fund!

— Ajutor! Ajutor!... Auu!

Le recunosc vorbirea mai înainte de a le distinge fețele. Simpla vedere a acestui vâlmășag de nuditate udă îi strecura în oase un fior de frig. Trupurile lor, albe ca niște cadavre sau scăldate de o palidă lumină aurie sau tăbăcite de soare, licăreau de umezeala mării. Piatra de pe care plonjau, cumpănită pe temeliile ei masive și clătinându-se sub săriturile lor, și pietrele grosolan cioplite ale digului înclinat pe care se cățarau în hârjoana lor de mânji licăreau cu un lustru umed și rece. Prosoapele cu care-și biciuiau trupurile erau grele de apa rece a mării; iar părul încâlcit muat de apa sărată și rece.

Se opri luându-le în seamă chemarea și ținu piept tachinărilor cu vorbe binevoitoare. Cât de lipsiți de individualitate păreau: Shuley fără gulerul lui larg deschis, cu nasturii descheiați, Ennis fără cureaua lui roșie, cu cataramă în chip de șarpe și Connolly lipsit de vesta lui de Norfolk, cu buzunare fără capace. Era o suferință să-i privești, o suferință ascuțită să vezi semnele adolescenței care făceau respingătoare jalnica lor nuditate. Poate că de spaima secretă din sufletele lor fugeau căutând adăpost într-o tovărășie numeroasă și în zarvă. El, însă, deoparte și în tăcere, își aminti propria lui spaimă în fața tainei trupului său.

— Stephanos Dedalos! *Bous Stephanoumenos! Bous Stephaneforos!*

Tachinările lor nu erau noi pentru el, și de data asta îi măguleau superioritatea blând orgolioasă. Ca niciodată până acum, ciudatul lui nume îi părea o profeție. Atât de fără de timp îi părea aerul cenușiu și cald, atât de fluidă și impersonală atmosfera din propriul lui suflet, încât toate secolele se contopiseră pentru el într-unui singur. Adineauri, se ivise fantoma străvechiului regat danez de sub straiul orașului învăluit în pâclă. Acum, la numele meșterului mitic, i se păru că aude zgomotul unor nelămurite valuri și că vede o formă înaripată zburând pe deasupra valurilor și înălțându-se încet în văzduh⁴². Ce însemna asta? Era oare o ciudată ilustrație introducând o pagină din vreo carte medievală de profeții și simboluri, un om în chip de șoim zburând spre soare pe deasupra mării, o prevestire a scopului pentru slujirea căruia se născuse el și pe care-l

⁴¹Încoronat sau purtător de coroană (gr.) cuvint bazat pe înțelesul grecescului *stephanos*, și aluzie la Sf. Ștefan, primul martir al creștinătății

⁴²Aluzie, ca și motto-ul de pe frontispiciul cărții, Dedal — conform mitologiei grecești, arhitect și constructor labirintului din Creta, în care a fost închis Minotaurul. Din ordinul regelui Minos, Dedal fu închis în labirint, dar scăpă de acolo făcându-și aripi din pene și ceară, împreună cu fiul său. Acesta din urmă, apropiindu-se în zbor prea mult de soare, se prăbuși, topindu-i-se aripile.

urmărise prin cețurile copilăriei și adolescenței, un simbol al artistului făurind din nou în atelierul său, din trândava materie pământească, o ființă nouă planând în înălțime, impalpabilă, nepieritoare?

Inima îi tremura; respirația i se iuți și o suflare sălbatică trecu peste mădularele sale, de parcă ar fi plutit spre soare. Inima îi tremura într-un extaz de teamă și sufletul lui se afla în zbor. Sufletul lui plutea într-un aer de dincolo de lume și trupul, pe care și-l cunoștea, era purificat dintr-o suflare și eliberat de incertitudine și devenit strălucitor și unul cu substanța spiritului. Un extaz al zborului îi aprindea strălucire în ochi și-i iuțea răsuflarea, și vibrânde și iuți și strălucitoare îi erau mădularele bătute de vânt.

— Unu! Doi!... Atenție!
— Au-u, la naiba, mă-nec!
— Unu! Doi! Trei! și fă-i vânt!
— Altu' la rând! Altu' la rând!
— Unu!...
— Stephaneforos!

Îi frigea gâtul de dorul de-a striga tare, strigătul șoimului sau vulturului plutind în înălțimi, de-a vesti vânturilor printr-un strigăt pătrunzător eliberarea sa. Era strigătul vieții către sufletul lui, nu glasul searbăd și brutal al lumii îndatoririlor și deznădejdii, nu glasul inuman care-l chemase către searbădă slujire a altarului. O clipă de zbor vijelios îl eliberase și strigătul de triumf pe care buzele lui îl stăvileau îi spărgea creierii.

— Stephaneforos!

Ce mai erau acum decât lițolii lepădate de trupul mort: teama în care umblase zi și noapte, incertitudinea ce-l încercuise, rușinea ce-l înjosise pe dinăuntru și pe dinafară — lițolii, pânze mortuare. Da! Da! Da! Are să creeze mândru, din libertatea și puterea sufletului său, asemenea marelui meșter al cărui nume îl purta, ceva viu, nou, planând în înălțime și frumos, impalpabil, nepieritor.

Se ridică agitat de pe stânca pe care șezuse; nu mai putea înăbuși flacăra din sângele lui. Își simțea obrazul arzând și gâtul zvâcnind de cântecul ce se adunase în el. Era un dor de ducă în picioarele lui, care tânjeau să pornească spre hotarele pământului. Înainte! Înainte! părea să strige inima lui. Înserarea se va lăsa tot mai adânc asupra mării, noaptea va cuprinde câmpiile, zorile vor scânteia în fața drumețului și-i vor arăta câmpuri și dealuri și fețe neobișnuite. Unde oare?

Privi către nord înspre Howth. Marea coborâse mai jos de șirul algelor pe partea cu apa mică a digului și refluxul descreștea cu repeziciune de-a lungul țărmului. O fâșie lungă și ovală de nisip se așternea caldă și uscată printre văiurile. Ici și colo insulițe calde de nisip licăreau pe deasupra apei scăzute, iar în jurul fâșiei celei lungi și în micile șuvoaie ale plajii siluete în culori luminoase străbăteau cu picioarele apa sau se cufundau în ea.

În câteva minute fu desculț, cu ciorapii împăturiți în buzunare și cu pantofii de pânză legănându-i-se pe umăr de șireturile înnodate, apoi culese din epavele de printre stânci un băț ascuțit, mâncat de sare, și coborî printre pietroaie povârnișul digului. Pe țărm mai curgea un râșor lung și pe când îl străbătea încet, cu piciorul, se minuna de neconținută plutire a algelor. Verzi ca smaraldul, negre și ruginii, de un verde-cenușiu, se mișcau pe sub cursul apei legănându-se și încolăcindu-se. Apa râului

era întunecată de neconținută lor plutire și oglindea norii plutind în înalt. Norii pluteau în tăcere deasupra-i și-n tăcere pluteau dedesubtu-i buruienile mării, și aerul cald cenușiu era calm și o viață nouă îi cânta în vine.

Unde era acum vârsta lui de copilăndru? Unde era sufletul care se dăduse înapoi dinaintea destinului său, pentru a tot medita sumbru și singur asupra rușinii rănilor sale și, în lăcașu-i de turpitudine și subterfugiu, a se împodobi falnic cu palide lințolii și cununi ce se ofileau la atingere? Sau unde era el?

Era singur. Era uitat de toți, fericit și aproape de inima vijelioasă a lumii. Era singur, și tânăr, și hotărât, și cu inima vijelioasă, singur în mijlocul unui deșert de aer liber și ape sărate, și printre roadele mării de scoici și bălării, și-n lumina cenușie, învăluită, a soarelui, printre vesel și luminos îmbrăcate făpturi de copii și de fete, și glasuri copilărești și feciorelnice în aer.

Avea în față-i o fată, ce sta în mijlocul șuvoiului singură, nemișcată, privind departe, spre mare. Ca o făptură atinsă de-o vrajă ce-ar fi făcut-o să semene cu o stranie și frumoasă pasăre de mare. Picioarele ei lungi, goale și zvelte, erau fragile ca ale unui cocor și curate, în afară de locul unde dâra de smarald a unei alge trăsesese un semn pe carnea ei. Coapsele, mai pline și de nuanța dulce a ivoriului, erau dezvelite aproape până la șold, unde franjurile albe ale chiloților aminteau un penaj de fulgi moi și albi. Poalele fustelor de albastru ardezie, sumese îndrăzneț în jurul taliei, îi alcătuiau la spate o coadă învoaltă de hulub. Sânul era ca al unei păsări, catifelat și gingaș, gingaș și catifelat ca gușa unui hulub cu penaj întunecat. Dar părul lung, bălai, era al unei copile; și tot al unei copile, atins de miracolul frumuseții pieritoare a oamenilor, îi era chipul.

Sta singură, nemișcată, privind departe, spre mare; și când îi simți prezența și adorația din ochi, ochii ei se îndreptară spre ai lui, răbdându-le liniștit privirea, fără sfială și fără provocare. Lung, îndelung, îi răbdă privirea, apoi își întoarse calmă ochii dintr-ai lui și-i îndreptă către șuvoi, tulburând ușurel apa cu piciorul, de colo-colo, în susur ușor. Unda în mișcare domoală prinse să susure tainic, rupând pentru prima oară tăcerea, în șopot domol și tainic, domol ca sunetul clopoțelilor somnului; de colo-colo, în susur ușor, foșneau văturelele; și pe fața ei pâlpâia o ușoară umbră de jar.

— Doamne! strigă sufletul lui Stephen într-o izbucnire de bucurie profană.

Se desprinsese brusc și porni de-a curmezișul țărmlui. Îi ardeau obrajii, îi dogorea tot trupul; îi tremurau măduarele. Înainte și tot înainte, înainte și tot înainte mergea cu pași mari, departe peste nisipuri, avântându-și către mare cântecul pătimăș, chiuind să întâmpine solia de viață ce strigase spre dânsul. Imaginea ei îi trecuse în suflet pe veci — și nici un cuvânt nu rupsese tăcerea sfântă a extazului său. Ochii ei chemaseră și sufletul lui se avântase către chemare. Să trăiești, să greșești, să cazi, să izbândești, să crezi iar viață din viață! Un înger sălbatic îi apăruse, îngerul tinereții și frumuseții muritoare, sol din bogatele incinte ale vieții, furtunos să-i deschidă într-o clipă de extaz porți către toate căile de-a greși și-a se înălța, înainte și tot înainte, înainte și tot înainte!

Se opri brusc și-și ascultă inima, în tăcere. Cât de departe mersese?

Ce oră era?

Nu se afla nici o făptură omenească în apropierea lui și aerul nu aducea până la el nici un zgomot. Dar marea se pregătea să se reverse din nou și se lăsa asfințitul.

Se întoarse către uscat și alergă spre țărm și suind în fugă povârnișul plăjii, fără să-i pese de pietricelele tăioase, dădu de un cotlon nisipos, încins cu dâmburi de nisip înțesate cu bălării, și se trânti acolo, ca pacea și liniștea serii să-i potolească iureșul sângelui.

Simțea deasupra-i bolta cea vastă și nepăsătoare și mișcarea calmă a corpurilor cerești; și țărâna, țărâna ce-l zămislise, îl luase la sânul ei.

Închise ochii cotropit de sfârșeala somnului. Pleoapele îi tremurau de parcă ar fi simțit vasta mișcare ciclică a pământului și a străjilor lui stelare, tremurau de parcă ar fi simțit strania lumină a vreunei lumi noi. Suflul i se topea în vreo lume nouă, fantastică, tulbure, nelămurită, ca sub apele mării, străbătută de forme și ființe nouroase. O lume, o licărire, sau o floare? Licărind și tremurând, tremurând și desfăcându-se, o lumină răsărind, o floare deschizându-se, se desfășura în neconținută succesiune, irupând în purpură aprinsă și desfăcându-se și pălind până la cea mai stinsă nuanță roză, petală cu petală și undă de lumină cu undă de lumină, inundând toate cerurile cu îmbujorările ei dulci, una mai profundă ca alta.

Când se trezi, se lăsase seara și nisipul și ierburile aride ale culcușului său nu mai dogoreau. Se ridică domol și, amintindu-și vraja visului său, suspină după acea bucurie.

Se cățăra pe creasta dâmbului de nisip și privi în juru-i. Se lăsase seara. Conturul lunii noi despica pustiul palid al zării, contur al unui cerc de argint incrustat în nisip cenușiu; iar marea se revărsa cu iuțeală spre țărm cu un susur lin al valurilor ei, izolând cele din urmă câteva siluete în lăculețe îndepărtate.

GOLI PÂNĂ LA FUND a treia ceașcă de ceai apos și începu să ronțăie cojile de pâine prăjită risipite în preajmă-i, cu privirea ațintită la lăculețul mohorât din castronaș. Infuzia galbenă fusese sorbită lăsând în urmă-i o albie de mlaștină și lăculețul rămas dedesubt îi aduse în amintire apa mohorâtă, de culoarea turbei, a băii de la Clongowes. Lângă cotul lui stătea cutia cu adeverințe de la casa de împrumut pe amanet, prin care scotociseră adineauri; luă agale, unul câte unul, între degetele-i unsuroase, formularele albastre și albe, mângălite cu cerneală, mânjite cu nisip și mototolite, în care drept nume al împrumutătorului Daly sau MacEvoy, de pildă, ere trecut:

¹ *Pereche cizme.*

1 Pardesiu de culoare închisă.

3 Diverse în învelitoare albă.

1 Pantalon bărbătești.

Le puse la loc și privi gânditor capacul cutiei, pătat cu urme de ploșnițe, apoi întrebă într-o doară:

— Cu cât o mai ia înainte ceasul?

Maică-sa îndreptă ceasul deșteptător stricat, care sta pe o rână în mijlocul etajerei șemineului, până ce cadranul arătă douăsprezece fără un

sfert, apoi îl puse la loc.

— Cu o oră și douăzeci și cinci de minute, spuse. Înseamnă că e ora zece și douăzeci acum. Zău c-ai putea să-ncerci să ajungi la timp la cursuri.

— Pregătește-mi să mă spăl, spuse Stephen.

— Katey, pregătește-i lui Stephen să se spele.

— Boody, pregătește-i lui Stephen să se spele.

— Eu nu pot, mă duc după albastru de rufe. Pregătește-i tu, Maggy.

După ce ligheanul smălțuit fu așezat în scobitura lavoarului și vechea mânășă de baie zvârlită pe marginea ligheanului, Stephen îi îngădui măică-sii să-l frece pe gât și să-i scormonească prin cutele urechilor și prin adâncurile de lângă nări.

— Mai mare rușinea, zău așa, spuse ea, un student la universitate să fie atât de murdar încât să trebuiască să-l spele maică-sa.

— Doar îți face plăcere, făcu Stephen calm.

Un șuierat strident se auzi din susul scării și mama îi îndesă în mâini un prosop jilav, zicând:

— Șterge-te și grăbește-te să pleci, pentru numele lui Dumnezeu!

Un al doilea șuierat strident, prelungit și mânios, o făcu pe una dintre fete să alerge la piciorul scării.

— Da, tată?

— Putoarea de frate-tu' tot n-a plecat încă?

— Ba da, tată.

— Ești sigură?

— Da, tată.

— Hm!

Fata veni înapoi, făcându-i semne să dea zor și să iasă fără zgomot pe ușa din spate. Stephen spuse râzând:

— Curioasă idee are despre genuri dacă crede că putoare e masculin.

— O! să-ți fie rușine, Stephen, ești revoltător, spuse mama; ai s-apuci ziua când te vei căi c-ai pus piciorul acolo. Eu văd de pe-acuma cât te-ai schimbat.

— Bună ziua la toți, făcu Stephen, zâmbind și trimițându-le din vârful degetelor un sărut de adio.

În spatele terenului înălțat pe care stăteau casele, ulicioara era desfundată. Pe când o cobora agale, alegând locurile pe unde să calce printre grămezile de gunoaie ude, auzi o călugăriță smintită țipând în azilul pentru călugărițe nebune de dincolo de zid.

— Isuse! O, Isuse! Isuse!

Își goni din urechi țipetele, zvârlind supărat din cap, și zori înainte, împiedicându-se de gunoaiele în putrefacție. I se și strecurase în inimă mușcătura dezgustului și amărăciunii. Șuieratul lui taică-său, bodogănelile măică-sii, țipătul celei smintite nevăzute erau acum pentru el tot atâtea glasuri care îi jigneau mândria tinereții și amenințau să i-o umilească. Scoțând un blestem își alungă din inimă până și ecourile lor, iar pe când cobora aleea și simțea lumina cenușie a dimineții lăsându-se împrejurii, strecurată printre copacii care picurau de umezeală, și pe când aspira ciudatul miros sălbatic de frunze ude și de scoarță de copac udă, sufletul lui își lepădă povara de necazuri.

Copacii încărcăți de ploaie ai aleii îi evocau, ca totdeauna, amintiri

despre fetele și femeile din piesele lui Gerhart Hauptmann⁴³ și amintirea palidelor lor mâhniri și miresma ce se lăsa din crengile umede se contopeau într-o atmosferă de calmă bucurie. Își începuse plimbarea matinală prin oraș; știa dinainte că atunci când va trece prin noroaiele din Fairview se va gândi la proza de inspirație monahală, străbătută de vine argintii, a lui Newman; că atunci când va umbla de-a lungul lui North Strard Road, privind alene în vitrinele băcăniilor, își va aminti de melancolia lui Guido Cavalcanti⁴⁴ și va zâmbi; că atunci când va trece pe lângă cioplitoria de piatră Baird din Talbot's Place, va sufla printr-însul spiritul lui Ibsen ca un vânt aprig, un spirit de o rebelă frumusețe tine-rească; și că în dreptul unei dughene murdare cu articole pentru marinari, dincolo de Liffcy, își va repeta cântecul lui Ben Jonson⁴⁵, care începe așa:

Mai ostenit n-am fost zăcând.

Gândul său, când era obosit de cercetarea esenței frumosului printre cuvintele spectrale ale lui Aristotel sau d'Aquino, se îndrepta adesea cu plăcere către gingașele cântece ale poezilor elizabetani. Gândul său, în strai de călugăr cuprins de îndoieli, sta adesea în umbră sub ferestrele acelei epoci, ca să asculte muzica gravă și șagalnică a cântăreților din lăută sau râsul fățiș al târfeloi, până când un râs prea vulgar, o expresie întinată de vreme, evocând dezmaț sau fanfaronadă, îi jigneau orgoliul monahal și-l alungau de la locu-i de pândă.

Comoara de știință despre care se presupunea că-l absoarbe într-atât încât îl smulsese camaraderiei cu tineretul nu era decât o rezervă de vreo câteva maxime din poetica și psihologia lui Aristotel și o *Synopsis Philosophiae Scholasticae ad meniem divi Thomae*⁴⁶. Gândirea lui era o penumbră de îndoială și neîncredere în sine, luminată ici și colo, pentru câteva clipe, de fulgerele intuiției, dar fulgere de o splendoare atât de copleșitoare încât în acele clipe lumea pierdea sub picioarele sale de parcă ar fi fost înghițită de flăcări; iar după aceea limba i se îngreuna și ochii lui întâlneau privirile celorlalți fără a le răspunde; simțea că duhul frumuseții îl învăluise ca o hlamidă și că în visare, cel puțin, cunoscuse măreția. Dar când nu-l mai susținea acest scurt orgoliu al tăcerii, era bucuros de a se mai găsi tot printre vieți obișnuite, străbătând, fără teamă și cu inima ușoară, mizeria și zgomotul și murdăria orașului.

Aproape de bariera de scânduri de pe canal îl întâlnește pe ofticosul cu fața de păpușă și cu pălăria fără boruri, coborând spre el panta podului, cu pași mărunți, strâns încheiat la pardesiul lui de culoarea ciocolatei și ținându-și umbrela strânsă sul, la oarecare distanță de corp, ca pe-o baghetă de magician. Trebuie să fie unsprezece, își spuse, și aruncă o privire prin ușa unei lăptării să vadă cât era ceasul. Orologiul lăptăriei îi

⁴³ Gerhart Hauptmann (1862—1946), cunoscut dramaturg german.

⁴⁴ Guido Cavalcanti (1259—1300), poet italian, reprezentant al curentului *Dulcele stil nou*; a scris sonete, balade, care au rupt cu influența bisericii catolice distingându-se prin caracterul lor umanist.

⁴⁵ Ben Jonson (1372—1637), dramaturg englez, reprezentant de seamă al dramei umaniste.

⁴⁶ Rezumat al Filosofiei Scolastice după concepția divinului Toma

arăta ora cinci fără cinci minute, dar, pe când se îndepărta, auzi un orologiu nevăzut, undeva prin apropiere, care bătu de unsprezece ori la rând cu precizie rapidă. Râse auzindu-l, căci îl făcu să se gândească la McCann, și parcă-i vedea făptura îndesată îmbrăcată cu o vestă de vânatoare și pantaloni bufanți, cu bărbuța-i bălaie, de țap, stând în colț la Hopkins, bătut de vânt, și parcă-l auzea spunându-i:

— Dedalus, ești o ființă antisocială, preocupat numai de tine însuși. Eu nu-s așa. Eu sunt democrat și voi lucra și acționa pentru libertatea și egalitatea socială a tuturor claselor și sexelor din Statele Unite ale Europei viitorului.

Unsprezece! Înseamnă că întârziase și la cursul ăsta. Ce zi din săptămână era? Se opri în fața unei agenții de publicitate ca să citească primul rând al unui anunț. Joi. De la zece la unsprezece, engleza; de la unsprezece la douăsprezece, franceza; douăsprezece la unu, fizică. Își închipui cursul de engleză și simți, chiar de la această distanță, neastâmpăr și neputință. Vedea capetele colegilor săi de clasă supus aplecate, pe când își notau în caiete punctele ce li se spunea să le noteze, definiții nominale, definiții esențiale și exemple sau date de naștere ori de deces, operele principale, o judecată critică favorabilă și una nefavorabilă figurând alături. Capul său nu era plecat, căci gândurile îi pribegeau departe și, fie că îmbrățișa cu privirea mica casă de studenți, fie că privea afară pe fereastră la peluzele pustii ale parcului, îl copleșea un miros mohorât de igrasie subterană și de mucegai. Un alt cap, în afară de-al lui, chiar în fața sa, în primele bănci, se înălța drept și semeț deasupra tovarășilor săi aplecați, asemenea capului unui preot care s-ar fi rugat fără umilință tabernaculului pentru umilii credincioși din preajmă-i. De ce oare când se gândea la Cranly nu-și putea niciodată evoca imaginea întreagă a trupului său, ci doar imaginea capului și a feței? Chiar și acum, pe fundalul draperiei cenușii a dimineții, o vedea ca pe-o fantomă dintr-un vis, față a unui cap despărțit de trup sau a unei măști mortuare, cu fruntea încununată, ca de-o coroană de fier, de părul negru, stând țeapăn în sus. Era ca de preot fața aceasta, ca de preot în paloarea ei, cu nasul cu aripi largi, cu umbra desubtul ochilor și de-a lungul fălcilor, cu buzele lungi și anemice, surâzând ușor; și Stephen, amintindu-și o clipă cum îi povestise lui Cranly zi de zi și seară de seară tot tumultul și neastâmpărul și toate dorurile sufletului său, fără vreun alt răspuns decât tăcerea ascultătoare a prietenului, și-ar fi spus că era fața unui preot vinovat ascultând confesiunile unora pe care n-avea puterea să-i absolve de păcat, de n-ar fi simțit din nou în amintire privirea ochilor lui întunecoși, feminini.

Prin mijlocirea acestei imagini avu o clipă viziunea unei ciudate peșteri întunecoase de speculație, dar își întoarse îndată gândul dintr-acolo simțind că nu sosise încă timpul de a o cerceta. Dar mătrăguna indolenței prietenului său parcă răspândea în aerul din preajmă-i o subtilă exalație distrugătoare; se văzu privind, unul după altul, câte un cuvânt, la întâmplare, în dreapta sau în stânga lui, cu o calmă uimire că în chip atât de tăcut se goliseră de orice înțeles momentan, până când orice text banal de firmă îi încătușa gândirea asemenea unei formule magice și-și simți sufletul uscându-se și suspinând de bătrânețe pe când urmărea un drum printre mormane de cuvinte moarte. Propria-i conștiință a limbii se retrăgea din creierul său ca un reflux de maree și se strecura în cuvintele

înseși, care începură a se lega și a se dezlega în ritmuri capricioase:

*Iederă-n vaier pe zid înalt,
Vaier și caier pe zid înalt,
Iederă aurie pe zid înalt,
Iederă, iederă suie-n înalt.*

Cine-a mai auzit asemenea bâlbâială? Cine-a mai auzit de o iederă-n vaier pe un zid? Iederă aurie; asta merge. Și ivoriu auriu. Dar iederă ivoirie cum ar fi? Cuvântul îi lucea acum în creier, mai limpede și luminos ea orice ivoriu tăiat din colți pătați de elefant. *Ivoriu, ivoire, avorio, ebur*⁴⁷. Unul dintre primele exemple ce le învățase la limba latină era: *India mittit ebur*⁴⁸; și-și aminti fața isteasă, de nordic, a rectorului, eare-l învățase să transpună *Metamorfozele* lui Ovidiu într-o engleză de curte, în care sunau bizar cuvinte precum: porcari, cioburi de ulcele și hălci de slănină. Puținul ce-l știa despre legile limbii latine îl învățase dintr-o carte zdrențuită scrisă de un preot portughez.

*Contrahit orator, variant in carmine vates*⁴⁹.

Crizele și victoriile și luptele intestinale din istoria Romei îi fuseseră transmise în cuvintele tocite *in tanlo discrimine*⁵⁰ și încercase să întrevadă viața socială a cetății prin cuvintele *implere ollam denarium*⁵¹, pe care rectorul le rostise sonor, de parcă ar fi umplut un vas cu dinari. Paginile ediției sale din Horațiu, îngălbenite de vreme, niciodată nu-i păreau reci la atingere, chiar când își simțea degetele înghețate; erau pagini omenești și fuseseră răsfoite cu cincizeci de ani în urmă de către degetele omenești ale lui John Duncan Inverarity și de ale fratelui aceluia, William Malcolm Inverarity. Da, erau nume nobile cele înscrise pe prima pagină pălită de timp a copertii interioare și, chiar pentru un latinist atât de mediocru ca el, versurile pălite de timp erau atât de înmiresmate de parcă ar fi dormit toți acești ani în mirt și levănțică și floare de lămâiță; totuși îl rănea gândul că el n-avea să fie niciodată mai mult decât un oaspe timid la ospățul culturii universale și că erudiția monahală, în termenii căreia se străduia să-și făurească o filozofie estetică, nu se bucura în epoca în care trăia el de-o mai înaltă prețuire decât subtilele și ciudatele jargoane ale heraldicii sau ale vânătorii cu șoimi.

Blocul cenușiu al colegiului Trinity în stânga lui, înfipt masiv în ignoranța orașului ca o piatră mohorâtă într-un inel greoi, îi atrase gândul spre pământ și, pe când încerca într-un chip sau altul să-și elibereze picioarele din cătușele conștiinței reformate, ajunse la statuia grotescă a poetului național al Irlandei.

O privi fără mânie; căci, deși moliciunea trupului, cât și a sufletului, se târa deasupra-i ca o vermină nevăzută, peste picioarele ce păreau să pășească târâș și în susul cutelor mantiei și în jurul capului servil, figura

⁴⁷ *Ivoriu* sau *fildeș*, în limbile franceză, italiană, latină

⁴⁸ India dă ivoriu (lat.)

⁴⁹ Oratorul se exprimă concis, iar poezii bogat

⁵⁰ De atâta despicare (lat.)

⁵¹ A umple oalele cu dinari (lat.)

părea umil conștientă de propria-i nevrednicie. Era un firbolg⁵² care împrumutase mantia unui milesian⁵³; și se gândi la prietenul său Davin, studentul țăran. Era porecla glumeață ce i-o dăduse el; dar tânărul țăran o purta fără supărare.

— Bine, Stevie, tot spui tu că-s tare de cap. Zi-mi cum vrei.

Versiunea familiară a numelui său de botez pe buzele acestui prieten îi plăcuse lui Stephen de cum o auzise întâia oară, căci el era în vorbire tot atât de ceremonios cu alții pe cât erau ei cu dânsul. Adesea, când ședea în odaia lui Davin din Grantham Street, minunându-se de ghetele bine lustruite ale prietenului său, înșirate perechi pe lângă perete, și recitind pentru urechea simplă a prietenului versurile și cadențele altora, văluri ale propriilor sale doruri și deznădejdi, mintea elementară de firbolg a ascultătorului său îl atrăgea și iarăși îl respingea. Davin îl atrăgea printr-o înnăscută și calmă politețe a atenției, sau printr-o întorsătură nostimă de vorbire veche englezească, sau prin intensitatea plăcerii cu care practica viguroase exerciții fizice — căci el șezuse la picioarele lui Michael Cusack, Galul⁵⁴ — și îl respingea repede și brusc prin câte o neagerime a inteligenței sau câte o lipsă de finețe a simțirii sau câte o stupidă expresie de teroare în ochi, teroarea sufletului unui sat irlandez muritor de foame, în care stingerea focurilor încă mai era o spaimă de fiecă seară.

Alături de amintirea performanțelor unchiului său, atletul Mat Davin, tânărul țăran cultiva cu adorație amintirea trecutului dureros al Irlandei. Colegilor săi studenți, care încercau să dea cu orice preț importanță vieții banale a colegiului, le plăcea în comentariile lor să-l considere drept un tânăr fenian. Dacăda lui îl învățase irlandeza și-i formase imaginația crudă la luminile răzlete ale miturilor irlandeze. Față de mitul căruia nici o gândire individuală nu-i adăugase vreodată un fir de frumusețe și față de poveștile-i necioplite care s-au divizat împotriva lor înșile, pe măsura coborârilor de-a lungul ciclurilor, Davin avea aceeași atitudine ca și față de religia romano-catolică, aceea a unui rob docil și trândav la minte. Din supunere față de o lozincă, orice gând sau orice sentiment care i-ar fi venit din Anglia sau pe calea culturii engleze întâmpina în cugetul lui împotrivire; iar din lumea de dincolo de Anglia nu știa decât de Legiunea străină a Franței în care spunea că are să se înroleze.

Împerechind această ambiție cu temperamentul tânărului, Stephen îl numise adesea „una din găștele domestice” și acest epitet conținea de fapt un dram de iritație tocmai împotriva acelei sile de-a vorbi și a acționa a prietenului său, care atât de adesea părea a se interpune între mintea lui Stephen însetată de speculație și căile ascunse ale vieții irlandeze.

Într-o seară, tânărul țăran, cu spiritul ațâțat de limbajul vehement sau extravagant în care evada Stephen din tăcerea rece a revoltei intelectuale, evocase în mintea lui Stephen o viziune stranie. Cei doi se îndreptau agale către locuința lui Davin prin ulicioarele întunecoase ale evreilor săraci.

— Mi s-a întâmpiat și mie o poveste, Stevie, în toamna trecută, către iarnă, și n-am spus niciodată o vorbulilă nimănui pe lume — tu ești întâiul

⁵²Membru al unui trib pre-celtic stabilit în Irlanda

⁵³de la *Milesius*, rege mitic, despre care se presupune a fi cucerit Irlanda în anul 100 î.e.n.

⁵⁴E vorba aci de rasa *celtă* a scoțienilor și irlandezilor

om căruia îi vorbesc despre asta. Nu mai țin minte de era-n octombrie ori în noiembrie... octombrie era, fiindcă a fost mai 'nainte de-a veni eu încoace să mă înscriu la universitate.

Stephen își întoarse ochii zâmbitori către fața prietenului său, măgulit de confidența lui și cucerit de accentul simplu al povestitorului.

— Lipsisem toată ziua de-acasă de la noi și fusesem dus dincolo la Buttevant — nu știu dacă tu știi unde e — la un meci de *hurley*⁵⁵ între flăcăii din Croke și neînfricații din Thurles. Zău așa, Stevie, a fost o luptă aprigă! văru-meu primar, Fonsy Davin, a ieșit de-acolo cu cămașa zdreanță — în ziua aceea el avea de păzit poarta pentru cei din Limerick, dar jumătate din timp era cu înaintașii și zbiera ca turbat. N-o să uit niciodată ziua ceea. Într-un rând, un flăcău din Crokes i-a pocnit una grozavă cu crosa și, zău, dacă nu era cât p-aci să-l lovească în tâmplă. Da' zău, să-l fi atins atunci cu latul crosei, s-ar fi zis cu el.

— Îmi pare bine c-a scăpat, spuse Stephen râzând, dar desigur că nu asta a fost povestea deosebită care ți s-a întâmplat?

— Da — probabil că pe tine asta nu prea te interesează — vorba e că pân' la urmă a fost atâta zarvă după meci c-am pierdut trenul când să mă-ntorc acasă și nici n-am putut găsi vreun car cu boi să mă ia, fiindcă din întâmplare se ținea în aceeași zi o mare adunare dincolo de Castletownrocke și toate carele din ținut erau acolo. Așa că n-aveam încotro, trebuia ori să rămâi peste noapte, ori s-o iau la picior. Ei, am pornit-o pe jos și-am tot mers așa 'nainte pân' ce s-a 'nnoptat cam când s-ajung în dreptul dealurilor de la Ballyhoura care-s la mai bine de zece mile de Kilmalloeh, și-apoi vine un drum lung și pustiu. Nici urmă de vreo casă de creștin tot drumu' și nici pic de zgomot. Era un întuneric — aproape beznă. De vreo două ori m-am mai oprit în drum sub câte un tufiș să-mi aprind pipa — să nu fi fost brumă pe jos m-aș fi tolănit să dorm în câmp. Într-un târziu, tupilată după un cot al drumului am iscodit o căscioară cu o lumină în fereastră. M-am apropiat și-am bătut în ușă. Un glas a-ntrebat cine e și-am răspuns că veneam de la meciul din Buttevant și că mă-ntorceam spre casă pe jos și c-aș mulțumi frumos pentru un pahar cu apă. Mai trecu olecuță și se deschise ușa și-n prag se ivi o femeie tânără care-mi întinse o ulcea mare cu lapte. Era pe jumătate dezbrăcată de parc-ar fi fost gata să se culce când bătusem eu și cu părul despletit atârându-i pe umeri — iar după trup și după nu știu ce în privirea ei, mi-am zis că trebuie să fie însărcinată. Mă ținui mult de vorbă la ușă — și mie asta mi se păru ciudat, fiindcă sta cu pieptul și cu umerii goi. Mă întrebă de eram obosit și de nu mi-ar plăcea să măi noaptea acolo. Zise că era numai dânsa singurică acasă și că bărbatu-său era dus de cu dimineață la Queenstonn ca s-o conducă pe soră-sa care plecase. Și cât vorbea, Stevie, tot își ținea ochii ațintiți asupra-mi și așa de aproape ce sta că-i auzeam răsuflarea. Când i-am dat înapoi ulceaua, pân' la urmă m-a apucat de mână ca să mă tragă peste prag. „*Hai 'năuntru* — zice — *și măi aci peste noapte. N-ai de ce te teme. N-ar' să fie nimenea în casă decât numai noi doi...*” N-am intrat. Stevie. I-am mulțumit și-am pornit-o 'nainte, cuprins de friguri. La 'ntâia cotitură m-am uitat 'napoi și ea tot mai sta-n prag.

⁵⁵Varietate de hochei practicat în Irlanda

Ultimele cuvinte ale poveștii lui Davin îi cântau în amintire și figura din poveste se desprindea limpede oglindită în alte figuri de țărânci pe care le văzuse stând în praguri la Clane când treceau trăsurile școlii. Era imagini tipică a rasei ei și a propriei lui rase, cu sunet de liliac orb trezindu-se la conștiința de sine în întuneric și taină și singurătate și, cu ochii și glasul și gestul unei femei neștiutoare e vicleșuguri, chemând pe străin în culcușul ei.

O mână străină i se așează pe braț și un glas tânăr strigă:

— Cuconașule, ia te uită ici — pentru fata matale!! Al dintâi buchețel care-l vânz, cuconașule. Uite ce mai buchet frumos! Îl iei?

Florile albastre ce le înălța spre el fata și ochii ei tineri, albaștri îi părură în acea clipă întruchipări ale nevinovăției și se opri locului până ce imaginea dintâi pieri și nu mai văzu decât rochia zdrențăroasă și părul jilav, răvășit și fața de mahalagioaică.

— Hai, cuconașule! Ia-le! N-o uita pe drăguța matale!

— N-am bani, făcu Stephen.

— Cumpără-le, conașule, uite ce frumoase-s! numa' un penny!

— N-ai auzit ce ți-am spus? o întrebă Stephen, aplecându-se spre ea. Ți-am spus că n-am bani. Îți mai spun o dată.

— De, las' c-o să ai și matale cândva, cuconașule, cu ajutorul lui Dumnezeu, răspunse fata după o clipă.

— Poate, făcu Stephen, dar nu prea cred.

Plecă repede, temându-se ca această familiaritate să nu degenereze și dorind să nu mai fie acolo când își va oferi marfa altuia, vreunui turist din Anglia sau vreunui student de la Trinity. Strada Grafton, de-a lungul căreia trecu, îi prelungi acest moment de sărăcie descurajată. În capul străzii era așezată în mijlocul drumului o lespede comemorativă în amintirea lui Wolfe Tone; își aduse aminte că asistase cu taică-său la ceremonia așezării ei.

Își amintea cu amărăciune de acel omagiu gălăgios. Se aflau acolo patru delegați francezi într-o mașină și unul dintre ei, un tânăr scurt și îndesat care zâmbea întruna, ținea în vârful unui băț un carton purtând tipărite cuvintele: *Vive l'Irlande!*

Dar copacii din Stephen's Green erau înmiresmați de ploaie și pământul mustind de apă își exala mirosul mortuar, fum ușor de tămâie înălțându-se prin țărână din multe inimi. Sufletul viteazului, venalului oraș despre care îi istorisiseră bătrânii săi se uscăse cu timpul; nu mai rămăsese decât un ușor miros mortuar ridicându-se din pământ. Știa că o clipă mai târziu, când avea să intre în colegiul cel sumbru, va percepe o descompunere, alta decât cea a lui Egan cel frumos și a lui Burnchapel Whaley.

Era prea târziu ca să mai urce la cursul de franceză. Traversă holul și o luă pe coridorul din stânga care ducea la amfiteatrul de fizică.

Coridorul, întunecos și tăcut, nu era lipsit de o ocultă supraveghere. De ce avea el oare această senzație? Fiindcă auzise că pe timpul lui Buck Whaley se afla acolo o scară secretă? Sau era casa iezuiților extrateritorială și umbla el cumva printre străini? Irlanda lui Tone și a lui Parnell părea să se fi retras în spațiu. Deschise ușa amfiteatrului și se opri locului în lumina rece, cenușie, care se lupta să intre prin ferestrele prăfuite. O formă omenească sta ghemuită în fața grătarului mare al

căminului; după înfățișarea ei deșirată și sură cunoscuse Stephen îl recuscu pe decanu de studii care aprindea focul.

Stephen închise ușa binișor și se apropie.

— Bună dimineața, *sir*! Pot să vă ajut cu ceva?

Preotul ridică ochii cu vioiciune și zise:

— Stai o clipă, domnule Dedalus, și-o să vezi că e o artă să aprinzi focul. Există artele liberale și artele utile. Asta-i una din artele utile.

— Am să încerc s-o învăț, spuse Stephen.

— Nu prea mult cărbune, zise decanul, văzându-și de treabă cu însuflețire, asta e unul din secrete.

Scoase la iveală din buzunarele laterale ale sutanei patru mucuri de lumânare și le așeză cu dibăcie printre cărbuni și fâșii de hârtie răsucită. Stephen îl urmărea în tăcere. Ingenunchea astfel pe lespede de piatră a pardoselii, absorbit de rânduiala fâșiilor lui de hârtie și mucerilor lui de lumânările, părea mai mult ca oricând un umil slujitor pregătind locul sacrificiului într-un templu deșert, un levit⁵⁶ al Domnului. Ca straiul simplu al unui levit cădea sutana uzată și pălită în jurul făpturii ingenuncheate a unuia pe care marile veșminte canonice sau ephodul⁵⁷ tivit cu clopoței l-ar fi obosit și stingherit. Chiar și trupul său îmbătrânise în umilă slujire a Domnului — întreținând focul la altar, ducând mesaje tainice, slujind tineri de lume, lovind iute când era pus să lovească — și totuși rămăsese pe de-a-n-tregul nedăruit cu harul frumuseții de sfânt sau de prelat. Ba chiar și sufletul său îmbătrânise în această slujbă fără a se înălța spre lumina și frumusețe sau a răspândi în juru-i dulcea mireasmă a sfințeniei — nu era decât o voință mortificată care nu se mai înfiora de emoția supunerii cum nu se mai înfiora de emoția iubirii sau a luptei trupul său vârstnic, slab și vânos, albit de-un puf cu vârful argintiu.

Decanul se aplecă înapoi odihnindu-se pe vine și urmărind cum luau foc surcelele. Stephen, pentru a umple golul tăcerii, spuse:

— Sunt sigur că eu n-aș fi în stare să aprind un foc.

— Dumneata ești un artist, nu-i așa, domnule Dedalus? spuse decanul, ridicând privirea către el și clipind din ochii lui palizi. Scopul artistului este crearea frumosului. Ce este frumosul e altă problemă.

Își frecă mâinile încet și placid în fața întrebării dificile.

— Poți să răspunzi la această problemă? întrebă.

— D'Aquino, răspunse Stephen, spune *pulcra sunt quae visa placent*⁵⁸.

— Acest foc din fața noastră are să fie plăcut ochiului. Fi-va el deci frumos?

— În măsura în care ochiul îl va percepe, a ce presupun că înseamnă aici înțelegere estetică, focul va fi frumos. Dar d'Aquino mai spune *Bonum est in quod tendit appetitus*⁵⁹. În măsura în care satisface nevoia animală de căldură focul este bun. În iad, totuși, el este un rău.

⁵⁶Conform Bibliei, orice membru al tribului lui Levi, ales pentru a asista pe preoții evrei.

⁵⁷*Ephod* (din ebraică, *aphad* — a îmbrăca), tunică îmbrăcată de preoții evrei în timpul marilor ceremonii.

⁵⁸Frumoase sunt cele ce-s plăcute ochiului (lat.)

⁵⁹Bun e ceea ce este în măsura în care tinde să satisfacă ceva (lat.)

— Întocmai, ai nimerit la țintă.

Se ridică sprinten, merse spre ușă și o întredeschise spurând:

— Se pare că e de folos curentul în treburile astea.

Pe când venea înapoi către vatră, șchiopătând un pic, dar cu pasul vioi, Stephen văzu sufletul tăcut de iezuit privindu-l cu ochii palizi, lipsiți de dragoste. Ca și Ignațiu, era șchiop, dar în ochii săi nu ardea nici o scânteie din entuziasmul lui Ignațiu. Nici chiar legendara istețime a companiei, o istețime mai subtilă și mai secretă decât faimoasele ei cărți de subtilă, secretă înțelepciune, nu aprinsese în sufletul său energia apostolatului. Părea a folosi resursele și experiența și vicleșugurile lumii, după poruncă, pentru mai marea slavă a lui Dumnezeu⁶⁰, fără plăcere în mânguirea lor sau silă față de răul din ele, ci îndreptându-se spre ele anume cu un gest hotărât de supunere; și cu toată această tăcută slujire părea a nu-și iubi de loc stăpânul și prea puțin — de o va fi iubit cât de cât — cauza ce-o slujea. *Similiter atque senis baculus*⁶¹² era, după cum i-ar fi plăcut cititorului, asemenea unui toiag în mâna unui bătrân, bun și de sprijin la drum când se lasă noaptea sau pe vreme rea, potrivit și să stea alături de buchetul vreunei doamne pe o bancă de grădină, potrivit și să fie ridicat spre amenințare.

Decanul se întoarse lângă vatră și începu să-și mângâie bărbia.

— Când putem spera să ne dai ceva în problema estetică? întrebă.

— Eu!? făcu Stephen uimit. Eu sunt bucuros când îmi vine o idee o dată la două săptămâni.

— Aceste probleme sunt foarte profunde, domnule Dedalus, spuse decanul. E ca și cum ai privi în adânc de sus, de pe stâncile Moher. Mulți coboară în adâncuri și nu se mai întorc niciodată sus. Numai scufundătorul experimentat poate să coboare în acele adâncuri, să le exploreze și să urce iarăși la suprafață.

— Dacă vă referiți, *sir*, la gândirea speculativă, spuse Stephen, și eu sunt sigur că nu există ceea ce se cheamă gândire liberă, întrucât orice gândire trebuie să fie legată de propriile-i legi.

— Ha!

— Pentru scopurile mele pot acum să-mi continui cercetarea la lumina câtorva idei ale lui Aristotel și ale lui d'Aquino.

— Înțeleg. Înțeleg foarte bine punctul dumitale de vedere.

— Am nevoie de ele doar pentru uz propriu și drept călăuză până ce voi fi realizat eu însumi ceva cu ajutorul luminilor lor. Dacă lampa va scoate fum sau miros urât, voi încerca să-i curăț fitilul. Dacă nu-mi va da lumină destulă o voi vinde și voi cumpăra alta.

Și Epictet⁶² a avut o lampă, spuse decanul; s-a vândut după moartea lui la un preț extravagant. Era lampa la lumina căreia și-a scris dizertațiile filozofice. Îi cunoști pe Epictet?

— Un bătrân domn care spunea că sufletul seamănă foarte mult cu o găleată cu apă, răspunse aspru Stephen.

— Ne povestește în stilul lui familiar, continuă decanul, că a așezat o lampă de fier în fața statuii unui zeu și că un hoț a furat lampa. Ce-a făcut

⁶⁰Aluzie la deviza ordinului iezuit: „*Ad Majorem Dei Gloriam*”

⁶¹Asemenea toiagului unui bătrân (lat.)

⁶²*Epictet* — filozof stoic din secolul I e.n.

filozoful? A reflectat că e în firea hoțului să fure și-a hotărât să cumpere a doua zi o lampă de argilă în locul celei de fier.

Un miros de seu topit se înălța din mucerile de lumânare ale decanului și se contopea în conștiința lui Stephen cu zăngănitul cuvintelor, găleată și lampă, lampă și găleată. Glasul preotului avea de asemenea un sunet dur, zăngănit. Gândul lui Stephen se opri din instinct, frânat de tonul ciudat, de imagini și de fala preotului ce semăna cu o lampă neaprinsă sau cu un reflector atârând, cu focarul deviat. Ce era îndărătul acestui reflector sau înăuntrul lui? O întunecată torpoare a sufletului sau întunecarea norului care va slobozi trăsnetul, a unui nor încărcat cu înțelegere și capabil de înnegurarea divină?

— Eu mă gândeam la o altfel de lampă, *sir*, spuse Stephen.

— Fără îndoială, făcu decanul.

— Una din dificultăți în discuția estetică, spuse Stephen, este a se ști dacă vorbele sunt folosite conform cu tradiția literară sau conform cu tradiția pieții publice. Îmi amintesc de o frază a lui Newman în care spunea despre Sfânta Fecioară că a fost „reținută” în plină adunare a sfinților. Folosirea cuvântului pe piață e cu totul diferită. *Sper că nu vă rețin...*

— Nu, câtuși de puțin, replică decanul politico.

— Nu, nu, explică Stephen, zâmbind. Vreau să spun...

— Da, da, văd, făcu repede preotul, pricep foarte bine: *a reține*.

Își împinse înainte maxilarul inferior și tuși scurt și rece.

— Ca să revenim la lampă, spuse, alimentarea ei e o problemă gingașă. Trebuie să alegi un ulei pur și trebuie să ai grijă când îl torni să nu se reverse din lampă, să nu torni în ea mai mult decât poate cuprinde leica.

— Ce-i leica? întrebă Stephen.

— Leica prin care torni uleiul în lampă

— A! făcu Stephen. Leică o numiți? Nu e *tundish*?

— Ce-i aceea *tundish*?

— Asta... Leica.

— Așa se cheamă în Irlanda? întrebă decanul. N-am auzit în viața mea cuvântul ăsta.

— Așa se cheamă în Drumcondra de jos, spuse Stephen râzând, și acolo vorbesc oamenii cel mai bine englezește.'

— *Tundish*, repetă decanul gânditor. E un cuvânt cât se poate de interesant. Trebuie să-l caut în dicționar. Neapărat trebuie să-l caut.

Politețea lui suna cam fals și Stephen îl privi pe convertitul englez cu aceeași ochi cu care va fi privit fratele mai mare din parabolă pe cel risipitor. Urmas al unor conversiuni sonore, fiind englez în Irlanda, părea să fi intrat în scena istoriei iezuite atunci când ciudatul joc al intrigilor și suferințelor, invidiilor și luptelor și infamiilor era pe cale să ia sfârșit — un întârziat, un spirit zăbavnic, retardat. De unde pornise? Poate că se născuse și crescuse printre niște dizidenți convinși, care nu vedeau mântuirea decât în Hristos și aveau oroare de pompa vană a bisericii oficiale. Simțise oare nevoia unei credințe implicite, în mijlocul confuziei sectelor și al jargonului turbulentelor ei schisme, adepți ai celor șase principii, maniaci bapțiști aderând la teoria seminției sau a șarpelui,

dogmatici supralapsarieni⁶³? Descoperise oare subit adevărata biserică după ce depanase până la capăt ca pe-un mosor de ață vreun fir subțire și solid de raționament asupra gestului de binecuvântare cu mâinile deasupra capului, asupra insuflării⁶⁴ sau a procesiunii⁶⁵ Sfântului Duh? Sau poate că Domnul Isus îl atrăsese poruncindu-i a-l urma pe când șezuse în ușa vreunei capele cu acoperiș de tablă, căscând și numărând bănuții primiți de la credincioși, precum odinioară pe acel discipol care ședea la primirea vămilor⁶⁶?

Decanul repetă iar cuvântul:

— *Tundish!* Într-adevăr interesant!

— Problema pe care mi-ați pus-o adineauri mi se pare cu mult mai interesantă. Ce este acea frumusețe pe care artistul se străduiește s-o exprime cu bulgări de argilă, spuse Stephen rece.

Acel cuvânt neînsemnat asupra căruia se opriseră parcă i-ar fi întors sensibilitatea ca pe un vârf de spadă împotriva curtenitorului și vigilentului său adversar. Simțea o urmă de contrarietate la gândul că omul căruia îi vorbea era un compatriot al lui Ben Jonsqh.

Își zicea:

„Limba pe care o vorbim este a lui înainte de a fi a mea. Cât sunt de deosebite cuvintele: *casă, Hristos, bere, învățător*, în gura lui și într-a mea. Eu nu pot rosti sau scrie cuvintele astea fără o neliniște a spiritului. Limba lui, atât de familiară și atât de străină, va fi totdeauna pentru mine o limbă dobândită. Nu eu i-am alcătuit cuvintele, nu eu le-am acceptat. Glasul meu le opune rezistență. Sufletul meu se frământă exasperat în umbra limbii sale.”

— Și care este distincția dintre frumos și sublim, adăugă decanul, distincția dintre frumusețea morală și frumusețea materială. Apoi încetarea felului de frumusețe propriu fiecăreia dintre felurile arte. Iată câteva puncte interesante pe care le-am putea aborda.

Stephen, descurajat brusc de tonul ferm și sec al decanului, tăcu. Străbătând tăcerea, zgomotul îndepărtat al unei mulțimi de ghetete și gasuri confuze suia scara.

— Dacă urmărești asemenea cercetări, spuse decanul în chip de concluzie, riști însă să pieri de inaniție. Mai întâi trebuie să-ți iei licența. Fi-xează-ți asta ca prim țel. Apoi, puțin câte puțin, îți vei găsi calea. În toate sensurile, în viață și în gândire. Poate că pentru început vei pedala la deal. Privește-l pe domnul Moonan. I-a trebuit mult până s-ajungă în vârf. Dar a ajuns.

— Poate că eu nu am talentul lui, spuse Stephen calm.

— Nu poți ști, întâmpină decanul voios. Niciodată nu știi ce zace în tine. Eu în locul dumitale sunt sigur că nu m-aș descuraja. *Per aspera ad*

⁶³*Supralapsarieni* — (spre deosebire de sub- sau infralapsarieni) adepți ai doctrinei conform căreia Dumnezeu și-a făcut alegerile și repudierile *nu în urma* căderii omului ci mai înainte de această cădere și de preștiința sa despre ea, (De la latinescul *lapsus* — căzut, lunecat, din virtute).

⁶⁴*Insuflare* — rit de exorcizare (alungare a duhurilor rele); insuflare a duhului sfânt.

⁶⁵*Procesiune* — în teologie, emanare a Sfântului Duh.

⁶⁶E vorba de apostolul Matei — fost vameș

*astra*⁶⁷.

Se depărta repede de cămin și merse pe palier să supravegheze sosirea clasei întâi de literatură.

Sprijinit de cămin, Stephen îl auzea întâmpinând cu glas voios și imparțial pe fiecare dintre studenții clasei și i se părea că vede pe tinerii mai neciopliți hlizindu-se fățiș. O dezolantă milă începu a se lăsa asupra inimii sale, atât de lesne înveninată, pentru acest slujitor al cavalerescului Loyola, acest frate vitreg al clericilor, mai coruptibil ca ei în vorbe, mai statornic la suflet ca dâșii, pentru acest om pe care niciodată el n-avea să-l numească părintele său spiritual. Și se gândi cum omul acesta și cei asemenea lui dobândiseră faima de oameni preocupați de cele lumești nu numai din partea clericilor departe de lume, ci și a oamenilor de lume înșiși, pentru faptul că, de-a lungul întregii istorii a ordinului lor, pledaseră la bara iustitiei divine pentru sufletele celor cu credință vagă, ale celor temperați sau prudenți. Intrarea profesorului fu semnalată prin câteva rânduri de bocănituri din încălțările grele ale studenților care ședeau pe banca cea mai de sus a întunecosului amfiteatru, sub ferestrele cenușii împăienjenite. Începu apelul nominal; veneau răspunsurile pe felurite tonuri până ce se ajunsese la numele de Peter Byrne.

— Aici!

O notă adâncă de bas veni drept răspuns din banca cea mai de sus, urmată de o tuse protestatară de-a lungul celorlalte bănci.

— Cranly!

Nici un răspuns.

— Domnul Cranly!

Un zâmbet zbură peste fața lui Stephen când se gândi la studiile prietenului său.

— Poate fi găsit pe câmpul de curse din Leopardstown! se auzi un glas în banca dindărătul lui.

Stephen se uită repede înapoi, dar fața porcină a lui Moynihan conturată pe fundalul de lumină cenușie era impasibilă. O formulă fu pronunțată. În fâșâitul caietelor, Stephen întoarse iar capul zicând:

— Dă-mi niște hârtie, pentru numele lui Dumnezeu!

— Ești chiar așa grăbit? întrebă Moynihan rânjind cu gura până la urechi.

Smulse o foaie din maculatorul său și i-o dădu pe sub bancă, șoptind:

— La nevoie o rezolvă orișicine, chiar și un laic sau o femeie.

Formula pe care o scrisese docil pe foaia de hârtie, înșirarea și desfășurarea calculelor profesorului, simbolurile spectrale de forță și viteză fascinau și hărțuiau mintea lui Stephen. Auzise pe unii spunând că bătrânul profesor era un francmason ateu. O, ce zi cenușie și mohorâtă! Părea o benignă zonă de hotar cu iadul a conștiinței indolore, paciente, în care ar fi putut rătăci suflete de matematicieni, proiectând lungi subtile structuri din plan în plan al unui tot mai rar și mai pal crepuscul, iradiind vârtejuri repezi până la limitele unui univers tot mai vast, tot mai îndepărtat și mai impalpabil.

— Așadar trebuie să distingem între eliptic și elipsoidal. Poate că unora dintre dumneavoastră, domnilor, le sunt cunoscute operele

⁶⁷Prin dificultăți spre culmi (lat.).

domnului W. S. Gilbert⁶⁸. Într-unul din cântecele sale vorbește despre un trișor la biliard condamnat să joace:

*Pe o masă în vânt
Cu un băț cam frânt
Și eliptice mingi de biliard.*

El înțelege prin asta o minge având forma unui elipsoid, despre ale cărui axe principale v-am vorbit adineauri.

Moynihan se aplecă spre urechea lui Stephen și mormăi:

— La ce preț îs mingiile elipsoidale! Dați fuga, doamnelor, eu îs din cavalerie!

Umorul grosolan al colegului său trecu asemenea unei pale de vijelie prin castrul gândurilor lui Stephen, zgâlțâind și trezind la o viață veselă acele pleoștite veșminte preoțești care atârnavă de pereți, stârnindu-le să se clatine și să zburde într-o valpurgică dezordine. Din veșmintele biciuite de vijelie ieșeau la iveală figurile comunității, decanul de studii, economistul rotofei și rumen cu bereta lui de păr alb, președintele, preotul mărunțel cu păr zburlit care scria versuri pioase, făptura îndesată, țărănoasă, a profesorului de economie politică, silueta înaltă a tânărului profesor de etică, discutând pe palier cu studenții săi un caz de conștiință, ca o girafă care ar fi păscut într-un frunziș înalt înconjurată de o turmă de antilope, gravul, tulburatul prefect al confreriei, greoiul profesor de italiană cu cap rotund și ochi de pehlivan. Veneau pripit și poticnit, de-a berbeleacul, în zbenguiești, sumecându-și poalele pentru săritura de-a capra, punându-și piedică pe la spate, scuturați de hohote groase de râs prefăcut, plesnindu-și unul altuia fundul și râzând de șotiile lor bădărane, strigându-se unul pe altul cu porecle familiare, protestând cu subită demnitate împotriva câte unei tratări necuviincioase, şușotind doi câte doi cu palma la gură.

Profesorul se dusesese către vitrinele din peretele lateral, scoase de pe un raft o serie de bobine, suflă praful din mai multe puncte și le transportă cu grijă pe masă; rămase cu degetul pe ele în timp ce-și continua lecția.

— În bobinele moderne, explică el, firele sunt dintr-un aliaj numit platinoid, descoperit recent de F. W. Martino.

Enunță distinct inițialele și numele de familie ale inventatorului. Dindărățul lui Stephen, Moynihan șopti:

— Brava, Frate Vesele Martin!

— Întreabă-l, șopti înapoi Stephen, glumind în silă, dacă nu-i trebuie un subiect pentru electrocutare. Mă ofer eu.

Moynihan, văzându-l pe profesor aplecat deasupra bobinelor, se ridică din bancă și făcându-se că pocnește din degetele mâinii drepte, începu să strige cu vocea unui puști care se smiorcăie:

— Domnule! domnule! Băiatul ăsta a zis niște vorbe urâte.

— Platinoidul, spuse profesorul solemn, este preferat maichortului⁶⁹

⁶⁸ *Sir William Schwenk Gilbert* (1836—1911), autor de versuri umoristice, comedii și, în colaborare cu *Arthur Sullivan*, al unui mare număr de *opere comice* incluzând satiră socială contemporană.

⁶⁹ Maichort (de la Maillot și Chorier — numele inventatorilor) — aliaj de zinc,

pentru mai micul său coeficient de rezistență la variații de temperatură. Firul de platinoid este izolat, iar învelișul, de mătase care-l izolează este înfășurat pe bobinele de ebonită chiar aici unde e degetul meu. Dacă ar fi înfășurat fără protecție s-ar produce un curent suplimentar în bobine. Bobinele sunt impregnate cu parafină fierbinte...

O voce ascutită cu accent de Ulster⁷⁰ se auzi din banca de sub Stephen.

— O să ni se pună întrebări de știință aplicată?

Profesorul începu să jongleze grav cu termenii știință pură și știință aplicată. Un student masiv, cu ochelari de aur, aținti o privire cam uimită asupra celui care întrebuse. Dindărăt, Moynihan murmură cu vocea lui firească:

— Ce zici de MacAlister, e dracu' gol, cu toate că n-are decât juma' de kil de carne pe el.

Stephen privi cu răceală craniul lunguiet de dedesubtul lui, năpădit de-o chică de nuanța cânepei. Glasul, accentul, mintea celui care pusese întrebarea îl jigneau; îngădui acestei jigniri să-l ducă spre o hotărâtă lipsă de bunăvoință, permițându-și gândul că tatăl studentului ar fi făcut mai bine să-și fi trimis feciorul să studieze la Belfast și în felul ăsta ar mai fi economisit și banii pentru tren.

Craniul lunguiet de sub el nu se întoarse pentru a primi săgeata acestui gând și totuși săgeata se înapoie, căci într-o clipă Stephen văzu fața studentului, palidă ca zerul de lapte covăsit.

«Gândul acesta nu e al meu, își spuse repede. A venit de la irlandezul caraghios din spatele meu. Răbdare. Poți spune cu certitudine care din cei doi a făcut schimb cu sufletul neamului meu și i-a trădat pe cei mai aleși din acest neam, cel care pune întrebări sau cel care batjocorește? Amintește-ți de Epictet. Probabil că e menirea lui să pună o asemenea întrebare într-un asemenea moment și pe un asemenea ton și să pronunțe cuvântul *știință* cu două silabe.

Vocea hârâită a profesorului continua să se tot înfășoare agale în jurul bobinelor de care vorbea, sporindu-și energia somnolentă de două, de trei, de patru ori, în măsura în care-și sporea bobina ohmii de rezistență.

Vocea lui Moynihan chemă dindărăt, ecou al unui clopot din depărtare:

— Gata, domnilor! Închidem!

Vestibulul era plin de studenți și de gălăgie. Pe o masă în apropierea ușii se aflau două fotografii înrămate, iar între ele o fâșie lungă de hârtie pe care se întindea o coadă neregulată de iscălituri. MacCann circula cu însuflețire de colo până colo printre studenți, vorbind repede, ripostând la refuzuri agresive, conducând pe unul după altul către masă. În hol, decanul de studii sta de vorbă cu un profesor tânăr, mângâindu-și cu gravitate bărbia și dând din cap.

Stephen, oprit în ușă de aglomerație, rămase locului nehotărât. De sub borul lat, lăsat pe frunte, al unei pălării moi, ochii întunecoși ai lui

aramă și nichel, care imită argintul.

⁷⁰Cea mai nordică dintre provinciile vechii Irlande.

Cranly îl urmăreau:

— Tu ai semnat? întrebă Stephen.

Cranly își închise gura mare, cu buze subțiri, medita o clipă și răspunse:

— *Ego habeo!*⁷¹

— Pentru ce e?

— *Quod?*⁷²

— Pentru ce e?

Cranly își întoarse fața palidă către Stephen și răspunse suav și amar:

— *Per pax universalis*⁷³.

Stephen arată către fotografia Țarului:

— Are fața unui Crist abrutizat.

Disprețul și mânia din glasul lui întoarseră ochii lui Cranly de la examinarea calmă a pereților holului.

— Ești supărat?

— Nu, răspunse Stephen.

— Ești prost dispus?

— Nu.

— *Credo ut vos sanguinarius mendax estis*, spuse Crany, *quia facies vostra monstrat ut vos in domno malo humore estis*⁷⁴.

Moynihan, îndreptându-se spre masă, îi spuse lui Stephen la ureche:

— MacCann e într-o formă grozavă. Gata să verse până la ultima picătură. O lume nou-nouță. Stimulentele interzise și vot pentru muieri.

Stephen zâmbi de stilul acestei confidențe și, după ce trecu Moynihan, se întoarse iar să întâlnească ochii lui Cranly.

— Poate știi tu de ce-și revarsă ăsta sufletul în urechea mea chiar așa pe șleau? Știi?

O încruntare întunecată apăru pe fruntea lui Cranly. Privi spre masa asupra căreia se aplecase Moynihan ca să-și scrie numele pe listă și apoi spuse hotărât:

— E-un rahat!

— *Quis est in malo humore*, spuse Stephen, *ego aut vos*⁷⁵?

Cranly nu băgă în seamă ironia. Acru, continua să-și mediteze verdictul și repetă cu aceeași vehemență categorică:

— Dă-l dracului, e-un păcătos de rahat, asta e!

Era epitaful lui pentru toate prietenii moarte și Stephen se întreba dacă va fi cândva rostit pe același ton și cu privire la el. Fraza grea butucănoasă se scufundă cu încetul în tăcere, ca o piatră aruncată într-o băltoacă. Stephen o văzu scufundându-se așa cum văzuse multe altele și simți greutatea ei apăsându-i inima. Vorbirea lui Cranly, deosebită de a lui

⁷¹Eu am (lat.)

⁷²Ce? (lat.)

⁷³Pentru pace universală (lat.)

⁷⁴Cred că ești al naibii de mincinos, căci după cum te arată mutra ești într-o dispoziție a dreacului de rea. Cu intenție de zeflema, studentul format cu familiaritatea limbii latine traduce în latină expresii argotice englezești (*sanguinarius* lui — desigur, aparent solemn, pe *bloody* — al dracului) (*malo humore* — afurisit de rea dispoziție)

⁷⁵Cine e prost dispus, eu sau tu?

Davin, nu avea nici expresii rare de engleză elisabetană, nici întorsături din dialectele irlandeze. Rostirea ei tărăgănată era ecoul cheiurilor dublineze, îngânat de un port maritim posomorât și decăzut, energia ei era un ecou al elocinței sacre a Dublinului răsunând banal de la un amvon de țară din Wicklow.

Încruntarea grea se șterse de pe fața lui Cranly când MacCann se îndreptă vioi către ei dinspre cealaltă parte a sălii.

— Iată-te și pe tine! exclamă MacCann cu voioșie.

— Iată-mă și pe mine! răspunse Stephen.

— Ai întârziat ca de obicei. Nu poți să asociezi tendința către progres cu respectul pentru punctualitate?

— Această problemă e în afara ordinei de zi, spuse Stephen. Să trecem la următoarea.

Ochii lui zâmbitori erau ațintiți asupra unei tablete de ciocolată cu lapte înfășurată în foiță argintie care mijeia dintr-un buzunar al propagandistului. Un mic cerc de ascultători se adună în jurul lor ca să asiste la disputa dintre băieții spirituali. Un student slăbănog, cu pielea măslinie și părul lins și negru își vârî fața între cei doi, uitându-se când la unul când la celălalt, la fiecare frază, de parcă ar fi încercat să prindă din zbor fiecare frază cu gura lui deschisă și umedă. Cranly scoase din buzunar o minge mică cenușie și prinse a o cerceta îndeaproape, tot sucind-o pe toate părțile.

— Problema următoare? zise MacCann. Hâm! Hohoti zgomotos, zâmbi larg și trase de vreo două ori de bărbuța palidă de țap care-i atârna din bărbia teșită. Problema următoare e să semnezi proclamația.

— Îmi plătești ceva dacă semnez? făcu Stephen.

— Credeam că ești un idealist, răspunse MacCann.

Studentul cu aer de țigan privi în juru-i și se adresă spectatorilor cu un glas nesigur,

— La dracu', ciudată idee. Consider ideea asta o idee mercenară.

Vocea i se stinse în tăcere. Nu se dădu nici o atenție vorbelor lui. Își întoarse către Stephen fața măslinie, cu expresie cabalină, îmbiindu-l să vorbească din nou.

MacCann începu a vorbi cu fluentă energie despre proclamarea Țărului, despre Stead⁷⁶, despre dezarmarea generală, despre arbitraj în cazuri de dispute internaționale, despre semnele timpului, noua umanitate și despre noua evanghelie a vieții, conform căreia va fi sarcina comunității să asigure cât de ieftin posibil cea mai mare fericire posibilă pentru cel mai mare număr de oameni posibil.

Studentul țigănos reacționa la încheierea acestei perioade de elocință prin strigătul:

— Trăiască frăția universală! Trăiască! Trăiască!

— Dă-i înainte, Temple, spuse un student gras, roșcovan la față. Îți fac cinste c-o halbă după aia.

— Eu sunt un adept al frăției universale. Știu că și Marx a spus ceva în privința asta, dar mie nu-mi pasă.

Cranly îl înșfăcă strâns de braț ca să-i pună frâu limbii și cu un surâs stânjenit spuse de câteva ori:

⁷⁶Cunoscut ziarist al vremii

— Uşurel, uşurel, uşurel!

Temple se lupta să-şi libereze braţul, dar continua, cu gura mânjită de o spumă subţire:

— Socialismul a fost întemeiat de-un irlandez şi primul bărbat din Europa care a predicat libertatea gândirii a fost Collins⁷⁷, cu două sute de ani în urmă. El, filozoful din Middlessex, a denunţat viclesugurile preoţimii. Trăiască amintirea lui John Anthony Collins! De trei ori urra!

O voce subţire răspunse dinspre marginea cercului:

— Țiu! țiu!

Moynihan murmură la urechea lui Stephen:

— Da' ce ne facem cu biata surioară a lui John Anthony:

*Lolota Collins şi-a pierdut pantalonaşii;
Îi dai, te rog, niţel pe-ai tăi?*

Stephen râse, iar Moynihan, bucuros de rezultat, murmură iar:

— Să mizăm în tot cazul câte cinci biştari pe John Anthony Collins.

— Îţi aştept răspunsul, zise MacCann scurt.

— Nu mă interesează câtuşi de puţin treaba asta, făcu Stephen plictisit. O ştii foarte bine. De ce provoci o scenă?

— Bine! făcu MacCann şi Țocăi din buze. Aşadar eşti un reacţionar?

— Crezi că mă impresionezi agitându-ţi sabia de lemn? întrebă Stephen.

— Metafore! îi retează vorba MacCann. Să te vedem la fapte.

Stephen roşi şi se dădu la o parte. MacCann se lăsă bătut şi continuă cu umor ostil:

— Poeţii minori probabil că sunt mai presus de asemenea probleme triviale cum e problema păcii universale.

Cranly îşi înălţă capul şi întinse palma între cei doi studenţi în chip de propunere de pace, rostind:

— *Pax super totum sanguinarium globum*⁷⁸.

Stephen, dând deoparte asistenţa, smuci din umăr, supărat, înspre portretul Țarului şi zise:

— Ține-ţi icoana. Dacă trebuie să avem un Hristos, să avem un Hristos legitim.

— La dracu'! Asta-i bună! făcu studentul țigănos către cei din juru-i, asta a fost o vorbă straşnică. Mi-a plăcut enorm vorba asta.

Îşi înghiţi saliva de parcă ar fi înghiţit fraza ce-i plăcuse şi scărmanându-se în vârful tichiei de twee, se întoarse către Stephen şi-l întrebă:

— Scuză-mă, *sir*, ce vrei să spui cu fraza pe care ai rostit-o adineauri?

Simţindu-se stimulat de studenţii din preajmă-i, li se adresă:

— Sunt curios să ştiu ce-a vrut să spună cu fraza aceea.

Se întoarse iar către Stephen şi spuse în şoaptă:

— Crezi în Hristos? Eu cred în om. Fireşte, nu ştiu dacă dumneata crezi în om. Te admir, domnule. Admir spiritul omului independent de orice religie. Asta-i şi opinia dumitale despre spiritul lui Hristos?

⁷⁷*Anthony Collins* (1676—1729), filozof englez liber cugetător, discipol şi prieten al Locke.

⁷⁸Pace pe tot afurisitul de glob (lat.)

— Zi-i înainte, Temple, făcu studentul gros, roșcovan, înapoindu-se, după cum obișnuia, la prima lui idee, te așteaptă halba aia.

— Crede că-s un imbecil, îi explică Temple lui Stephen, fiindcă sunt un adept al forței spiritului.

Cranly, luându-i de câte un braț pe Stephen și pe admiratorul lui, spuse:

— *Nos ad manum ballum jocabimus*⁷⁹.

Stephen, pe cale de a fi astfel îndepărtat, dădu cu ochii de față încinsă, cu trăsături boante, a lui MacCann.

— Semnătura mea nu contează, spuse politico. Ai dreptate să-ți urmezi calea. Lasă-mă pe mine să mi-o urmez pe-a mea.

— Dedalus, răspunse MacCann dur, cred că ești un băiat de treabă, dar trebuie să mai înveți ce înseamnă demnitatea altruismului și răspunderea individului uman.

O voce rosti:

— De intelectuali cu toane preferăm să ne lipsim în mișcarea noastră.

Stephen, recunoscând tonul aspru al vocii lui MacAllister, nu întoarse capul în direcția acelei voci. Cranly își croia solemn drum prin îmbulzeala studenților, ținându-i alături pe Stephen și pe Temple, ca un celebrant asistat de cei doi acoliți ai săi, îndreptându-se spre altar.

Temple se aplecă plin de zel peste pieptul lui Cranly, întrebându-l pe Stephen:

— L-ai auzit pe MacAlister ce-a spus? Junele ăsta e gelos pe tine. Ți-ai dat seama? Cranly pariez că nu și-a dat seama. La dracu', eu, unul, mi-am dat seama imediat.

Pe când traversau holul interior, decanul de studii era pe cale să evadeze din conversația ce-o avusese cu un student. Sta lângă scară, cu o gheată pe treapta cea mai de jos, gata să urce, strângându-și în juru-i, grijuliu ca o femeie, sutana uzată. Dădea din cap des, repetând:

— Nici o îndoială c-așa e, domnule Hackett! Foarte frumos! Nici o îndoială!

În mijlocul holului, prefectul congregației colegiului vorbea grav cu un student intern, pe un glas moale și morocănos. Vorbind, își încrețea puținel fruntea pistruiată și printre fraze mușca un creion subțire de os.

— Sper că cei nou înscriși vor veni toți. Pe cei din anul întâi cred că putem conta. Și dintr-al doilea la fel. Trebuie să ne asigurăm de cei noi.

Temple se aplecă iar peste pieptul lui Cranly pe când treceau pragul și spuse în șoaptă pripită:

— Știi că-i om însurat? Era om însurat înainte să-l convertească. Are pe undeva nevastă și copii. La dracu', asta-i chestia cea mai bizară ce-am auzit-o vreodată!

Șoapta lui se înăbuși într-un râs șiret, cotcodăcit. De îndată ce trecură pragul, Cranly îl înșfăcă zdravăn de ceafă și zgâlțâindu-l izbucni:

— Mă bâlbâitule, mă nătâng nenorocit ce ești, îs gata să jur cu mâna pe evanghelie că nu se află în toată nenorocita și păcătoasa asta de lume un maimuțoi mai mare și mai nătâng ca tine!

Temple se zvârcolea sub pumnul lui, continuând să râdă șiret și satisfăcut, în timp ce Cranly repeta cu hotărâre la fiecare nou zgâlțâit:

⁷⁹Traducere literală pentru: Vom juca handbal

— Un nătâng, un păcătos de bâlbâit imbecil!

Străbătură împreună grădina cotropită de buruieni. Președintele colegiului, înfășurat într-o pelerină ce-i cădea grea de pe umeri, venea către ei, citindu-și rugăciunile. La capătul cărării se opri înainte de a-și relua plimbarea și înălță ochii. Studenții salutară, Temple scărmanându-se iar prin creștetul tichiei ca și adineauri. Umblară înainte în tăcere. Pe măsură ce se apropiau de terenul de joc, Stephen deslușea bușiturile mâinilor și plescăitul jilav al mingii și vocea lui Davin scoțând strigăte ațâțate la fiecă lovitură. Cei trei studenți se opriră în jurul lăzii pe care ședea Davin urmărind jocul. După câteva clipe, Temple se strecură pieziș spre Stephen și spuse:

— Scuză-mă, voiam să te-ntreb, crezi că Jean-Jacques Rousseau era sincer?

Stephen râse fățiș. Cranly, culegând din iarba de la picioarele sale o doagă de butoi frântă, se întoarse iute și rosti aspru:

— Temple, Dumnezeu mi-e martor că dacă mai suflă o vorbă, oricum, în orice materie, te omor *super spottum*⁸⁰.

— Era ca și tine, îmi închipui, un emotiv, zise Stephen.

— Afurisitul, blestematul! exclamă tărăgănat Cranly. Nu-i mai vorbi. Sunt sigur că dacă vorbești c-un țucal, auzi tu, e ca și când ai vorbi cu Temple. Hai, cară-te, Temple. Pentru Dumnezeu, cară-te.

— Nu-mi pasă câtuși de puțin de tine, Cranly, răspunse Temple, deplăsându-se din raza doagei ridicate și arătând spre Stephen. El e singurul bărbat ce-l văd eu în instituția asta care să aibă un spirit individual.

— Instituție! Individual! strigă Cranly. Cară-te, mă afurisitul, că ești un nătâng incurabil.

— Sunt un emotiv, făcu Temple. S-a exprimat foarte bine. Și sunt mândru de-a fi un emotiv.

Leși de pe teren strecurându-se pieziș, cu un zâmbet șiret. Cranly îl urmărea cu o față golită de orice expresie, indescifrabilă.

— Uită-te la el! spuse. Ai mai văzut vreodată așa trântor, proptea de ziduri?

Fraza lui fu întâmpinată de un straniu hohot de râs scos de un student care trândăvea proptit de zid, cu tichia-i ascuțită lăsată pe ochi. Râsul subțiratic venind dintr-o statură atât de musculoasă părea nechezatul unui elefant. Tot trupul studentului se zgâlțâia; și ca să-și dea drumul veseliei, își freca încântat cu amândouă mâinile partea de jos a pântecelui.

— Lynch e treaz, sput-e Cranly.

Lynch, drept răspuns, se îndreptă și-și umflă pieptul.

— Lynch își arcuiește pieptul — drept comentariu la adresa vieții, spuse Stephen.

Lynch își lovi sonor pieptul și întrebă:

— Cine are ceva de zis împotriva trunchiului meu viguros?

Cranly fu cel care reacționează și cei doi începură a se lupta. Când li se încinseră fețele de efort se desprinseră, gâfâind. Stephen se plecă spre Davin, care, absorbit de joc, nu dăduse atenție vorbelor celorlalți.

— Și ce mai face mica mea gâscă domestică? îl întrebă. A semnat și

⁸⁰Pe loc. Traducere glumeață, în jargonul latinizant al studenților, al englezescului *on the spot*

ea?

Davin dădu din cap afirmativ și întrebă la rându-i:

— Și tu, Stevie?

Stephen scutură din cap.

— Ești un om îngrozitor, Stevy, spuse Davin, scoțându-și din gură pipa lui scurtă — totdeauna singur.

— Acum c-ai semnat jalba pentru pace universală, spuse Stephen, presupun c-o să arzi caietelul pe care l-am văzut la tine în cameră.

Cum Davin nu răspundea, Stephen începu să citeze:

— Pasul mare, *jianna*⁸¹! Aplecare spre dreapta, *jianna*! Toată trupa, salutați, *jianna*!

— Asta-i altă poveste, spuse Davin. Eu îs naționalist irlandez, mai întâi și mai înainte de toate. Dar așa ești tu făcut — să iei totul în bătaie de joc.

— La următoarea voastră rebeliune, înarmată cu crose de *hurley*, spuse Stephen, dacă vă lipsește indispensabilul delator, să-mi spui mie. Îți găsesc câțiva aici în colegiu.

— Eu nu te pot înțelege, făcu Davin. O dată te aud vorbind împotriva literaturii engleze. Acum vorbești împotriva denunțătorilor irlandezi. Ce ești tu, cu numele și cu ideile tale?... Ești de fapt irlandez?

— Hai acum cu mine la arhive să-ți arăt arborele meu genealogic, râse Stephen.

— Atunci vino alături de noi, spuse Davin. De ce nu înveți irlandeza? De ce-ai părăsit cursurile ligii după prima lecție?

— Unul din motive îl știi, răspunse Stephen.

Davin clătină din cap râzând.

— Hai, lasă — zise. Din pricina unei anumite domnișoare și a Părintelui Moran? Dar asta-i scos-o din capul tău, Stevie. N-au făcut altceva decât să stea puțin de vorbă și să râdă.

Stephen tăcu și așeză o mână prietenoasă pe umărul lui Davin.

— Mai ții minte, zise apoi, când ne-am cunoscut întâi? În prima dimineață când ne-am întâlnit m-ai rugat să-ți arăt drumul spre sala de înmatriculare și accentuai foarte tare prima silabă? Ții minte? Și apoi obișnuiai să le zici iezuiților *părinte*⁸², îți amintești? Eu mă întrebam: *Este oare atât de candid pe cât îi e vorbirea?*

— Sunt o făptură simplă, zise Davin. Știi asta. Când mi-ai povestit atunci seara, în Harcourt Street, acele lucruri despre viața ta intimă crede-mă, Stevie, n-am mai putut să-mi mănânc cina. Mi-era rău de-a binelea. Am stat mult treaz în noaptea aceea. De ce mi-ai spus lucrurile acelea?

— Mulțumesc, făcu Stephen. Vrei să zici că sunt un monstru.

— Nu, răspunse Davin. Dar aș fi preferat să nu-mi fi spus.

Stephen începu să simtă năvala unei revărsări de mânie, pe sub suprafața calmă a dispoziției sale prietenoase.

— Neamul ăsta și țara asta și viața asta m-au făcut ceea ce sunt, spuse. Mă voi exprima așa cum sunt.

— Încearcă să fii unul dintre noi, repetă Davin. În inima ta ești irlandez, însă mândria ți-e prea puternică.

— Strămoșii mei și-au lepădat limba și au adoptat alta, spuse

⁸¹Soldat, oștean (irl.)

⁸²Formula de adresare către un iezuit este *sir* (domnule)

Stephen. Au îngăduit să-i supună o mână de străini. Îți închipui că voi plăti cu viața și cu ființa mea datorii făcute de dânșii?

— Pentru libertatea noastră, spuse Davin.

— Din zilele lui Tone până la acelea ale lui Bell, nici un om vrednic de stimă nu și-a pus în mâinile voastre viața și tinerețea, și dacă a făcut-o, când s-a aflat în nevoie, n-ați făcut decât să-l vindeți dușmanului său și să-l părăsiți pentru a urma pe un altul. Și tu mă inviți alături de voi. Prefer să vă văd ducându-vă dracului.

— Au murit pentru idealurile lor, Stevie, spuse Davin. Are să vină și ziua noastră, crede-mă.

Stephen, urmându-și propriile reflecții, tăcu o clipă.

— Sufletul se naște, spuse apoi pe gânduri, mai întâi în acele clipe despre care ți-am vorbit. El se naște încet și în întuneric — e o naștere mai misterioasă decât aceea a trupului. Când se naște sufletul unui om în această țară se zvârle cu mreje după el ca să fie împiedicat să zboare. Tu îmi vorbești de naționalitate, limbă, religie. Eu am să încerc să zbor dincolo de aceste mreje.

Davin își scutură cenușa din pipă.

— Prea profund pentru mine, Stevie, spuse. Dar un om se gândește întâi și întâi la țara lui, Stevie. Mai întâi și întâi gândește-te la Irlanda, Stevie. Poet sau mistic poți fi după aceea.

— Știi ce e Irlanda? Întrebă Stephen cu o violență rece. Irlanda e purceaua bătrână care-și mănâncă puii după ce i-a fătat.

Davin se sculă de pe ladă și se îndreptă spre jucători clătinând trist din cap. Dar o clipă mai târziu îl părăsise mâhnirea și discuta aprins cu Cranly și cu cei doi jucători care-și terminaseră partida. Aranjară o partidă în patru, Cranly stăruind însă să se joace cu mingea lui. O zvârli de vreo două, trei ori de pământ prinzând-o iarăși în mâini și apoi o izbi puternic și iute spre fundul terenului exclamând drept ecou la bufnitura ei:

— Sufletu' tău!

Stephen stătu și el, alături de Lynch, până ce scorul începu să crească. Apoi își trase de mânecă vecinul dându-i a înțelege să plece amândoi. Lynch se supuse, zicând:

— Să ne cărăm de-aci, cum ar spune Cranly.

Stephen zâmbi la această aluzie ironică. Străbătură înapoi grădina și ieșiră prin hol unde portarul tremurând de bătrânețe era pe cale să prindă o înștiințare în cadrul anunțurilor. La piciorul scării se opriră și Stephen scoase un pachet de țigări și-l întinse însoțitorului său.

— Știu că ești sărac, spuse.

— Fi-ți-ar afurisită galbena ta de insolență. Această a doua dovadă a culturii lui Lynch

Îl făcu pe Stephen să zâmbească din nou.

— A fost o zi mare pentru cultura europeană cea în care te-ai hotărât tu să blestemi galben.

Își aprinseră țigările și cotiră spre dreapta. După o pauză, Stephen începu:

— Aristotel nu a definit mila și groaza. Eu da. Spun că...

Lynch stătu locului și-i zise pe șleau:

— Oprește-te! Nu te ascult! Mi-e rău. Am tras aseară o galbenă de beție cu Horan și cu Muggi.

Stephen continuă:

— Mila este sentimentul care reține spiritul de tot ce e grav și constant în suferințele omenești și îl unește cu omul care suferă. Groaza este sentimentul care reține spiritul de tot ce e grav și constant în suferințele omenești și îl unește cu cauza secretă.

— Repetă, spuse Lynch.

Stephen repetă rar definițiile.

— La Londra o fată s-a suit acum câteva zile într-un cupeu. Se ducea să se întâlnească cu mama ei pe care n-o văzuse de mulți ani. La un colț de stradă, o hulubă de camion sfărâmă geamul cupeului în formă de stea. O țandără lungă, subțire, de sticlă, străpunse inima fetei. Ea muri pe loc. Reporterul a numit-o o moarte tragică. Ceea ce nu este. E departe de groază, cât și de milă, după termenii definițiilor mele. Emoția tragică este de fapt o față care privește în două direcții, către groază și către milă, ambele constituindu-i fazele. Ai văzut că folosesc cuvântul *reține*. Vreau să spun că emoția tragică este statică. Sau mai bine zis emoția dramatică. Sentimentele stârnite de arta improprie sunt cinetice: dorință, repulsie. Dorința ne împinge să posedăm, să mergem spre ceva; repulsia ne împinge să părăsim, să ne îndepărtăm de ceva. Artele ce stârnesc asemenea sentimente, fie ele pornografice ori didactice, sunt deci arte improprii. Emoția estetică (am folosit termenul general) este așadar statică. Spiritul e reținut, înălțat deasupra dorinței sau repulsiei.

— Spui că arta nu trebuie să stârnească dorință, reflectă Lynch. Ți-am spus că într-o zi, la muzeu, m-am iscălit cu creionul pe dosul Afroditei lui Praxitele. Asta n-a fost dorință?

— Vorbesc de naturi normale. Tu mi-ai mai spus și că în copilărie, când erai la acea drăgălașă școală carmelită, ai mâncat balegă uscată.

Lynch izbucni iar într-un râs nechezat și iarăși își frecă pântecul cu amândouă mâinile, dar fără să le scoală din buzunar.

— Da, așa-i, așa-i! strigă.

Stephen se întoarce spre însoțitorul lui și-l privi o clipă cu stăruință drept în ochi. Lynch, revenindu-și din râs, răspunse acestei priviri cu ochii smeriți. Craniul lung subțiratic și turtit sub tichia lungă ascuțită evocă în mintea lui Stephen imaginea unei reptile cu scufie. Ochii, și ei, aduceau cu ochii de reptilă, în luciu și în fixitatea privirii. Dar în clipa aceasta, când priveau smeriți și treji, erau totuși luminați de o mică scânteie omenească, fereastra unui suflet scorjit, ascuțit de dureros și înveninat împotriva-și.

— Cât despre asta, spuse Stephen drept paranteză politicoasă, suntem toți animale. Și eu sunt un animal.

— Ești, zise Lynch.

— Dar acum ne aflăm într-o lume a ideilor, continuă Stephen. Dorința și repulsia stârnite de mijloace estetice improprii nu sunt cu adevărat emoții estetice nu numai pentru că sunt lipsite de un caracter cinetic, ci și fiindcă nu-s mai mult decât fizice. Carnea noastră se dă înapoi de la ceea ce o înfricoșează și răspunde stimulilor sau la ceea ce o atrage datorită unei acțiuni reflexe a sistemului nervos. Pleoapa ni se închide înainte să ne dăm seama că ne intră fum eă în ochi.

— Nu totdeauna, comentă critic Lynch.

— Tot astfel, continuă Stephen, carnea ta a răspuns stimulării unei statui goale, dar asta, spun eu, doar ca o acțiune reflexă a nervilor.

Frumusețea exprimată de artist nu poate trezi în noi o emoție de ordin cinetic sau o senzație care să fie pur fizică. Ea trezește, sau se cuvine să trezească, sau produce, sau se cuvine să producă, o *stare* estetică, o milă ideală sau o groază ideală, o stare deșteptată, prelungită și în cele din urmă dizolvată de ceea ce numesc eu ritmul frumuseții.

— Asta ce este exact? Întrebă Lynch.

— Ritmul, spuse Stephen, este prima relație formală estetică de la parte la parte a oricărui întreg estetic sau de la un întreg estetic la o parte sau la toate părțile sale sau de la oricare dintre părți la întregul estetic din care face parte.

— Dacă asta e ritmul, s-auzim ce numești tu frumosul — și te rog, amintește-ți că, deși e adevărat că am mâncat odată balebă uscată, nu admir decât frumosul.

Stephen își dezveli capul, ca și cum ar fi salutat această declarație. Apoi, roșind ușor, își așează mâna pe brațul îmbrăcat în postav gros al lui Lynch.

— Noi suntem cei care avem dreptate, spuse, iar ceilalți se înșală. A vorbi despre aceste lucruri și a încerca să înțelegem natura lor și, după ce am înțeles-o, a ne strădui încet și umil și statornic să exprimăm, să stoarcem iară, din pământul brut sau din ce naște el, din sunet și formă și culoare, care-s porțile închisorii sufletului nostru, un chip al frumuseții pe care am ajuns s-o înțelegem — asta e arta.

Ajunseseră la podul canalului — se abătură și merșeră înainte pe lângă copaci. O lumină crudă, cenușie, oglindită de apa leneșă și o mi-reasmă de ramuri umede deasupra capetelor lor păreau a se lupta cu mersul gândurilor lui Stephen.

— Dar n-ai răspuns la întrebarea mea, spuse Lynch. Ce e arta? Ce e frumosul pe care-l exprimă ea?

— Asta a fost prima definiție pe care ți-am dat-o, mă adormitule, spuse Stephen, atunci când am început să încerc a-mi lămuri până la capăt problema. Ți-aduci aminte de seara aceea? Cranly s-a înfuriat și s-a apucat să vorbească despre slămina de la Wicklow.

— Mi-aduc aminte, spuse Lynch. Ne-a vorbit despre afurisiții ăia de porci ai dracului de grași.

— Arta, spuse Stephen, este rânduirea de către om a materiei sensibile sau inteligibile într-un scop estetic. De porci îți aduci aminte; asta uiți. Tu și cu Cranly puteți să aduceți omul la disperare.

Lynch făcu o grimasă înspre cerul aspru.

— Dacă-i vorba să-ți ascult filozofia estetică, cel puțin mai dă-mi o țigară. Pe mine nu mă interesează. Nici măcar femeile nu mă interesează. Din partea mea, du-te dracului și ducă-se dracului totul. Mie-mi trebuie o slujbă cu cinci mii pe an. Și tu aia nu poți să mi-o dai.

Stephen îi puse în mână pachetul de țigări.

Lynch o luă pe ultima rămasă și spuse simplu:

— Continuă!

— D'Aquino, zise Stephen, spune că frumos este ceea ce ne face plăcere să percepem.

Lynch dădu din cap.

— Îmi amintesc asta, zise, *Pulchra sunt quae visa placent*⁸³.

— El folosește cuvântul *visa*, spuse Stephen, pentru a include percepere estetică de tot felul, fie prin văz, fie prin auz sau pe orice altă cale de percepere. Acest cuvânt, deși vag, este îndeajuns de limpede pentru a înlătura bunul sau răul care stârnesc dorință sau repulsie. Înseamnă desigur o stare de echilibru și nu o mișcare, o *stasis* și nu o *kinesis*. Dar adevărul? Și el dă naștere unui echilibru al gândirii. N-o să te apuci să te iscălești cu creionul pe ipotenuza unui triunghi drept.

— Nu, zise Lynch, vreau ipotenuza Afroditei lui Praxitele.

— Așadar statică. Cred că Platon e cel care a spus că frumosul e splendoarea adevărului. Eu nu cred că asta are alt sens decât că adevărul și frumosul sunt înrudite. Adevărul e văzut de intelect, pe care-l mulțumesc cele mai satisfăcătoare relații ale inteligibilului; frumosul este văzut de imaginație, pe care o mulțumesc cele mai satisfăcătoare relații ale sensibilului. Primul pas spre adevăr e să pricepem structura și capacitatea intelectului însuși; să înțelegem actul însuși al inteliecției. Întregul sistem filozofic al lui Aristotel se întemeiază pe cartea sa de psihologie și aceasta, la rândul ei, se întemeiază pe afirmația lui că același atribut nu poate, în același timp și în aceeași conexiune, să aparțină și să nu aparțină aceluiași subiect. Primul pas spre frumos e să pricepem structura și capacitatea imaginației, să înțelegem lămurit actul însuși al perceperei estetice. E clar?

— Dar ce e frumosul? făcu Lynch impacientat. Scoate altă definiție! Ceva ce vedem și ne place! Asta-i tot ce-ați putut găsi mai bun, tu și cu d'Aquino?

— Să luăm femeia, propuse Stephen.

— S-o luăm! spuse Lynch cu feroare.

— Grecul, turcul, chinezul, coptul, hotentotul, continuă Stephen, fiecare admiră câte un tip deosebit de frumusețe feminină. Pare a fi un labirint fără ieșire posibilă. Eu văd totuși două soluții posibile. Una este următoarea ipoteză: că fiecăre însușire fizică pe care o admiră bărbații la femei e în legătură directă cu multiplele funcții ale femeii în vederea propagării speciei. S-ar putea să fie așa. Lumea e mai searbădă decât ți-o închipui până și tu, Lynch. În ce mă privește, îmi displace această soluție. Duce mai degrabă la eugenie decât la estetică, te scoate din labirint aducându-te într-o nouă și pompoasă sală de cursuri unde MacCann, cu o mână pe *Originea Speciilor* și cu cealaltă pe Noul Testament, îți spune că ai admirat șoldurile superbe ale Afroditei pentru că ai simțit că ea ți-ar naște o progeneră zdrăvănească și că ai admirat sânii ei superbi fiindcă ai simțit că ar da un lapte bun copiilor ei și ai tăi.

— Atunci MacCann îndrugă niște minciuni galbene ca pucioasa.

— Mai rămâne o altă cale de ieșire, spuse Stephen râzând.

— Anume? făcu Lynch.

— Ipoteza aceasta — începu Stephen.

O căruță lungă, încărcată cu fier vechi cota după colțul spitalului Sir Patrick Dun, acoperind ultimele vorbe ale lui Stephen cu un vuiet și zdrăngănit strident de metal hurducăit. Lynch își astupă urechile și scoase un blestem după altul până trecu căruța. Apoi răsucindu-se brusc pe călcâie,

⁸³Frumoase sunt cele plăcute la vedere (lat.)

luă altă direcție. Stephen se întoarse și el și așteptă câteva clipe până când reaua dispoziție a tovarășului său se împrăștie.

— Ipoteza următoare, repetă Stephen, este cealaltă cale de-a ieși la lumină: că deși unul și același obiect poate să nu pară frumos tuturor, toți cei care admiră un obiect frumos găsesc în el anumite relații care satisfac înseși stadiile oricărei perceperii estetice și coincid cu ele. Aceste relații ale sensibilului, vizibile pentru mine într-o anumită formă și pentru tine într-alta, trebuie deci să fie calitățile necesare ale frumosului. Acum ne putem întoarce iar la vechiul nostru prieten sfântul Toma, ca să-i mai cerem de doi bani înțelepciune.

Lynch râse.

— Mă amuză enorm, spuse, să te tot aud citându-l pe sfântul Toma, ca un drăguț de călugăr cumsecade. Nu cumva râzi și tu pe sub mustață?

— MacAlister, răspuse Stephen, ar numi teoria mea estetică *Aquinas aplicat*. De-a lungul acestei laturi a filozofiei estetice, d'Aquino mă poate călăuzi foarte bine. Ajuns la fenomenele concepției artistice, gestației artistice și reproducerii artistice, îmi trebuie o nouă terminologie și o nouă experiență personală.

— Bineînțeles, făcu Lynch. La urma urmelor, d'Aquino, cu tot intelectul lui, n-a fost decât un bun călugăr cumsecade. Dar las' că-mi vorbești altă dată despre noua experiență personală și noua terminologie. Grăbește-te și termină partea întâi.

— Cine știe? ripostă Stephen zâmbind. Poate că d'Aquino m-ar înțelege mai bine ca tine. Era și el poet. A scris un imn pentru Joia Mare. Începe cu cuvintele *Pange lingua gloriosi*⁸⁴. Se spune c-ar fi cea mai înaltă fală a artei imnului. E un imn complicat și alinător. Îmi place mult: dar nu există imn care să poată sta alături acelui cânt de procesiune melancolic și maiestuos *Vexilla Regis*⁸⁵ al lui Venantius Fortunatus⁸⁶.

Lynch începu să cânte molcom și solemn cu o voce adâncă de bas:

*Impieta sunt quae concinit David fideli carmine
Dicendo nationibus Regnavit a ligno Deus*⁸⁷.

— E grozav! spuse, foarte satisfăcut. Muzica mare!

Cotiră pe Lower Mount Street.

La câțiva pași după colț, un tânăr gras, purtând la gât un fular de mătase, îi salută și se opri.

— Ați auzit rezultatele examenelor? îi întrebă. Griffin a fost trântit. Halpin și O'Flynn au trecut la slujba în țară. Moonan a luat locul cinci la slujba în Indii. O'Shaughnessy a ieșit al paisprezecelea. Irlandezii de la colegiul Clark i-au tratat aseară c-un ospăț. Toată lumea a mâncat *curry*⁸⁸.

Fața lui palidă și buhăită exprima o maliție binevoitoare și pe măsură

⁸⁴Cu glas de laudă, cântă!

⁸⁵Stindardul regelui

⁸⁶*Fortunatus* (530—609), episcop de Poitiers, proclamat sfânt, a scris versuri în limba latină

⁸⁷ Impietate când s-au împlinit cele cântate de David în credincioasa-i cântare grăind neamurilor: Domni-va Dumnezeu de pe lemn (cel răstignit) (lat.)

⁸⁸Mâncare din carne pregătită cu mirodenii pisate și ghimber

ce debita șirul succeselor, ochișorii lui înecați în grăsime piereau și vocea lui slabă și gâfâită se stingea.

Drept răspuns la o întrebare a lui Stephen, ochii și vocea reapărură din ascunzișurile lor de pândă.

— Da, MacCullagh și cu mine, zise. El ia matematicile pure și eu istoria constituțională. Eu mai iau și botanica. Știți că eu sunt membru al clubului câmpenesc.

Se depărtă de ceilalți doi într-un chip plin de demnitate, punând pe piept o mână bondoacă, înmănușată în lână, și izbucni îndată într-un râs înăbușit, gâfâit.

— Adu-ne câteva gulii și cepe când mai ieși la câmp, spuse Stephen impasibil, să facem și noi un ghiveci.

Studentul râse indulgent și zise:

— Suntem cu toții persoane foarte respectabile în clubul câmpenesc. Sâmbăta trecută am fost în excursie la Glenmalure, șapte dintre noi.

— Cu femeii, Donovan? întrebă Lynch.

Donovan își puse iar mâna pe piept și zise:

— Ținta noastră este dobândirea cunoașterii.

Apoi adăugă grăbit:

— Aud că scrii un eseu despre estetică.

Stephen făcu un gest vag de negare.

— Goethe și Lessing, spuse Donovan, au scris o mulțime despre lucrurile astea — școala clasică și școala romantică și toate astea. *Laocoon*⁸⁹ m-a interesat foarte mult când l-am citit. Bineînțeles că e idealist, nemțesc, ultra-profund.

Nici unul dintre ceilalți nu spuse ceva. Donovan își luă rămas-bun cuviincios.

— Trebuie să mă duc, se scuză blajin și binevoitor, am o puternică suspiciune, devenită aproape convingere, că soră-mea intenționa să pregătească astăzi clătite pentru cina familiei Donovan.

— La revedere, strigă Stephen pe urmele lui. Nu uita să ne aduci la amândoi gulii.

Lynch se uită după el și buzele i se schimonosiră cu încetul într-o grimasă de dispreț, până ce fața lui semăna cu o mască diavolească.

— Când te gândești că acest galben excrement mâncător de clătite poate găsi o slujbă bună, rosti în cele din urmă, și eu trebuie să fumez țigări proaste!

Se întoarseră către Merrion Square și merșeră câțeva vreme în tăcere.

— Ca să termin ce spuneam despre frumos, vorbi Stephen, relațiile cele mai satisfăcătoare ale sensibilului trebuie așadar să corespundă fazelor necesare ale percepției artistice. Găsindu-le pe acestea, găsești însușirile frumosului universal. d'Aquino spune: *Ad pulchritudinem tria requiruntur: integritas, consonantia, claritas*⁹⁰. Eu traduc așa: *Trei lucruri îi trebuie frumosului: integritate, armonie și luminozitate*. Corespund acestea

⁸⁹*Laokoon, oder ilber die Grenzen der Malerei und Si (Laokoon, sau despre granițele dintre pictură și dramă*, cea mai însemnată scriere de estetică a celebrului cărturar și critic progresist german Gotthold Ephraim Lessing (1729—1781).

⁹⁰Frumuseții trei lucruri i se cer: integritate, armonie, lumină. (lat.)

fazelor perceperii? Mă urmezi?

— Firește că da, spuse Lynch. Dacă ți se pare că am o inteligență excrementoasă, fugi după Donovan și pofteste-l pe el să te asculte.

Stephen arată cu degetul spre un coș pe care un ajutor de măcelar și-l pusese pe cap cu fundul în sus.

— Uită-te la coșul acela, zise.

— Îl văd, făcu Lynch.

— Pentru a vedea acel coș, continuă Stephen, mintea ta mai întâi de toate separă coșul de restul universului vizibil, care nu e coșul. Prima fază a perceperii este o linie despărțitoare trasă în jurul obiectului perceput. O imagine estetică ni se prezintă fie în spațiu, fie în timp. Ceea ce-i audibil se prezintă în timp, ce e vizibil se prezintă în spațiu. Dar, temporală sau spațială, imaginea estetică este mai întâi luminos percepută delimitându-se pe sine și conținându-se sine, proiectată pe fundalul incomensurabil de spațiu sau timp care nu este ea. Ai perceput-o ca pe un *lucru*. O vezi ca pe un întreg, îi percepi integritatea. Iată ce e *integritas*.

— La țintă! spuse Lynch, râzând. Zi 'nainte.

— Apoi, continuă Stephen, treci de la un punct la altul, călăuzit de liniile formale ale obiectului, îi percepi în cadrul limitelor sale ca parte cumpănită cu parte, îi simți ritmul structurii. Cu alte cuvinte, sinteza perceperii imediate e urmată de analiza perceperii. După ce ai simțit mai întâi că e un obiect, simți acum că e un *obiect*. Îl percepi drept complex, multiplu, divizibil, separabil, alcătuit din părțile sale, rezultat al părților sale și însumare a lor, armonios. Iată ce-i *consonantici*.

— Iar la țintă! observă Lynch spiritual. Mai spune-mi acum ce e *claritas* și câștigi țigara.

— Implicațiile cuvântului, spuse Stephen, sunt mai degrabă vagi. D'Aquino folosește un termen care pare a fi inexact. Pe mine m-a lăsat multă vreme nelămurit. Te-ar face să crezi că în capul lui era un symbolism sau idealism, calitatea supremă a frumosului fiind o lumină din vreo altă lume și materia doar umbra ideii ei, doar simbolul realității ei. M-am gândit că s-ar putea să înțeleagă prin *claritas* descoperirea și reprezentarea artistică a scopului divin în orice lucru, adică o forță de generalizare care ar face din imaginea estetică o imagine universală, ar face-o să iradieze dincolo de condițiile ei proprii. Dar asta e vorbărie literară. Eu înțeleg așa: după ce ai perceput acel coș drept un *lucru* și l-ai analizat apoi în forma sa și l-ai perceput drept un *lucru*, faci singura sinteză îngăduită logic și estetic. Vezi că este acel lucru care este și nu altul. Lumina de care vorbește d'Aquino în scolasticul *quidditas*⁹¹, ceea ce face ca acel lucru să fie el și nu altul. Această calitate supremă este simțită de artist din clipa când el concepe cu închipuirea imaginea estetică. Shelley asemuiește frumos spiritul în clipa aceea cu un jărat sclipind înainte de a se stinge. Momentul în care această calitate supremă a frumosului, iradierea limpede a imaginii estetice, este luminos percepută de către spiritul reținut de integritatea ei și fascinat de armonia ei reprezintă starea de echilibru luminos și tăcut a plăcerii estetice, o stare de spirit foarte asemănătoare acelei stări cardiace pe care fiziologul italian Luigi Galvani⁹², folosind o expresie aproape la fel

⁹¹Ce? prin ce? cum? de ce?

⁹²*Luigi Galvani* (1737—1798), fiziolog italian, unul dintre întemeietorii

de frumoasă ca a lui Shelley, a numit-o încântarea inimii.

Stephen se opri și, cu toate că tovarășul lui tăcea, simți că vorbele sale creaseră în juru-le o tăcere pătrunsă de încântarea gândurilor.

— Ceea ce am spus, reîncepu, se referă la frumos în sensul mai larg al cuvântului, sensul ce-l are cuvântul în tradiția literară. Pe piață are alt înțeles. Când vorbim despre frumos în cel de-al doilea sens al termenului, judecata noastră e influențată în primul rând de arta însăși și de forma acelei arte. Imaginea trebuie așezată între gândirea sau simțurile artistului însuși și gândirea sau simțurile celorlalți. Dacă ții minte asta, vei vedea că arta se împarte prin urmare în chip firesc în trei forme progresând de la una către următoarea. Aceste forme sunt: forma lirică, adică forma în care artistul își prezintă imaginea în imediată relație cu sine-însuși; forma epică, forma în care el își prezintă imaginea în relație intermediară cu sine și cu ceilalți; forma dramatică, aceea în care el își prezintă imaginea în relație imediată cu ceilalți.

— Asta mi-ai spus-o acum câteva seri, zise Lynch, când am început faimoasa discuție.

— Am acasă un caiet, spus Stephen, în care mi-am notat întrebări mai amuzante decât ale tale. Găsindu-le răspunsurile, am găsit teoria estetică pe care încerc să ți-o explic. Iată câteva întrebări pe care le-am pus eu: *Un scaun frumos lucrat este tragic sau comic? Este portretul Monei Lisa bun dacă doresc să-l văd? Dacă nu, de ce asta?*

— De ce, într-adevăr? întrebă Lynch râzând.

— *Dacă un om, izbind furios într-un trunchi de lemn, continuă Stephen, produce acolo imaginea unei vaci, este acea imagine o lucrare de artă? Dacă nu, de ce asta?*

— Asta-i drăguță, zise Lynch. Are autentica duhoare scolastică.

— Lessing n-ar fi trebuit să ia drept subiect un grup de statui. Artă aceasta, fiind inferioară, nu înfățișează formele despre care am vorbit deosebindu-se limpede una de alta. Chiar și în arta cea mai spirituală, formele se confundă adesea. Forma lirică este de fapt cel mai simplu veșmânt verbal al unei clipe de emoție, un țipăt ritmic ca acelea care cu ere în urmă îl stimulau pe omul trăgând la vâsle sau pe cel care căra pietre la deal pe un povârniș. Cel care scoate țipătul este mai conștient de clipa de emoție decât de sine ca resimțind emoția. Cea mai simplă formă epică o vezi ivindu-se din literatura lirică atunci când artistul zăbovește și meditează asupra lui însuși ca centru al unui fapt epic și această formă progresează până când centrul de gravitate al emoției este la egală distanță de artist cât și de ceilalți. Narația încetează a mai fi personală. Personalitatea artistului trece în narație însăși, curgând continuu în jurul personajelor și acțiunii ca o mare vitală. Acest progres îl poți vedea ușor în vechea baladă englezească *Tu-pin Hero*, care începe la persoana întâi și sfârșește la persoana a treia. Forma dramatică este atinsă atunci când vitalitatea care a curs și s-a involburat în jurul fiecărui personaj umple fiecare personaj cu asemenea vitalitate încât ea sau el prinde o viață estetică proprie și intangibilă. Personalitatea artistului, la început un țipăt sau o cadență sau o anumită atmosferă, iar apoi o narație curgătoare și luminoasă, în cele din urmă se subție până ce piere, se depersonalizează, ca să zicem așa.

electricității ca știință.

Imaginea estetică în formă dramatică este viața purificată în imaginația umană și reprojctată de aceasta. Misterul creației estetice, ca și acela al creației materiale, este atunci împlinit. Artistul, ca și Dumnezeuul creației, rămâne înlăuntrul sau îndărătul lucrării sale, sau dincolo de ea ori deasupra ei, nevăzut, subțiat până la neființă, impasibil, curățindu-și unghiile.

— Încercând să le subție și pe ele până la neființă, spuse Lynch.

O ploaie mărunță începu să cadă din cerul înalt, învăluit. Cotiră spre Duke's Lawn ca să ajungă la Biblioteca națională înainte de a se înteeți ploaia.

— Ce rost are să trăncănești despre frumos și imaginație, spuse Lynch cătrănit, în mizerabila asta de insulă uitată de Dumnezeu? Nu-i de mirare că după ce a comis țara asta, artistul s-a retras înăuntrul sau îndărătul lucrului care i-a ieșit din mâini.

Ploaia se iuțise. Când trecură prin pasaj pe lângă Kildare House găsiră o mulțime de studenți adăpostiți sub arcadele Bibliotecii. Cranly, sprijinit de o coloană, își scobeia dinții cu vârful unui chibrit, ascultând pe unii dintre colegi. Câteva fete stăteau aproape de ușa de la intrare. Lynch îi șopti lui Stephen:

— Adorata ta e aici.

Stephen își luă locul în tăcere pe treapta de dedesubtul cetei de studenți, nepăsător la ploaia care cădea tot mai repede și întorcându-și la răstimpuri ochii spre ea. Și dânsa stătea tăcută printre tovarășele ei. N-are nici un preot cu care să flirteze, gândi Stephen cu o lucidă amărăciune, amintindu-și cum o văzuse data trecută. Lynch avea dreptate. Mintea lui Stephen, stârnită de teorii și de îndrăzneală, recăzu într-o liniște apatică.

Îi auzea pe studenți discutând. Vorbeau despre doi prieteni care trecuseră examenul final de medicină, despre șansele de a găsi slujbe pe transatlantice, despre vaduri de clientelă bogată ori săracă.

— Asta-i apă de ploaie. O clientelă de țară în Irlanda e mult mai de preferat.

— Hynes a fost doi ani la Liverpool și spune la fel. Zice că era o văgăună groaznică. Nici un caz interesant — doar să faci pe moașa.

— Vrei să spui că-i mai bine să iei o slujbă aici la țară decât într-un oraș bogat ca acela? Eu știu pe unul...

— Hynes e un prost. Și-a luat examenele numai cu toceală. Toceală și-atât.

— Nu vă luați după el. Poți să faci o groază de bani într-un mare oraș comercial.

— *Ego credo ut vita pauperum est simpliciter atrox, simpliciter sanguinarius atrox, in Liverpoolio*⁹³.

Vocile lor îi ajungeau la urechi ca din depărtare, într-o pulsație întreruptă. Ea se pregătea să plece cu tovarășele ei.

Ploaia iute și sprintară se îndepărtase, zăbovind în ciorchini de diamante printre tufișurile grădinii din fața Bibliotecii, unde stârnise o emanație din pământul înnegrit. Fetele stăteau pe treptele colonadei și botinele lor cochete țcăneau guralive, pe când ele vorbeau liniștite și vesele, aruncând priviri spre nori, ținându-și cu dibăcie umbrelele încât să

⁹³În jargonul latinizat al studenților, aproximativ: „Eu cred că viața săracilor e pur și simplu atroce, ba chiar a dracului de atroce, la Liverpool.”

le apere de ultimii câțiva stropi de ploaie, închizându-le iarăși, strângându-și cu gravitate poalele fustelor.

Și dacă o judecase aspru? Dacă viața ei era doar un rozariu de ore, o viață simplă și stranie ca viața unei păsări, zglobie dimineața, fără de astâmpăr de-a lungul zilei, obosită în asfințit? Inima ei simplă și neîmblânzită ca a unei păsări?

Spre mijirea zorilor se trezi. O, ce muzică dulce! Sufletul îi era scăldat în rouă. Peste mădulele sale, pe când dormea, trecuseră palide valuri răcoroase de lumină. Stătea nemișcat, de parcă sufletul i s-ar fi odihnit printre ape răcoroase, conștient de o muzică stinsă, dulce. Minte i se trezea încet la o cunoaștere vibrândă, matinală; o inspirație matinală îl umplea un duh, curat ca apa cea mai curată, dulce ca roua, tulburător ca muzica. Dar cât de lin se însufla, cât de senin, de parcă serafimii înșiși l-ar fi suflat asupra-i! Sufletul lui se trezea cu încetul, temându-se a se trezi pe de-a-ntregul. Era ceasul din zori când vântul încetează să freacă, când nebunia veghează și se deschid spre lumină plante ciudate și molia își ia zborul tăcut.

Încântare a inimii! Petrecuse o noapte de încântare. În vis sau într-o viziune cunoscuse extazul vieții serafice. Fusese doar o clipă sau ceasuri îndelungi și ani și ere? Trăirea inspirației părea acum răsfântă, din toate părțile odată, de o multitudine de reprezentări nebuloase, a ceea ce se întâmplase în realitate sau a ceea ce ar fi putut să se întâmple.

Clipa țâșnise ca un punct de lumină și acum, din vâl nebulos în vâl nebulos de întâmplare vagă, o formă confuză învăluia blând lumina-i zăbavnică. O! în poala virgină a imaginației cuvântul se întrupa. Gabriel serafimul venise în camera Fecioarei. O lumină zăbavnică se lăsa tot mai profund în sufletul lui, din care flacăra albă pierise, tot mai profund, prefăcându-se în lumină roz, arzătoare. Acea lumină roz și arzătoare era inima ei stranie și neîmblânzită, stranie încât nici un bărbat n-o cunoscuse și n-avea s-o cunoască vreodată, neîmblânzită dinaintea începutului lumii; și ispitite de acea arzătoare vâlvoare roz corurile serafimilor cădeau din ceruri.

*N-ai obosit pe căile arzătoare,
Ispită a serafimului căzut?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

Versurile îi treceau din gând pe buze și, repetându-le în murmur, simțea curgând prin ele mișcarea ritmică a unei vilanele⁹⁴. Arzătoarea vâlvoare roz își emana razele de rime: arzătoare, încântare, dogoare, sfâșietoare, înfiorare. Razele ei consumau în flăcările lor inimile oamenilor și ale îngerilor: razele rozei care era inima ei neîmblânzită.

*Cu ochii tăi aprins-ai iar dogoare
În inima pe care mreața ți-ai țesut
N-ai obosit pe căile arzătoare?*

⁹⁴ *Vilanelă* — poezie cu formă fixă (întâlnită îndeosebi în literatura franceză), cuprinzând nouăsprezece rânduri, pe două rime.

Și apoi? Ritmul se stinge, înceta, începea iar să tresară și să palpita.
Și apoi? Nori de slavă, nori de tămâie înălțându-se de pe altarul lumii.

*Iar fum de slavă peste-a dorului vâlvoare
Din țarm în țarm de-ocean se'nalță, renăscut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

Fum de tămâie se-nălța de pe întregul pământ, din oceanele fumegânde, nor de tămâie întru slava ei. Pământul era asemenea unei cădelnițe legănate întru slavă, glob de tămâie, minge elipsoidală. Ritmul se stinse deodată; vaierul inimii lui se frânse. Buzele lui începură să murmure iarăși și iarăși primele versuri; înaintară apoi poticnindu-se printre jumătăți de versuri, gângav, împiedicate; apoi se opriră. Vaierul inimii se frânse.

Ceasul învăluit, fără de vânt, trecuse și îndărătul ochiurilor de geam ale ferestrei goale se aduna lumina dimineții. Un clopot bătea slab foarte de departe. O pasăre ciripea; două, trei. Clopotul și pasărea tăcură și lumina albă, searbădă se împrăstia către răsărit și apus, cotropind lumea, cotropind lumina roz din inima lui.

Țemându-se să nu piardă tot, se ridică brusc sprijinindu-se într-un cot și se uită după hârtie și creion. Nu se vedeau pe masă; nu era nimic decât farfuria de supă din care-și mâncase orezul la cină și sfeșnicul cu scursurile de lumânări și cu suportul de hârtie pârlit de flacăra care se stingea. Întinse obosit brațul către piciorul patului, băjbâind cu mâinile prin buzunarele vestonului atârnat acolo. Degetele lui dădură de un creion și apoi de un pachet de țigări. Se întinse îndărăt și, rupând pachetul, scoase cea din urmă țigară și-o așeză pe tocul ferestrei, apoi începu să transcrie strofele vilanelei cu litere mărunte, îngrijite, pe suprafața aspră a cartonului.

După ce le scrisese pe toate, lăsă iar capul pe perna plină de ghemotoace și le murmură din nou. Cocoloașele din umplutura pernei de sub cap îi aminteau ghemotoacele de păr de cal din canapeaua camerei ei de primire, unde ședea de obicei el, zâmbitor sau grav, întrebându-se de ce venise, nemulțumit de ea și de el însuși, stânjenit de litografia Sfintei Inimi deasupra bufetului deșert. O văzu apropiindu-se de dânsul într-un moment când conversația ațipise și rugându-l să cânte unul din curioasele lui cântece. Apoi se văzu pe sine șezând în fața pianului vechi, scoțând din clapele pătate acorduri încete și, în mijlocul zumzetului de vorbe ce reîncepuse în odaie, cântându-i ei, care se răzima de etajera căminului, un cântec gingaș de-al elisabetanilor, un trist și dulce cântec de rămas-bun, cântecul victoriei de la Azincourt, cântecul vesel al *Frunzelor verzi*. Câtă vreme cânta, iar ea asculta sau se făcea că ascultă, inima lui era calmă, dar de cum se sfârșeau ciudatele cântece vechi și se auzeau iar glasurile din odaie, el își amintea de propriu-i sarcasm: casa unde li se spune cam prea repede pe nume tinerilor.

Erau clipe când ochii ei păreau pe cale să i se încredințeze, dar așteptase în zadar. Ea trecea acum dansând ușoară prin amintirea lui așa cum fusese în noaptea aceea la balul carnavalului, cu rochia-i albă nițeluș sumeasă, cu o ploită de flori albe vibrându-i în păr. Ușoară, dansa în cerc.

Dansând venea spre dânsul și, pe când se apropia, ținea ochii în lături și obraji i se încinseseră ușor. În pauza din lanțul mâinilor, mâna ei se odihni o clipă într-a lui, ca un obiect catifelat.

— Nu te mai vede lumea de loc.

— Da, sunt născut a fi călugăr.

— Mă tem că eretic.

— Te temi tare?

Drept răspuns ea se depărtase dansând de-a lungul lanțului de mâini, dansând discret și ușor, neabandonându-se nimănui. Ploaia albă din păr vibra în tactul dansului și, când era în umbră, dogoarea din obraji i se adâncea.

Călugăr! Îi răsări înaintea propriu-i chip profanator al claustrului, franciscan eretic, supus, hotărât a nu se supune, ținând un suplu păienjeniș de sofisme, asemenea lui Gherardino da Borgo San Donnino și murmurând la urechea ei.

Nu, nu era chipul lui. Semăna cu acela al tânărului preot în a cărui tovarășie o văzuse ultima oară, privindu-l cu ochi de porumbiță, pe când se juca prin filele glosarului ei irlandez.

"— Da, da, tinerele doamne încep să vină alături de noi. Zi de zi pot să constat asta. Doamnele sunt cu noi. Cele mai bune ajutoare în sprijinul limbii noastre.

— Dar biserica, părinte Moran?

— Biserica de asemeni. Și ea ni se alătură. Și acolo se lucrează bine. Să nu fiți îngrijorată în privința bisericii."

Aa! n-are decât! Bine-a făcut el c-a plecat din cameră disprețuitor. Bine-a făcut că n-a salutat-o pe treptele bibliotecii! Bine-a făcut c-a lăsat-o să flirteze cu preotul ei, să se joace cu o biserică ce nu-i decât rândășița creștinătății.

O mânie primitivă, brutală, îi goni din suflet ultima clipă de extaz care mai zăbovea și sparse violent imaginea ei, zvârlindu-i cioburile cât colo, în toate părțile. Din toate părțile, reflecții deformate ale imaginii ei porniră a i se trezi în amintire: florăreasa în zdrențe cu părul jilav, răvășit și cu fața obraznică, aceea care-și zisese drăguța lui și se rugase de el să-i cumpere primul buchețel, slujnica din bucătăria casei vecine, care cânta în clămpănitul vaselor, după felul târăgănat al cântăreților de țară, primele măsuri din *Lacurile și Munții din Killarney*, o altă fată care râsese veselă când el se poticnise fiindcă i se prinsese talpa sfâșiată a ghetei într-o zăbrea din grilajul trotuarului, o fată ieșind de la fabrica de biscuiți Jacob, căreia el îi aruncase o privire, atras de gura ei mică și coaptă, și care-i strigase peste umăr:

— Ei, îți plăcu ce văzuși la mine — păr lins, sprâncene crețe?

Și totuși simțea că oricât i-ar înjosi și ironiza imaginea, mânia aceasta era și ea un fel de omagiu. Părăsise clasa cu un dispreț nu pe de-a-ntregul sincer, simțind că poate îndărătul acelor ochi întunecați peste care genele lungi aruncau o umbră fugară se ascundea taina neamului ei.

Plimbându-se pe străzi își spuse cu amărăciune că ea era prototipul femeilor țării sale, un suflet de liliac de noapte trezindu-se la conștiința de sine în întuneric și taină și singurătate, zăbovind o clipă, fără dragoste și fără păcat, lângă blându-i iubit și lăsându-l apoi pentru a-și murmura inocentele abateri de la virtute în urechea zăbrelită a preotului. Mânia lui

împotriva-i se ușura în sarcasme grosolane la adresa curtezanului ei care cu numele și cu glasul și cu trăsăturile sale îi jigneau mândria amăgită: un țăran popit, cu un frate polițist la Dublin și alt frate băiat de prăvălie la o cârciumă din Moycullen. Acestuia îi dezvăluia nuditatea sfioasă a sufletului ei, unuia dresat în școală să execute rituri formale, mai curând decât lui însuși, preot al eternei imaginații, care știa să preschimbe pâinea zilnică a experienței în radiosul trup al vieții veșnic vii.

Imaginea radioasă a euharistiei îi adună iar într-o clipă gândurile amare și deznădăjduite, vaierele lor înălțându-se nestăvilit într-un imn de slavă.

*Cernite cânturi, vaiere sfâșietoare
Ți-nchină un euharistie imn precum ai vrut
N-ai obosit pe căile arzătoare?*

*Și mâinile înaltă cu înfiorare
Potirul jertfei până-n vârf umplut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

Rosti versurile tare, de la primele rânduri, până ce muzica și ritmul îi pătrunseră sufletul întorcându-l către o calmă îngăduință; apoi le copie cu trudă, ca să le simtă mai bine văzându-le; și apoi se lăsă iar pe pernă.

Venise lumina plină a dimineții. Nici un sunet nu se auzea; dar el știa că jur împrejurul-i viața era pe cale a se trezi în zgomote banale, voci răgușite, rugăciuni somnoroase. Trăgându-se înapoi de la acea viață își înfășură capul cu pătura ca într-o glugă și-și aținti ochii asupra florilor împrăștiate pe tapetul zdrențuit de pe perete. Încerca să-și încălzească bucuria pe cale de-a pieri la focul roșului lor aprins, imaginând o alee de trandafiri de la culcușul lui până la cer presărată toată cu flori de un roșu aprins. Obosit! Obosit! Obosise și el pe căile arzătoare.

O treptată căldură, o lunguroasă oboseală îl străbătea, coborându-i de-a lungul șirii spinării dinspre capul strâns înfășurat. O simțea coborând și, văzându-se cum zăcea, zâmbi. Curând are să adoarmă.

Scrisese din nou versuri pentru ea, după zece ani. Cu zece ani în urmă ea purtase șalul înfășurat ca o glugă în jurul capului, emanând boare de răsuflare caldă în aerul noptatic, ciocnind cu piciorul strada sticloasă de frig. Era ultimul tramvai; caii roibi o știau și-și scuturau clopoștii în noaptea luminoasă ca pentru a o vesti. Taxatorul stătea de vorbă cu vizitiul, amândoi clătinând adesea din cap în lumina verde a felinarului. Ei stăteau pe treptele tramvaiului, el pe cea de sus, ea pe cea de jos. Printre fraze, ea se suise în mai multe rânduri pe treapta lui și coborâse iar, și o dată sau de două ori rămăsese alături de el, uitând să coboare iar; apoi coborâse. Las-o! Las-o!

Zece ani de la acea înțelepciune de copil până la nebunia lui de acum. Dacă i-ar trimite versurile? Ar fi citite tare la micul dejun, pe când se ciocneau capacele ouălor fierte. Nebunie într-adevăr! Frații ei ar râde și ar țipa smulgându-și unul altuia pagina cu degetele lor puternice și aspre. Suavul preot, unchiu-său, șezând în fotoliul lui, cu brațul întins spre a ține pagina la distanța potrivită, ar citi-o zâmbind și ar lăuda forma literară.

Nu, nu; asta era nebunie. Chiar dacă i-ar trimite versurile, ea nu le-ar

arăta altora. Nu, nu; n-ar putea face una ca asta.

Începu să simtă că o nedreptățise. Un sentiment al inocenței ei aproape că-l îndemna la milă; o inocență pe care niciodată n-o înțelesese până a nu ajunge la cunoașterea ei prin păcat, o inocență pe care nici ea n-o înțelesese câtă vreme fusese nevinovată sau înainte să se fi abătut asupra-i pentru prima oară ciudata umilință a firii ei de femeie. Atunci începuse sufletul ei să trăiască, după cum sufletul lui începuse a trăi când păcătuisese prima oară — și o duioasă compătimire îi umplu inima amintindu-și firava ei paloare și ochii umiliți și întristați de ascunsă rușine a feminității.

Pe când sufletul lui trecea de la extaz către langoare, ea unde era? S-ar fi putut oare, pe caile misterioase ale vieții spirituale, ca sufletul ei să fi fost în aceleași clipe conștient de omagiul lui? Poate că da!

Un val cald de dorință îi aprinse iar sufletul și-i umplu tot trupul. Conștientă, ea se trezea din somnu-i înmiresmat către ispitirea vilaneli lui. Ochii ei întunecați se deschideau languroși înaintea ochilor lui. Goliciunea i se supunea iradiindă, caldă, înmiresmată, trupul ei îmbia la nesfârșite mângâieri, îl învăluia ca un nor lucitor, îl învăluia ca apa cu o viață fluidă; și ca un nor de abur sau ca niște ape scaldând de jur împrejur spațiul, literele fluide ale cuvintelor, simboluri ale elementului de mister, se revărsau acum fără opreliște peste gândurile lui.

*N-ai obosit pe căile arzătoare,
Ispită a serafimului căzut?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

*Cu ochii tăi aprins-ai iar dogoare
În inima pe care mreaja ți-ai țesut.
N-ai obosit pe căile arzătoare?*

*Iar fum de slavă peste-a dorului vâlvoare
Din țarm în țarm de-ocean se-nalță, renăscut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

*Cernite cânturi, vaiere sfâșietoare
Ți-nchină un euharistie imn precum ai vrut.
N-ai obosit pe căile arzătoare?*

*Și mâinile înalță cu înfiorare
Potirul jertfei până-n vârf umplut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

*O, tu cu ochii-ți languroși de vrăjitoare
Și trupul mlădios pentru sărut făcut!*

*N-ai obosit pe căile arzătoare?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încântare.*

Ce fel de păsări erau? Stătea pe scările bibliotecii să le privească,

sprijinindu-se obosit în bastonul lui subțire de frasin. Zburau întruna în jurul umărului ieșit în afară al unei case din Molesworth Street. Aerul serii de sfârșit de martie reliefa limpede zborul lor, trupurile lor negre, săgetătoare, fremătătoare, zburau reliefându-se limpede pe cer ca pe un văl moale aninat de un pal și vaporos albastru.

Le urmărea zborul; pasăre după pasăre: o săgeată neagră, un viraj, o fâlfâire de aripi. Încercă să le numere înainte de trecerea tuturor trupurilor lor săgetătoare, fremătătoare. Șase, zece, unsprezece: și se întrebă dacă numărul lor era oare cu soț sau fără? Douăsprezece, treisprezece: căci două coborau în zbor rotit din înălțimile cerului: zburau când în înalt, când jos, dar mereu rotindu-se în linii drepte sau unduinde și mereu dinspre stânga spre dreapta, dând roată unui templu de aer.

Le asculta țipetele: ca țiuitul șoarecilor îndărătul lambriului de pe perete: o ascuțită notă dublă. Dar notele erau lungi și ascuțite și vinde, nu ca țiuitul paraziților, cădeau cu o terță sau o cvartă și vibrau în tril pe când ciocurile zburătoare despica aerul. Țipătul lor se auzea ascuțit și limpede și frumos de parcă s-ar isat fire de lumină mătăsoasă depănate de Pe mosoare vibrânde.

Larma neomenească îi alina urechile în care murmurau insistent suspinele de plâns și muștrările maică-si, iar delicatele trupuri negre, fremătătoare, rotindu-se și fâlfâind și vibrând în jurul unui templu aerian din cerul pal îi alinau ochii care tot mai vedeau chipul mamei.

Pentru ce privea spre înalt de pe treptele porticului, ascultând dublul lor țipăt ascuțit, urmărindu-le zborul? Aștepta un bun sau un rău augur?

Îi zbură prin minte o frază din Cornelius Agrippa⁹⁵ și apoi îi zburară în-colo și încoace prin minte gânduri fără de formă din *Swedenborg*⁹⁶ despre corespondența dintre păsări și cele ce țin de intelect, și spusele lui, cum că fapăturile văzduhului își au cunoașterea lor, își știu timpurile și anotimpurile, pentru că au rămas statornice în rostul vieții lor, nu ca omul, pentru că ele nu și-au pervertit acel rost prin rațiune.

Și de-a lungul erelor, oamenii își înălțaseră privirile în înalt spre zborul păsărilor, ca el acum. Colonada deasupra-i îl făcu să se gândească vag la un templu antic și bastonul de frasin pe care se sprijinea obosit, la bățul curbat al unui augur. Un sentiment de teamă în fața necunoscutului fremăta în inima oboselii sale, o teamă de simboluri și prevestiri, de omul-șoim al cărui nume îl purta, cel care evadase din captivitate planând pe aripi împletite din răchită, de Toth, zeul scriitorilor⁹⁷, scriind cu o trestie pe o tabletă și purtând pe capul lui îngust de ibis cornul lunii.

Zâmbi gândindu-se la chipul zeului, fiindcă-i amintea de un judecător cu nas borcănat și cu perucă punând virgule într-un document pe care-l

⁹⁵ *Cornelius Agrippa von Nettesheim* (1486—1535), medic și filozof german, adept al magiei și al unor teorii oculte.

⁹⁶ *Emanuel Swedenborg* (1688—1772), teozof suedez, a cărui doctrină filozofică mistică și vizionară, intitulată la timpul său *Biserica nouă*, a avut mulți aderenți.

⁹⁷ *Toth*, divinitate egipteană, care pare să provină din suprapunerea a două divinități lunare: un zeu ibis și un zeu cynocefal; (maimuță mare, cu cap de dine, adorată de egipteni). Grecii târzii l-au identificat pe Toth cu zeul Hermes.

ținea cu brațul întins ca să vadă mai bine; și apoi știa că nu și-ar fi amintit numele judecătorului dacă n-ar fi semănat cu o înjurătură irlandeză.

Nebunie. Dar oare pentru nebunia asta era el pe cale să părăsească pentru totdeauna casa rugăciunii și prudenței în care se născuse și rânduiala de viață din care se trăgea?

Se întorceau cu țipete ascuțite pe deasupra umărului proeminent al casei, în zbor întunecat pe cerul tot mai pal. Ce fel de păsări erau? Gândi că trebuie să fie rândunele care se înapoiaseră din sud. Însemna atunci că trebuie să plece, fiindcă ele erau păsări care mereu plecau și veneau, mereu zideau căminuri nestatornice sub streșinile caselor de oameni și părăseau mereu cuiburile ce-și clădiseră, pentru a pribegi.

*Plecați-vă obraji, Una și Elil
Mă uit la ei precum se uită rânduneaua,
Gata de pribegie peste-al valurilor vuiet,
La cuibul de sub strașină⁹⁸.*

O bucurie blândă, fluidă, ca zgomotul multor aripi i se revărsa în amintire și simțea în inimă lumina blândă a spațiilor tăcute de cer pălind treptat pe deasupra apelor, a tăcerii oceanice, a zborului rândunelelor prin amurgul marin peste valurile curgătoare, în care vocalele lungi, blânde, se ciocneau cu zgomot și se depărtau iar, clipocind și iar revărsându-se și iar îndepărtându-se, clătinând mereu clopotele albe ale valurilor lor în dangăt mut și în ropot mut și-n blândă lină chemare stingându-se în susur; și simți că prevestirea ce-o căutase în păsările rotinde, săgetânde și în palul spațiu de cer de deasupra-i pogorâse din inima lui liniștit și grabnic ca o pasăre dintr-un turn.

Simbol al plecării sau al singurătății? Versurile ce-i susuraseră în urechea amintirii realcătuiră cu încetul în fața ochilor care-și aminteau tabloul sălii în seara deschiderii teatrului național⁹⁹.

Era singur într-o latură a balconului, privind cu ochi istoviți la cultivații

⁹⁸Versuri aparținând poetului și dramaturgului irlandez *William Butler Yeats* (1865—1939).

⁹⁹Teatrul național irlandez (devenit mai târziu celebru, grație marilor săi dramaturgi și faimoșilor *Irish Players* — la origine o trupă de amatori) și-a deschis porțile în mai 1899 cu piesa poetului W. B. Yeats, *Contesa Kathleen*. Subiectul piesei a cărei premieră o evocă Joyce: în Irlanda vremurilor vechi, într-o perioadă de foamete, în care oamenii și-au vândut demonilor sufletele pentru a căpăta hrană, contesa Kathleen face tot ce-i stă în putere ca să aline nevoile poporului. Demonii însă îi fură averea, oblingând-o să le vândă propriul ei suflet, în schimbul unei mari sume de bani. În final, contesa este iertată, deoarece intențiile ei au fost bune. Piesa, cu implicațiile ei, se pare că a suscitat o vie polemică. Tânărul Joyce, deși înflăcărat adept al teatrului lui Ibsen, a salutat cu entuziasm această primă manifestare artistică a teatrului irlandez — desolidarizându-se de cei ce o considerau drept blasfemie. Mai târziu Joyce a luat atitudine hotărâtă împotriva *esteticismului folcloric* al scriitorilor grupați în jurul lui Yeats, considerind limitarea la teme folclorice drept o piedică pentru integrarea culturii irlandeze în circuitul culturii universale.

Dublinului în fotoliile de orchestră și la decorurile de gust ieftin și păpușile omenеști încadrate de luminile prea violente ale scenei. Un polițist gros asuda îndărătul lui și părea gata să intre în acțiune din clipă în clipă. Miorlăielile, fluieratul și strigătele de ocară veneau în rafale violente pornind de la colegii lui studenți împrăștiați prin sală.

- Defăimare a Irlandei!
- Fabricată în Germania!
- Blasfemie!
- Noi nu ne-am vândut niciodată credința!
- Nici o femeie irlandeză n-a făcut vreodată una ca asta!
- Nu ne trebuie atei amatori!
- Nu ne trebuie boboci budiști!

Un zumzet scurt coborî brusc din ferestrele sub care stătea; știu că se aprinseseră lămpile în camera de lectură. Se îndreptă către sala cu coloane, sui scările și trecu înăuntru, în clămpănitul porțiței turnante.

Cranly ședea spre partea dicționarilor. O carte groasă, deschisă la frontispiciu, sta în fața lui pe pupitrul de lemn. Ședea rezemat în scaunul lui, aplecându-și urechea ca un confesor spre un student în medicină care-i citea o rubrică din pagina de șah a unui jurnal.

Când Stephen se așeză la dreapta lui, preotul care stătea de cealaltă parte a mesei își închise exemplarul din *Tableta* pocnindu-l mânios și se uită după el cu o privire vagă și cam pierdută.

Studentul în medicină continuă cu o voce mai domoală:

- Pion la al patrulea câmp de rege.
- Am face mai bine să plecăm, Dixon, avertiză Stephen. S-a dus să se plângă.

Dixon împături jurnalul și se sculă demn, spunând:

- Oamenii noștri s-au retras în desăvârșită ordine.
- Cu arme și cu vite, adăugă Stephen, îndreptându-și arătătorul spre cartea lui Cranly, pe care sta tipărit: *Bolile Boului*.

Pe când treceau printre mese, Stephen spuse:

- Cranly, vreau să-ți vorbesc.

Cranly nu răspunse, nici nu se întoarse. Depuse cartea pe masa custodelui și ieși din sală țâcănind sec parchetul cu picioarele-i bine încălțate. Pe scări se opri și privind absent spre Dixon repetă:

- Pion la afurisitu' de-al patrulea câmp de rege.
- Zii și-așa, dacă vrei, făcu Dixon.

Avea un glas liniștit, fără intonații, și maniere curtenitoare, iar pe un deget al mâinii sale durdulii și curate se arăta din când în când un inel cu pecete.

Pe când traversau holul, un bărbat cu statură de pitic venea spre ei. Sub cupola pălăriei micuțe fața lui nebarbierită începu să zâmbească de plăcere și-l auziră murmurând. Ochii îi erau melancolici ca ai unei maimuțe.

- Bună seara, domnilor, zise fața țepoasă de maimuță.
- Ce vreme caldă pentru martie, spuse Cranly. Sus au deschis ferestrele.

Dixon zâmbea și-și răsucea inelul, fața negricioasă, cu riduri de

măimăuță își țuguie cu o blândă satisfacție gura de om și glasul hârâi dulce:
— Încântătoare vreme pentru martie. Pur și simplu încântătoare.
— Sus sunt două domnișoare drăguțe, nerăbdătoare să vă vadă, spuse Dixon.

Cranly zâmbi și comentă binevoitor:

— Căpitanul are o singură dragoste: *sir* Walter Scott. Nu-i așa, căpitane?

— Ce citiți acum, căpitane? întrebă Dixon. *Mireasa din Lammermoor*?

— Îl ador pe bătrânul Scott, rostiră buzele mobile, sunt de părere că scrie superb. Nu există scriitor să se compare cu *sir* Walter Scott.

Agita delicat în aer, în ritmul elogiului său, o mână subțire, zbârcită și brună, și pleoapele lui subțiri și agitate se zbăteau des peste ochii triști. Și mai tristă era pentru urechea lui Stephen orbirea lui — o rostire manierată cu glas jos și firav, deteriorată de greșeli — și ascultându-l, Stephen se întreba dacă era oare adevărată povestea, dacă sângele anemic curgând prin trupul lui zbârcit era un sânge nobil, zămislit de o dragoste incestuoasă?

Deasupra parcului erau nori grei de ploaie și ploaia tot mai cădea întruna în lacul ce se așternea ca un scut. Un stol de lebede zbura în apropiere și apa și țărmul de dedesubt erau pline de spumele lor băloase, albe, verzui. Îmbiați de lumina ploioasă, de lacul, de copacii uzi și tăcuți, ce le era martor, de lebede, se îmbrățișau fără bucurie și fără patimă, brațul lui cuprinzând grumazul surorii. Ea purta o pelerină cenușie de lână căzându-i în falduri oblice de pe umăr spre talie și capul bălai și-l ținea aplecat în sfielnică încuviințare. Lui îi atârna în plete părul castaniu roșcat, iar mâinile dezmiardătoare și frumos modelate erau puternice și pistruiate. Fața? Nu se vedea nici o față. Fața fratelui era aplecată peste părul ei bălai, înmiresmat de ploaie. Mâna mângâitoare, pătată de pistru și puternică și frumos modelată, era mâna lui Davin.

Se încruntă mânios la gândul ce-i venise și la omulețul pipernicit care i-l provocase. Îi țâșniră în amintire batjocurile lui taică-său la adresa clicii Bantry. Le îndepărtă și-și cloci iar neliniștit propriul său gând. De ce oare nu erau acelea mâinile lui Cranly? Oare simplitatea și inocența lui Davin îl impresionaseră mai adânc?

Trecu înainte cu Dixon prin hol, lăsându-l pe Cranly să-și ia rămas bun de la pitic în chip elaborat.

Sub colonadă sta Temple în mijlocul unui mic grup de studenți. Unul din ei strigă:

— Dixon, vino-ncoa s-auzi. Temple e într-o formă grozavă.

Temple întoarse către cel ce vorbise ochii lui întunecați de țigan.

— Ești un ipocrit, O'Keeffe, spuse. Iar Dixon e-un zâmbitor. La naiba, cred că nu-i rău asta ca termen literar.

Râse șiret privindu-l în față pe Stephen și repetând:

— La naiba — sunt încântat de expresia asta. Un zâmbitor.

Un student gros, stând mai jos ca ei pe scări

— Întoarce-te la metresă, Temple. Vrem s-auzim chestia asta.

— Da, o avea, zău așa, spuse Temple. Și mai era și bărbat înșurat. Și toți preoții se duceau să mănânce acolo. Ai dracului, cred că se-nfruptau toți câte nițel.

— Cu alte cuvinte călăreau gloaba ca să cruțe calul de vânătoare, zise

Dixon.

— Ia zi, Temple, spuse O'Keeffe, câte halbe de bere ai băgat în tine?

— Tot intelectul tău sufletesc e în fraza asta, O'Keeffe, răspunsă

Temple cu dispreț fățiș.

Dădu ocol grupului, cu pași târâși, pentru a i se adresa lui Stephen.

— Știai că Forsterii sunt regii Belgiei? îl întrebă.

Cranly se ivi pe ușa principal a holului, cu pălăria împinsă spre ceafă și scobindu-se grijuliu în dinți.

— Uite și fântâna înțelepciunii, zise Temple. Nu știi chestia asta despre Forsteri?

Se opri o clipă. Cranly luă o sămânță de smochină pe vârful scobiturii lui groase și o privi cu insistență.

— Familia Forster, continuă Temple, se trage din Baldwin Întâiul, rege al Flandrei. I se zicea *The forester*¹⁰⁰. Forester e același Forester ce era urmaș al lui Baldwin Întâiul; căpitanul Francis Forster, s-a stabilit în Irlanda și și a luat-o de nevastă pe fiica ultimei căpetenii din Clanbrasil. Apoi mai sunt și Blake Forsterii. Asta-i altă ramură.

— Din Baldhead¹⁰¹, regele Flandrei, repetă Cranly, scotocind iar pe îndelete prin sclipitorii săi dinți dezveliți.

— Unde-ai dat peste toată istoria asta? întrebă O'Keeffe.

— Cunoscut și toată istoria familiei tale, zise Temple, adresându-i-se lui Stephen. Știi ce spune Giraldus Cambrensis despre familia ta?

— Se trage și el tot din Baldwin? întrebă un student lungan și ofticos, cu ochi negri.

— Baldhead, repetă Cranly, sugându-și măselele.

— *Pernobilis et pervetusta familia*¹⁰², îi spuse Temple lui Stephen.

Studentul gros, care stătea mai jos ca ceilalți pe scări, scoase un pârț scurt. Dixon se întoarse spre el și zise blând:

— Grăit-a oare un înger?

Cranly se întoarse și el și spuse vehement, dar fără mânie:

— Goggins, ești cel mai afurisit porc împruțat pe care l-am întâlnit vreodată, auzi?

— Am spus și eu ce-mi stătea pe suflet, răspunse cu fermitate Goggins. Sper că nu i-a făcut nimănui nici un rău?

— Să sperăm, făcu Dixon suav, că n-a fost din speța celor cunoscute sub numele de *paulo postfuturum*¹⁰³.

— Nu v-am spus eu că-i un zâmbitor? comentă Temple, adresându-se în dreapta și în stânga. Nu l-am poreclit eu așa?

— Ba da. Nu suntem surzi, spuse lunganul ofticos.

Cranly continua să se încrunte la studentul cel gros care stătea cu o treaptă mai jos. Apoi, pufnind disprețuitor, îi făcu vânt pe scări cu violență.

— Pleacă de-aici, îi spuse grosolan. Pleacă de-aici, țucal puturos. Asta ești, auzi?

¹⁰⁰Pădurarul

¹⁰¹Cranly deformează, desigur în batjocură, numele de *Baldwin*, solemn și medieval, citat de Temple, creând un joc de cuvinte numele *Baldhead* (Cap chel sau Căpățână cheală).

¹⁰²Prea nobilă și străveche familie (lat.)

¹⁰³Lucruri care se vor mai întâmpla (lat.)

Goggins ricoșă pe pietriș și se întoarce numaidecât bine dispus la locul lui. Temple se îndreaptă iar spre Stephen și-l întrebă:

— Crezi în legea eredității?

— Ești beat, ori ce-i cu tine — ce dracu, tot încerci să-ndrugi? făcu Cranly întorcându-și fața spre el cu o expresie de stupefație.

— Cea mai profundă frază care s-a scris vreodată, exclamă Temple cu entuziasm, este de la sfârșitul zoologiei: Reproducerea este începutul morții. Atinse timid cotul lui Stephen și spuse cu zel: Tu simți cât de profund e asta de vreme ce ești poet?

Cranly îndreaptă spre el un lung deget arătător către el.

— Uite-acolo e nădejdea Irlandei!! vorbi disprețuitor.

Un râs general întâmpină vorbele și gestul lui. Temple se întoarce curajos spre el, zicând:

— Cranly, mereu îți bați joc de mine. Văd asta. Dar eu nu-s mai prejos ca tine deloc. Știi ce gândesc eu acum despre tine în comparație cu mine?

— Dragul meu, spuse Cranly politicos, tu ești incapabil să gândești, înțelegi, absolut incapabil să gândești.

— Dar totuși, știi, continuă Temple, ce gândesc despre tine și despre mine, comparați unul cu altul?

— Hai, dă-i drumul, Temple! strigă de pe treapta lui studentul cel gros. Binișor, nițel câte nițel — dă-i drumul.

Temple se întoarce în dreapta și în stânga, cu bruște mișcări neputincioase în timp ce vorbea.

— Eu îs o găoază, spuse, scuturându-și cu deznădejde capul. Sunt și știu că sunt. Și admit că sunt.

Dixon îl mângâie ușurel pe umăr și rosti cu blândețe:

— E o notă bună pentru tine, Temple!

— Dar el, reluă Temple, arătând spre Cranly, e și el o găoază, ca și mine. Atâta doar că nu știe. Asta-i singura deosebire ce-o văd eu.

O izbucnire de râsete îi acoperi vorbele.

Stephen urmărea fața suferindă, cu trăsături ferme, a lui Cranly, luminată acum de un zâmbet de simulată răbdare. Vorba grosolană trecuse peste el asemeni unei ape murdare vărsate peste un chip de piatră răbdător la injurii; și pe când îl urmărea cu privirea, îl văzu scoțându-și pălăria drept sa lut și descoperindu-și părul negru care i se înălța rigid de pe frunte ca o cunună de fier.

O văzu pe ea ieșind pe porticul bibliotecii și trecând cu privirea peste dânsul, înclinându-se drept răspuns la salutul lui Cranly. Nu se ivise o ușoară roșeață pe obrazul lui Cranly? Lumina pălise. Nu se mai vedea bine.

Asta explica oare tăcerea distrată a prietenului său, comentariile lui colțuroase, subitele lui izbucniri de vorbe grosolane cu care atât de des spulberase îndărătnicele confesiuni arzătoare ale lui Stephen? El îl iertase cu ușurință fiindcă găsea și în sine această asprime. Și-și aminti o înserare, când descălecaser de pe o bicicletă scârțâindă, de împrumut, pentru a se ruga lui Dumnezeu într-o pădure aproape de Malahide. Înălțase brațele și vorbise în extaz către sumbra navă a copacilor, știind că se află pe pământ sfânt. Iar când se iviseră de după o curbă a șoselei întunecate doi agenți de poliție, el își curmase brusc rugăciunea pentru a fluiera un cântec din ultima pantomimă.

Începu să ciocane cu capătul tocit al bastonului de frasin soclul unei

coloane. Oare Cranly auzise? Totuși putea să aștepte. Vorbăria din juru-i încetă o clipă și din nou se auzi de da o fereastră un zumzet slab. Dar nici un alt sunet nu era în aer și rândunelele al căror zbor îl urmărise cu ochii leneși dormeau.

Trecuse ea prin înserare. Cobora umbra.

Umbra, coboară din văzduh.

O bucurie fremătătoare, pâlpâind ca o lumină blândă, dansa în juru-i asemenea unui roi de zâne. Dar ce era oare? Trecerea ei prin aerul înserării sau versul cu vocalele lui întunecate și sunetul inițial, bogat, ca de alăută?

Se îndepărtă încet spre umbrele mai adânci din capătul colonadei, bătând ușurel piatra cu bastonul spre a-și ascunde reveria față de studenții pe care îi lăsase în urmă și-i îngădui gândului său să-și evoce vremea lui Dowland și a lui Byrd și a lui Nash¹⁰⁴.

Ochi, deschizându-se din umbra dorinței, ochi care făceau să pălească ivirea zorilor. Ce era farmecul lor languros decât dulceața lascivității? Și ce era strălucirea lor decât strălucirea spumei ce învăluia cloaca curții unui Stuart moleșit? Gusta în limbajul amintirii vinuri parfumate cu rășină, cadente expirânde ale unor melodii dulci, falnica pavană, și vedea cu ochii amintirii amabile doamne aristocrate în Covent Garden gungurind provocator din balcoane, cu gurițe țuguiate, și fetișcanele ciupite de vărsat de prin taverne și tinere neveste abandonându-se voioase seducătorilor și îmbrățișând strâns, îmbrățișând întruna.

Imaginile ce și le evocase nu-i făceau plăcere. Erau tainice și ațâțătoare, dar imaginea ei nu se prindea în mrejele lor. Nu în felul ăsta trebuia să se gândească la ea. Și nici nu se gândea la ea în felul ăsta. Nu se putea deci bizui pe propriile-i gânduri? Vechi fraze, a căror dulceață era doar dulceața celor exhumate, ca semințele de smochine ce le dezrădăcina Cranly de printre dinții lui scilpitori.

Nu era nici gând, nici viziune, deși știa nelămurit că făptura ei străbătea orașul în drum spre casă. Mai întâi nelămurit și apoi tot mai intens îi adulmeca mireasma trupului. Un neastâmpăr conștient fierbea în sângele lui. Da, îi adulmeca mireasma trupului, o mireasmă sălbatică și languroasă a mădurelor calde peste care se revărsase plin de dorință cântecul lui, a pânzeturilor ascunse, moi, asupra căroră carnea ei distila parfum și rouă.

Un păduche i se târa pe ceafă. Punându-și cu dibăcie degetul mare și arătătorul sub gulerul larg îl prinse. Îi frământă o clipă între degete trupul, moale și totuși dur ca un bob de orez, înainte de a-l lepăda, și se întrebă dacă va trăi sau va muri. Îi veni în minte o frază ciudată din Cornelius a Lapide¹⁰⁵, care spunea că păduchii născuți din sudoarea omului n-au fost creați de Dumnezeu o dată cu celelalte animale în ziua a șasea. Dar mâncărimea pielii pe ceafă îl irita și-i încingea mersul gândurilor. Viața trupului său, prost îmbrăcat, prost hrănit, mâncat de păduchi, îl făcu să-și închidă pleoapele într-un spasm subit de deznădejde; Și în întunerice vedea trupuri dure, luminoase, de păduchi coborând din văzduh și răsucindu-se în timp ce cădeau. Da, și nu umbra cobora din văzduh. Ci lumina.

¹⁰⁴Poeți din epoca elisabetană

¹⁰⁵*Cornelius a Lapide* — iezuit de origine olandeză

„...coboară din văzduh”.

Nici măcar nu-și amintise corect versul din Nash. Toate imaginile ce i le trezise erau false. În mintea lui încolțea vermină. Gândurile lui erau păduchi născuți din sudoarea trândăviei.

Se întoarse repede de-a lungul colonadei înspre grupul de studenți. Bine, atunci ducă-se și ea, n-are decât să se ducă dracului, n-are decât să iubească pe vreun atlet curat, unul care se spală în fiecare dimineață până la brâu și care are păr negru pe piept. N-are decât.

Cranly scoase altă smochină uscată din provizia din buzunar și o mănca agale și zgomotos Temple ședea la piciorul unei coloane, rezemat înapoi, cu tichia trasă peste ochii somnoroși. Un tânăr scurt și îndesat ieși pe portic, cu o servietă de piele la subțioară. Merse înspre grup, izbind lespezile de piatră cu tocurele ghetelor și cu vârful de metal al umbrelei sale masive. Apoi, ridicând umbrela în chip de salut, se adresă tuturor:

— Bună seara, domnilor.

Izbi din nou lespezile și chicoti în timp ce capul îi tremura într-o ușoară mișcare nervoasă. Studentul lung și ofticos, Dixon și O'Keeffe vorbeau în irlandeză și nu-i răspunseră. Atunci, întorcându-se către Cranly, spuse:

— Bună seara, în special duminică. Îndreaptă umbrela spre el într-un gest de indicare și iarăși chicoti.

Cranly, încă mestecându-și smochina, răspunse cu mișcări zgomotoase din fălci:

— Bună? Da. E-o seară bună.

Studentul scurt și îndesat îl privi serios și-și agită umbrela blând și muștrător.

— Văd spuse, că înclini să faci constatări evidente.

— Hm, răspunse Cranly, întinzând rămășița smochinei pe jumătate roasă și săltând-o spre fața studentului scurt și îndesat de parcă l-ar fi îmbiat s-o mănânce.

Studentul scurt și îndesat n-o mănca, dar cedând toanei celuilalt, spuse grav, mai chicotind încă și scandându-și fraza cu lovituri de umbrelă.

— Vorbești despre asta...

Se întrerupse, arătă brusc către miezul mestecat al smochinei și spuse tare:

— Mă refer la asta.

— Hm, făcu Cranly ca și mai înainte.

— Vorbești despre asta, reluă studentul scurt îndesat, ca despre un *ipso facto*¹⁰⁶ sau, să spunem, prin analogie¹⁰⁷.

Dixon se îndepărtă de grupul său și-i spuse:

— Te aștepta Goggins, Glynn. S-a dus până la Adelphi ca să te caute pe tine și pe Moyni.

— Ce-ai aici? întrebă ciocnind servieta de sub brațul lui Glynn.

— Lucrări de examen, răspunse Glynn. Le dau examene lunare ca să

¹⁰⁶ Lucru în sine

¹⁰⁷ Aluzie la dublul înțeles al substantivului *fig* a engleză (smochină și moft, fleac).

văd dacă profită de pe urma învățăturii ce le dau.

— Învățătură! repetă Cranly grosolan. Îndrăznești să vorbești despre copiii desculți pe care-i chinuie un blestemat de maimuțoi ca tine. Să-i ajute Dumnezeu!

Rupse cu dinții restul de smochină și-l lepădă zvârlindu-l cât colo.

— Eu las copiii să vină la mine, ripostă Glynn afabil.

— Blestemat de maimuțoi, repetă Cranly emfatic, și încă un blestemat de maimuțoi blasfemator.

Temple se ridică și, trecând în fața lui Cranly, i se adresă lui Glynn:

— Fraza asta care-ai spus-o acum e din Noul Testament — asta cu lăsatul copiilor să vină la mine.

— Du-te iar de te culcă, Temple, spuse O'Keeffe.

— Foarte bine, atunci, continuă Temple adresându-se lui Glynn, dacă Isus lasă copiii să vină, de ce biserica îi trimite pe toți în iad dacă mor nebotezați? De ce așa?

— Tu ai fost botezat, Temple? Întrebă studentul ofticos.

— Da' de ce-s trimiși în iad dac-a zis Isus să vină la el toți? repetă Temple, în timp ce ochii lui scrutau ochii lui Glynn.

Glynn tuși și spuse amabil, reținându-și chicotitul nervos al vocii și agitându-și umbrela la fiecare cuvânt:

— Și, conform observației pe care a-i făcut-o, dacă așa stau lucrurile, te întreb în mod emfatic: de unde vine această stare de lucruri?

— Din pricină că biserica este crudă ca toți păcătoșii bărâni, zise Temple.

— Ești pe de-a-ntregul ortodox în această privință, Temple? Întrebă Dixon suav.

— Sfântul Augustin spune asta despre copiii nebotezați, că s-ar duce în iad, răspunse Temple, fiindcă și el era un păcătos bătrân și crud.

— Mă plec în fața părerii tale, spuse Dixon, dar eu aveam impresia că pentru astfel de cazuri există limbo¹⁰⁸.

— Nu mai discuta cu el, Dixon, spuse Cranly brutal. Nu mai vorbi cu el și nu te mai uita la el.

— Asta este! spuse Glynn cu glas ferm. În punctul acesta, Irlanda e unită. Și izbi cu vârful umbrelei în pardoseala de piatră a colonadei.

— Iadul! făcu Temple. Sunt în stare să respect această născocire a nevestei cenușii a lui Satan. Iadul este roman și, ca și zidurile romanilor, puternic și urât. Dar limbo ce e?

— Pune-l înapoi în căruțul sugaciului, Cranly, strigă O'Keeffe.

Cranly făcu iute un pas spre Temple, se opri, bătu din picior și strigă la el ca la o orătanie:

— Hușș!

Temple se dădu sprinten deoparte.

— Știți ce e limbo? strigă. Știți cum îi spunem noi la Roscommon unui lucru ca ăsta?

— Hușș! Blestematule! strigă Cranly pocnind din palme.

— Nici cur, nici cot! strigă Temple plin de dispreț. Asta zic eu că e limbo.

¹⁰⁸Locul de la hotarele iadului, lăcașul după moarte al copiilor nebotezați conform unor teologii creștine.

— la dă-ncoa bățul ăla, făcu Cranly.

Răsuci bastonul din mâna lui Stephen și sări jos de pe scări, dar Temple, auzindu-l cum se pregătește a-l urmări, o luă la fugă ca o lighioană sălbatică, sprintenă și iute de picior. Ghetele grele ale lui Cranly se auziră năpustindu-se zgomotos la atac de-a curmezișul curții, iar apoi înapoindu-se greoaie, înfrânte și zvârlind înaintea lor pietrișul la fiecă pas.

Pasul îi era mânios și, cu un gest brusc și mânios, zvârli înapoi bastonul în mâna lui Stephen. Stephen simți că mânia lui avea altă pricină, dar, simulând răbdare, îi atinse ușor brațul și spuse liniștit:

— Cranly, ți-am spus că vreau să-ți vorbesc. Hai să plecăm.

Cranly îl privi câteva clipe și întrebă:

— Acum?

— Da, acum, spuse Stephen. Nu putem vorbi aici. Hai să plecăm.

Traversară împreună curtea fără a vorbi. Chemarea păsării din *Siegfried*¹⁰⁹, fluierată încet, îi urmă de pe treptele porticului. Cranly se întoarse și Dixon, care fluierase, strigă:

— Încotro vă duceți, băieți? Cum a rămas cu partida aia, Cranly?

Strigând prin aerul calm, își continuau tratativele cu privire la o partidă de biliard ce urma să se joace la hotelul Adelphi. Stephen merse înainte și ieși în liniștea străzii Kildare, iar peste drum de hotelul Maple se opri să aștepte, din nou răbdător. Numele hotelului, nume de lemn incolor lustruit¹¹⁰, și fațada incoloră îl loviră ca o privire de dispreț politicos. Răspunse pironindu-și mânios privirea către salonul scăldat în lumină dulce al hotelului, în care bănuia adăpostite calm viețile netede și pioase ale patricienilor Irlandei. Aștia se gândeau la înalte ranguri militare și la intențenți de moșii; la țară oamenii îi salutau pe unde treceau; cunoșteau numele unor mâncăruri franțuzești și porunceau vizitiilor cu voci stridente de provinciali care răzbăteau sub pronțarea lor ultracorectă. Cum le putea el nge conștiința, sau cum să-și arunce umbra asupra imaginației fiicelor lor, mai înainte ca ele să zămislească odrasle din sămânța acelor aristocrați rurali, încât să poată crește o rasă mai puțin infamă decât a lor? Și sub amurgul ce se adâncea simțea gândurile și dorurile rasei din care făcea parte zburătăcind ca liliecii de noapte prin drumurile întunecoase de țară, pe sub arborii de pe malurile râurilor și în preajma mlaștinilor bălțate cu iazuri. O femeie așteptase în prag când trecuse Davin noaptea și oferindu-i o cană cu lapte mai că-l trăsese în casă, fiindcă Davin avea ochii blânzi ca ai unuia care știe să tacă. Dar pe el nu-l îmbiaseră ochii nici unei femei.

Își simți brațul strâns cu vigoare și glasul lui Cranly rosti:

— Să ne cărăm.

Merseră spre sud, în tăcere. Apoi Cranly spuse:

— Ce caraghios de idiot, Temple ăsta! Jur că odată și odată o să-lucid!

Vocea nu-i mai era mânioasă și Stephen îl întrebă dacă nu cumva își amintea cum îl salutase ea sub portic.

Cotiră la stânga și merse mai departe. După câțva timp Stephen spuse:

— Cranly, am avut în după-masa asta ceartă penibilă.

¹⁰⁹ Operă a lui Richard Wagner

¹¹⁰ Arțar

— Cu ai tăi? Întrebă Cranly.
— Cu mama.
— Cu privire la religie?
— Da, răspunse Stephen.
După o tăcere, Cranly întrebă:
— Ce vârstă are mama ta?
— Nu e bătrână, spuse Stephen. Dorește să-mi împlinesc de Paști îndatoririle religioase.
— Și o vei face?
— N-o voi face, spuse Stephen.
— Și de ce nu? Întrebă Cranly.
— Nu vreau să slujesc.
— Observația asta s-a mai făcut și altă dată, spuse Cranly liniștit.
— Și se face acum iar, se înfierbântă Stephen.
Cranly strânse brațul lui Stephen zicând:
— Ia-o ușor, dragă. Ești al dracului de irascibil, știi?
Râdea cu nervozitate în timp ce vorbea și, privindu-l în față pe Stephen cu o expresie mișcată și prietenoasă, repetă:
— Îți dai seama că ești irascibil?
— Sunt, într-adevăr, râse și Stephen.
Sufletele lor, de curând înstrăinate, păreau să se fi apropiat subit.
— Admiți adevărul euharistiei? Întrebă Cranly.
— Nu-l admit, răspunse Stephen.
— Îl negi atunci?
— Nici nu-l admit, nici nu-l neg.
— Mulți oameni au îndoieli, chiar oameni religioși, totuși le înving sau le înlătură, spuse Cranly. Îndoielile tale în această privință sunt prea puternice?
— Eu nu doresc să le înving, răspunse Stephen.
Pentru moment descumpănit, Cranly scoase altă smochină din buzunar și se pregătea s-o mănânce când Stephen exclamă:
— Te rog, las-o! Nu poți să discuți chestia asta mestecând smochine.
Cranly examinează smochina la lumina unui felinar sub care se opri.
Apoi o adulmecă cu amândouă nările, mușcă o fărâmbă, o scuipă și zvârli cu violență smochina în rigola străzii, adresându-i-se apoi cum zăcea acolo:
— Te du de la mine, blestemato, în focul cel veșnic!
Luând iar brațul lui Stephen, continuă:
— Nu te temi ca asemenea vorbe să-ți fie spuse și ție în ziua judecății?
— Ce mi se oferă ca alternativă? Întrebă Stephen. O fericire veșnică în compania decanului de studii?
— Adu-ți aminte că dânsul va fi lăudat, replică Cranly.
— Firește, făcu Stephen, cu oarecare amărăciune, e isteț, agil, impasibil și, mai ales, subtil.
— E un lucru curios, știi, spuse Cranly fără patimă, cât de îmbibată ți-e gândirea cu religia în care spui că nu crezi. Când erai în școală credeai? Pariez că da.
— Da, răspunse Stephen.
— Și erai mai fericit pe atunci? Întrebă zâmbind Cranly, mai fericit de-

cât ești acum, bunăoară?

— Adesea fericit, și adesea nefericit, răspunse Stephen. Pe atunci eram altul.

— Cum altul? Ce vrei să spui afirmând asta?

— Vreau să spun că nu eram eu cel de acum, cel care aveam să devin.

— Nu erai cel de acum, cel care aveai să devii, repetă Cranly. Dă-mi voie să-ți pun o întrebare. O iubești pe maică-ta?

Stephen clătină domol din cap.

— Nu știu ce înseamnă vorbele tale, răspunse simplu.

— N-ai iubit niciodată pe nimeni? Întrebă Cranly.

— Vorbești de femei?

— Nu vorbesc despre asta, spuse Cranly pe un ton mai rece. Te întreb dacă ai simțit vreodată iubire față de cineva sau de ceva?

Stephen păși înainte pe lângă prietenul lui, cu privirea ațintită în trotuar.

— Am încercat să-l iubesc pe Dumnezeu, spuse în cele din urmă. Se pare acum că am dat greș. E foarte greu. Am încercat să-mi unesc viața cu voința lui Dumnezeu clipă cu clipă. În asta n-am dat greș totdeauna. Asta poate că încă aș mai reuși...

Cranly îi reteză vorba întrebând:

— Maică-ta a avut o viață fericită?

— De unde să știu eu? făcu Stephen.

— Câți copii a avut?

— Nouă, sau zece, răspunse Stephen. Unii au murit.

— Și taică-tău era. ...Cranly se întrerupse o clipă, și-apoi spuse: Nu vreau să-mi bag nasul în chestiile tale familiale. Dar spune-mi totuși: taică-tău era ceea ce se cheamă un om cu stare? Vreau să spun, pe vremea când creșteai tu?

— Da, răspunse Stephen.

— Ce era? Întrebă Cranly după o pauză.

Stephen începu să înșire volubil atributele lui taică-său:

— Student în medicină, as în canotaj, tenor, actor amator, politician zgomotos, mic proprietar, mic rentier, băutor, băiat bun, povestitor de anecdote, secretarul nu știu cui, nu știu ce într-o distilerie, percepător de impozite, falit și în prezent apologet al trecutului său.

Cranly râse, strângând mai tare brațul lui Stephen.

— Îmi place chestia cu distileria.

— Mai vrei să știi ceva? Întrebă Stephen.

— Acum sunteți într-o situație bună?

— Am eu aerul de așa ceva? răspunse prompt Stephen.

— Va să zică, urmă Cranly contemplativ, ești o odraslă a belșugului? Rosti fraza târăgănat și tare, cum folosea adesea expresii tehnice, ca și cum ar fi dorit să dea a înțelege că le folosea fără convingere.

— Maică-ta trebuie să fi trecut prin destul de multe suferințe, spuse apoi. N-ai vrea să încerci s-o cruți de altele, chiar cu prețul... sau ai vrea?

— Dacă aș putea, răspunse Stephen, m-ar costa prea puțin.

— Atunci fă-o, spuse Cranly. Fă ce dorește ea să faci. Ce contează pentru tine? Nu crezi în asta. E o formalitate, nimic mai mult. Și ei îi redai liniștea.

Se opri, și cum Stephen nu răspundea, rămase și el tăcut. Apoi, de parcă și-ar fi exprimat în continuare propriile gânduri adăugă:

— O fi orice nesigur pe maldărul ăsta împruțit de gunoi care-i lumea, dar iubirea de mamă nu. Mama te aduce pe lume, te poartă mai dinainte în trupul ei. Ce știm noi ce simte ea? Dar orice-o fi simțind, e real în tot cazul. Trebuie să fie. Ce sunt ideile ori ambițiile noastre? O joacă. Idei! Iaca, afurisitul ăla de țap imbecil, Temple, are idei. MacCann are și el idei. Orice măgar care-ți iese în cale crede că are idei.

Stephen, după ce ascultase vorbirea ascunsă îndărătul acestor cuvinte, spuse cu prefăcută indiferență:

— Pascal, dacă nu mă-nșel, nu suferea să-l sărute maică-sa, într-atât se temea de contactul cu sexul feminin.

— Pascal a fost un porc, făcu Cranly.

— Aloysius Gonzaga¹¹¹ mi se pare era de aceeași părere, spuse Stephen.

— Atunci a fost și el alt porc, ripostă Cranly.

— Biserica îl numește sfânt, obiectă Stephen.

— Poate să-l numească oricine cum pofteste — îmi pasă pe dracu' — eu îl numesc un porc, spuse Cranly aspru și tranșant.

Stephen, pregătind minuțios în gând ce avea să spună, continuă:

— Isus, de asemenea, se pare că a tratat-o pe maică-sa cu prea puțină curtoazie în public, dar Suarez, iezuit, teolog și nobil spaniol, a prezentat scuze în numele lui.

— Ți-e ți-a venit vreodată în gând, întrebă Cranly, că Isus nu era ceea ce pretindea că este?

— Primul căruia i-a venit în gând asta a fost însuși Isus, răspunse Stephen.

— Vreau să spun, zise Cranly, înăsprindu-și vorba, dacă ție ți-a trecut vreodată prin gând că a fost el însuși un ipocrit conștient, cum îi numea el pe evreii de pe timpul lui, un mormânt spoit? Sau, ca să vorbim și mai limpede, că era un șarlatan?

— Ideea asta nu mi-a trecut niciodată prin gând, răspunse Stephen. Dar sunt curios să știu, încerci să mă convertești pe mine sau să te pervertești pe tine?

Se întoarce spre prietenul lui și văzu pe chipul său un zâmbet nedibaci căruia o oarecare putere a voinței se străduia a-i da un înțeles deosebit, subtil.

Brusc, Cranly întrebă pe un ton simplu și rezonabil:

— Spune-mi adevărul. Ai fost cât de cât șocat de ce-am spus adineauri?

— Oarecum, răspunse Stephen.

— Și de ce ai fost șocat, stăruie Cranly pe același ton, dacă simți cu certitudine că religia noastră e falsă și că Isus n-a fost fiul lui Dumnezeu?

— Nu-s deloc sigur de asta. E mai asemănător cu fiul lui Dumnezeu decât cu fiul Mariei.

— Și de aceea nu vrei să te împărtășești, întrebă Cranly, fiindcă nici de asta nu ești sigur, fiindcă simți că și cuminecătura s-ar putea să fie trupul și sângele fiului lui Dumnezeu și nu o fărmă de pâine? Și fiindcă

¹¹¹Faimos iezuit

ți-e teamă să nu fie așa?

— Da, spuse Stephen liniștit, asta simt și de asta mă și tem.

— Înțeleg, făcu Cranly.

Stephen, izbit de tonul lui concludiv, redeschise îndată discuția:

— Mă tem de multe lucruri: de câini, de cai, de arme de foc, de mare, de furtuni, de mașinării, de drumuri de țară noaptea.

— Dar de ce te temi de-o fărâmbă de pâine?

— Îmi închipui, spuse Stephen, că există o realitate malefică îndărătul acestor lucruri de care spun că mă tem.

— Te temi așadar că Dumnezeuul romano-catolicilor te-ar trăsni și te-ar afurisi dacă ai face o împărțășanie nelegiuită?

— Dumnezeuul romano-catolicilor ar putea face asta și acum, spuse Stephen. Mai mult decât de asta mă tem de reacția chimică ce s-ar produce în sufletul meu printr-un omagiu fals adus unui simbol îndărătul căruia sunt acumulate douăzeci de secole de autoritate și venerație.

— Într-o primejdie extremă, întrebă Cranly, ai comite acest sacrilegiu? De pildă dacă ai trăi în epoca sancțiunilor bisericii?

— Nu pot răspunde pentru trecut, zise Stephen. Poate totuși nu.

— Așadar, spuse Cranly, nu intenționezi să devii protestant?

— Am spus c-am pierdut credința, răspunse Stephen, nu că am pierdut respectul față de mine însumi. Ce fel de eliberare ar fi aceea, să părăsești o absurditate logică și coerentă ca să îmbrățișezi una nellogică și incoerentă?

Ajunseră în plimbarea lor până în suburbia Pembroke și acum, pe când umblau agale de-a lungul bulevardelor, copacii și luminile risipite prin vile le alinau gândurile. Atmosfera de bogăție și calm de care erau pătrunse locurile parcă le reconforta sărăcia. Îndărătul unui gard viu de tufișuri scânteia o lumină în fereastra unei bucătării și se auzea glasul unei slujnice cântând în timp ce ascutea cuțite. Cânta, în măsuri scurte, întrerupându-se la răstimpuri, *Rosie O'Grady*.

Cranly se opri să asculte și spuse:

— *Mulier cantat*¹¹².

Frumusețea blândă a cuvântului latinesc atinse cu o nuanță de vrajă întunericul serii, o nuanță de vrajă mai duioasă și mai persuasivă decât atingerea muzicii sau a unei mâini de femeie. Disputa spiritelor se calmase. O siluetă de femeie, așa cum apare ea în liturgia bisericii, trecu tăcută prin întuneric: o siluetă înveșmântată în alb, mică și zveltă ca un băiat, cu o cingătoare ce-i luneca spre șolduri. Glasul ei, firav și înalt ca de băiat, se auzea intonând într-un cor îndepărtat cele dintâi cuvinte de femeie care străpung întunericul și clamoarea întâii cântări a Patimilor.

— *Et tu cum Jesu Galilaeo eras*¹¹³?

Și toate inimile erau mișcate și se îndreptau către glasul ei, strălucitor ca o stea de curând răsărită, strălucind tot mai limpede, pe când intona proparoxitonul și mai stins, pe când se stingea cadența.

Cântecul încetă. Merseă înainte alături, Cranly repetând cu ritm accentuat sfârșitul refrenului:

¹¹²Cântă femeia, (lat.)

¹¹³Și tu erai cu Isus Galileanul? (lat.)

*Și când de nevastă pe Rosy o s-o iau,
O, cât de ferice atuncea vom fi
Că dragă mi-e dulcea Rosy O'Grady
Și Rosy O'Grady pe veci m-o iubi.*

— Asta-i poezie adevărată. Asta-i iubire adevărată.

Îi aruncă lui Stephen o privire cu coada ochiului, zâmbind straniu și întreabă:

— Tu consideri asta poezie? Și simți înțelesul cuvintelor?

— Întâi trebuie s-o văd pe Rosy, făcu Stephen.

— E lesne de găsit, spuse Cranly.

Îi alunecase pălăria pe frunte. O împinse înapoi și în umbra copacilor Stephen îi văzu fața palidă, încadrată de întuneric, și ochii mari întunecați. Da. Fața lui era frumoasă și trupul îi era tare și viguros. Vorbise de iubirea maternă. Simțea așadar suferințele femeilor, slăbiciunile lor trupesti și sufletești, și avea să le apere cu brațul lui tare și hotărât și avea să-și plece spiritul înaintea lor.

Așadar, era timpul să plece. Un glas vorbea blând inimii singuratice a lui Stephen, îndemnându-l să plece și spunându-i că prietenia lui se încheia acum. Da, avea să plece. El nu putea lupta împotriva altuia. Își cunoștea rolul.

— Probabil că voi pleca, spuse.

— Unde? întreabă Cranly.

— Unde voi putea, spuse Stephen.

— Da, zise Cranly. S-ar putea să-ți fie greu să trăiești aci în împrejurările astea. Dar asta te face să pleci?

— Tiebuie să plec, răspunse Stephen.

— Fiindcă, urmă Cranly, n-ar trebui să te consideri obligat să pleci, dacă n-ai chef, și nici eretic, nici proscris. Sunt mulți buni credincioși care gândesc ca tine. Te surprinde asta? Nu clădirea de piatră e biserica și nici măcar clerul și dogmele lui. E întreaga mulțime a celor născuți în această religie. Nu știi ce dorești tu să faci în viață. Ce mi-ai spus în seara când stăteam în fața stației Harcourt Street?

— Da, răspunse Stephen, zâmbind fără să vrea de felul cum își amintea Cranly gânduri în legătura cu locuri. În seara când te-ai ciorovăit jumătate de oră cu Doherty în privința drumului celui mai scurt de la Sallygap spre Larras.

— Căpățână de ceaun! spuse Cranly cu dispreț calm. Ce știe el de drumul de la Sallygap spre Larras? Sau de orice altceva? Cu căpățână aia băloasă a lui, mare cât un ceaun!

Izbucni într-un hohot lung și zgomotos.

— Ei? întreabă Stephen. Altceva-ți mai amintești?

— Cu alte cuvinte, ce-ai spus tu? întreabă Cranly. Da, îmi amintesc. Că vrei să descoperi modul de viață sau de artă în care spiritul tău să se poată exprima în libertate neîncătușată.

Stephen își scoase pălăria în semn de recunoaștere.

— Libertate! Dar nu ești încă destul de liber pentru a comite un sacrilegiu. Spune-mi, ai fura?

— Mai întâi aș cerși.

— Și dacă n-ai căpăta nimic, ai fura?

— Vrei să mă faci să spun, răspunse Stephen, că drepturile de proprietate sunt relative și că în anumite împrejurări nu e nelegiuire să furi. Oricine ar acționa în credința asta. Încât nu-ți voi da un asemenea răspuns. Adresează-te teologului iezuit Juan Mariana de Talavera, care te va lămuri de asemenea în ce împrejurări ți-e îngăduit să-ți ucizi regele și dacă e preferabil să-i înmânezi otrava într-o cupă sau să i-o ungi pe veșmânt sau pe arcul șeii. Mai bine întreabă-mă dacă aș răbda să mă fure alții pe mine sau, de-ar face-o, dacă aș chema împotriva lor ceea ce se cheamă, cred, pedeapsa brațului secular?

— Ai face-o?

— Cred, spuse Stephen, că asta mi-ar veni la fel de greu ca și faptul de-a fi fost jefuit.

— Înțeleg, făcu Cranly.

Își scoase la iveală chibritul și începu să-și curețe spațiul dintre doi dinți. Apoi întreabă nepăsător:

— Spune-mi, de pildă, ai deflora o virgină?

— Scuză-mă, făcu Stephen politico, nu-i asta ambiția majorității tinerilor domni?

— Care-i însă punctul tău de vedere? întreabă Cranly.

Ultima lui frază, descurajantă, cu iz iute ca fumul de mangal, ațâțase creierul lui Stephen, deasupra căruia parcă ar fi stagnat fumurile ei.

— Ascultă, Cranly, spuse. M-ai întrebat ce-aș face și ce n-aș face. O să-ți spun ce-am să fac și ce n-am să fac. N-am să slujesc ceva în care nu mai cred — fie că se cheamă căminul meu, patria mea sau biserica mea — și-am să încerc să mă exprim în vreun mod de viață sau de artă pe cât de liber și pe cât de întreg voi putea, folosind întru apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc — tăcerea, exilul și viclenia.

Cranly îl luă de braț și-l întoarse astfel încât îl îndreptă din nou spre Leeson Park. Râdea aproape șiret și strângea brațul lui Stephen cu afecțiunea unuia mai vârstnic.

— Viclenie, nu zău! exclamă. Tu ești ăla? Tu, biet poet, tu!

— Și acuma mai făcut să mă mărturisesc ție, spuse Stephen, mișcat la atingerea aceasta, după cum m-am mărturisit ție în atâtea alte lucruri, nu-i așa?

— Da, copilul meu, răspunse Cranly, tot voios.

— M-ai făcut să mărturisesc de ce mă tem. Dar o să-ți spun și de ce nu mă tem. Nu mă tem să fiu singur sau să fiu respins de dragul altuia sau să părăsesc orice va trebui să-părăsesc. Și nu mă sperie să fac o greșală, chiar o greșală mare, o greșală de-o viață, poate chiar cât veșnicia de mare.

Cranly, redevenit grav, încetini pasul și spuse:

— Singur — singur de tot. Nu ți-e teamă. Și știi ce înseamnă vorba asta? Nu numai să fii despărțit de toți ceilalți, dar să n-ai un singur prieten.

— O să iau acest risc.

— Și să n-ai nici o singură ființă care să-ți fie mai mult decât un prieten, mai mult chiar decât cel mai ales și mai credincios prieten pe care l-a avut vreodată un om.

Vorbele sale păreau a fi atins o strună adâncă în propria-i ființă. Vorbi-se oare despre sine însuși, despre sine cum era sau cum ar fi dorit să fie? Stephen îi scrută fața câteva clipe, în tăcere. Văzu pe ea o tristețe rece.

Vorbise despre sine, despre propria-i singurătate de care se temea.
— Despre cine vorbești? întrebă Stephen în cele din urmă.
Cranly nu răspunse.

MARTIE 20. Convorbire lungă cu Cranly despre rebeliunea mea. El, în dispoziție solemnă. Eu, suplu și suav. M-a prelucrat pe tema dragostei ce o datorăm mamei. Am încercat să mi-o închipui pe mama lui: nu pot. Mi-a spus odată, într-un moment de distracție, că taică-său avea șaiszeci și unu de ani când s-a născut el. Parcă-l văd. Tip de fermier solid. Costum sare și piper. Picioare lăbărțate. Barbă sură încâlcită. Probabil ia parte la alergări cu ogari. Își dă cu regularitate și cu moderație obolul Părintelui Dwyer din Larras. Câteodată vorbește fetelor după ce se lasă întunericul. Dar maică-sa? Foarte tânără sau foarte bătrână? Cazul dintâi puțin probabil. Să fie așa, Cranly n-ar fi vorbit cum a vorbit. Bătrână, deci, și probabil neglijată. De unde deznădejdea din sufletul lui Cranly: odraslă a unor șale istovite.

MARTIE 21. DIMINEAȚĂ Gândit la asta aseară în pat, dar eram prea leneș și prea liber ca să mai adaug ceva. Liber, da. Șalele istovite sunt ale Elisavetei și ale lui Zaharia. Așadar, el este precursorul. Amănunt: se hrănește îndeosebi cu slănină și cu smochine. Citește: lăcuste și miere sălbatică. De asemeni, când mă gândeam la el, vedeam totdeauna un cap sever, despărțit de trup, sau o mască mortuară conturându-se parcă pe o perdea cenușie sau pe-o veronică¹¹⁴. Tăierea capului se cheamă în turma credincioșilor. Uluit pentru moment de apariția sfântului Ion la poarta latină. Și ce văd! Un precursor decapitat încercând să spargă lacătul.

MARTIE 21. NOAPTEA Liber. Sufletul liber și imaginația liberă. Lasă morții să îngroape morții. Și lasă morții să se căsătorească cu morții.

MARTIE 22. În compania lui Lynch am urmărit o opulentă infirmieră. Ideea lui Lynch. Mie-mi displace. Doi ogari costelivi și înfometați umblând după o vițică.

MARTIE 23. N-am mai văzut-o din seara aceea. Indispusă? Sade poate la foc cu șalul mămichii pe umeri? Dar nu ursuză. O ceașcă bună cu supă? Ei haide!

MARTIE 24. Început printr-o discuție cu mama. Subiect: B.V.M.¹¹⁵ Handicapat de sex și vârstă. Ca să scap, am recurs la raporturile dintre Isus și Papă față de cele dintre Maria și fecioru-său. Am spus că religia nu-i o casă de naștere. Mama indulgentă. A zis că am niște idei bizare și c-am citit prea mult. Inexact. Am citit puțin și-am înțeles și mai puțin. Apoi a spus c-o să mă înapoiez la credință pentru că am un spirit neliniștit. Asta ar

¹¹⁴Năframă albă cu care o evreică, numită Veronica, a șters sudoarea de pe fața lui Isus, pe când suia muntele Calvarului, și pe care, conform mitului religios, s-ar fi imprimat trăsăturile lui Hristos.

¹¹⁵*Blessed Virgin Mary* Maria Binecuvântata Fecioara

însemna să părăsești biserica pe poarta din dos a păcatului și să te întorci prin ferestruica din pod a pocăinței. Nu mă pot pocăi. I-am spus asta și-am cerut șase peni. Mi-a dat trei. Apoi m-am dus la colegiu. Altă ciorovăială cu micul Ghezzi, cap rotund, ochi de șnapan. De data asta cu privire la Bruno Nolanul¹¹⁶. A început pe italienește și s-a terminat în *pidgin-English*¹¹⁷. El spunea că Bruno a fost teribil de eretic. Eu am spus că a fost teribil de ars. Ceea ce a admis cu oarecare părere de rău. Apoi mi-a dat rețeta pentru ceea ce numește el *risotto alia bergamasca*¹¹⁸. Își împinge înainte buzele, pline, carnale, când pronunță un *o* moale, de parcă ar săruta vocala. Oare? Și se poate pocăi? Da, se poate: și mai poate și vărsa două lacrimi rotunde de șnapan, câte una din fiecare ochi.

Traversând parcul Stephen's adică al meu¹¹⁹, mi-am adus aminte că lui și nu mie i-au fost compatrioți cei care au inventat ce numea Cranly aseară religia noastră. O patrulă de soldați din al nouăzeci și șaptelea regiment de infanterie au șezut la piciorul crucii și au aruncat zarurile ca să tragă la sorți cămașa răstignitului.

Fost la bibliotecă. Încercat să citesc trei reviste. Inutil. Încă n-a ieșit. Sunt îngrijorat? De ce mă *tem*? Că n-o să mai iasă niciodată.

Blake¹²⁰ scria:

Mă-ntreb dacă William Bond va muri

Fiindcă sigur e foarte bolnav.

Ah, bietul William!

M-am dus odată să văd o dioramă la Rotunda. În final s-au dat imaginile unor granguri clasa întâi. Printre ei William Ewart Gladstone¹²¹, care chiar pe-atunci murise. Orchestra cânta *O, Willy, ne-ai lipsit*.

Neam de țopârlani!

MARTIE 25, DIMINEAȚA O noapte agitată de vise. Vreau să le lepăd de pe suflet.

O galerie lungă cotită. Din podea se înalță coloane de aburi mohorâți. E populată cu chipurile de piatră ale unor regi fabuloși. Mâinile le sunt împreunate pe genunchi în semn de oboseală și ochii le sunt mohorâți, căci greșelile oamenilor se ridică veșnic înaintea lor în chip de aburi mohorâți.

Figuri stranii înaintează ca dintr-o peșteră. N-au înălțime omenească. Nu par total desprinse una de alta. Fețele le sunt fosforescente, cu dâre mai sumbre. Își ațintesc privirea asupra-mi și ochii lor par să mă întrebe ceva. Nu vorbesc.

MARTIE 30. Astă seară, Cranly, în porticul bibliotecii, supunea lui Dixon și fratelui ei o problemă. O mamă și-a scăpat copilul în Nil. Iar povestea cu mama. Un crocodil a înghățat copilul. Mama l-a cerut înapoi. Crocodilul a spus bine, dacă-i va spune ce-o să facă el cu copilul, îl

¹¹⁶Aluzie la *Giordano Bruno*, născut la Nole

¹¹⁷*Pidgin-English* — o englezească cu vocabular redus, folosită în colonii

¹¹⁸Pilaf de Bergam

¹¹⁹*Stephen's Green*, parc din Dublin, unde e situată universitatea

¹²⁰*William Blake* (1757—1827), poet englez

¹²¹*William Ewart Gladstone* (1809—1898), om de stat englez

mănâncă sau nu-l mănâncă.

Mentalitatea asta, ar spune Lepidus, chiar că s-a născut din mîlul tău și din soarele tău.

Dar a mea? A mea nu? Atunci în mîlul Nilului cu ea!

APRILIE 1. Dezaprob această ultimă frază.

APRILIE 2. Am văzut-o pe când bea ceai și mânca prăjituri la Johnstons', Mooney și O'Brien's. Mai bine zis Lynch cu ochii de lynx a văzut-o pe când treceam. Îmi spune că fratele ei l-a invitat acolo pe Cranly. Și-a adus oare crocodilul? El e acuma făclia strălucitoare? Ei bine, eu l-am descoperit. Afirm solemn că eu. Strălucea cuminte îndărătul unui ciubăr cu târâțe de Wicklow.

APRILIE 3. Întâlnit pe Davin la tutungeria din fața bisericii Findlater. Era într-un tricou negru și-avea un băț de *hurley*. M-a întrebat dacă-i adevărat că plec și pentru ce. L-am spus că drumul cel mai scurt spre Tara e via Holyhead. Chiar atunci a răsărit tata. Prezentare. Tata politicos și observator. L-a întrebat pe Davin dacă-i dă voie să-i ofere ceva de băut. Davin n-a putut, mergea la o întrunire. Când ne-am depărtat, tata a spus că D. are o privire de băiat simpatic, de treabă. M-a întrebat de ce nu mă înscriu la un club de canotaj. Am pretins c-o să reflectez. Mi-a povestit apoi cum l-a dat gata pe Pennyfeather într-o cursă. Dorește să urmez dreptul. Zice că-s făcut pentru asta. Alt mîl, alți crocodili.

APRILIE 5. Primăvară nebună. Nori plutitori. O, viață! Sumbro vijelios șuvoi de apă mîloasă pe care și-au presărat merii petalele gingașe. Ochi de fete prin frunziș. Fete sfioase și zburdalnice. Toate bălaie ori roșcate: nici una oacheșă. Roșesc mai frumos. Hop-la!

APRILIE 6. Desigur că-și amintește trecutul. Lynch spune că toate femeile își amintesc. Atunci, ține minte și vremea copilăriei ei și-a mele, de voi fi fost eu cândva copil. Trecutul e consumat de prezent și prezentul trăiește numai fiindcă dă naștere viitorului. Statuile de femei, dacă Lynch are dreptate, s-ar cuveni să fie totdeauna înfășurate în văluri, o mână a femeii pipăindu-și cu regret părțile posterioare.

APRILIE 6. MAI TÂRZIU. Michael Robartes își amintește de frumusețile uitate și când brațul lui le cuprinde, îmbrățișează farmecul care a pierit de mult din lume. Nu asta. Defel asta. Eu doresc să strâng în brațe farmecul și frumusețea ce n-au venit încă pe lume.

APRILIE 10. Stins, sub cerul greu, prin tăcerea orașului întorcându-se din vise către somn fără vise ca un amant istovit pe care nu-l mișcă mângâierile, sunet de potcoave pe drum. Mai puțin stins acum că potcoavele se apropie de pod; și într-o clipă, pe când trec prin dreptul ferestrelor întunecate, tăcerea e spartă de vuiet ca de-o săgeată. Se aud acum în depărtare potcoave lovind în noaptea grea, ca niște nestemate, gonind peste adormitele câmpii spre ce țintă, ce inimă? ce vești ducând?

APRILIE 11. Citit ce-am scris azi-noapte.

Cuvinte vagi pentru o emoție vagă. I-ar plăcea ei? Cred că da. Asta m-ar obliga să-mi placă și mie.

APRILIE 13. *Tundish*-ul acela îmi stă pe inimă de mult. L-am căutat în dicționar și am găsit că e englezesc, și încă englezească bună, neaoșă. Să-l ia dracu pe decanul de studii cu „leica” lui. De ce-a mai venit aici, ca să ne învețe pe noi limba lui ori s-o învețe el de la noi? Să-l ia dracu în orice caz.

APRILIE 14. John Alphonsus Mulrennan s-a întors recent din vestul Irlandei. Jurnale ale Europei și Asiei, publicați vă rog știrea. Ne-a povestit că a întâlnit acolo un moșneag într-o colibă de munte. Moșneagul avea ochi roșii și pipă scurtă. Moșneagul a vorbit în irlandeză. Mulrennan a vorbit în irlandeză. Apoi Mulrennan și moșneagul au vorbit englezește. Mulrennan i-a vorbit despre univers și despre stele. Moșneagul a șezut, a ascultat, a fumat, a scuipat. Apoi a spus:

— O, trebuie că-s niște ființe din cale afară de ciudate la celălalt cap al lumii!

Mi-e frică de el. Mi-e frică de ochii lui opaci, cu pleoapele roșii. Cu el va trebui să mă lupt acum toată noaptea până în zori, până ce unul din noi va zăcea mort, să-l țin înșfăcat de beregata vânoasă până... Până ce? Până mi se supune? Nu. Nu vreau să-i fac nici un rău.

APRILIE 15. Am întâlnit-o azi tam-nesam în Grafton Street. Înghesuți de mulțime, ne-am pomenit alături. Ne-am oprit amândoi. M-a întrebat de ce nu mai vin deloc, a spus c-a auzit tot felul de povești despre mine. Asta doar ca să câștige timp. M-a întrebat mai scriu poezii? Despre cine? am întrebat-o eu. Asta a zăpăcit-o și mai mult, încât mi-a părut rău și m-am simțit un ticălos. Am închis numaidecât supapa asta și-am pus în funcțiune aparatul refrigerator spiritualo-eroic inventat de Dante Alighieri și brevetat în toate țările. Am vorbit repede despre mine și planurile mele. În mijlocul acestei expunerii am făcut din nefericire un gest brusc de natură revoluționară. Trebuie să fi arătat ca unul care aruncă un pumn de mazăre în aer. A început să se uite lumea la noi. După o clipă ea și-a luat rămas bun și, dându-mi mâna înainte să plece, a zis că speră c-o să fac ceea ce am spus.

— Ei, asta zic și eu purtare prietenoasă, nu?

Dar mi-a plăcut azi. Puțin sau mult? Nu știu. Mi-a plăcut și mi se pare o senzație nouă. Deci, tot restul, tot ce gândeam și tot ce simțeam că simțeam, tot ce-a fost înainte de-acum, de fapt... A, lasă asta, băiete! Du-te de te culcă și-ți trece.

APRILIE 16. Departe! Departe!

Vraja brațelor și a glasurilor: brațele albe ale șoselelor, făgăduiala lor de îmbrățișări strânse, și brațele negre ale navelor, înălțându-se pe cerul luminat de lună, povestea lor despre neamuri îndepărtate. Se întind și se înalță spre-a spune: *Suntem singure — vino!* Și glasurile li se alătură zicând: *Suntem semenii tăi.* Și aerul e plin de prezența lor chemându-mă pe mine, semenul lor, ce mă pregătesc de plecare, scuturând aripile

tinereții lor exultante și teribile.

APRILIE 26. Mama îmi aranjează hainele noi, cumpărate de ocazie. Se roagă acum, așa spune, să-mi fie dat a învăța în viața cea nouă și departe de cămin și prieteni ce este inima și ce simte. Amin. Așa să fie. Fii bine-venită, o viață! Mă duc să întâmpin pentru a milioana oară realitatea experienței și să făuresc în forja sufletului conștiința nezămislită a neamului meu.

APRILIE 27. Bătrâne tată, bătrâne meșter, fii-mi prielnic acum și pururea.

Dublin, 1904. Trieste, 1914.